INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „V. PÂRVAN”
FUNDAȚIA „RĂDĂCINILE EUROPEI”

Dunărea - axă a vechilor civilizații europene
Regiunea Porților de Fier
Seria monografii
I

Petre Roman
Ann Dodd-Oprițescu

Ostrovul Corbului între km. fluviali 911-912 Morminte și unele așezări preistorice

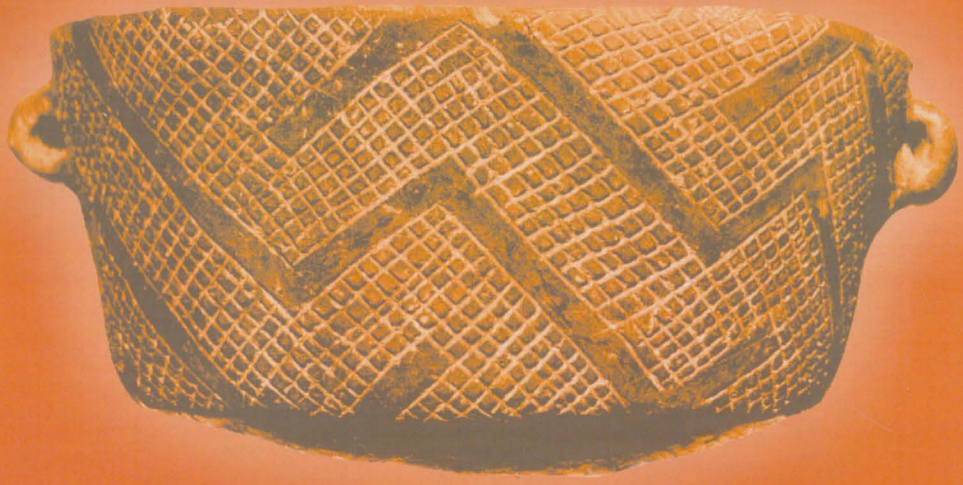

Editura Academiei Române

OSTROVUL CORBULUI ÎNTRE KM. FLUVIALI 911–912
MORMINTE ŞI UNELE AŞEZĂRI PREISTORICE

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

OSTROVUL CORBULUI ZWISCHEN FLUßKM. 911–912. GRÄBER – UND EINIGE PRÄHISTORISCHE SIEDLUNGEN

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „V. PÂRVAN”

FUNDAȚIA „RĂDĂCINILE EUROPEI”

Dunărea - axă a vechilor civilizații europene
Regiunea Porților de Fier

Seria monografii
I

Petre Roman
Ann Dodd-Oprițescu

Ostrovul Corbului
între
km. fluviali 911-912
Morminte şi unele aşezări preistorice

Editura Academiei Române
2008

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Copyright © Editura Academiei Române, 2008.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

Adresa: EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5,
050117, Bucureşti, România,
Tel. 4021-318 8146, 4021-318 8106
Fax: 4021-318 2444
E-mail: edacad@ear.ro
Internet: http://www.ear.ro

Volum apărut cu sprijinul
HIDROELECTRICA

Redactor: Florin Costinescu

Secretar de redacție:	Daniela Ecaterina Roman
Procesare parțială:	Oana Mădălina Tinca
Desen:	Cătălina Toma
Tehnoredactare:	Corneliu Dan
Coperta:	Corneliu Dan

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ROMAN, PETRE
Ostrovul Corbului între km. fluviali 911-912 : morminte şi unele aşezări preistorice / Petre Roman, Ann Dodd-Oprițescu. - Bucureşti : Editura Academiei Române, 2008
ISBN 978-973-27-1748-6

I. Dodd-Oprițescu, Ann

725.945(498 Ostrovul Corbului)
902(498 Ostrovul Corbului)

Bun de tipar: 31.10.2008. Format: 8/61x86
Coli de tipar: 10
C.Z. pentru biblioteci mari: 902.6(498.21)
C.Z. pentru biblioteci mici: 9

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Cuvânt înainte

Despre descoperirile făcute la Ostrovul Corbului, în zona vestică, dintre km. fluviali 911-912, s-au tipărit mai multe studii, pe care cititorul le va găsi menţionate în paginile următoare şi un volum bilingv (româno-german), în seria „Cercetări asupra pre- şi protoistoriei ţinuturilor Dunării de Jos", apărut în 1996.

În actualul volum, reluăm o parte dintre obiectivele publicate trunchiat şi în studii ale regretatei colege Ann Dodd-Opriţescu.

Totodată, chiar dacă nu respectăm succesiunea cronologică, adăugăm relatări despre aşezarea culturii Coţofeni care, în seria bilingvă, va fi introductivă la studiul monografic al cărui material arheologic i l-am încredinţat spre analiză, în vederea publicării, colegului Elmar Christmann de la Institutul de pre- şi protoistorie al Universităţii din Heidelberg.

Prezenta lucrare se doreşte a fi un pas stimulator pentru viitoarea studiere şi publicare a materialului arheologic excepţional de bogat şi valoros, rezultat din cercetările noastre pe una din insulele afectate de lucrările Hidrocentralelor de la „Porţile de Fier".

Lumina tiparului o datorăm sprijinului şi înţelegerii acordate de către conducerea Hidrocentralei (dir. Ing. Pavelescu Teodor), prin Editura Academiei Române.

Să ne ajute Bunul Dumnezeu să oferim viitorimii noi pagini despre milenarele succesiuni de pe malurile vechiului Danubius.

(Petre Roman)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

A.
MORMINTE PREISTORICE

Una dintre cele mai bogate staţiuni arheologice ale României a putut fi cercetată, prin periegheze şi săpături sistematice, mai ales pe malul nordic al insulei, spre Serbia, între km. fluviali 911-916. Vatra actualului sat, ca şi interiorul Ostrovului, greu accesibile, pot ascunde, de asemenea, resturi ale vechilor civilizaţii mai ales din domeniul ritual.

Aşa cum deja s-a menţionat, concentrarea maximă de urme arheologice se grupează la capătul estic (km. fluvial 916 – „Botul Piscului") şi vestic (km. fluvial 911 – „Botu Cliuciului"), la despărţirea – în primul caz - şi reunirea celor două braţe ale Dunării („Mare" spre nord şi „Mică" spre sud, fig. 1).

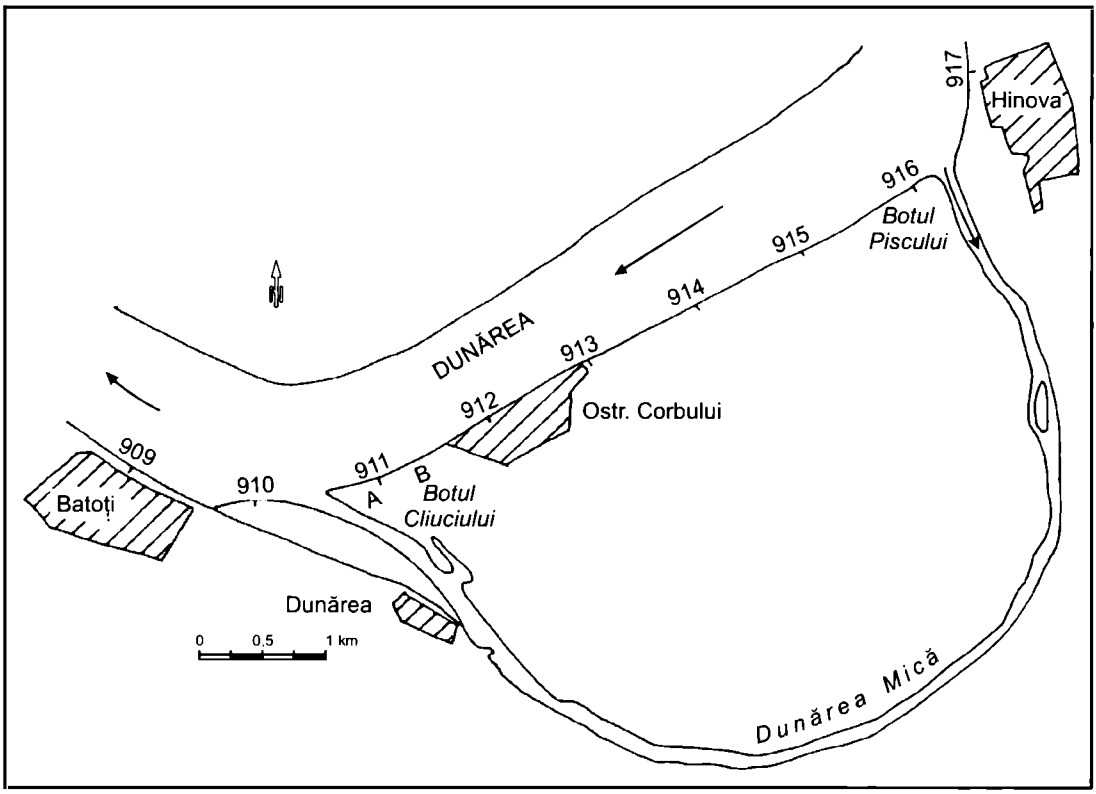

Fig. 1. Ostrovul Corbului, Botul Cliuciului. A – Sector A; B – Sector B

Un istoric succint al cercetărilor am publicat în 1987[1], cu trimiteri la literatura veche, îndeosebi la D. Berciu[2].

---

1 Petre Roman, *Despre istoricul cercetărilor şi stratigrafia unor aşezări de la Ostrovul Corbului*; SCIVA 38, 4, 1987, p. 335-365.

2 D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Despre descoperiri funerare ne-a informat şi D. Berciu[3]. La Botu Piscului, în apropierea aşezării Sălcuţa s-au găsit cinci morminte de inhumaţie fără inventar, mai multe morminte de incineraţie Gârla Mare cu un bogat inventar funerar, un mormânt hallsttatian şi un grup de morminte Latène[4].

În marginea vestică a satului, în 1981, în curtea cetăţeanului Ciocârlan Ion, la săparea unei temelii de zid, au apărut şi vase care indică, clar, morminte Gârla Mare.

Localnicii ne-au relatat că în perioada graniţei blocate cu Jugoslavia, spre plaje, în dreptul satului, ar fi apărut o groapă cu multe schelete. Relatările ne-au dus cu gândul la descoperirile de la Gomolava[5].

*

În cele ce urmează, vom prezenta descoperirile funerare, parţial publicate, făcute în perioada 1972-1984, în segmentul vestic al insulei, din jurul km. fluvial 911 (fig. 2), cu menţiunea că multe dintre ele au fost distruse de revărsările fluviului sau au rămas necercetate sub apele lacului de acumulare.

Cercetările, coordonate de semnatarul rândurilor de faţă, au fost efectuate de un colectiv larg, mai stabil sau fluctuant. Perioada epipaleolitică a fost atribuită colegilor Fl. Mogoşanu (1972-1976)[6], ulterior Al. Păunescu (1977-1980)[7]; cea neolitică – Criş lui Marin Nica, care s-a retras încă din 1974; aşezarea Sălcuţa i-a fost repartizată, după studenţie, tânărului Mihai Simon[8]; locuirea Gârla Mare, d-nei Ann Dodd-Oprițescu[9]. Cimitirul eneolitic a fost publicat, trunchiat, în condiţii necorespunzătoare[10].

Un mormânt din prima epocă a fierului i-a fost încredinţat spre publicare lui Emil Moscalu[11]. Materialul osteologic a fost transmis Centrului de antropologie de la Iaşi (d-nelor Olga Necrasov şi Maria Cristescu). Ulterior, a fost preluat de un colectiv compus din Georgeta Miu, Dan Botezatu şi Alexandra Comşa[12] iar resturile de la ofrande de Georgeta El Susi[13].

Prin prezenta lucrare încercăm să concentrăm într-un volum descoperirile grupate pe epoci.

---

3 Ibidem.

4 Ibidem, p. 106 şi urm.

5 N. Tasić, Arh. Jug. 13, 1972, p. 27-37; Marian Gumă, SCIVA 32, 1, 1981, p. 49 şi urm.

6 Florea Mogoşanu, *Mezoliticul de la Ostrovul Corbului. O nouă aşezare de tip Schela Cladovei*, SCIVA 29, 1978, 3, p. 335-351.

7 Alexandru Păunescu, *Locuirea mezolitică de tip Schela Cladovei de la Ostrovul Corbului (jud. Mehedinţi)*, SCIVA 41, 1990, 2, p. 123-147; idem, *Locuirea mezolitică de tip Schela Cladovei, Ostrovul Corbului, I.1.b*, 1996, p. 117-214.

8 Mihai Simon, *Aşezarea sălcuţeană de la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinţi;* SCIVA 40, 1989, 2, p. 107-145.

9 Ann Dodd-Oprițescu, *Aşezarea şi complexele aparţinând culturii Gârla Mare de la Ostrovul Corbului* (ms.). Vezi, în continuare, p. 169-178.

10 Petre Roman - Ann Dodd-Oprițescu, *Interferenţe etnoculturale, din perioada indo-europenizării, reflectate în cimitirul eneolitic de la Ostrovul Corbului,* Thraco-Dacica, X, 1989, p. 11-38. Şi titlul articolului şi scurtarea lui, începând cu p. 73, ca şi unele „îmbunătăţiri" ale textului şi ilustraţiei (vezi mai jos, nota 22) ne-au fost impuse la Editura Academiei. Acolo s-a invocat incompatibilitatea prezenţei unui „cetăţean străin" ca semnatar, excepţia fiind admisă la CC al PCR.

11 Emil Moscalu, *Noi materiale aparţinând culturii tracice Basarabi de la Ostrovul Corbului (jud. Mehedinţi)*, Thraco-Dacica XI, 1990, p. 117-123.

12 Lucrare în curs de finalizare, ms.

13 Lucrare în curs de finalizare, ms.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

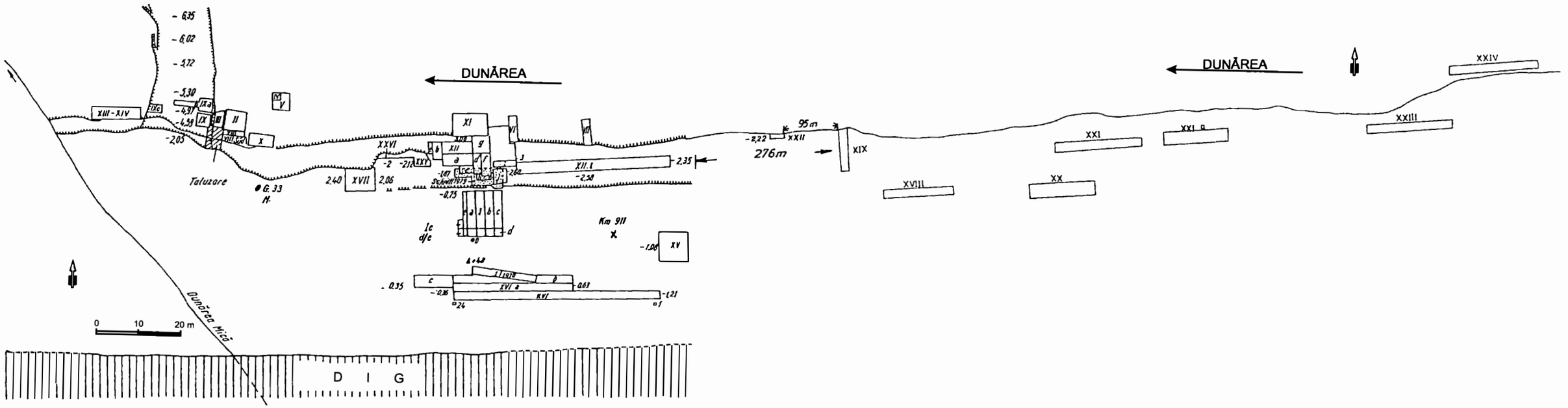

Fig. 2. Ostrovul Corbului. Amplasarea săpăturilor în sectoarele A şi B

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Morminte ale culturii Schela Cladovei (fig. 3/1)

La început, Florea Mogoşanu a atribuit acestei culturi mormintele nr. 2 (S. VII), nr. 9 (S I) şi 18 (S XIII-XIV)[14]. Ca şi noi[15], Alexandru Păunescu a contestat aceste încadrări[16] şi a datat în mezolitic doar mormântul nr. 32, descoperit în 1979 în S XII a, carourile 3a-b, 4a-b[17]. Analiza antropologică a scheletului s-a făcut de Olga Necrasov şi Dan Botezatu[18].

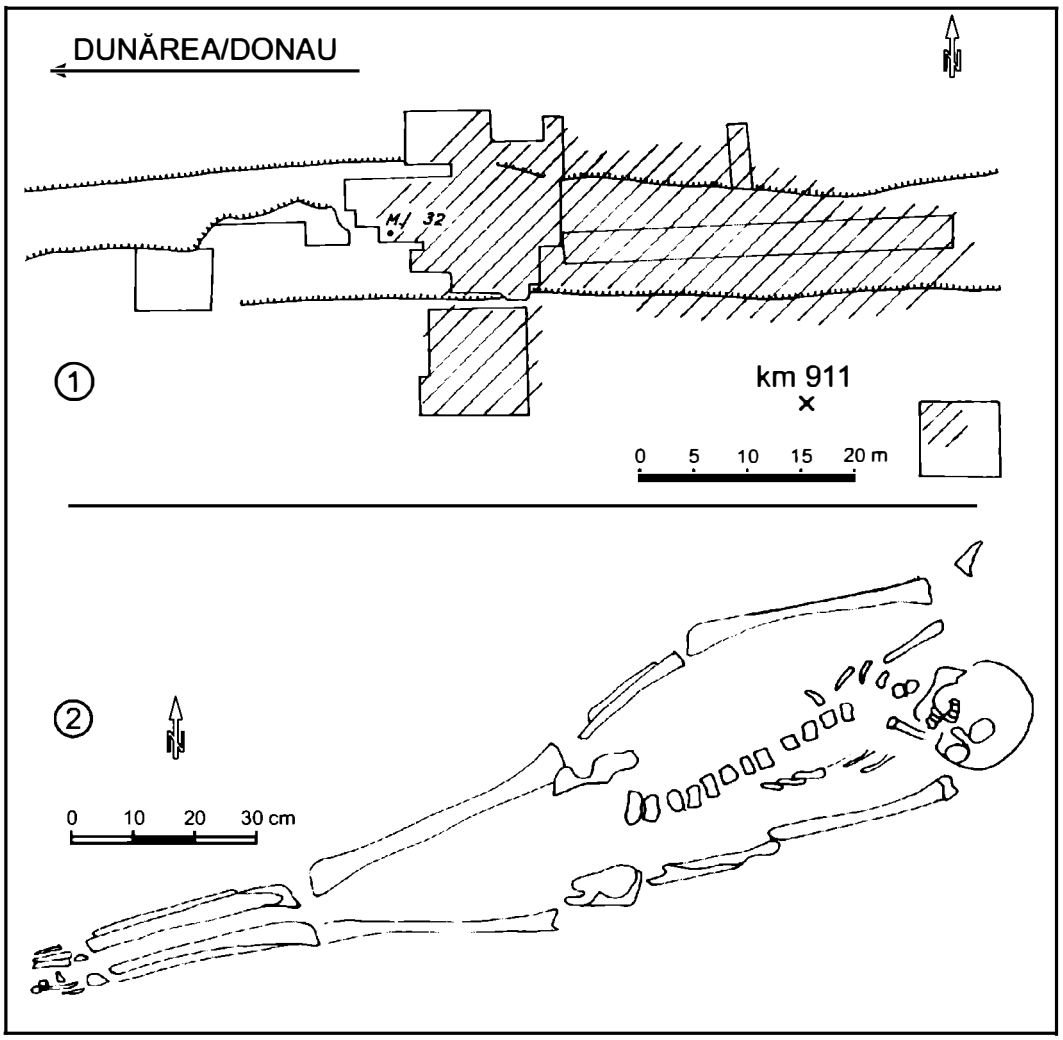

Fig. 3. 1 – M. 32, situare în limitele aşezării (cu haşuri); 2 – M. 32, cultura Schela Cladovei

[14] Fl. Mogoşanu, *op. cit.*, p. 348 şi fig. 2. Autorul *(ibidem)* consideră aşezarea de tip Schela Cladovei drept o ultimă etapă a acestei culturi şi având în vedere moartea violentă observată la cele trei schelete umane, crede că faptul s-ar datora contactului violent cu purtătorii culturii Starčevo, cu toate că este vorba de o etapă destul de târzie a culturii Starčevo (*ibidem,* vezi şi nota 18).

[15] Petre Roman, *op.cit.*, p. 342 şi fig. 8; Petre Roman – Ann Dodd-Opriţescu, *op.cit.*, nota 3.

[16] Alexandru Păunescu, SCIVA 1990, p. 13; idem, *Ostrovul Corbului, I.1.b*, p. 146-147.

[17] idem, SCIVA 1990, p. 138; fig. 7; idem, *Ostrovul Corbului, I.1b*, p. 146; fig. 12 şi 28.

[18] Olga Necrasov şi Dan Botezatu, *Les caractéristiques anthropologiques d'un squelette découvert à Ostrovul Corbului appartenant a l'aspect culturel Schela Cladovei*, Annuaire Roumain d'Anthropologie 18, 1981, p. 11-14.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Prezentarea mormântului o datorăm autorului descoperirii[19]. Noi completăm cele relatate cu desenul acestuia, nepublicat, realizat de către Rodica Iancu sub supravegherea lui Alexandru Păunescu şi păstrat în arhiva şantierului (fig. 3/2).

Morminte ale culturii Starčevo-Criş (fig. 4)

Pentru mai atenta observare a succesiunii şi conţinutul depunerilor Schela Cladovei şi Starčevo-Criş, am lăsat spre săpare şi analiză aceste straturi colegilor Florea Mogoşanu şi apoi Alexandru Păunescu.

Am fost implicat direct în dezvelirea mormintelor **nr. 2** şi **24.**

Mormintele **9** şi **18** au fost săpate de Fl. Mogoşanu[20] iar **nr. 25** şi **30** de Al. Păunescu[21].

În consecinţă, prezentarea mormintelor va fi inegală.

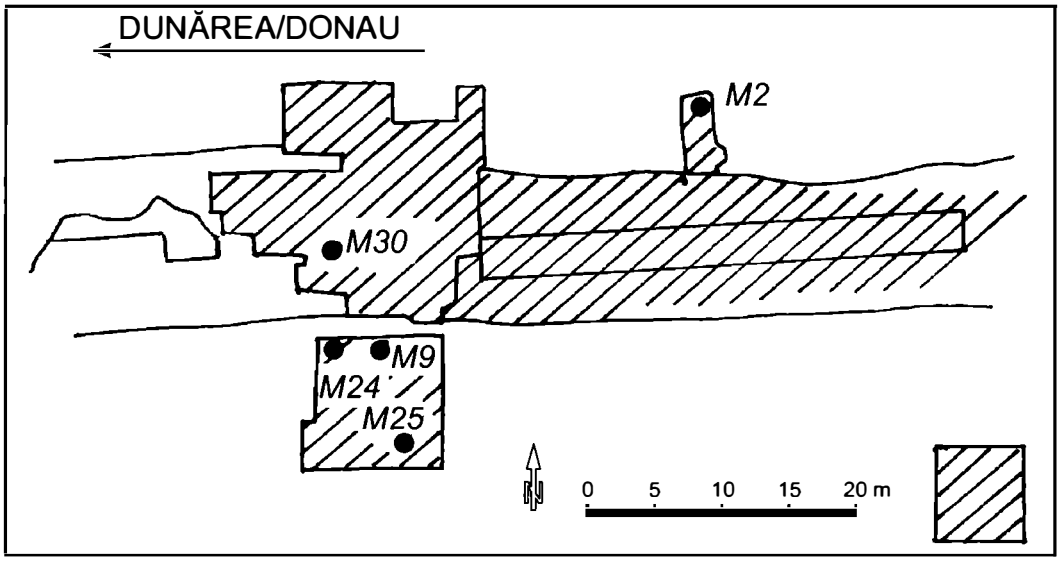

Fig. 4. Aşezarea (cu haşuri) şi mormintele culturii Criş

Mormântul nr. 2 (fig. 4; 5) a fost descoperit în 1973, în S. VII[22], într-o zonă erodată de apele fluviului până sub nivelul depunerilor Coţofeni. Groapa mormântului a fost săpată într-o depunere cenuşie-humoasă, cu concreţiuni calcaroase.

Ea secţiona, se pare, depuneri care conţineau slabe urme Criş, deci îngroparea s-a făcut într-o vreme când aşezarea Criş nu se întinsese în această zonă. În umplutura gropii şi în apropierea scheletului (deasupra) s-au găsit câteva fragmente ceramice Criş iar la nivelul lui un bulgăre de ocru. Scheletul avea partea superioară la 0,75 m iar cea

[19] vezi mai sus, notele 16-17.

[20] Florea Mogoşanu, *op.cit.,* p. 348-349; Petre Roman şi Ann Dodd Oprițescu, *op.cit.,* nota 3 unde infirmă atribuirea de către Florea Mogoşanu a mormintelor 2 şi 9 culturii Schela Cladovei.

[21] Alexandru Păunescu, SCIVA 41, 1990, 2, p. 139; idem, *Ostrovul Corbului, I.1.b.*, p. 146-147. Cu excepţia unor scurte vizite, P. Roman nu a participat la campania de săpături din 1979.

[22] In Thraco-Dacica X/1989 (Petre Roman şi Ann Dodd Oprițescu, *op.cit.)* apar două greşeli editoriale: pe planul de la fig. 1, SVI şi VII sunt marcate invers. În realitate SVI=SVII iar SVII=SVI. O altă greşeală editorială apare la pag. 14 unde M2 este în realitate M3.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

inferioară la 1 m de la nivelul nedistrus de eroziune. Groapa pare să fi fost trapezoidală, cu laturile de 0,50 x 0,63 x 0,80 m iar adâncimea de circa 50 cm.

Deşi este în apropierea profilului, conturul ei nu se observă pe peretele şanţului. Deci ipotezele: groapa a secţionat o depunere de vreme Criş sau a fost anterioară acesteia nu au avut maximum de certitudine.

Scheletul era îngropat în poziţie şezândă, ghemuit, cu spatele spre ENE – picioarele strânse puternic spre VSV 4400". Mâinile le avea pe pântec, capul aplecat în faţă avea o puternică lovitură în ceafă (fig. 5).

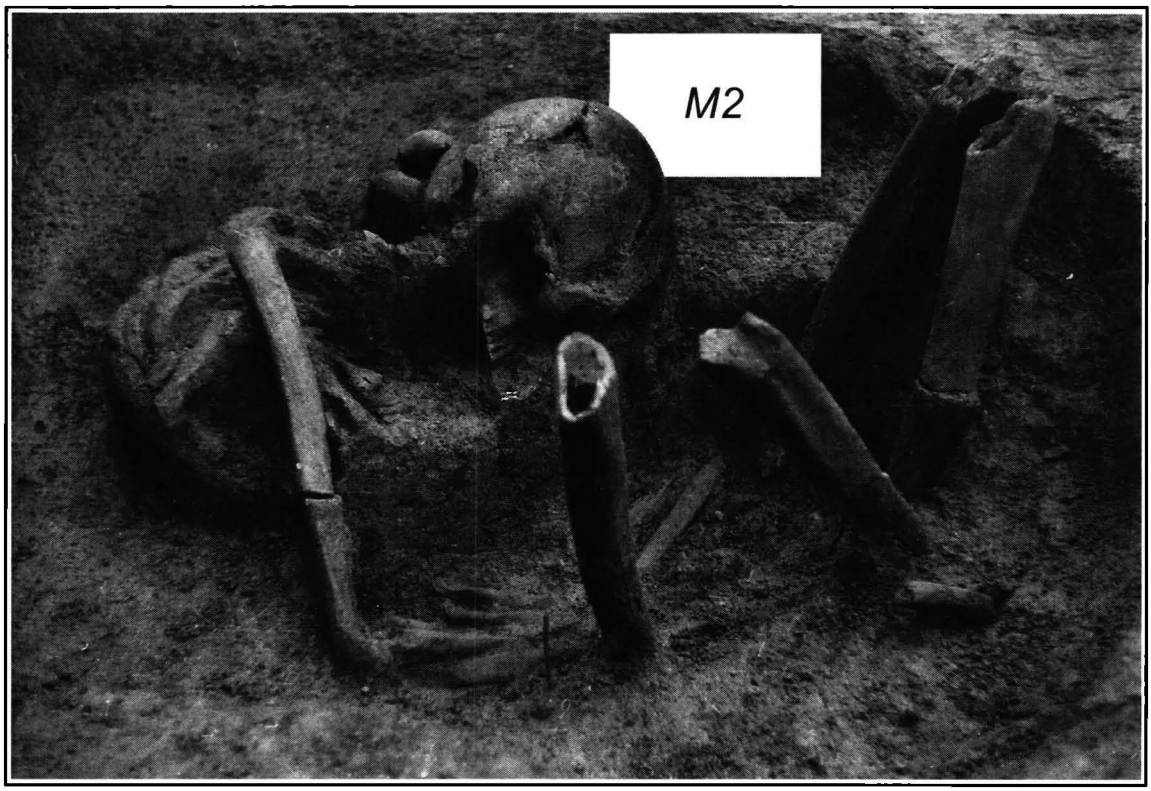

Fig. 5. Mormântul Criş nr. 2 din S VII

Mormântul nr. 9. Descoperit în apropierea profilului nordic al S.I, în 1975 (fig. 9). Lărgimea gropii pe profil avea 84 cm iar adâncimea 44 cm. Groapa secţionează, de la baza stratului Criş, depunerea nivelului II, epipaleolitic şi incomplet nivelul I al aceleiaşi culturi[23].

Scheletul aparţine „unui copil, mai răvăşit, care pare că a avut aceiaşi poziţie şezând-ghemuită ca M 2 (tibiile au fost găsite în poziţie verticală) cu o lovitură în zona toracelui".[24]

La curăţirea locului în vederea desenării profilului, noi am găsit fragmente ceramice Criş, fapt care ne-a mărit atenţia la dezvelirea mormântului nr. 24.

[23] Petre Roman, SCIVA 38, 1987, 4, fig. 8; idem, *Ostrovul Corbului, I.1.a.*, fig.12.
[24] Florea Mogoşanu, *op.cit.*, p. 348.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Mormântul nr. 18. Dezgropat în 1975 de Fl. Mogoşanu. Scheletul era prost conservat, era orientat sud-nord şi zăcea în depunere de tip Schela Cladovei (fig. 6), între pietre. După autor[25], scheletul aparţinea unei femei cu un copil în braţe care a fost lapidată. Numeroasele pietre, unele mari, par să fie în legătură cu distrugerea maxilarului inferior al femeii, de asemenea, a unei părţi din torace şi bazin. Din zonă nu au lipsit însă fragmente ceramice Criş şi Sălcuţa[26].

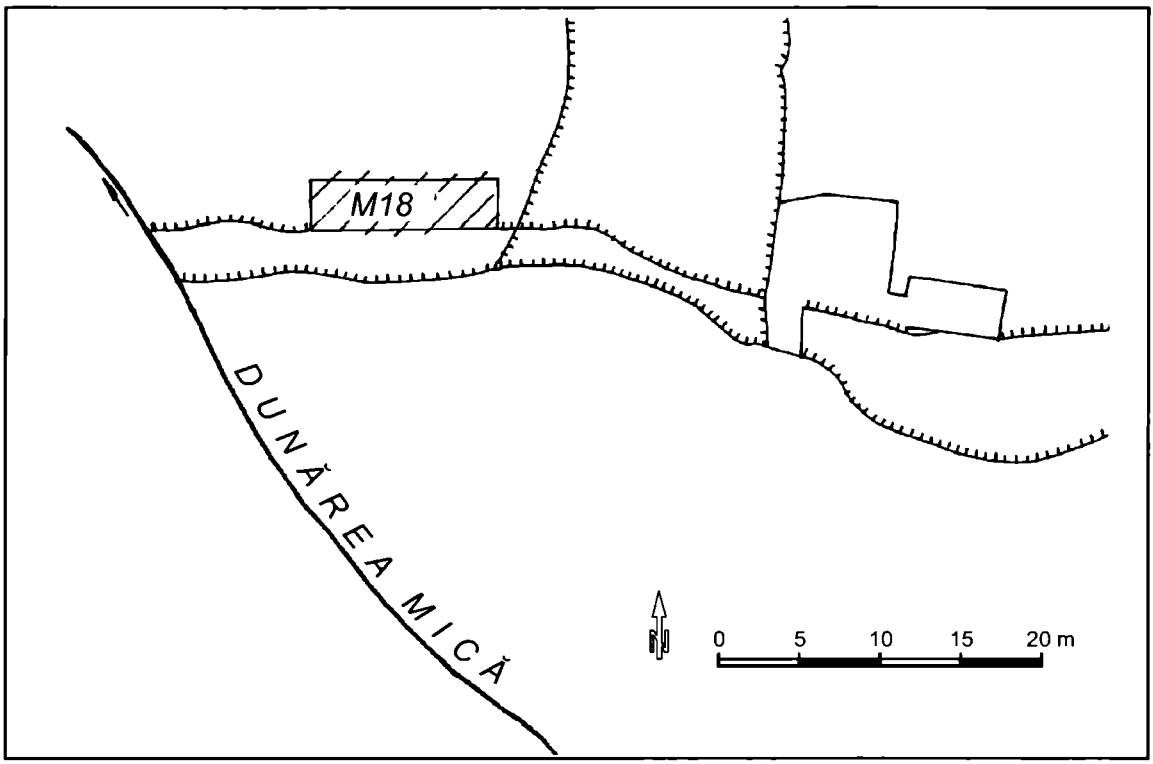

Fig. 6. Poziţia M. 18 în S XIII-XIV

Mormântul nr 24. S-a descoperit în 1978, în S I a, în peretele nordic al secţiunii din carourile 4-5, în imediata apropiere vestică a M. 9[27]. Pentru dezvelire s-a lărgit spre nord S I a cu încă 1 m (acesta devenind caroul 5), chiar dacă a fost necesar să se sape depuneri groase de 3 m. Groapa mortului porneşte clar, de la baza stratului Criş (fig. 9) şi perforează depunerile Schela Cladovei[28]. Pe suprafaţa şi umplutura gropii abundă pietre, cuarţite, oase de animale mari. În jumătatea vestică a gropii am găsit şi fragmente ceramice Criş, unele chiar spre corpul scheletului, în zona bazinului. În jumătatea estică a gropii, deasupra scheletului, s-au aflat pietre, cuarţite, oase, ca şi în stratul Criş. Sub aceste pietre, dispuse aglomerat, la taluzarea din caroul 4, am găsit trei fragmente ceramice Criş şi unul în dreptul vertebrei din apropierea bazinului.

Partea estică a gropii a fost săpată într-o zonă în care, anterior, existase o albiere naturală de scurgere a apelor şi umplută în perioada Schela Cladovei (fig. 9).

---

25 *Ibidem.*
26 Petre Roman, SCIVA 38, 1987, 4, p. 342.
27 *Ibidem*, fig. 8; idem, *Ostrovul Corbului,i I. 1.a*, fig. 12.
28 *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Partea vestică s-a adâncit în pământul galben argilos cu unele concreţiuni calcaroase, iar în pământul de umplutură al gropii erau bucăţi mari de pământ galben amestecat cu lut cenuşiu. Aici s-a găsit o cantitate apreciabilă de fragmente ceramice Criş, cuarţite, oase. Fiecare jumătate a gropii este o continuare firească a celeilalte şi se adâncesc până la acelaşi nivel.

Scheletul era întins pe spate, cu capul spre est, dar din schelet a fost îngropată numai jumătatea superioară: craniul, coastele, vertebrele cu dezlipire exactă a celor dinspre bazin, fără ca ultima rămasă să fie deranjată (fig. 7). De asemenea, ambele humerusuri. Pare a fi vorba de o tăiere intenţionată a cadavrului, cu grijă, îngropându-se doar partea superioară, deşi groapa era pentru întregul schelet. Operaţia s-a făcut înainte de descărnare, oasele îngropate fiind în poziţie anatomică: culcat pe spate, capul spre est căzut uşor spre nord sub presiunea pământului; humerusurile pe lângă corp. La început, am luat în considerare şi posibilitatea ca o groapă Criş să fi secţionat scheletul exact pe jumătate. Unei asemenea ipoteze i se opuneau însă faptele:

a) oasele presupuse a fi dislocate nu s-au aflat în umplutura „gropii Criş" (puteau fi aruncate însă!);

b) conturul gropii goale îl continuă milimetric pe cel al gropii în care s-a păstrat scheletul şi se înscrie în limitele lungimii acestuia. Invers, ar trebui să admitem că „oamenii Criş" au săpat groapa exact pe conturul celei vechi;

c) desprinderea oaselor s-a făcut cu maximum de atenţie, la ligamente. O groapă oarecare, ulterioară, ar fi spart sau deranjat măcar o parte din oase;

d) groapa părţii de schelet conservat perforează depunerile Schela Cladovei iar în ea s-au găsit, totuşi, patru fragmente ceramice ale culturii Criş.

Analize antropologice vor aduce completări importante.

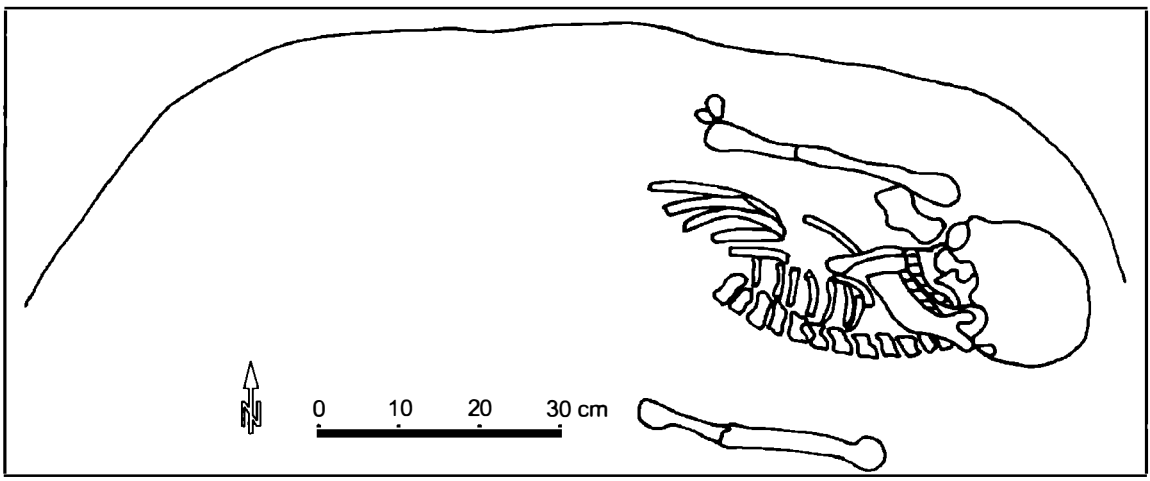

Fig. 7. M. 24, cultura Criş

Mormântul nr. 25. Descoperit de Alexandru Păunescu în 1979 în S I b, pătratul 1, deci la circa 7-8 m de M. 24, cu care ar putea sta în legătură (fig. 4; 8). Răspunsul îl aşteptăm de la antropologi.

Din cele relatate de descoperitor citătm: „Groapa mormântului avea forma ovală, cu diametrul de 0,47 m" ... „Scheletul, în poziţie chircită, păstra numai membrele inferioare, centura pelviană şi cea de a treia vertebră lombară, în conexiune anatomică

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

(fig. 8). Din peretele de est al gropii mormântului (la nivelul oaselor umane), precum şi de pe oase s-au cules câteva fragmente ceramice Starčevo-Criş, iar în groapă s-au găsit câteva pietre"[29]. Să fie o legătură nemijlocită între acest schelet şi cel din M. 24? Aşteptăm verdictul analizelor antropologice.

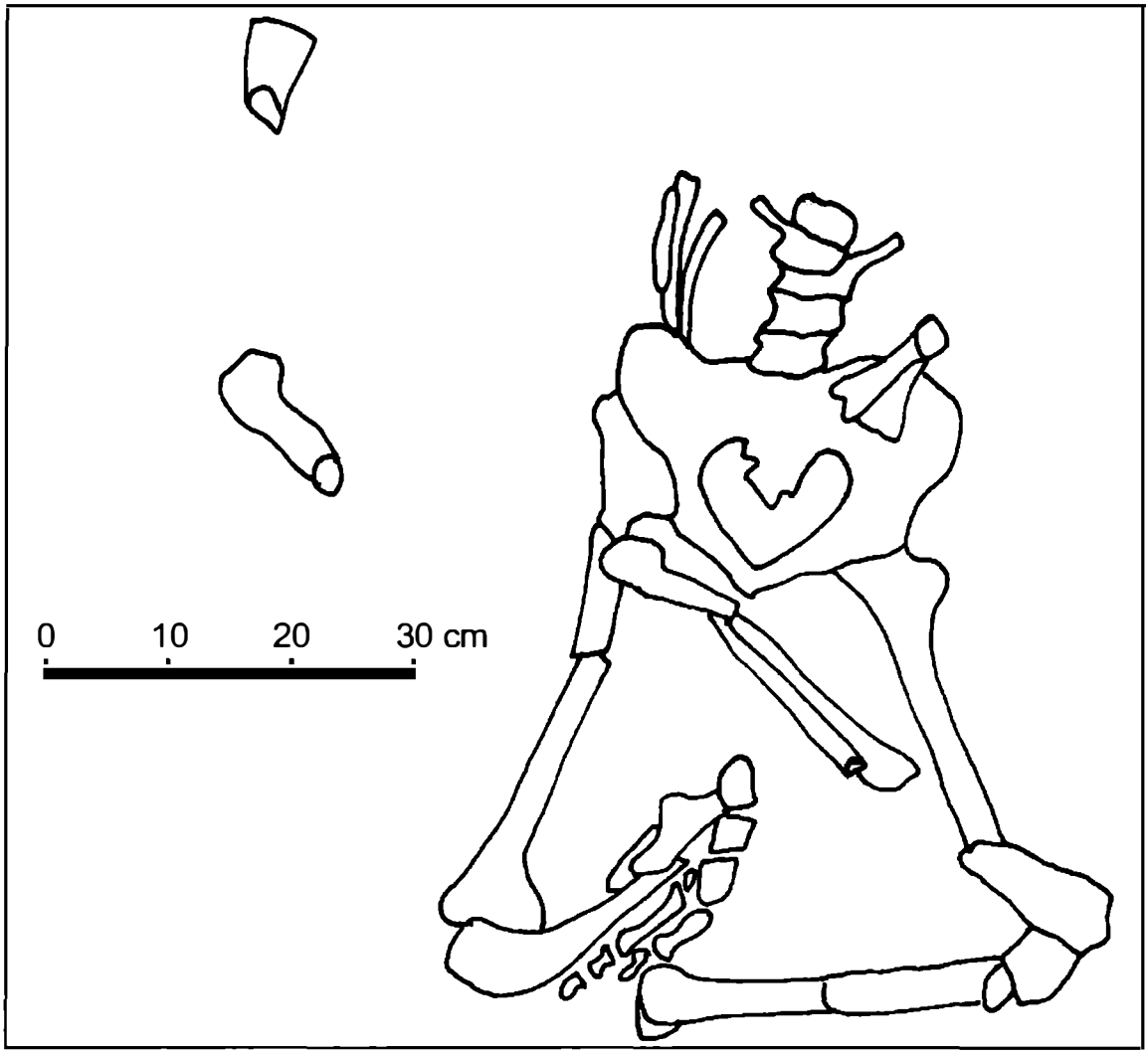

Fig. 8. M. 25, cultura Criş (după Al. Păunescu)

Mormântul nr. 30. Este menţionat tot de Alexandru Păunescu[30], care nu ne dă alte detalii dar îl atribuie culturii Starčevo-Criş[31].

În carnetul de săpături al studentei Rodica Iancu, la p. 34, găsim următoarele însemnări: „S XIIC 3a, b + 2 a/1979. In groapa Criş o bucată mare de calotă ce pare umană şi alte oase ce par de animal. N-ar fi exclus ca bucata de calotă să fie o indicaţie de antropofagie (dacă se dovedeşte că este umană) şi numerotează M. 30.

[29] Alexandru Păunescu, SCIVA 41, 2, 1990, p. 139; fig. 16/A-B; idem, *Ostrovul Corbului, I.1.b.*, p. 146-147, fig. 9; 10.
[30] *Idem*, SCIVA, p. 139.
[31] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

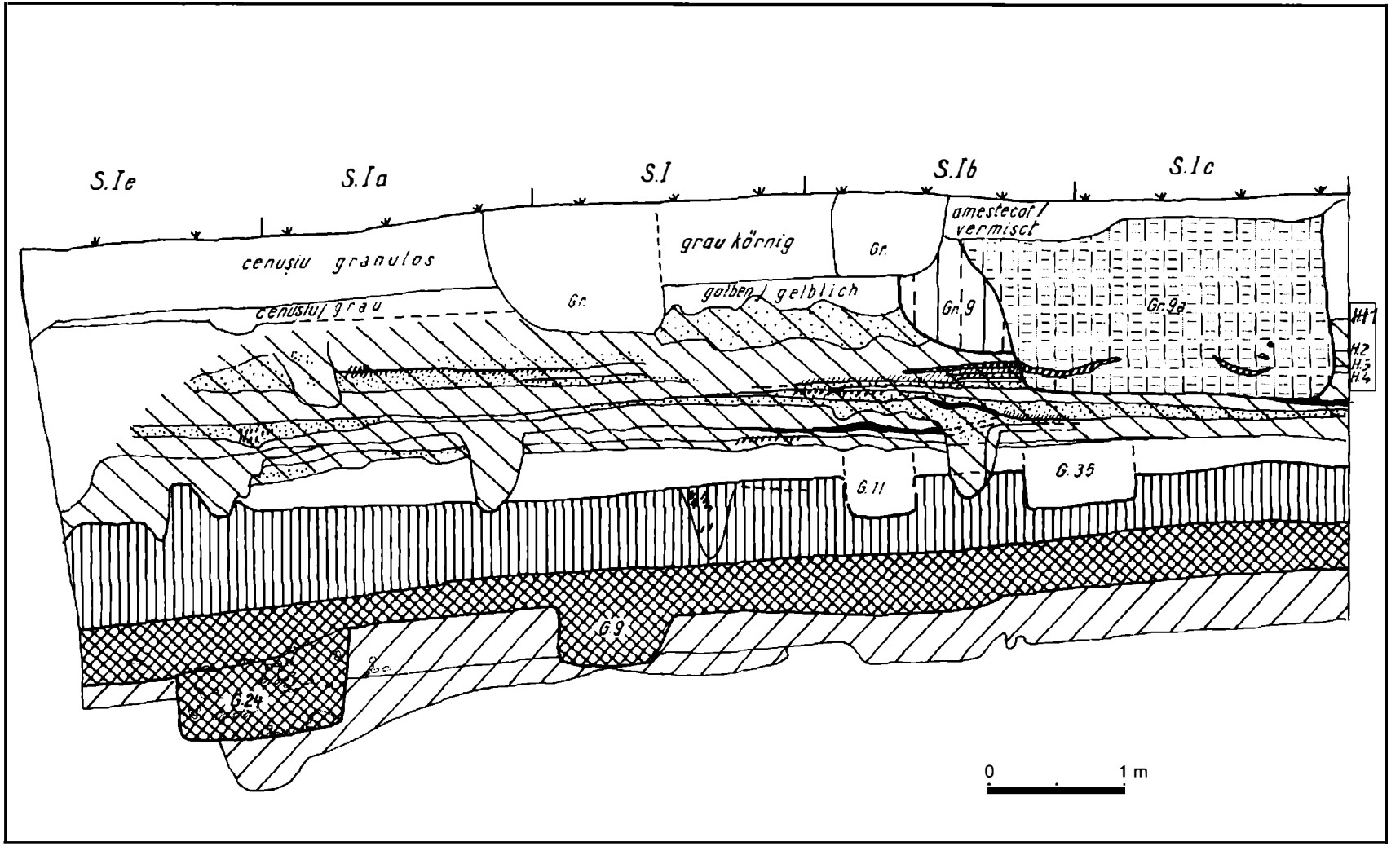

Fig. 9. Profilul nordic al S. I a-e. La bază, gropile M. 9 şi 24

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Cimitirul eneolitic*

Petre Roman – Ann Dodd-Oprițescu

Spre deosebire de textul publicat în Thraco-Dacica[32], revenim la forma inițială.

Facem corecturile redacționale şi editoriale, completăm datele la descrierea unor morminte, reordonăm ilustrația, reintroducem, la final, capitolele redactate de Ann Dodd-Oprițescu în care analizează ritul şi ritualul, poziția scheletelor, orientarea, înmormântările duble şi speciale, inventarul funerar – toate în comparație cu descoperirile Bodrogkerestúr din Ungaria.

Încheiem cu câteva pagini (circa 4) de comentarii asupra descoperirilor de „tip Galatin" din Bulgaria şi a celor din fosta Iugoslavie, redactate de Petre Roman.

Din cimitirul eneolitic au putut fi recuperate 53 morminte, numerotate, care conțineau 55 de schelete. Cimitirul se plasează în jurul km fluvial 911 (sectorul A)[33]. A fost distrus în bună măsură de Dunăre iar după 1984 a intrat sub apele lacului de acumulare al Hidrocentralei „Porțile de Fier II".

*

Limitele cimitirului eneolitic (fig. 10), numărul celor îngropați, etapele de înmormântare pot fi estimate cu aproximație. Spre vest, ultimele înmormântări se întretaie cu marginea apuseană a secțiunii XII; nici pe plajă, nici în secțiunile XXV, XXVI nu au apărut complexe funerare (fig. 10). Pentru limita sudică ne stau la dispoziție doar secțiunile I şi XV, singurele adâncite până la solul viu. Jumătatea sud-vestică a secțiunii I (de peste 50 m^2) nu a avut nici un mormânt, deci ne aflăm într-o zonă extracimitir. Tot astfel, în secțiunea XV s-a descoperit un singur mormânt (fig. 10).

Limita nordică, dinspre Dunăre, a fost distrusă de apele fluviului. În vechime, malul se afla cu cca 30 m spre nord[34] şi cimitirul putea să se extindă destul de mult în această parte.

Spre est, în secțiunea XII l, densitatea mormintelor este destul de mare. Ultimele trei (nr. 59, 62 – de maturi şi 60 – de copil: fig. 10), grupate, par să aparțină unei familii, astfel încât presupunerea că şi mai departe spre est de secțiunile sectorului A vor fi existat grupe de morminte, ne apare ca întemeiată.

Limitele menționate, înăuntrul cărora puteau să existe morminte eneolitice, mărginesc o suprafață de circa 3000 mp şi dacă ar fi să luăm ca bază de calcul densitatea din zonele săpate, cimitirul ar fi avut în jur de 470 complexe funerare. Numai că, între grupele de morminte, spațiile libere puteau să aibă mărimi variabile, iar unele

---

* Din prezentul studiu, Ann Dodd-Oprițescu a redactat (folosind observațiile proprii, notările din carnetele de săpături ale lui Petre Roman, iar pentru 1979, consemnările studenților Rodica Iancu şi Simon Mihai) descrierea mormintelor şi a inventarului funerar. Textul, privitor la relațiile cu descoperirile Bodrogkeresztúr din Câmpia Tisei, a avut o primă prezentare în octombrie 1982 la Simpozionul de la Vrdnik (Ann Dodd-Oprițescu, *Südőstliche Beziehungen der Bodrogkeresztúr – Kultur*, ms. Varianta în limba franceză, în prezentul volum la p. 106 şi urm.). (P.R.)

32 Petre Roman – Ann Dodd-Oprițescu, *op.cit.*, p. 11-38.

33 *Ibidem*, fig. 1.

34 P. Roman, în SCIVA, 38, 1987, 4, p. 341, fig. 2/d, e.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

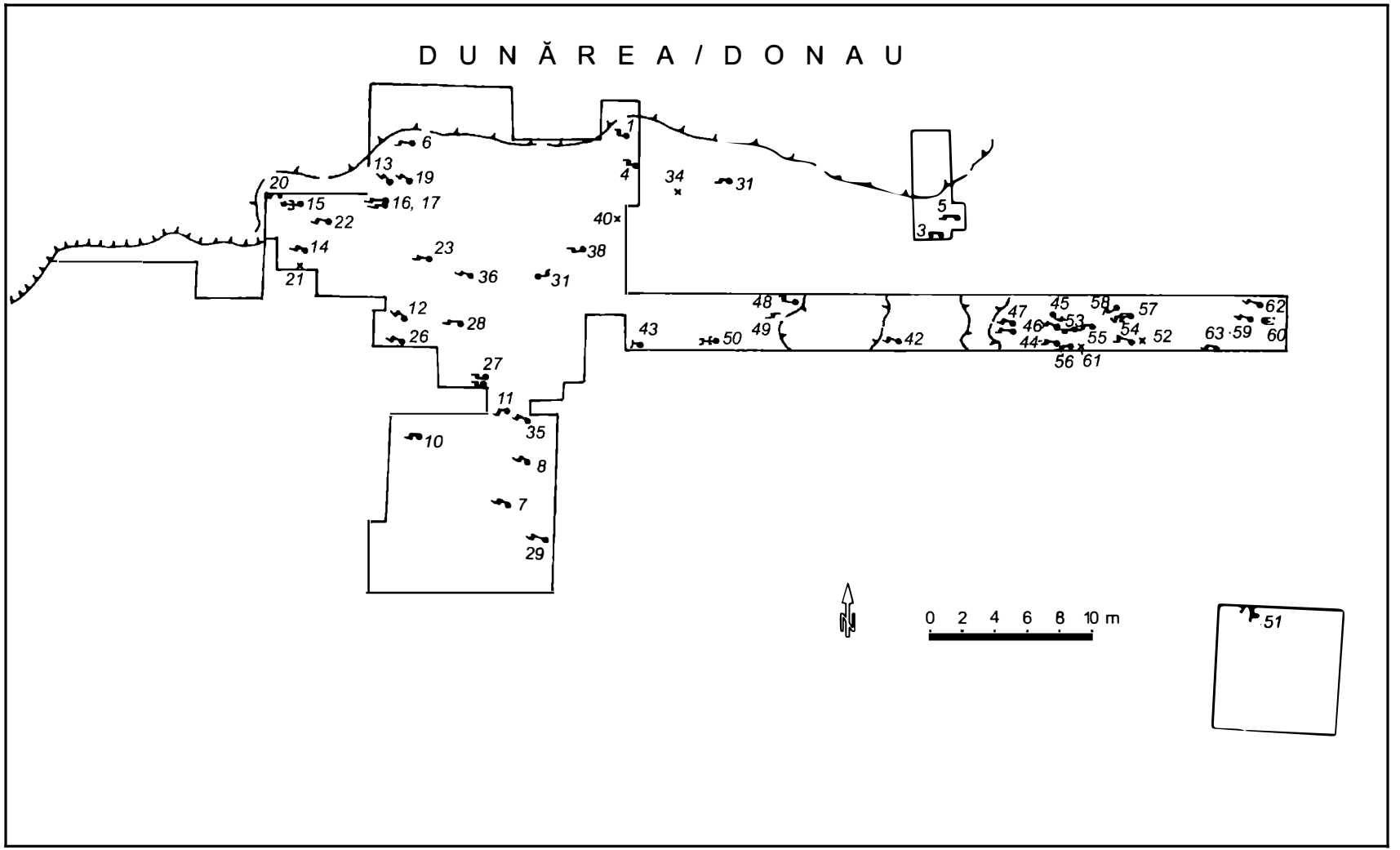

Fig. 10. Planul cimitirului eneolitic

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

segmente nu vor fi defel folosite. Pentru comparație, facem trimitere la descoperiri din Ungaria unde în cimitire contemporane și înrudite, numărul celor îngropați depășește 100, atingând chiar 150, dar nu mai mult[35]. Ar rezulta și pentru cimitirul de la Ostrovul Corbului un număr mai redus de morminte decât un calcul teoretic îl permite. Deci, ceea ce se poate spune cu certitudine despre întinderea cimitirului eneolitic analizat, este că a fost săpată doar o parte a sa, suficient de mare și cu o variabilitate apreciabilă de situații pentru a oferi o imagine acceptabilă asupra ansamblului. Oricum, cimitirul nostru intră în categoria celor de mari dimensiuni.

*

Pentru o bună parte a mormintelor, și anume nr. 6-8, 10-17, 19-23, 26-29, 35-38, situația stratigrafică este clară: sunt acoperite de stratul Coțofeni, iar gropile lor se adâncesc într-un strat aluvionar, atingând cu baza ruinele construcțiilor Sălcuța, rămânând peste ele sau, în cazuri rare, perforând o parte din sedimentele sălcuțene[36]. Un singur mormânt (nr. 22 – cel mai bogat în inventar) perforează întregul strat Sălcuța și atinge partea superioară a depunerilor Criș. Mormintele mai sus menționate se găsesc în zona cu construcții ale purtătorilor culturii Sălcuța și, în toate cazurile, sunt mai noi decât ele. În această zonă găsim, de asemenea, dese și mari construcții Coțofeni, care suprapun, în toate cazurile, gropile celor 25 morminte enumerate.

Nu tot atât de clară este situația stratigrafică a celorlalte morminte – descoperite pe plajă (nr. 31, 34, 40) sau în secțiunile VI, VII, XII 1, XV – în total 29 la număr. Indubitabilă este vechimea mai mare, în raport cu stratul Coțofeni, a celor din secțiunile XII 1 și XV. Acolo, stratul Coțofeni se păstrează și suprapune gropile mormintelor. Și în cazul mormântului nr. 3, din secțiunea VII, o vatră Coțofeni îl acoperă. Pentru alte morminte (nr. 1, 4, 5, 31, 34, 40), stratul Coțofeni a fost spălat și o relație stratigrafică a dispărut, dar și ele – prin toate elementele care le caracterizează – nu pot fi rupte de ansamblu fiind categoric mai vechi decât așezarea culturii Coțofeni.

Acolo unde nu avem un strat de cultură, ci doar împrăștieri de materiale de tip Sălcuța[37], gropile mormintelor se adâncesc în strat Criș sau chiar îl perforează, pătrunzând în depunerile tip Schela Cladovei și în solul virgin. În aceste cazuri nu mai avem însă certitudinea dacă gropile taie sau nu depunerea aluvionară – indiciu că ele ar aparține sau nu unei perioade post Sălcuța. Apoi, existența, la baza aluvionarului și a unor fragmente ceramice cu ornamente specifice Bodrogkeresztúr, în amestec cu cele sălcuțene[38], ar putea să impună concluzia că inundația nu s-a produs imediat după încetarea așezării Sălcuța (fiind deci cauza încetării acestei locuiri), ci ceva mai târziu,

[35] P. Patay, Bericht RGK 55, 1974, 1, p. 36, 44.

[36] P. Roman, *op.cit.*, p. 346-348.

[37] *Ibidem,* p. 347; M. Simon, *op.cit.*, p. 107 – 145.

[38] P. Roman, în carnetul de săpături nr. 2, la p. 40, menționa următoarele: „S. XII, C. 6b, la –2,75 m, fragment Bodrogkeresztúr; în strat ulterior nivelului superior cu chirpic, deci în depunere semisterilă, două cioburi cu pigmenți de scoică. Deci poziția *post* pentru Bodrogkeresztúr în comparație cu Sălcuța clasică ar fi și aici dovedită. Să fie acest fragment în legătură cu cele câteva toarte pastilate? Contactele cu Cernavodă I s-ar putea dovedi prin prezența scoicii pisate din pasta unor fragmente din depunerile Sălcuța. În S. XII C. 6b la –2,79 alt ciob Bodrogkeresztúr" Sunt schițate și cele 2 fragmente cu ornamente realizate prin împunsături succesive precum și unul cu impresiuni pe margine „cu melci pisați în pastă".

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

după trecerea prin aceste locuri şi a unor comunităţi care aveau contacte cu cele Bodrogkeresztúr. Să fie aceste fragmente în legătură cu cele câteva toarte pastilate aflate pe plajă? Spălate de ape, resturile lor s-au putut amesteca cu cele sălcuţene mai vechi, fiind antrenate de şiroiri spre zonele mai joase, din afara perimetrului vechiului sat sălcuţean. Abia după aceea au putut folosi (refolosi) zona pentru cimitir, membrii unei comunităţi care sălăşluiau ceva mai departe peste Dunăre.

De regulă, adâncimea gropilor de morminte este de 40-50 cm. Pornind de la această constatare, este evident că gropile mormintelor 43, 48, 49, 50 – aflate la partea superioară a stratului Criş – au fost săpate ulterior depunerii aluvionare, deci sunt posterioare culturii Sălcuţa. Alte morminte (54, 56-59, 62-63) ale căror gropi perforează stratul Criş şi se adâncesc în cel de tip Schela Cladovei sau chiar în sterilul virgin, prin inventarul funerar şi prin alte elemente de ritual, ar putea să constituie dovezi ale unei perioade de înmormântări contemporană cu aşezarea sălcuţeană. Mormintele 42, 44-47, 52-55, 60-61 au gropile săpate în strat Criş, cu baza la partea inferioară a acestui strat. Cel puţin o parte a lor este mai nouă decât sterilul aluvionar şi deci aşezarea Sălcuţa. Într-un caz, avem chiar o întretăiere: M 46 taie şi deranjează M. 45.

Descrierea complexelor funerare eneolitice

M. 1 (1973), S.VI[39] (fig. 10; 11/1) deranjat de lucrători, dar, după resturile *in situ*, aparţine unui tânăr, solid, chircit puternic pe dreapta, orientat ENE 1200" – VSV, cu laba piciorului drept adusă în dreptul bazinului. Îngropat într-o depunere cenuşie, în parte aluvionară, pigmentată cu bucăţi mici de cărbuni arşi, limitele gropii n-au fost vizibile. În faţa capului a fost depus un pahar (fig. 11/2) din lut în amestec cu scoici pisate, modelare imperfectă, cu două proeminenţe pe diametrul maxim. Este un produs *ad-hoc,* friabil.

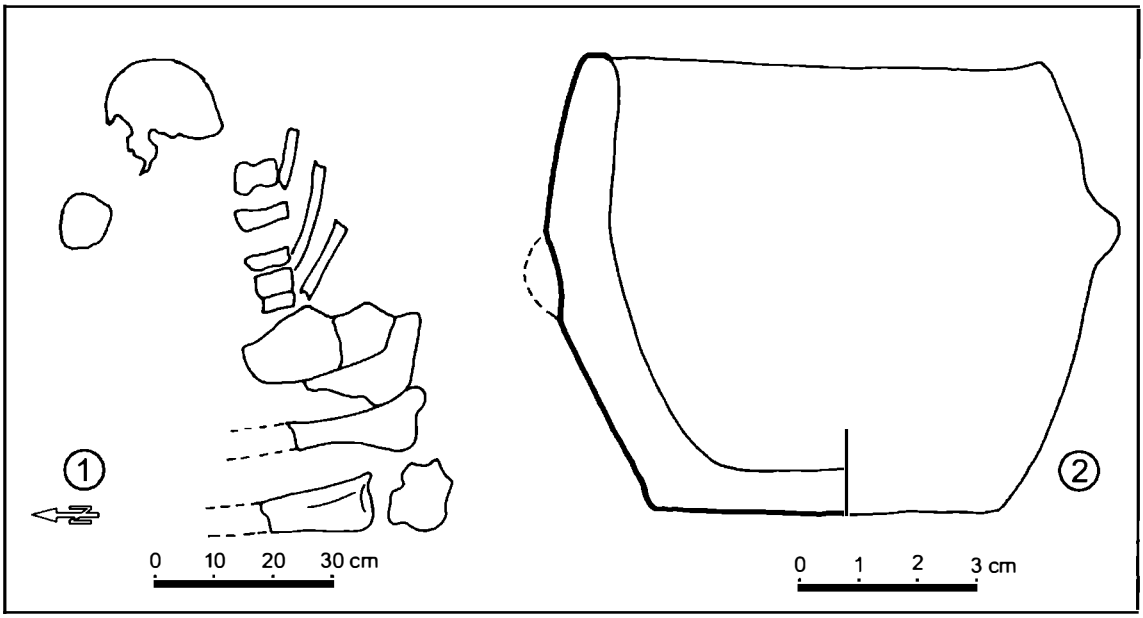

Fig. 11. 1 – M. I; 2 – Vas-ofrandă

[39] vezi, mai sus, nota 22.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 3/1973, S VII[40] (fig. 10; 12) Groapă săpată în depunere cenuşie, cu resturi Criş, căpăcuită de o vatră, probabil Coţofeni, peste care se suprapun depuneri aluvionare. Groapa nu s-a putut delimita. Conţine scheletul unui copil chircit pe stânga (fig. 12/1), cu mâinile aşezate pe bazin. Ulterior, picioarele au căzut pe stânga. Conservare proastă: lipsesc oase de la craniu, de la membrele superioare şi inferioare. Orientare: capul spre ENE 1350, picioarele VSV, privirea spre sud. La cap avea un văscior ornitomorf (fig. 12/2), cu decor pictat din care s-a păstrat doar negativul. Lutul fin, forma delicată şi modul de ornamentare indică tradiţii gumelniţene.

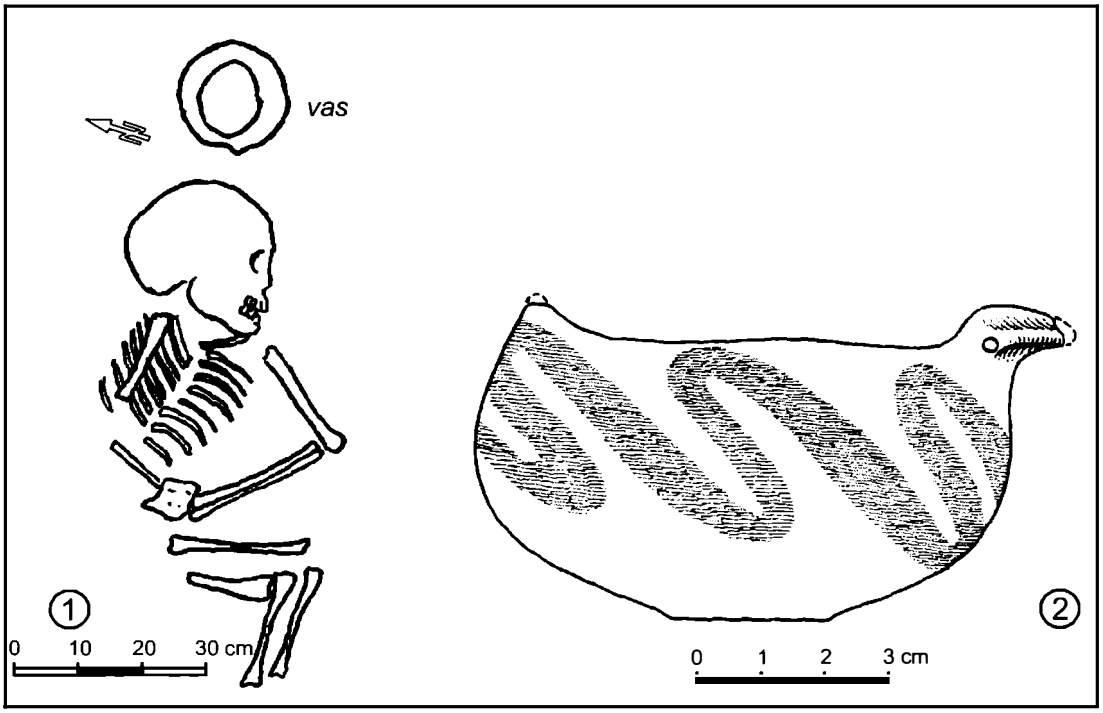

Fig. 12. 1 – M. 3; 2 – Vas-ofrandă

M. 4/1973, SVI (fig 10; 13/1) Scheletul unui matur, chircit pe dreapta în poziţie de somn, cu picioarele strânse în unghi de 90° faţă de coloană, mâinile împreunate şi aduse în dreptul feţei, orientat ENV-VSV. În spatele craniului şi omoplaţilor erau aşezate două vase: o străchinuţă cu pereţi foarte groşi, cu o proeminenţă perforată vertical sub carenă (fig. 13/2) şi o alta, mai mare, cu textură mai fină, cu patru mameloane sub linia carenei (fig. 13/3). Ambele din lut friabil, lucrate *ad-hoc*. Groapa perforează depunerea Criş cu multe materiale. Adâncimea faţă de nivelul actual conservat era între 0,28-0,45 m.

[40] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

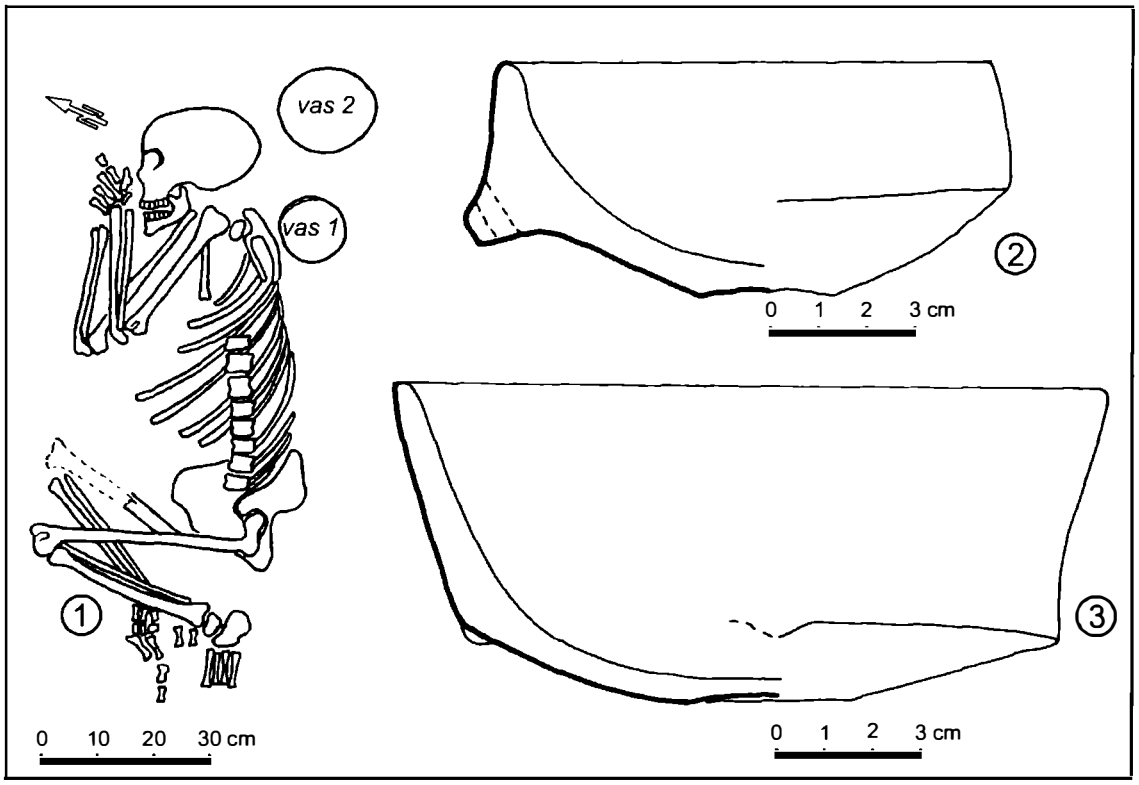

Fig. 13. 1 – M. 4; 2, 3 – Vase-ofrandă

M. 5 /1973, S.VII (fig. 10; 14/1) Schelet chircit pe stânga, privire spre sud, picioarele căzute pe stânga, mâna îndoită din cot cu palma pe bazin (fig. 14/1). Mâna stângă are palma în dreptul feței. Orientare ENE (capul) – VSV (picioarele). Mormântul, descoperit în limita sudică a SVII, nu avea inventar.

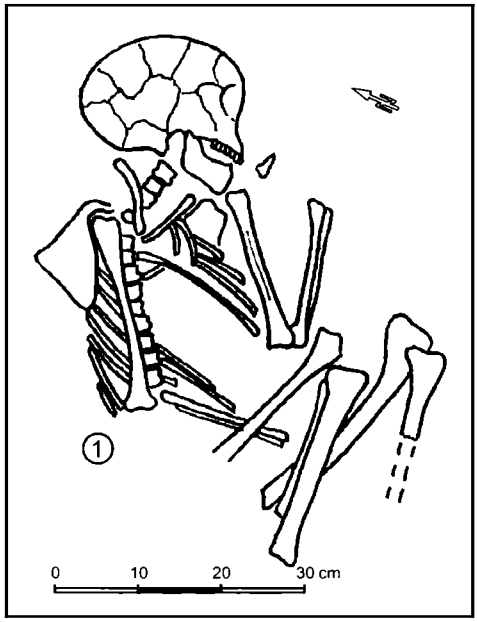

Fig. 14/1 – Schelet M. 5

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 6/1973, SXI (fig. 10), deranjat de rădăcini şi în parte, cărat de ape (fig. 14/2). S-au păstrat câteva resturi care zac peste o locuință Sălcuța. Resturile *in situ* arată că mortul era chircit pe stânga, cu mâna stângă îndoită din cot şi adusă pe umăr (fig. 14/2). Nu ştim dacă a avut inventar.

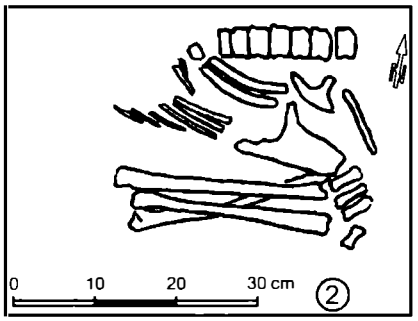

Fig. 14/2 – Schelet M. 6

M. 7/1975, S. I b, C 2 (fig. 10), la –2,90 m de la punctul 0 al aşezării. Groapa adâncită 40 cm în strat Sălcuța, cu fundul la 5 cm deasupra resturilor unei mase de chirpic Sălcuța, aflate la -3,05 m. Scheletul, parțial deranjat de o groapă de par Coțofeni, era orientat ENE 1350" – VSV 4550" puternic chircit pe stânga, cu mâinile aduse în fața craniului şi privirea spre sud (fig. 15). În partea dreaptă, între craniu şi umăr, s-au găsit două falange; o a treia în dreptul genunchiului. Ar rezulta că, inițial, mortul a stat puternic chircit pe spate, cu mâinile în dreptul feței şi că ulterior, sub presiunea pământului, a căzut spre stânga. Scheletul zăcea la 40 cm sub baza stratului Coțofeni. Unele falange de la picioare şi un dinte s-au găsit în poziție remaniată. Fără inventar.

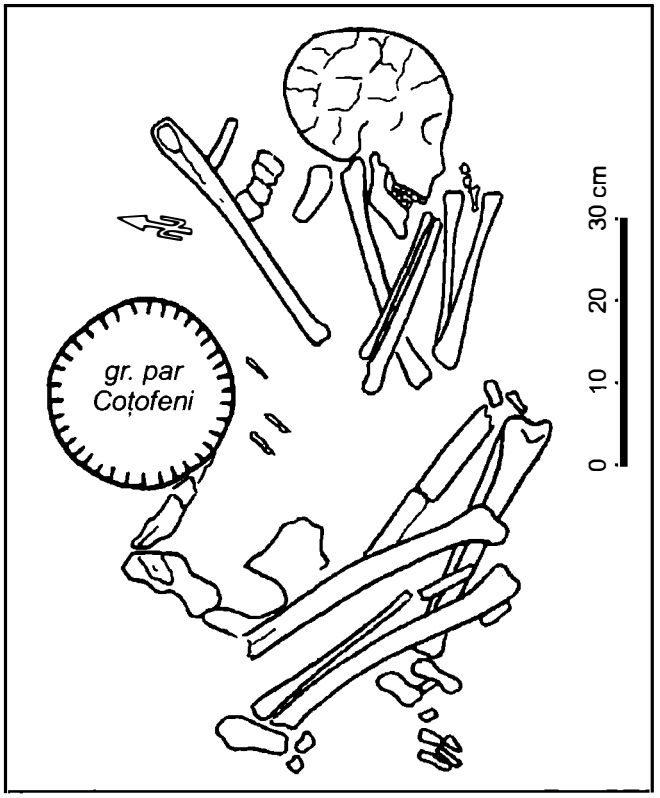

Fig. 15. Schelet M. 7

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 8/1975, S. I b-c, C.3 (fig. 10). Groapa dreptunghiulară, delimitată la şpaclu, săpată într-un strat bogat în humus, uniform, era adâncă de 52 cm, cu baza la -3,15 m de la cota 0. Scheletul zăcea cam la nivelul unei locuinţe Sălcuţa aflata la circa 2 m mai spre sud, sub stratul Coţofeni. Scheletul aparţinea unui matur, chircit puternic pe stânga (fig. 16/1), orientat ENE 1175" – VSV. Zona craniului, aflată în peretele SIc, n-a putut fi cercetată astfel încât nu ştim dacă mortul a avut sau nu inventar.

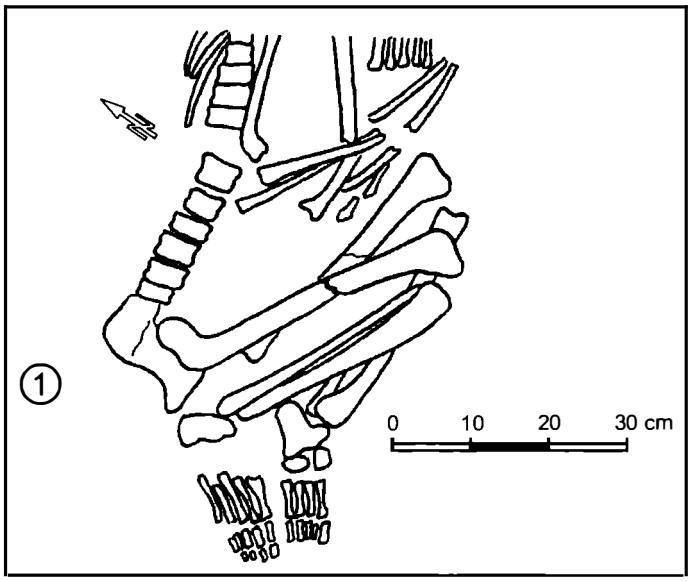

Fig. 16/1 – Schelet M. 8

M. 10, 1976, S. Ia, C.4 (fig. 10), la –2,90 m de la cota 0, în strat Sălcuţa. Scheletul unui copil, de la care s-au păstrat resturi de craniu şi falange. Orientat E-V (fig. 16/2). La cap, un vas cu două tortiţe (fig. 16/3), din seria „oalelor de lapte", uşor de recunoscut în complexe de tip Ludanice, Usatovo, Hissar.

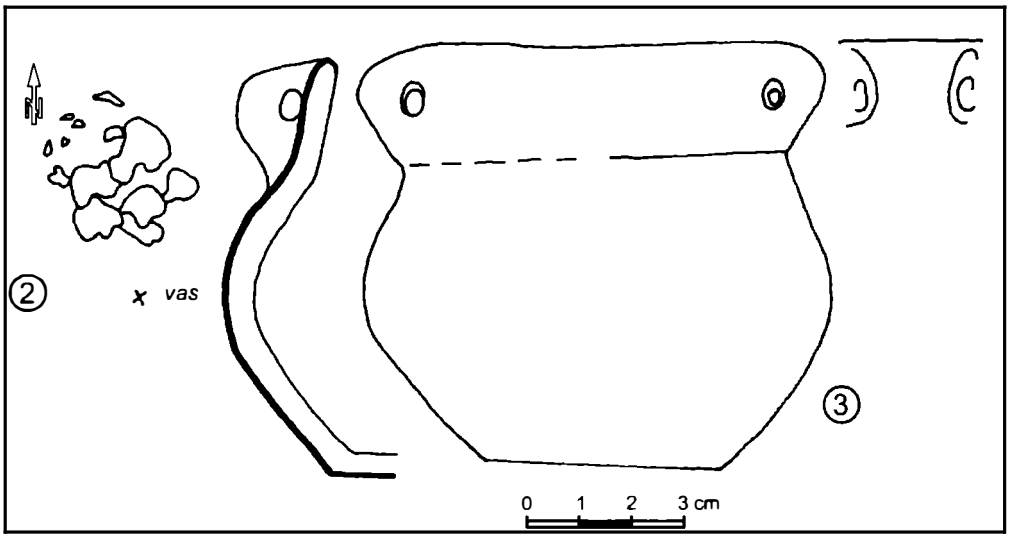

Fig. 16/2 – Schelet M. 10; 3 – Vas-ofrandă din M. 10

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 11/1976. În S. Ib, în peretele nordic al caroului 4 (fig. 9;10), a fost secționat, la răzuire, un alt schelet de copil nou născut, orientat, de asemenea, ca și M. 10, est-vest.

M. 12/1976, S. XIIc (fig. 10), sub groapa Coțofeni, nr. 10, peste resturile unei locuințe Sălcuța, la –3,05 m de la cota 0; tânăr puternic chircit pe stânga, cu mâinile îndoite din cot și aduse în față, relativ bine conservat, dar strivit de pământ, orientat ESE 1900"-VNV 5300" (fig. 17/1). Parțial pe craniu, un vas cu două tortițe tubulare sub margine (fig. 17/4); lipite de spate, două vase puse unul într-altul (fig. 17/2-3), toate trei cu gura în sus și produse *ad-hoc*. Conturul gropii nu s-a putut delimita.

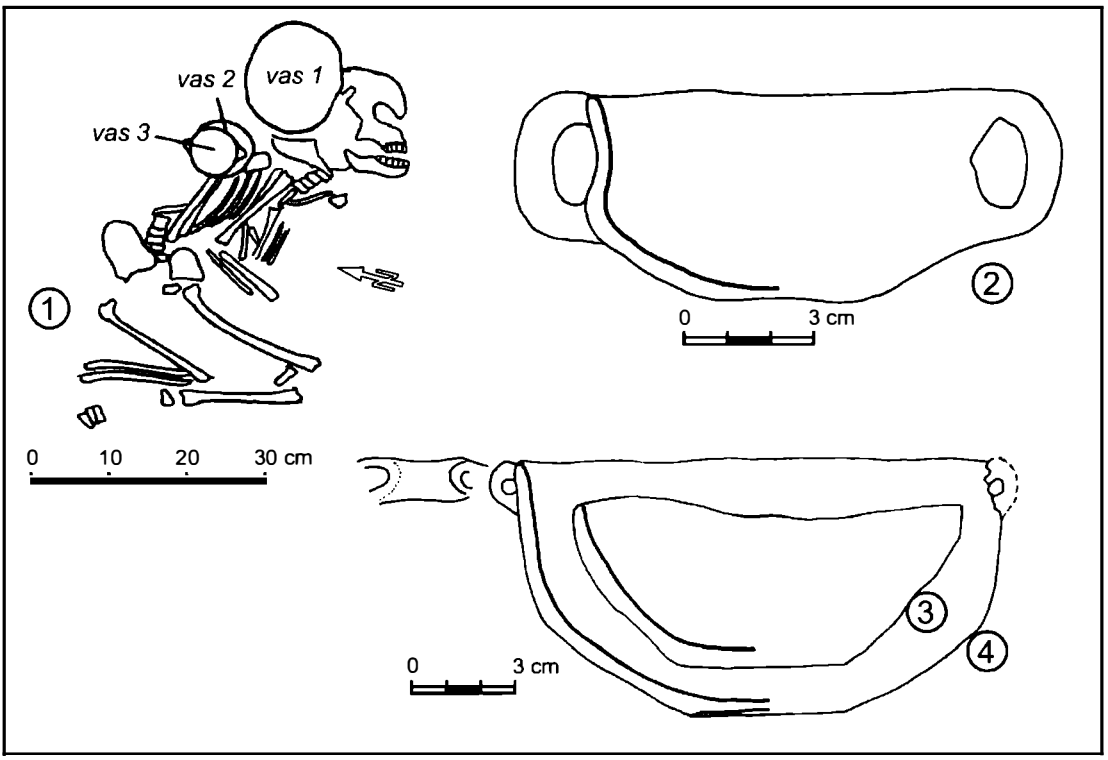

Fig. 17. 1 – Schelet M. 12; 2-4 – vase din mormânt

M. 13/1976, S. XI (fig. 10), deasupra unei locuințe Sălcuța, la –3,36 m față de cota 0, schelet de matur, cu bazinul și trunchiul pe spate, capul și mâinile căzute pe stânga (fig. 18/1). Picioarele chircite au căzut din mal și cărate, o parte, de Dunăre. Schelet îngropat în depunerea sterilă și stratul Sălcuța, deranjând depunerea Sălcuța și zăcând aproape pe resturile locuinței Sălcuța din S. XI. Bazinul și o parte din vertebre sunt pe spate, partea superioară răsucită spre stânga, cu mâinile aduse în față, labele nepăstrându-se. Orientat ESE 2250"-VNV. Culcat pe craniu, cu gura spre vest, un vas cu urechiușe la baza gâtului (fig. 18/3), iar puțin mai spre vest de cotul stâng o mică amuletă din aramă, cu două perforații (fig. 18/2). Vasul cenușiu cu nuanțe castanii și pete de slip lucios la exterior, a fost lucrat pentru practici funerare; ardere slabă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

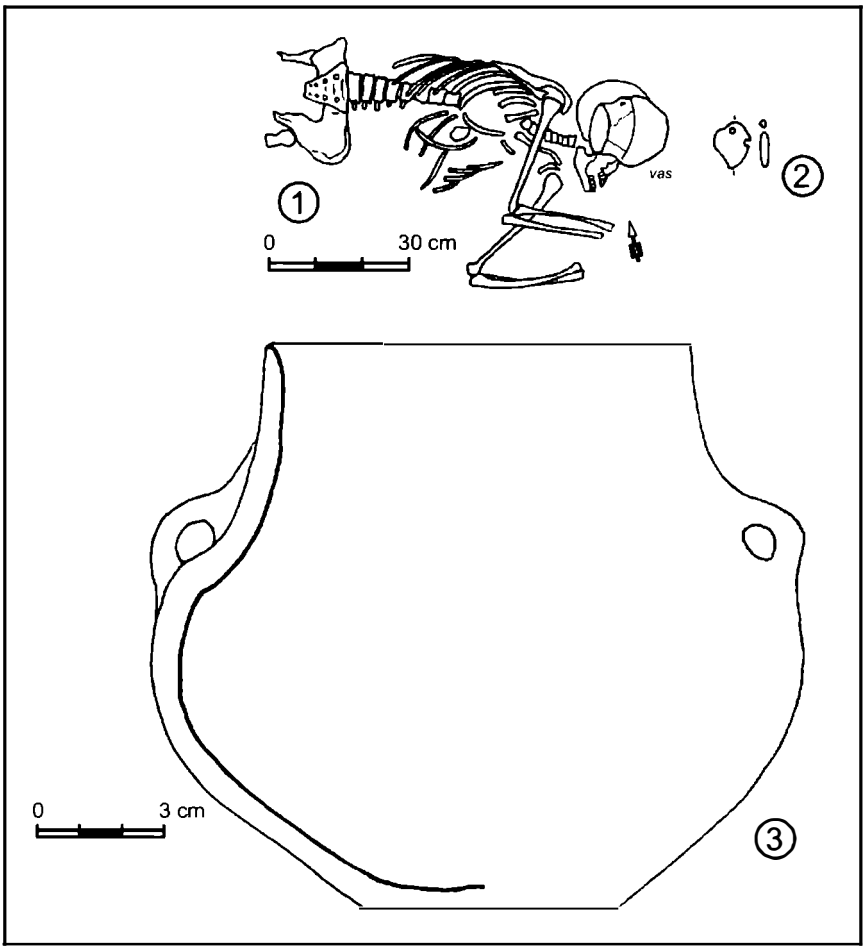

Fig. 18. 1 – M. 13; 2 – Amuletă de cupru; 3 – Vas din lut

M. 14/1976, S. XIIb (fig. 10), la –3,18 de la cota 0, în groapă ce pare ovală, puțin adâncă (maximum 50 cm) dar tăind masa de chirpic a unei locuințe Sălcuța, s-a aflat un schelet pe spate, brațele îndoite din cot şi mâinile acoperindu-i fața, orientat E-V, picioarele chircite şi căzute pe stânga, coastele prost conservate, craniul lipsă şi doar maxilarul inferior rămânându-i (fig. 19/1). La spate, între bazin şi cotul drept, patru vase: două cu gura în jos (fig. 19/1, vas 2 şi 4), două cu gura în sus (fig. 19, vas 1 şi 3). Nr. 1 (fig. 19/2), aşezat pe umărul drept, este o ceaşcă cu două toarte, neagră, cu amestec de nisip şi pietricele, uneori mari, din lut compact. Slip subțire la exterior. Nr. 2 (fig. 20/1): strachină, culoare cenuşie-deschisă, din lut fin, fără impurități, netezire vizibilă şi slip subțire. Modelarea şi arderea făcute în grabă. Nr. 3 (fig. 21/1a – b) era acoperit de nr. 2 şi 4 (fig. 29), cu unul dintre orificii între ele. Este negru compact, lucios la exterior, pastă fină, fără impurități. Arderea şi liantul slabe, interiorul cu asperități. Formă de candelabru, cu patru vase comunicante. Nr. 4 (fig. 20/2), cenuşiu-deschis, din pastă fină, cu slip lucios la exterior, modelare bună. Sub margine, două toarte cu secțiune rotundă. Tipic Bodrogkeresztúr.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

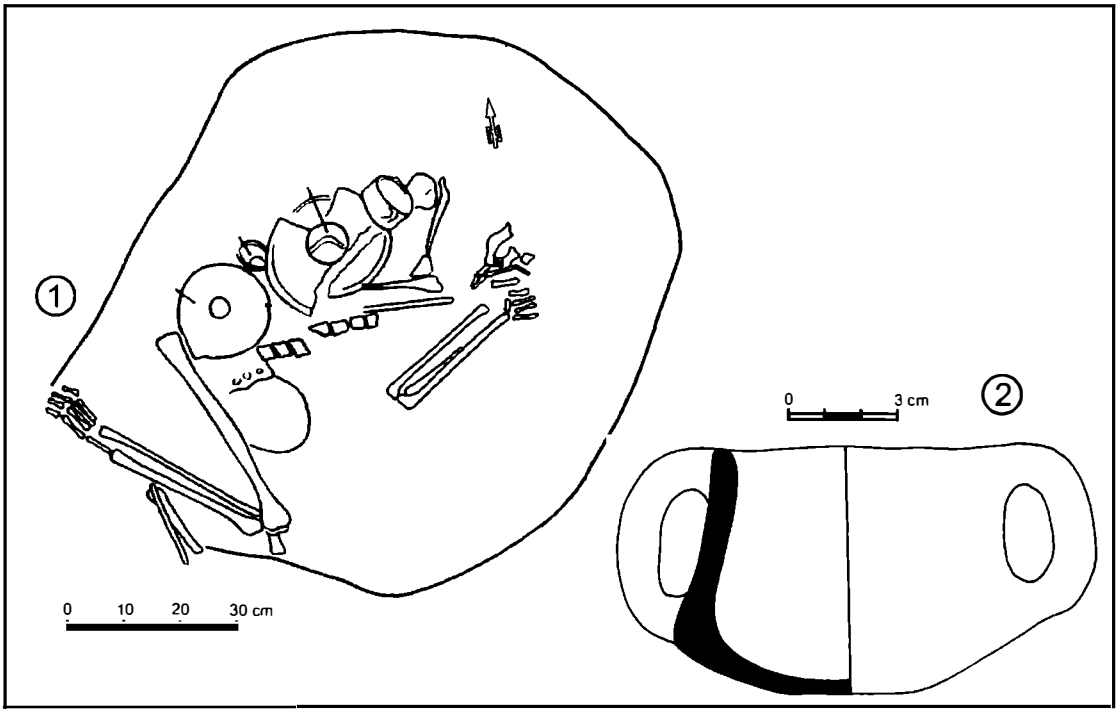

Fig. 19. 1 – M. 14; 2 – ceaşcă cu două toarte

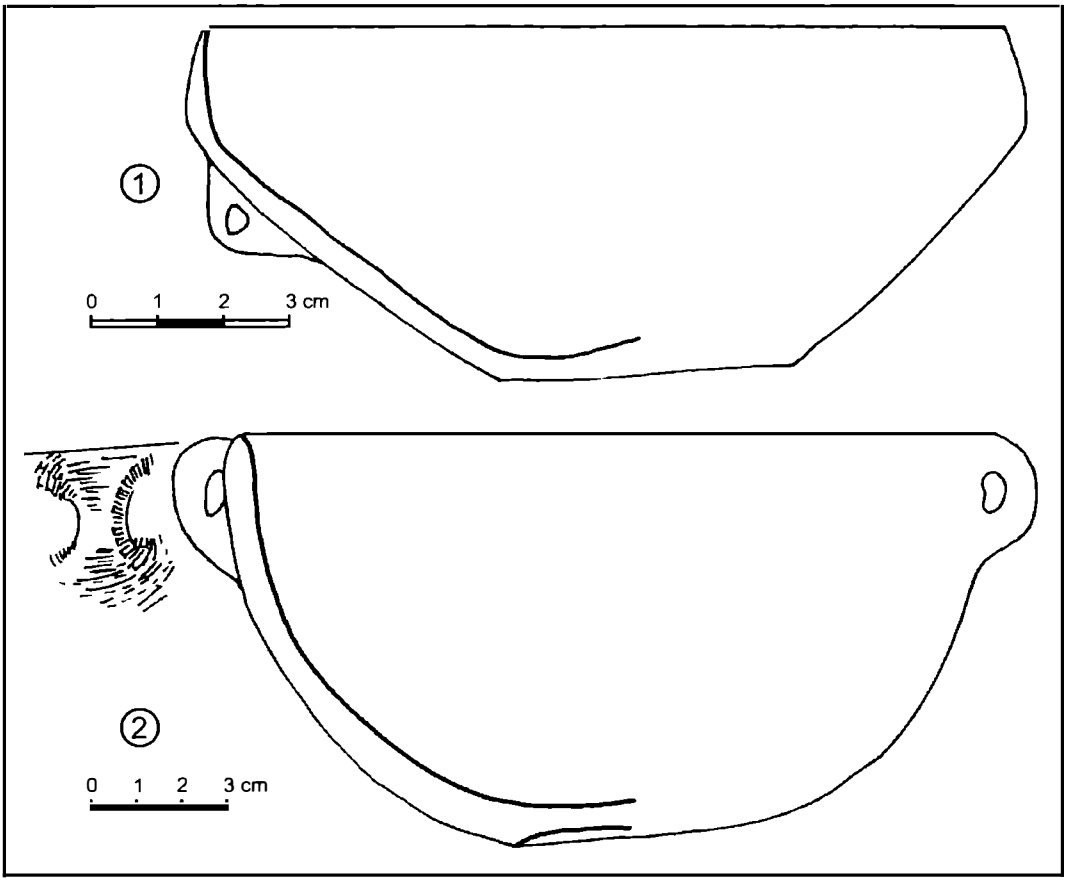

Fig. 20. 1-2 – Vase din M. 14

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

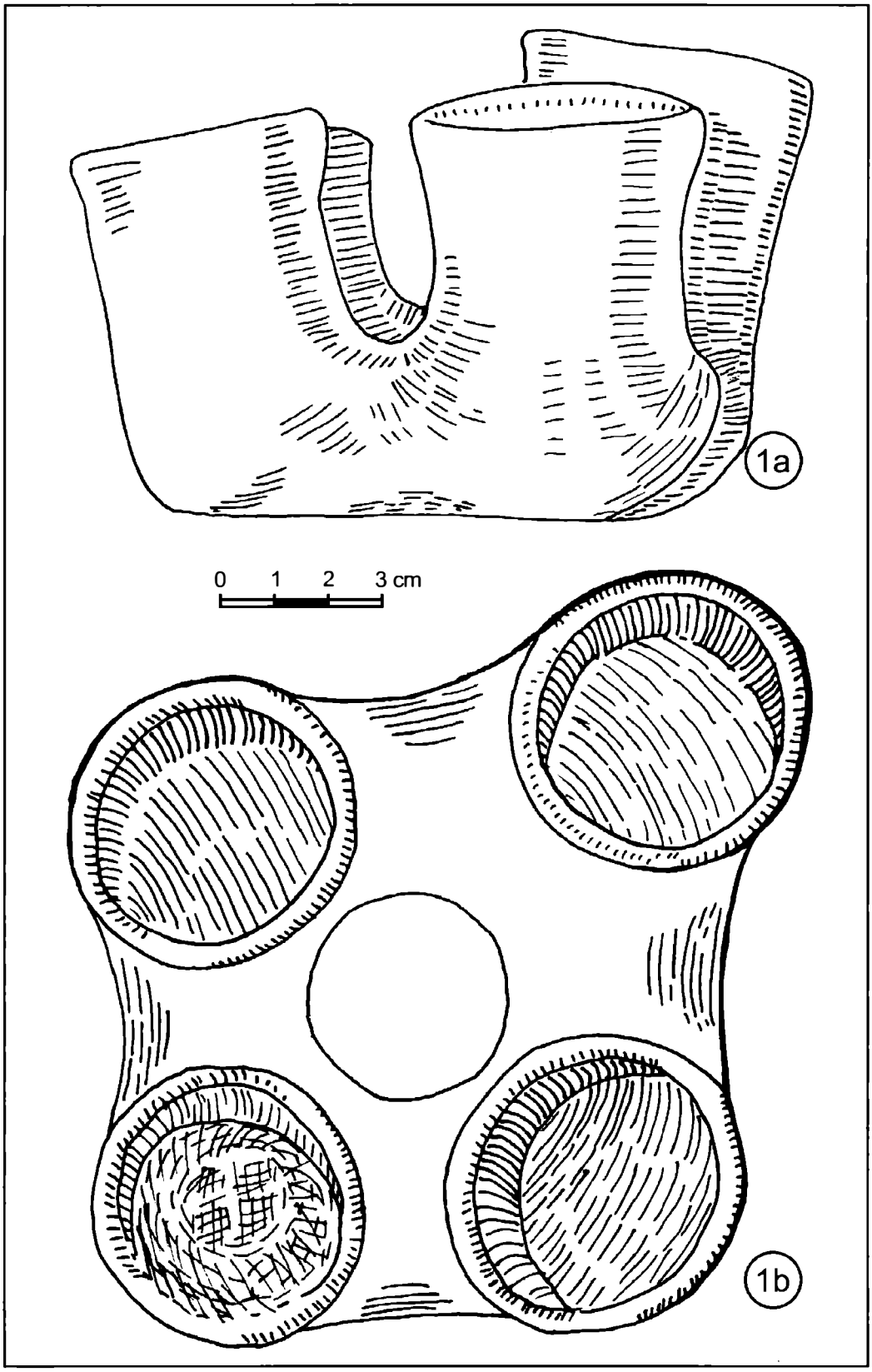

Fig. 21. 1 a-b – vas „candelabru" din M. 14

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 15/1976, S. XIIb (fig. 10), sub platforma unei locuințe Coțofeni, peste chirpiciul unei locuințe Sălcuța, la –3,16 m de la cota 0. În groapa, de mică adâncime şi dimensiuni, schelet de matur orientat ENE 1150" – VSV 4350", aşezat pe spate, mâinile, capul şi picioarele în poziție de somn (fig. 22), căzute pe stânga. La picioare, trei vase puse unul într-altul. Nr. 1 (fig. 22/3), aşezat deasupra, este o ceaşcă cu două toarte în bandă, din lut de bună calitate, cenuşiu cu nuanțe castanii, modelate în grabă, pentru practici funerare. Fundul are o uşoară concavitate. Nr. 2 (fig. 23/2): strachină cenuşie cu nuanțe castanii, mult nisip în pastă şi pietricele mărunte, pereți netezi, slip subțire la exterior. Partea inferioară emisferică. O tortiță, perforată vertical, servea la agățat. Nr. 3, la bază, cenuşiu cu pete negre, lut de bună calitate cu rare impurități, slip cu segmente lucitoare la exterior, modelat în grabă, este tronconic (fig. 23/1), cu două tortițe lateral, o proeminență pe partea simetrică şi jgheab de scurgere pe margine. În mormânt s-a găsit şi o mărgea de aramă, ruptă şi prost conservată.

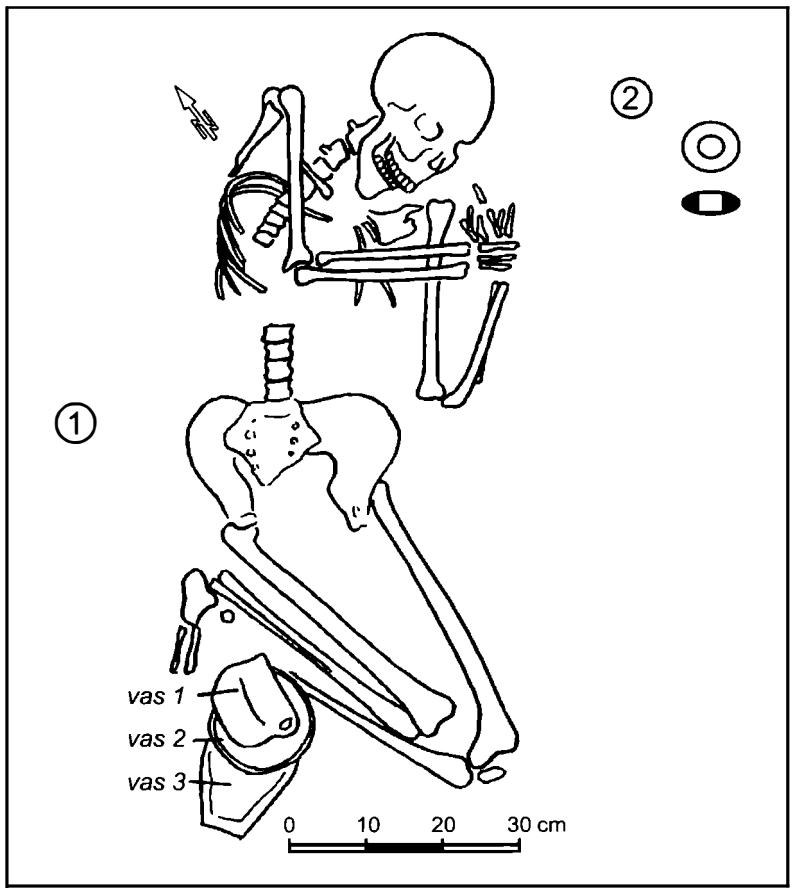

Fig. 22. 1 – M. 15; 2 – mărgea de aramă

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

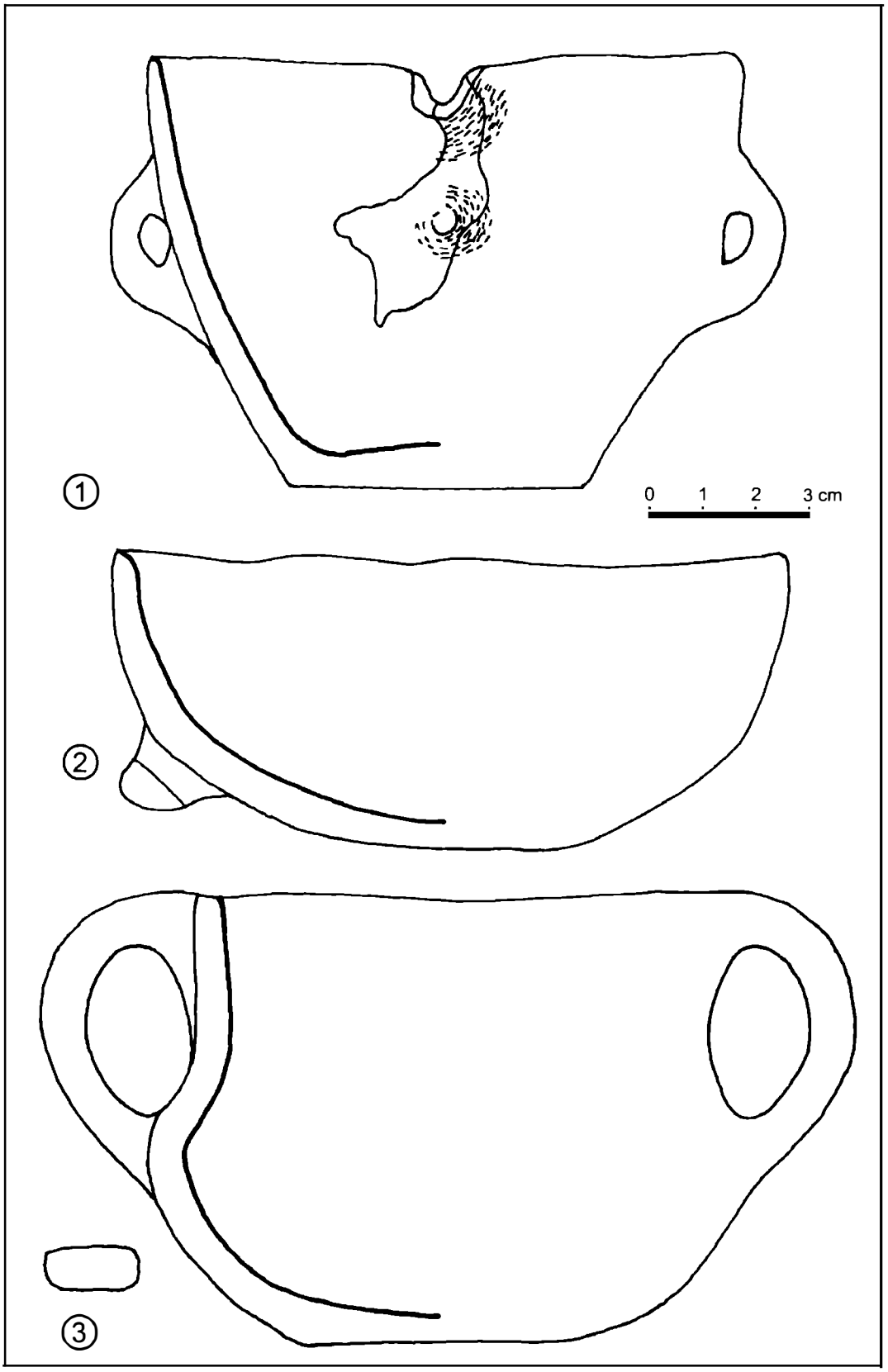

Fig. 23. 1-3 – Vase din M. 15

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 16/17, dublu/1976, S. XII, C. 3-4 (fig. 10), a perforat masa de chirpici a unei locuințe Sălcuța, fără să-i atingă podina. Groapa dreptunghiulară (1,75 - 0,80), cu colțuri rotunjite, 50 cm adâncă, cu fundul la –3,27 m de la cota 0. Scheletele sunt lipite (fig. 24): **M. 16** spre nord, **17** spre sud. Scheletul 16 pare al unui bărbat, chircit lax pe stânga, cu trupul răsucit în jos. Zace, parțial, peste scheletul 17. Ultimul, chircit lax, răsucit cu bustul în jos, mâinile încrucișate pe piept, are două perforații în occipital. La cap, cu gura spre craniu, un vas borcan (fig. 25/1); în dreptul feței, un bol (fig. 25/2). În marginea gropii, o strachină (fig. 25/3). Orientarea mormântului dublu: ENE 1150" – VSV 4350". Vasul borcan, negru-cenușiu, din lut cu impurități uneori mari, are interiorul netezit și slipuit, exteriorul cu asperități. Pe el, patru tortițe, simetrice și perforate orizontal, iar la baza gâtului un șir de impresiuni cu vârful degetului. Străchinuța-bol, din pastă cenușie, fină, compactă, are slip exterior lucios, o tortiță sub carenă, perforată orizontal și partea opusă, o mică proeminență. Strachina (fig. 25/3), neagră-cenușie, din lut fin, exterior lucios, liant slab, se dezintegrează la umezeală.

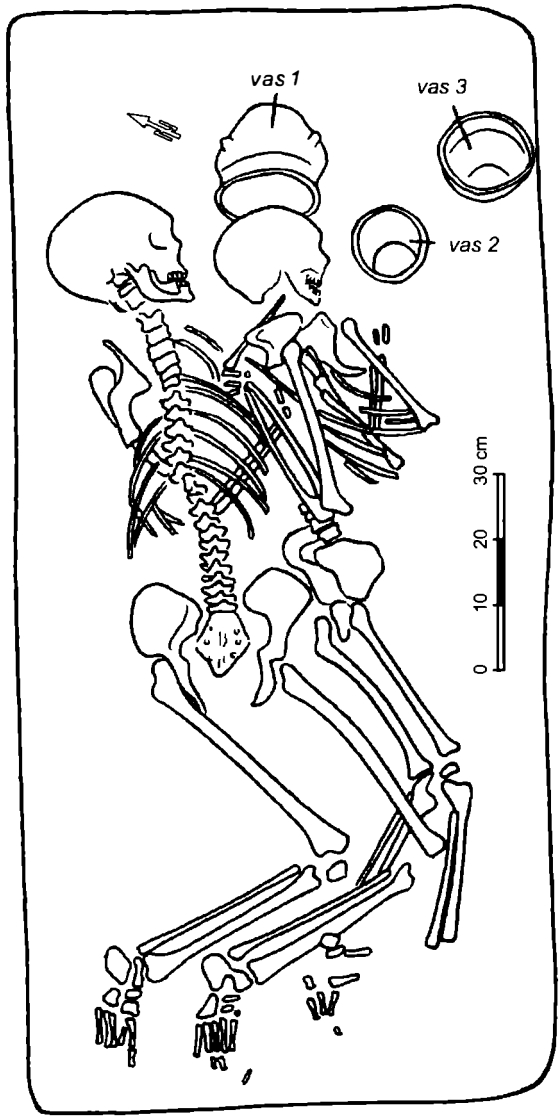

Fig. 24. M. 16-17

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

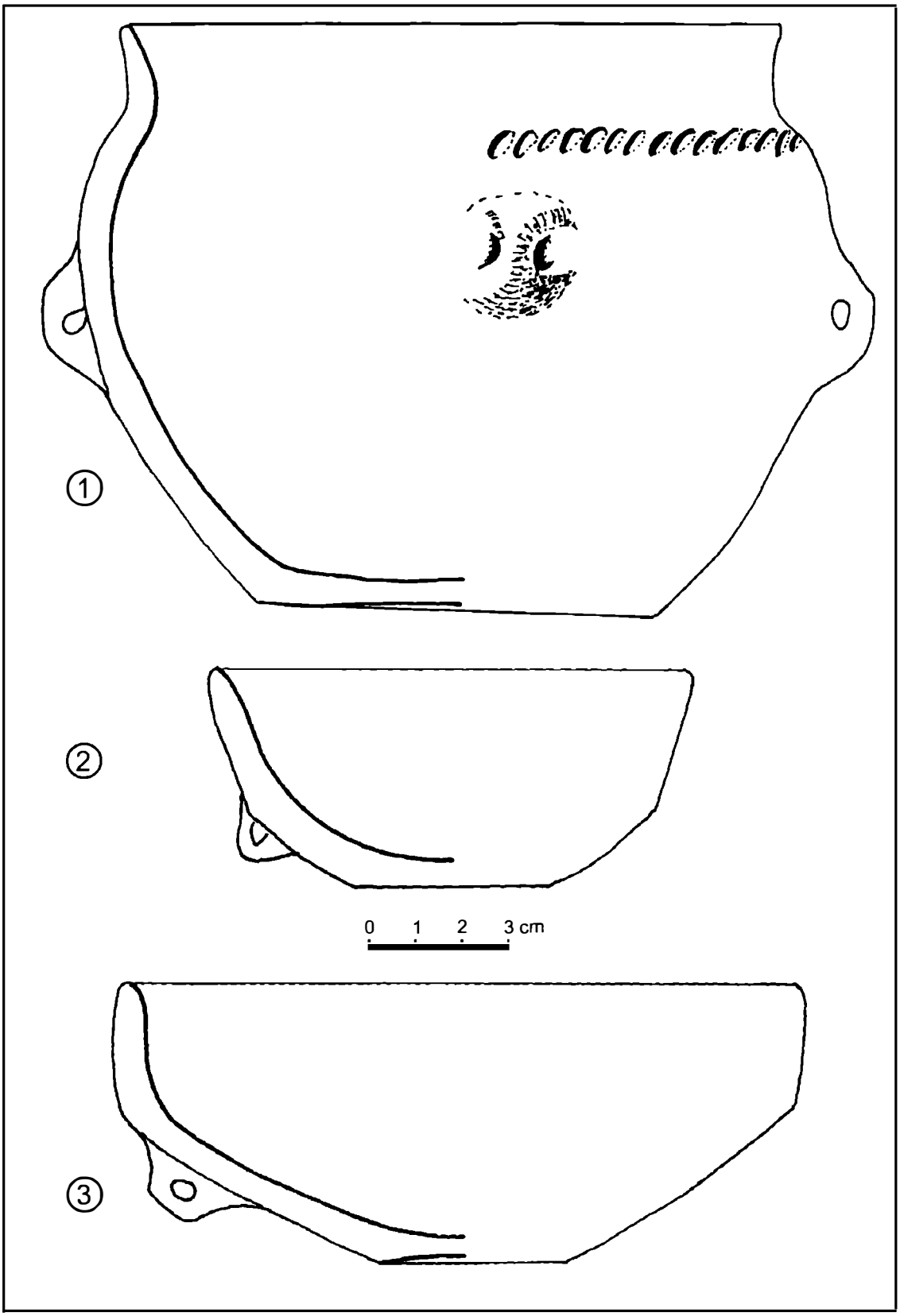

Fig. 25. Vase din M. 17

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 19/1977. În malul S. XII spălat de ape, resturile răvăşite (capul, bazinul, picioarele) ale unui schelet. Orientare: capul spre est, picioarele spre vest. Culcat pe spate cu toracele şi picioarele căzute pe stânga. Zona capului deranjată prin săpare (intervenţii I. Stângă cu elevi). Schiţă după ce s-a mai găsit (fig. 26/1). Mormântului par să-i aparţină două vase recuperate de Ion Stângă de la muzeul Porţilor de Fier: o strachină (fig. 26/3) cu două tortiţe sub margine, simetrice şi perforate orizontal; o „oală de lapte" (fig. 26/2), de mici dimensiuni cu două tortiţe la baza gâtului, perforate orizontal, ornamentată cu benzi unghiulare, prin adâncire.

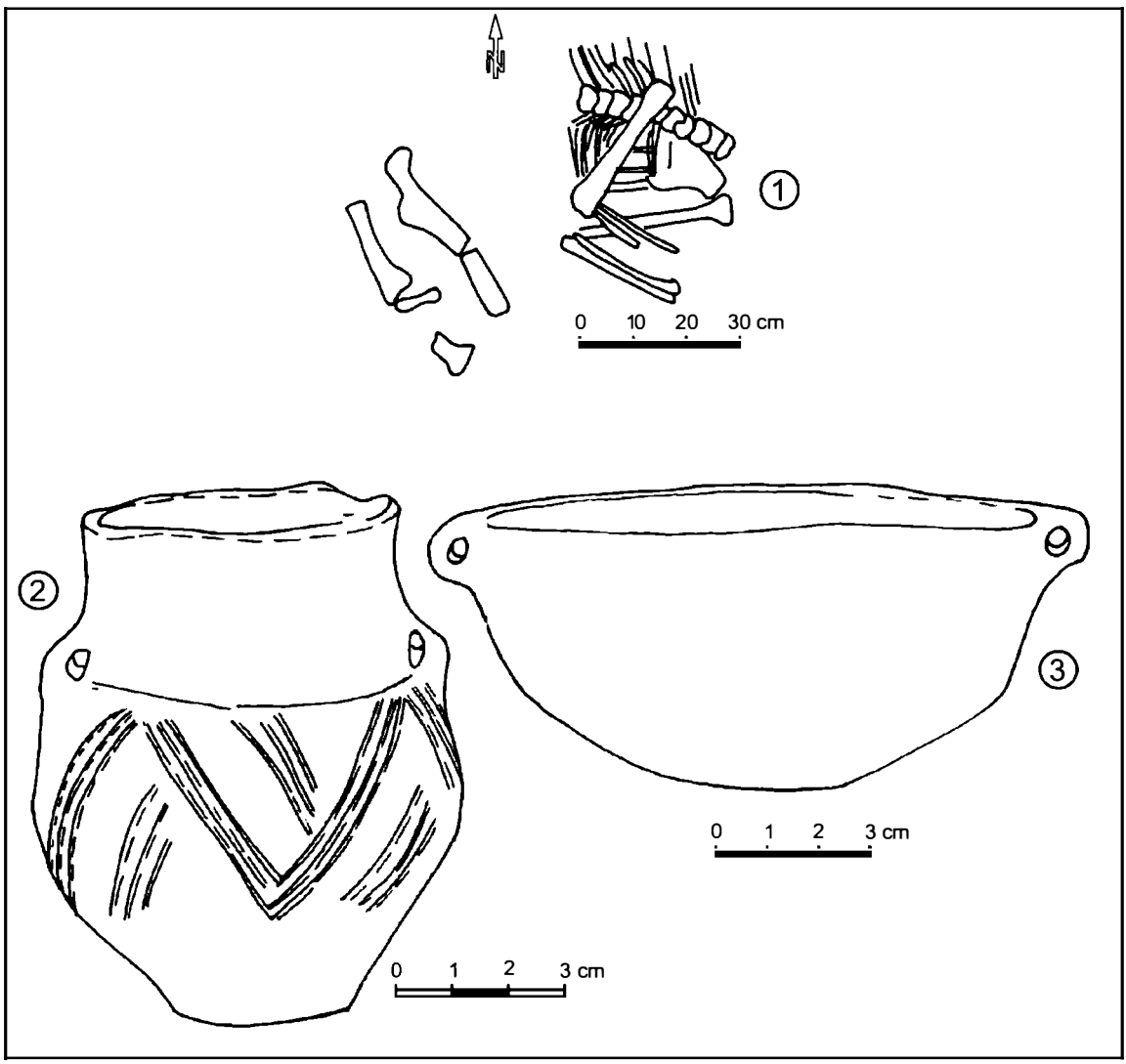

Fig. 26/1 – M. 19; 2-3 – Vase din M. 19

M. 20/1977, S. XIIb, e (fig. 10), groapă dreptunghiulară cu colţurile rotunjite, fundul la acelaşi nivel cu baza locuinţei Sălcuţa, la –3,18 m de la cota 0. În umplutură, resturi din stratul Sălcuţa: fragmente ceramice, cărbuni, scoici etc. Scheletul, de tânăr, puternic chircit spre stânga, braţele încrucişate pe piept (fig. 27/1), orientat E-V. La picioare, aşezate unul într-altul, trei vase: cel mare (fig. 28/1), la bază, castron cu pereţi uşor arcuiţi, două proeminenţe – apucători pe corp şi un şir de impresiuni cu degetul; la

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

mijloc, un pahar (fig. 27/2) tronconic, cu pereți ușor curbați, nedecorat. Deasupra, un recipient cu gât scurt (fig. 27/3), patru proeminențe pe maxima rotunjime, unite cu un șir de impresiuni cu degetul. Vasele sunt din lut friabil, arse incomplet, produse pentru uz funerar. La nasul mortului un melc, dar putea proveni din umplutură. În groapă, deasupra craniului, s-au găsit cărbuni și unele fragmente de oase ce par umane. Sunt, probabil, resturi de umplere.

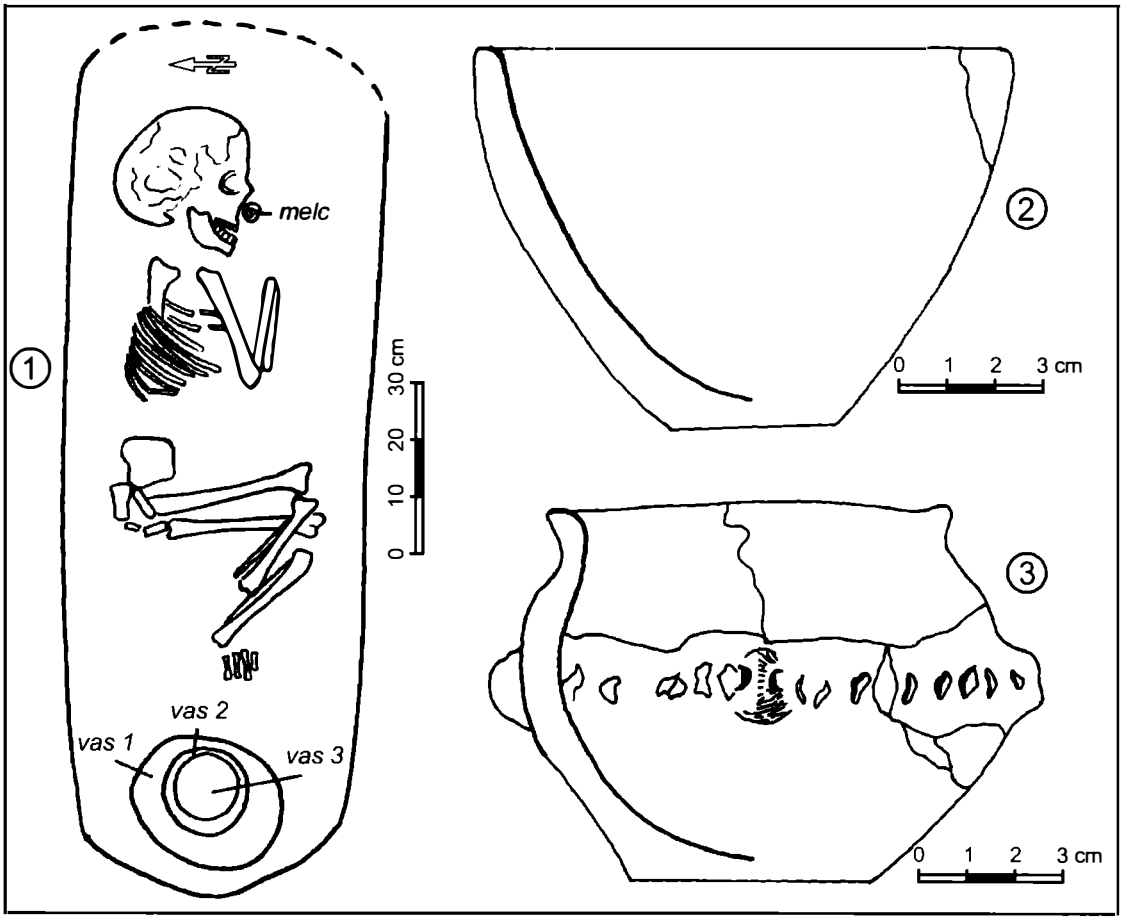

Fig. 27/1 – M. 20; 2-3 – Vase din M. 20

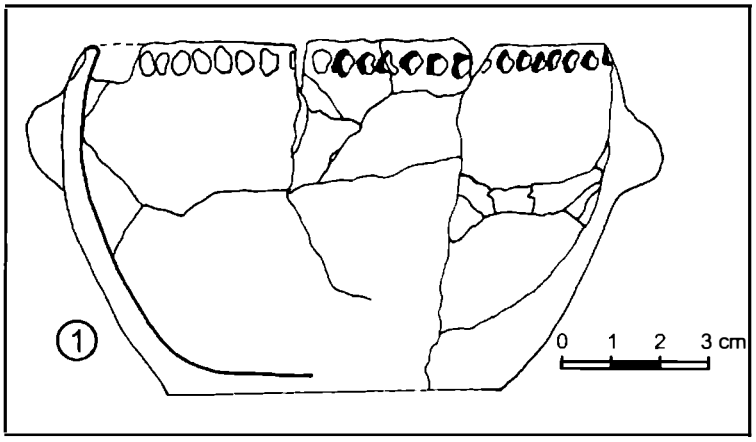

Fig. 28/1 – M. 20

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 21/1977, S. XIIb (fig. 10; 28/2), în groapă rotundă, cu baza la –3,25 m de la cota 0, în strat sălcuțean, craniu fără maxilarul inferior, cu privirea spre sud. Bucăți din craniu și mai spre nord, iar spre sud segmente de picioare, în poziție neanatomică. Spre est un fragment de coastă. Să fie o legătură între resturile lipsă din M. 14 – aflat în apropiere – și acest complex funerar?

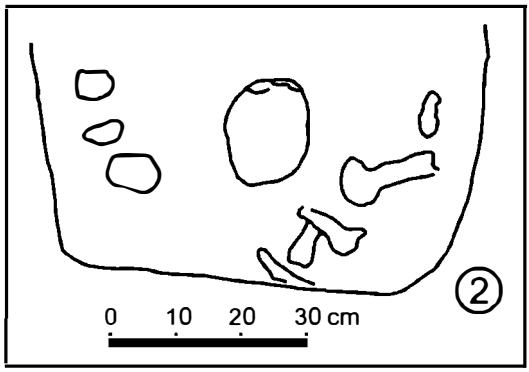

Fig. 28/2 – M. 21

M. 22/1978, S. XII și XIIb (fig. 10; 29 - 33), la –3,75 m (cea mai mare) de la cota 0, cel mai bogat mormânt al cimitirului. Groapa, adâncă de 1 m, a străpuns nivelul de călcare al locuințelor Sălcuța, până în zona celui Criș. Era rotundă. La picioare, alta semicirculară, ca o nișă – probabil scobită în mal – în care s-au depus ofrandele, întregul complex căpătând forma cifrei 8 (fig. 29; Pl. I/5). În groapă, schelet de matur bine conservat (probabil femeie), orientat E-V. Zăcea pe stânga, puternic arcuit, cu mâinile în fața pieptului, picioarele strânse și culcate pe stânga. Privirea spre sud. Inventar: șapte vase, ofrandă cărnoasă și podoabe (fig. 29; Pl. I/5). În fața craniului, o „oală de lapte" (fig. 31/2; Pl. II/1), îngrijit modelată, de proporții armonioase, bogat decorată în maniera Bodrogkeresztúr: motive meandrice cruțate cu roșu crud, fond scrijelat în rețea, ce păstrează resturi de materie albă. Drept capac, „oala de lapte" a avut o farfurie tronconică (fig. 31/1; Pl. II/3a-b), cu două găuri pentru șnur, din lut sfărâmicios, cu cochilii de scoici pisate, ardere insuficientă. La partea superioară a femurelor, altă „oală de lapte" (fig. 32/2; Pl. II/2), din lut fin dar cu ardere incompletă. Sub margine, două toarte tubulare, la baza gâtului o linie incizată orizontal, cu un șir de impresiuni ovale deasupra. La genunchi, un vas cenușiu, din lut fin cu amestec de puține pietricele și, mai ales, bucăți de scoică. Pe ambele suprafețe, cu excepția părții dinspre fund, slip subțire, pe unele părți lucios. Este un vas de agățat (fig. 30/5; Pl. III/1), pântecos, cu corp turtit, gât scund inelar, fund drept, cu două tortițe perforate vertical pentru șnur. Prin șănțulețe late s-a realizat un motiv spiraliform, mărginit la bază de o linie incizată, deasupra căreia este un șir de impresiuni cu vârful degetului. La picioare, în perimetrul gropii mici, vasul 5 (fig. 33/1; Pl. II/3), cenușiu, cu nuanțe și pete cărămizii, din lut cu amestec de nisip, „scăpări" de pietricele, slip interior, asperități la exterior. Este un borcan (fig. 33/1; Pl. II/3) cu două toarte de apucat, cu un omoplat de bovideu (?) în interior. Bucăți cărnoase s-au depus și pe solul gropii mici. Vasul 6, așezat lângă vasul 5 (fig. 29; 33/2), este un castron biconic (fig. 33/2; PL. III/2), cu partea superioară foarte dezvoltată, puțin oblică, cea interioară foarte redusă. Sub margine, două tortițe pentru șnur, perforate orizontal. În lut, puțin nisip și bucăți de scoică.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

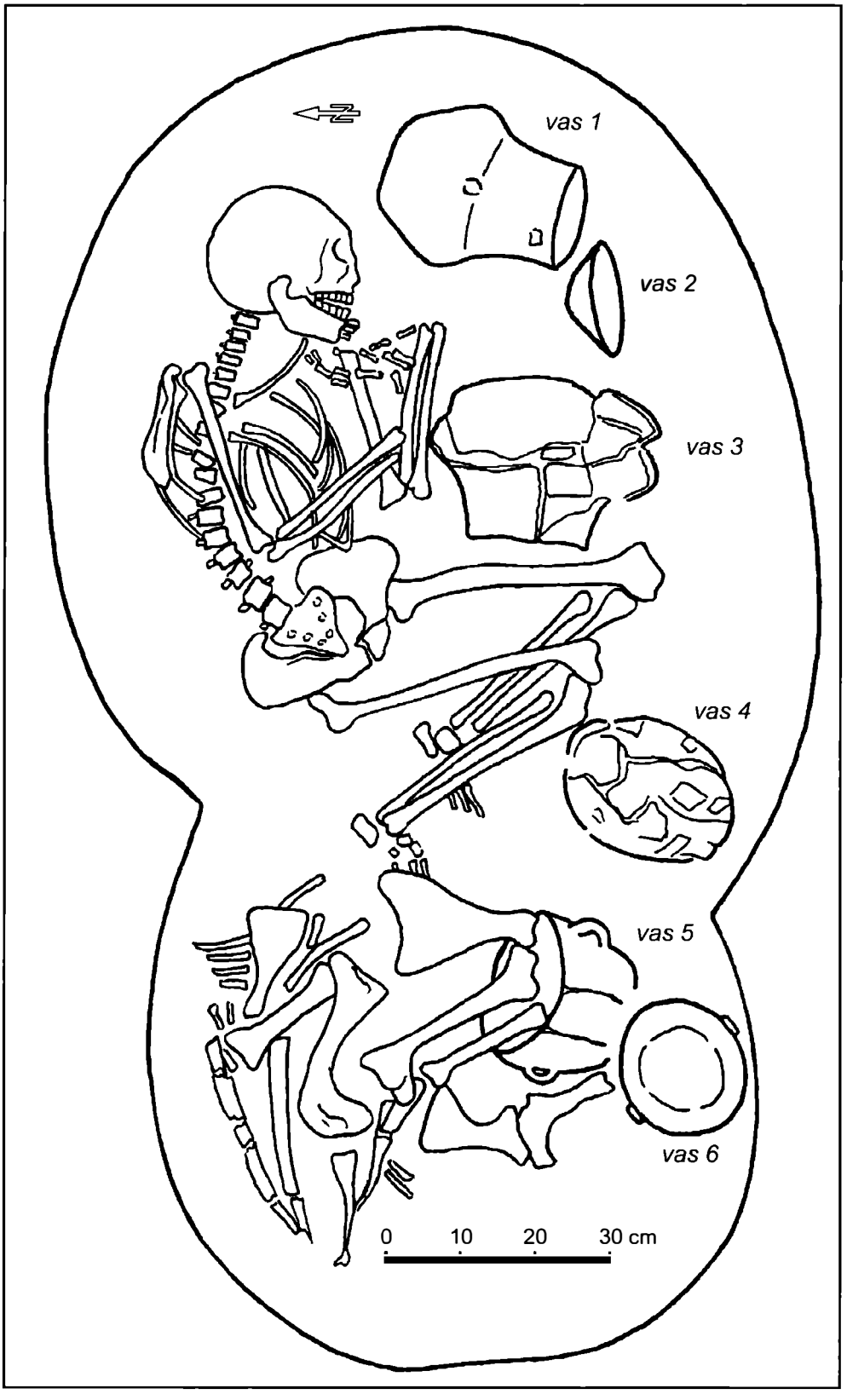

Fig. 29. M. 22

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

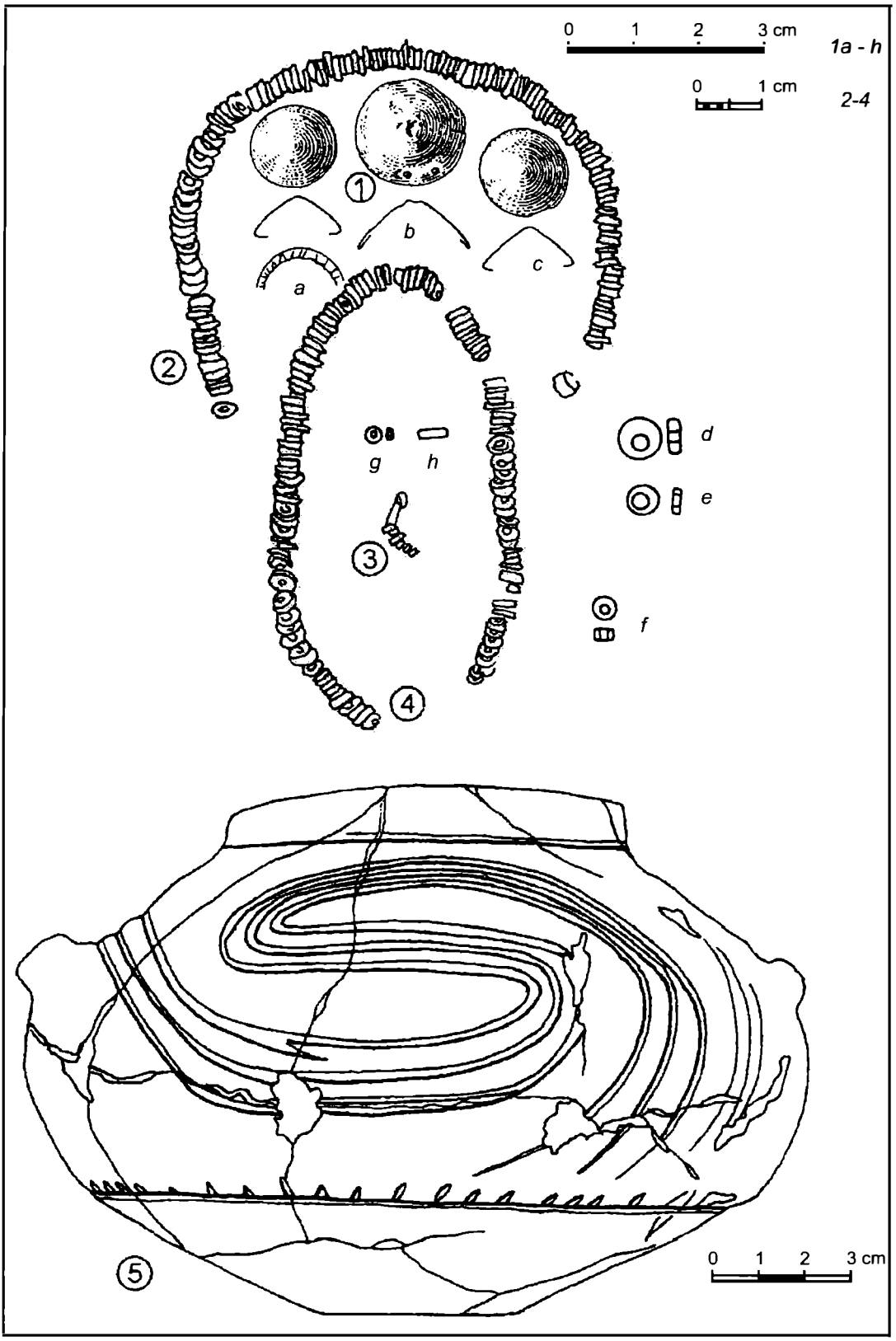

Fig. 30. M. 22; 1 a-c – Bumbi din aur; 2-4 – Mărgele din scoici; 5 – Vas din lut

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

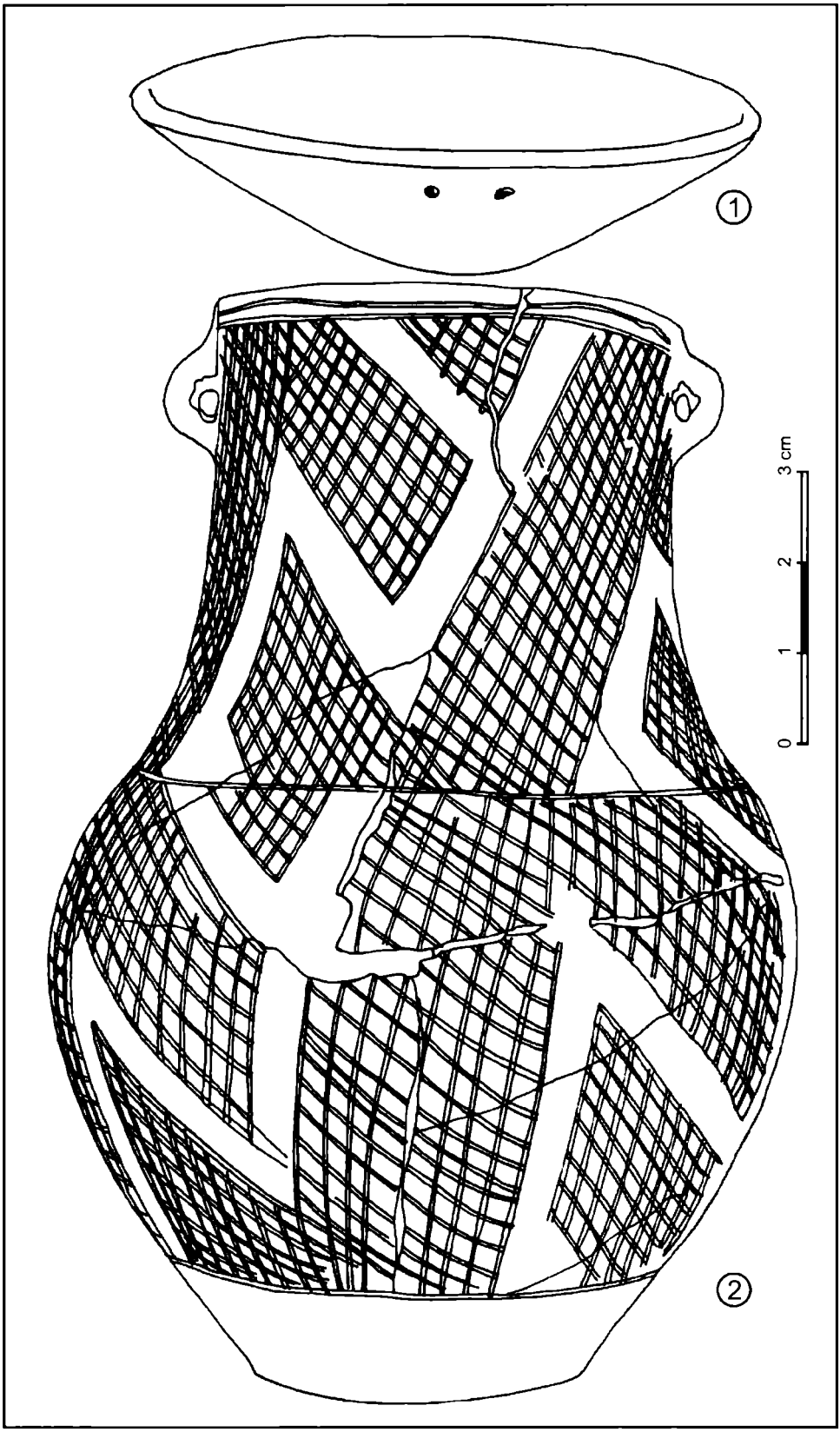

Fig. 31. M. 22. 1 – Vas capac pentru vasul nr. 2

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

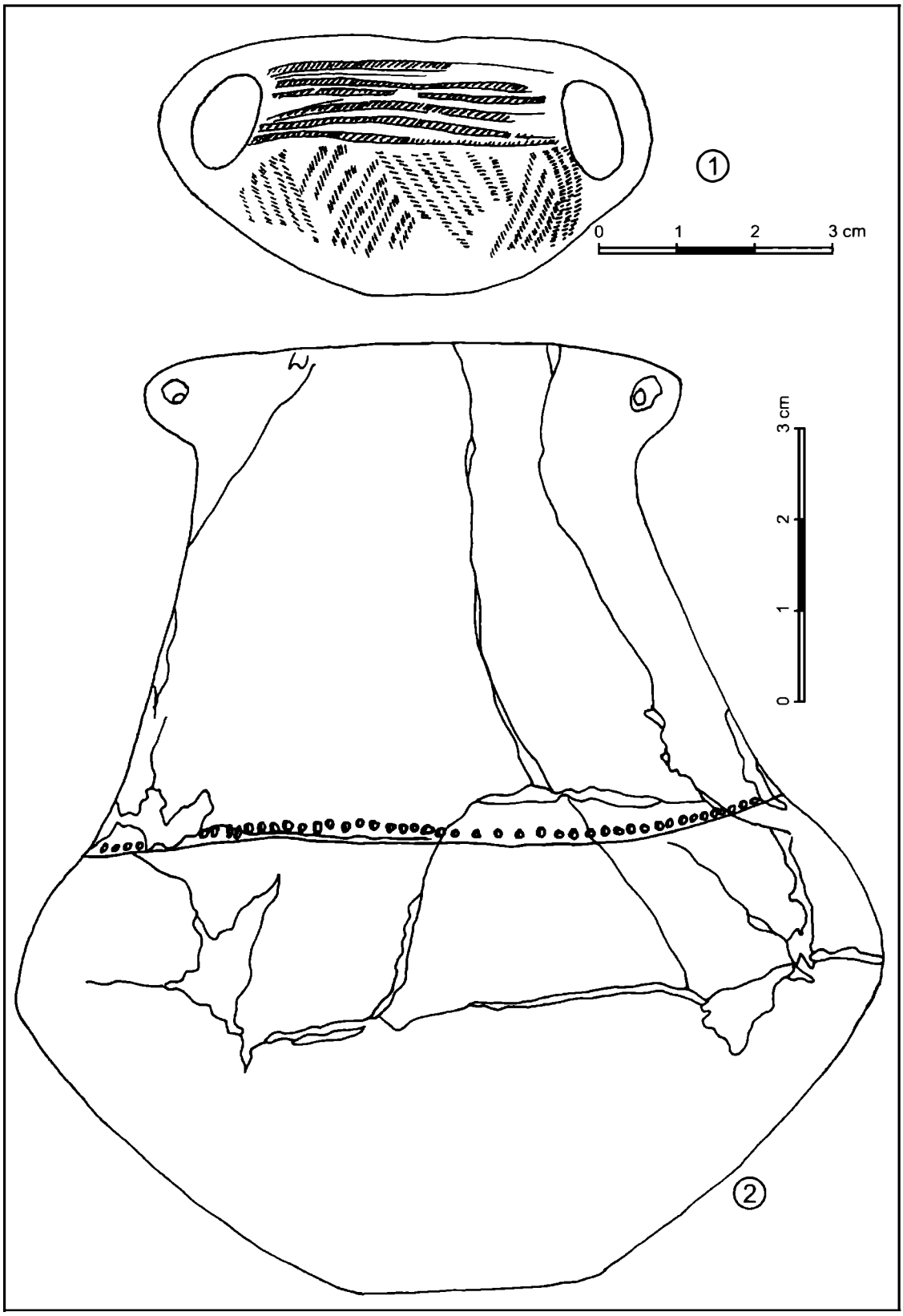

Fig. 32. M. 22. 1 – Vas descoperit în vasul de la fig. 31/2; 2 – vas din mormânt

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

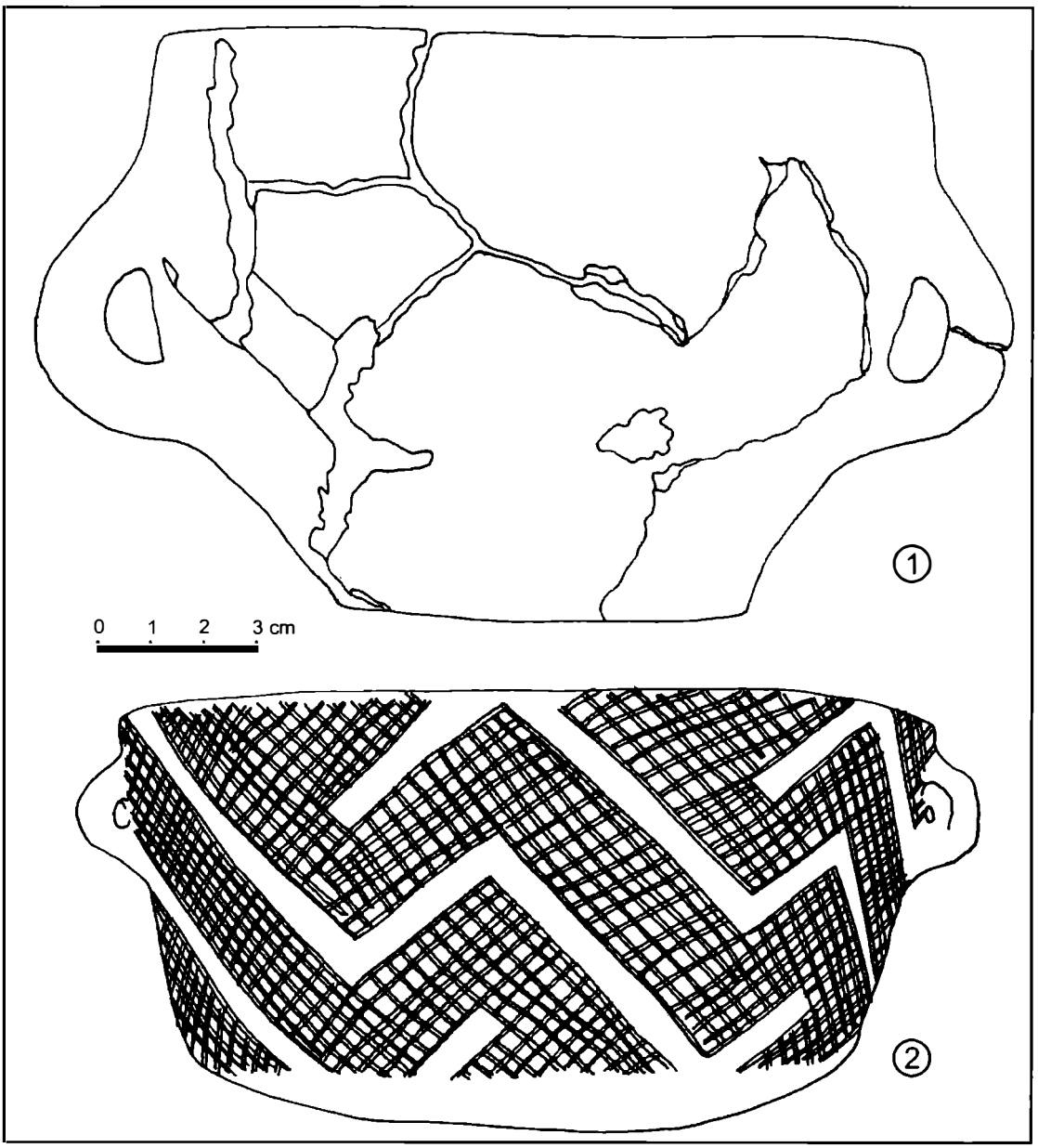

Fig. 33. 1-2 – Vase din M. 22

Benzi meandroide, cruțate, sunt puse în evidență prin scrijelirea în rețea a spațiului dintre ele. Zonele scrijelite au urme de materie albă. Vasul 7, aflat în vasul 1, este o ceaşcă cu două toarte – în forma brațelor puse în şold, de secțiune rotundă (fig. 32/1; Pl. IV/1). Neagră, din lut fără impurități, cu slip lucios pe ambele fețe, ardere bună dar insuficientă, ceaşca are o bandă orizontală – din linii – pe gât şi un motiv în căpriori pe umăr, prin adâncire şi lustruire. Podoabe: în vasul 3 s-au găsit 127 mărgele din scoică (fig. 30/2; Pl. IV), de diferite mărimi, subțiri, cu diametrul între 4-6 mm; pe bazin, în două şiraguri strânse, 172 mărgele (fig. 30/4; Pl. IV); la gât, sub maxilarul inferior, 7 mărgele (fig. 30/3); alte trei mărgele pe piept (tipul din fig. 30/2); sub maxilarul inferior 3 bumbi din aur. Primul (fig. 30/1b; Pl. IV), diametru 17 mm, înălțime 6,5 mm, greutate 1,05 g, galben lucios la exterior, galben-mat în interior, era din tablă subțire, conic,

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

margini îndoite, două perforații străpunse din interior. Bumbul era la mijloc. Lateral unul mai mic (fig. 30/1a; Pl. IV), diametru 7,5 mm, înălțime 5,1 mm, greutate 0,55 g, conic, din tablă subțire, îndoită la margine prin cutare, pentru prindere pe o stofă. Exterior lucios, interior mat. Al treilea (fig. 30/1c; Pl. IV), conic, diametru 8 mm, înălțime 5 mm, greutate 0,46 g, din tablă îndoită prin cutare, prezenta fisuri.

M. 23/1978, S. XII, C. 6-7c (fig. 10), groapă prelung ovală a cărei bază se adânceşte în partea superioară a stratului Sălcuța (-3,15 m de la cota 0) după ce a perforat depunerea aluvionară sterilă. Schelet E-V, al unui tânăr, puternic chircit pe stânga (fig. 34), mâinile împreunate în fața craniului, picioarele strânse, capul lipsă, în locului lui o groapă de stâlp Coțofeni. De la cap s-au găsit trei mici bucăți de craniu şi un dinte. Fără inventar.

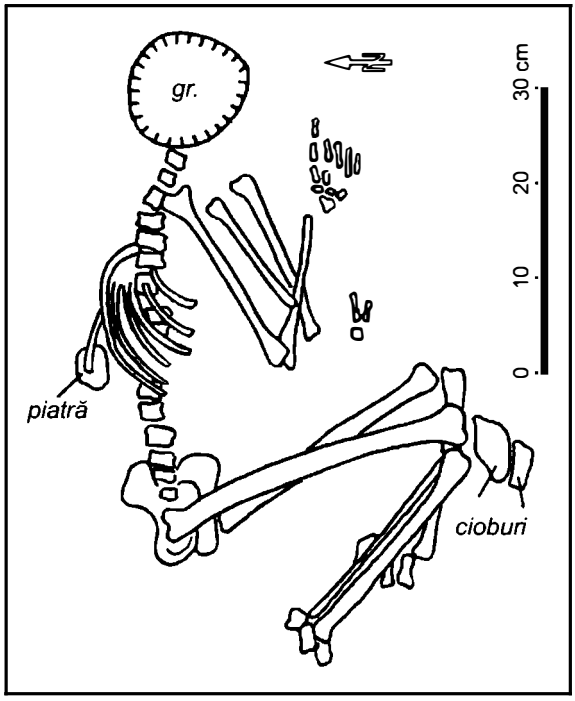

Fig. 34. M. 23

M. 26/1979, S.XII, C. 2b – c (fig. 10), resturi de schelet culcat pe stânga, mâinile sub bărbie. Mormântul a fost secționat de la bazin în jos de săpături anterioare (fig. 35/1). Au rămas *in situ* craniul, mâinile aduse sub bărbie, primele vertebre. Mortul era aşezat pe stânga. La cap, trei vase: nr. 1 (fig. 35/4), în dreptul feței, peste mâna stângă, cenuşiu, lut fin, suprafețe lustruite, urme de luciu, este o strachină tronconică, arsă slab, cu partea superioară curbată spre interior, proeminență-apucătoare, neperforată spre bază; nr. 2 (fig. 35/3), deasupra capului, cenuşiu-închis, lut cu materii vegetale şi scoici pisate, dezintegrându-se uşor, strachină nedecorată, cu urechiuşe sub linia carenei; nr. 3, fragmentar şi incomplet, la spatele scheletului, este o oală-borcan (fig. 35/2) cu gât scund, umăr rotunjit, lut prost frământat, cu multe scoici pisate, ardere insuficientă, dezintegrare uşoară. Sub margine şi la baza gâtului, două şiruri de impresiuni alveolare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

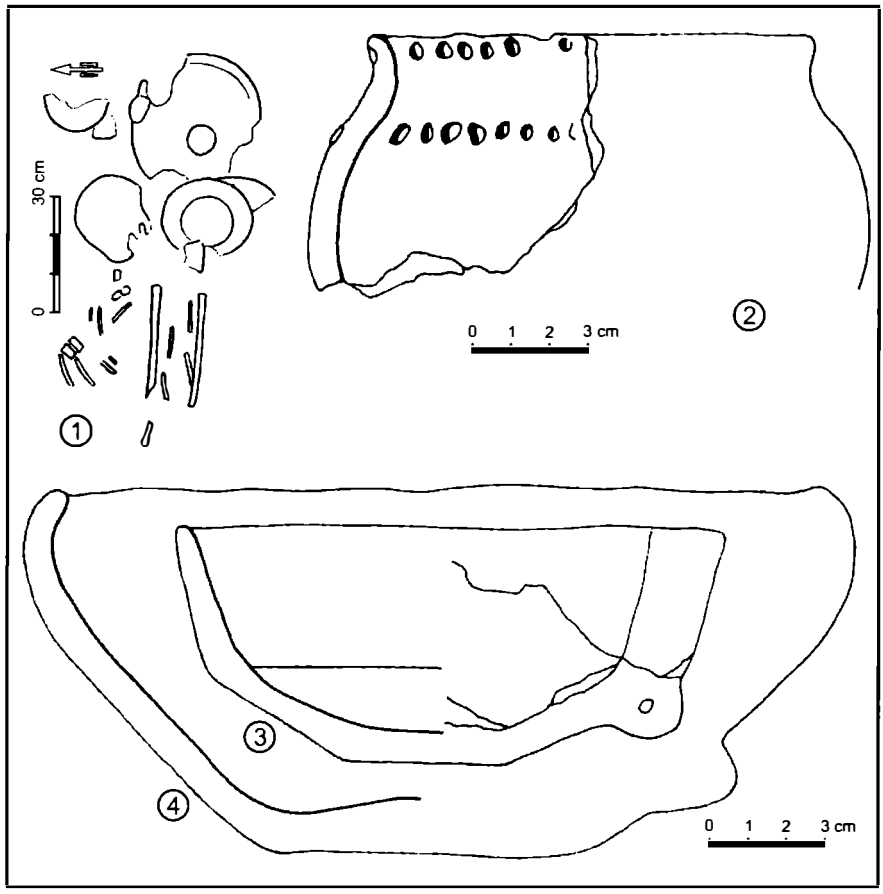

Fig. 35. M. 26 cu vase întregi (3, 4) şi fragmente (2) din groapă

M. 27/1979, dublu, S. XII c, C. 3a (fig. 10), la – 3,11 –3,18 m de la cota 0, ESE 2050" – VSV, privire 45° spre NE, doi adolescenți, chirciți puternic pe dreapta (fig. 36/1). Inventar: strachină de mari dimensiuni (fig. 36/2), pâlniformă, cu tortiță perforată vertical şi proeminență pe partea opusă, sub şi pe linia carenei. Prezentare după Rodica Iancu.

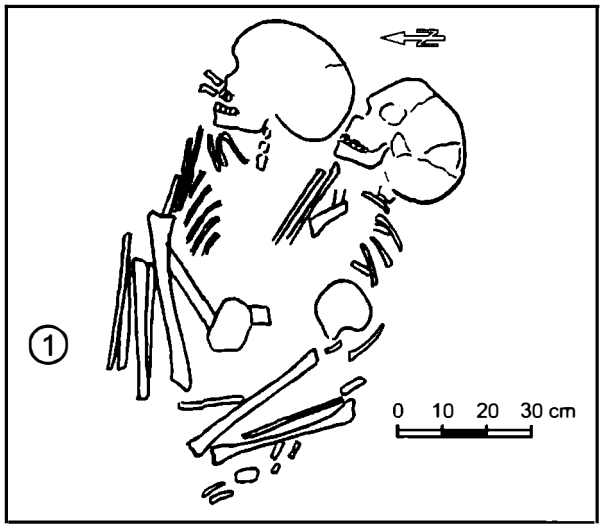

Fig. 36. M. dublu 27 (1)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

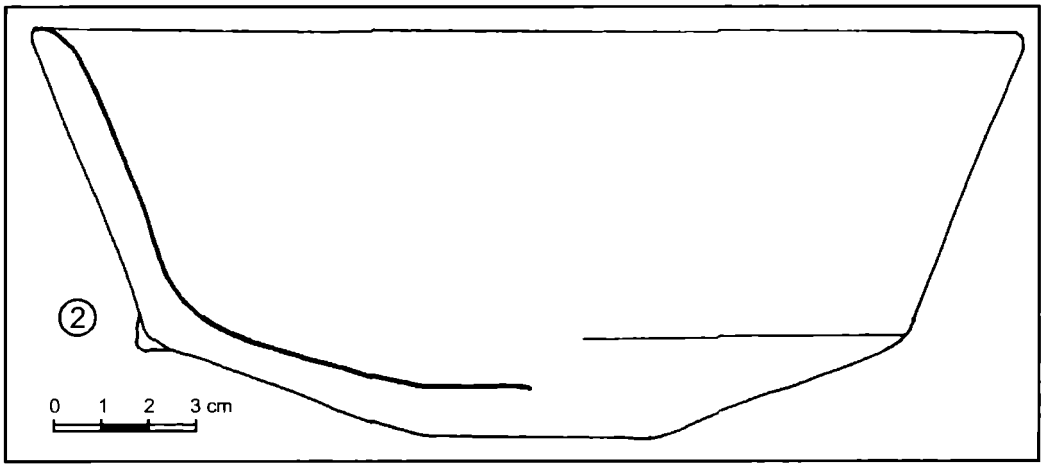

Fig. 36. M. dublu 27 vas-strachină (2)

M. 28/1979, S. XII a, C. 5b/6b (fig. 10), adolescent/ă chircit/ă pe stânga (fig. 37/1), ESE 1950" – VNV, a cărui groapă a străpuns platforma Sălcuța la - 3,25 m de la cota 0. Călcâiele la fes, palma dreaptă sub obraz. La gât, bumb din foiță subțire de aur sub formă de calotă, gol în interior. Partea posterioară, cutată şi strânsă, are un manşon gol la mijloc (fig. 37/2). Descriere după Rodica Iancu.

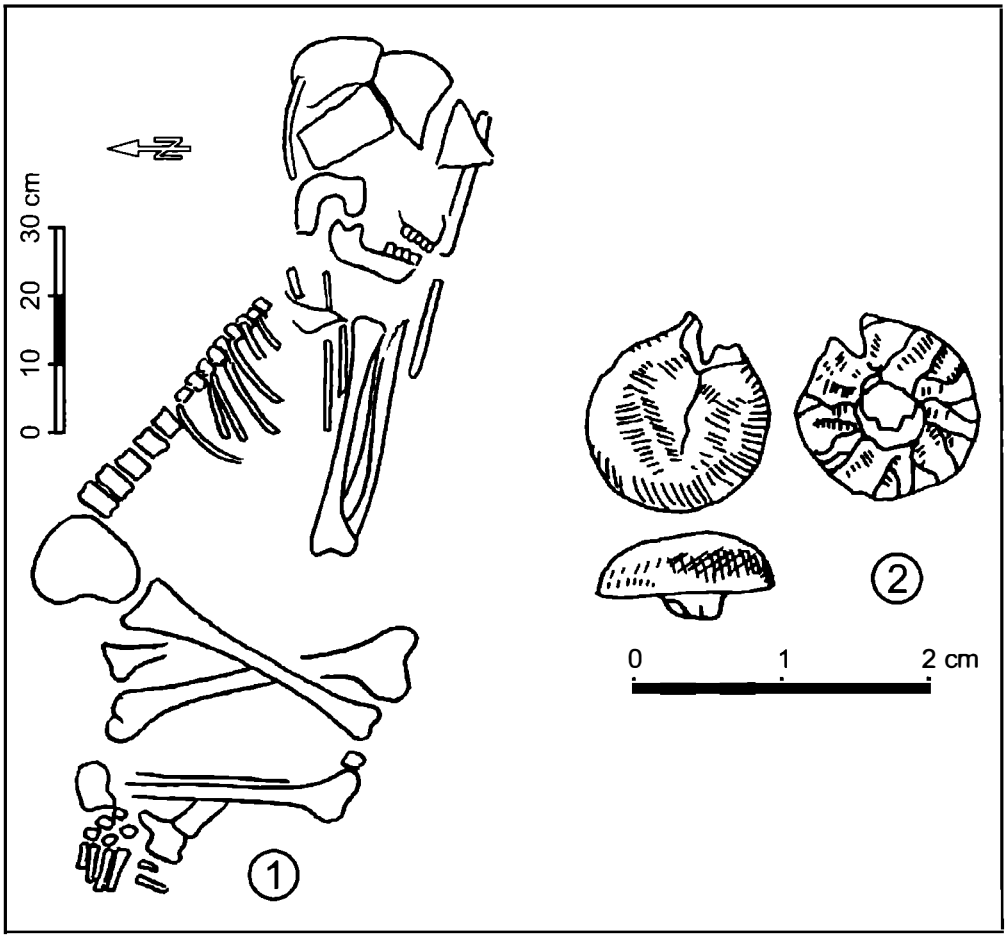

Fig. 37. M. 28 (1) şi un bumb din aur în inventar (2)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 29/1979, S. Ic (fig. 10), în groapă nedelimitată, cu resturi Sălcuța, la bază, un schelet chircit pe stânga, orientat ESE 1700" – VNV (fig. 38/1). Inventar: deasupra craniului, borcan (fig. 38/3) cu două tortițe perforate, orizontal, lut amestecat cu scoici pisate, de dimensiuni mari, suprafețe cu aspect mozaicat, modelare neglijentă, ardere insuficientă, uşor friabil, produs tipic pentru uz funerar, impresiuni alveolare, realizate neglijent la margine; în dreptul ochilor o cupă (fig. 38/2a - b) cu decor specific Bodrogkerestúr, cenuşie, lut amestecat cu scoici pisate ce dau aspect mozaicat exteriorului slipuit. Tratată ca un capac, cupa are exteriorul împărțit în patru registre egale, separate prin benzi cruțate late de 1 cm. Cele patru registre sunt umplute cu meandre, îmbucate unul într-altul, în tehnica împunsăturilor succesive. La origine, motivele erau, probabil, încrustate cu alb. Prezentare mormânt după carnet Mihai Simon.

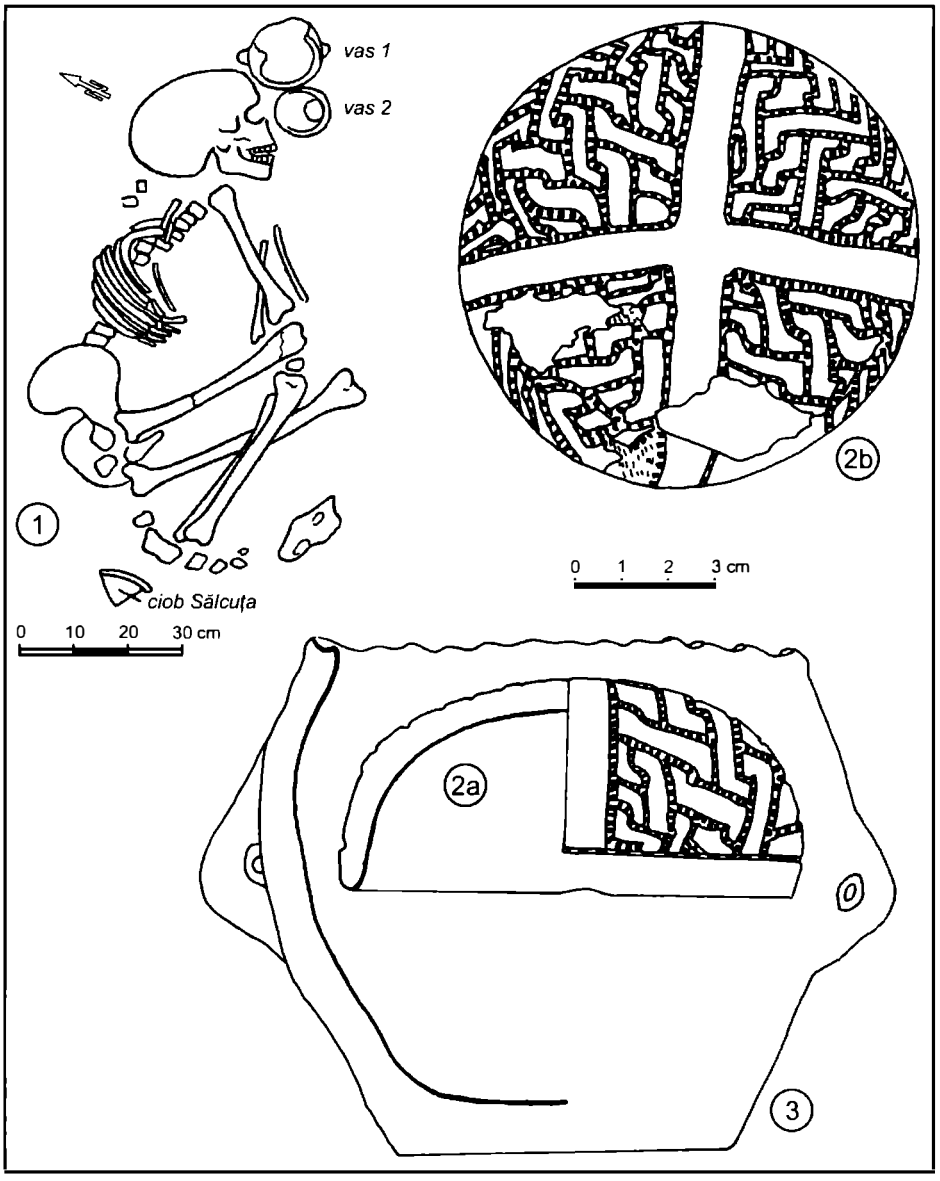

Fig. 38. M. 29 cu cele două vase (2 a-b, 3)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 31/1980, pe treapta inferioară a plajei (fig. 10), dezvelit de Dunăre dar nederanjat, în groapă ovală, schelet orientat ENE 1425' – VSV, chircit pe stânga (fig. 39/1), la – 3,49 de la cota 0. Brațul stâng atingea, cu mâna, fruntea iar cel drept, îndoit în unghi drept, era deasupra bazinului. Picioarele strânse. N-am aflat inventar, dar locuitorul C. Bădițeanu din Batoți a găsit, pe plajă, în apropierea mormântului, două vase puse unul într-altul. Unul (fig. 39/2), de tipul „ghiveci de flori", din lut cu nisip şi scăpări de pietricele, avea două tortițe perforate orizontal şi între ele, două proeminențe. Era acoperit de un capac (fig. 39/3) semisferic, cenuşiu-castaniu, din acelaşi lut ca cel anterior. La exterior, capacul era slipuit.

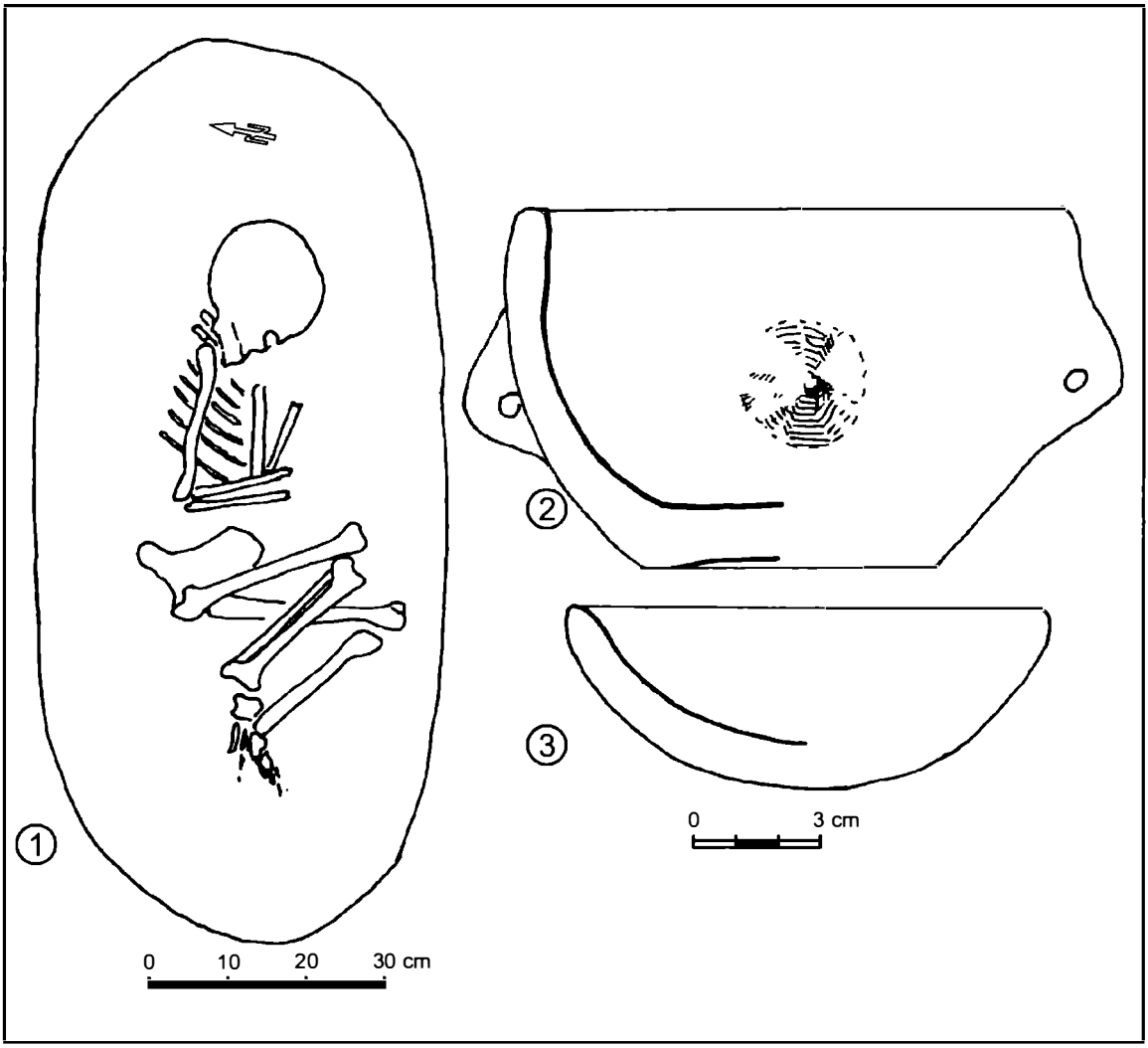

Fig. 39. M. 31 (1) cu două vase-ofrandă (2-3)

M. 34/1980, constă din câteva bucăți de craniu şi oase lungi aflate pe plajă, puțin mai la est de S. XII (fig. 10). Tot acolo un vas fragmentar cenuşiu, cu două toarte sub margine, tipic pentru cimitirul nostru (fig. 40/1).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

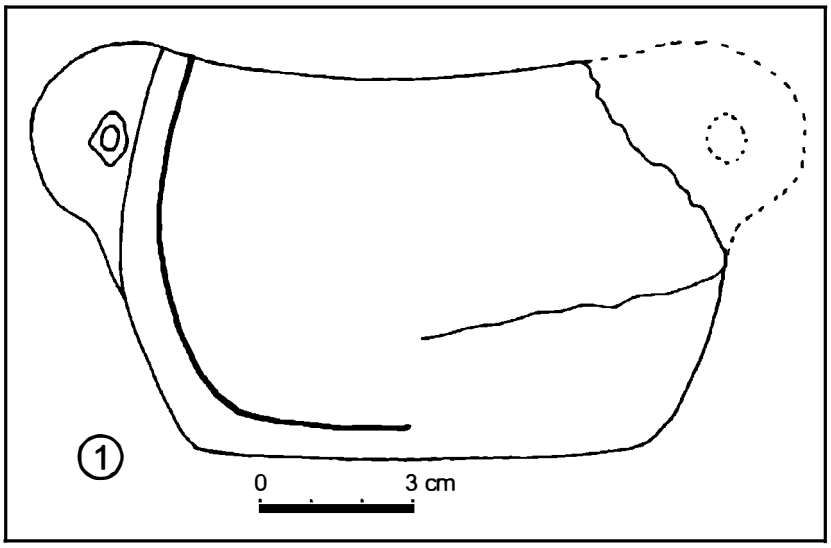

Fig. 40/1. Vas din M. 34

M. 35/1980, S. I c/b (fig. 10), adult, chircit foarte puternic (sigur prin înfăşurare) pe stânga (fig. 40/2), orientat ESE 1700" – VNV. Palmele aduse în faţa craniului, femurul stâng în dreptul toracelui. Coloana vertebrală deplasată sub presiunea pământului. Scheletul zace cu 50 cm mai jos de baza stratului Coţofeni pe resturi de pământ ars la roşu aparţinând culturii Sălcuţa. În groapă, fragmente ceramice Sălcuţa, deci groapa, nedelimitată, a perforat depunerea aluvionară şi o parte din stratul sălcuţean. N-am găsit inventar, dar rămas în mal timp de un an, acesta putea fi luat de ape.

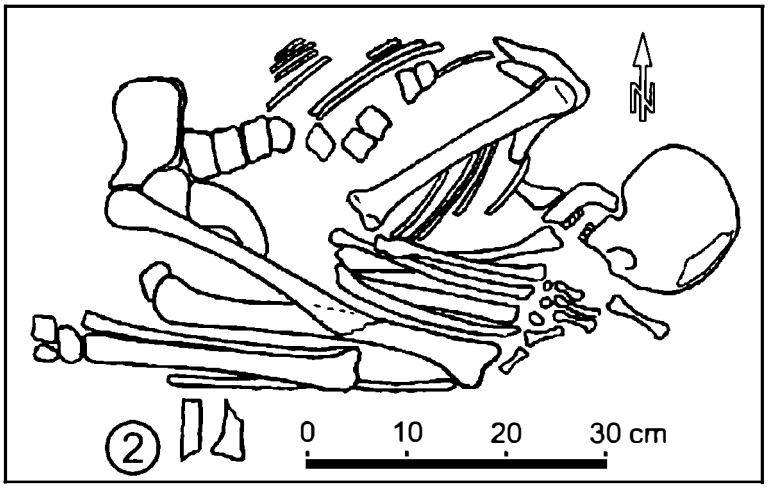

Fig. 40/2. M. 35

M. 36/1980, S. XII d, C.3 (fig. 10; 41). Groapa, lungă de 1,15 m şi lată de 0,65 m, pare ovală. Schelet la –3,25 de la cota 0, orientat E-V, puternic chircit pe stânga (privire spre sud), cu toracele răsucit în jos, capul şi picioarele căzute pe o parte (fig. 41), braţele sub torace cu palmele în dreptul feţei. Prin chircire, lungimea de 1,60 m a scheletului s-a comprimat la 1 m. Groapa, adâncită în partea superioară a stratului Sălcuţa, conţinea resturi ale acestei culturi. Fără inventar.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

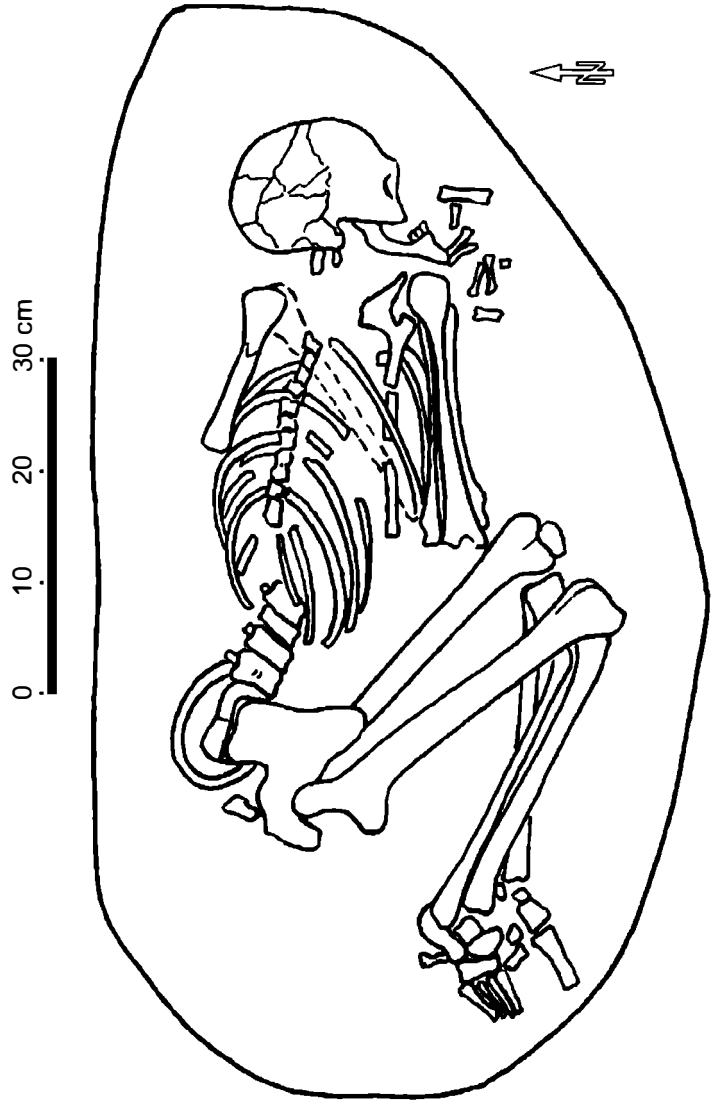

Fig. 41. M. 36

M. 37/1980, S. XII k, C. 2a (fig. 10), groapă aproape ovală (1,13 m x 0,70 m) adâncită în strat Sălcuța, cu baza la nivelul de călcare al locuinței sălcuțene din S. XIId. Scheletul, puternic chircit pe stânga, era orientat invers decât majoritatea mormintelor: V-E (fig. 42/1). Bustul, uşor răsucit în jos. La ceafă, un vas cenuşiu-închis, cu pete negre, cu scoici pisate în pastă. Vasul este o strachină (fig. 42/2), cu două proeminențe sub margine. În ea şi în jurul ei, resturi de ofrandă constând din carne. Pe femurul drept, o lamă din silex.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

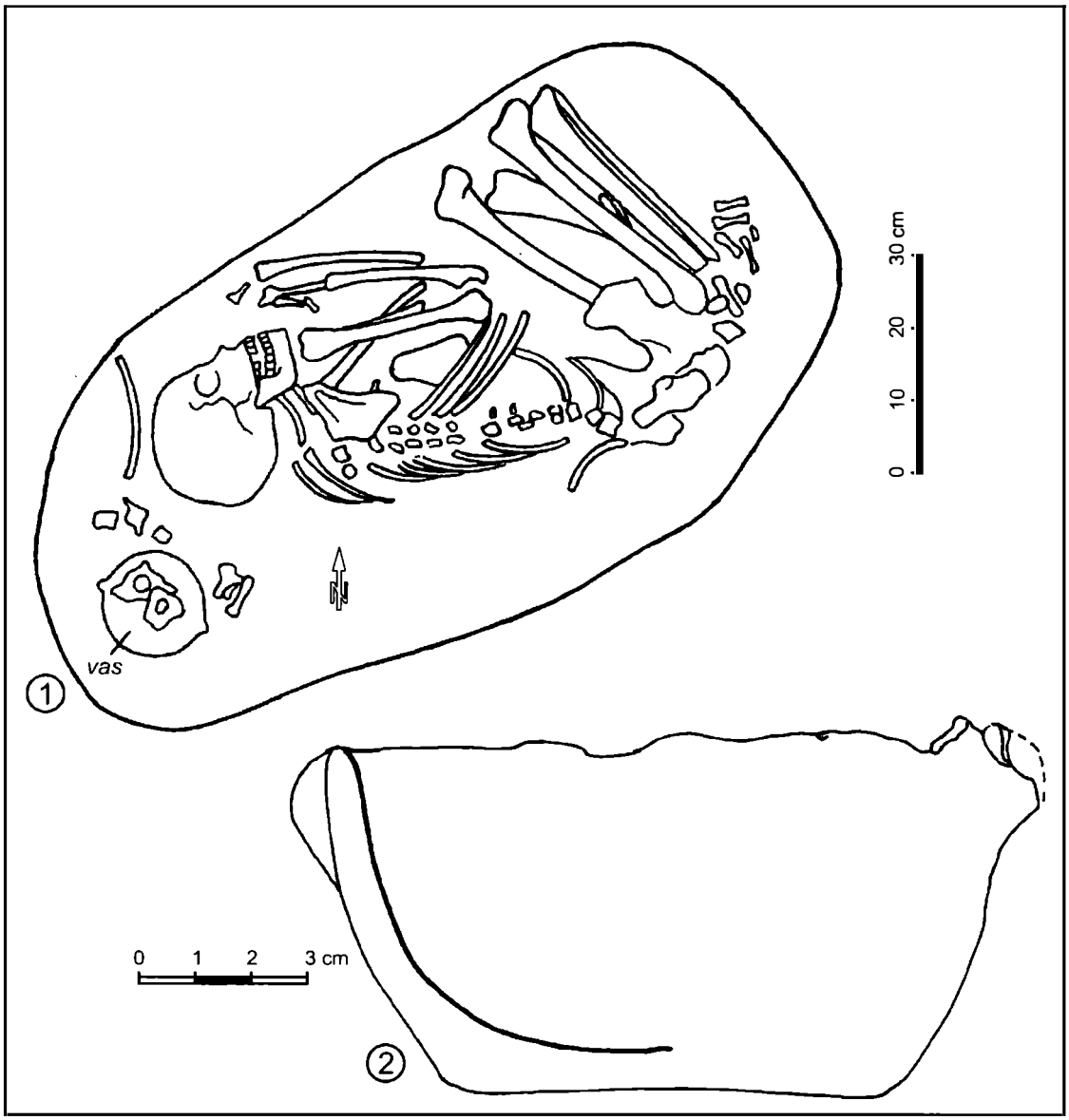

Fig. 42. M. 37 şi vas de ofrandă (2)

M. 38/1980, S. XII k, C. 2 a-b (fig. 10), groapă ovală (1,20 x 0,63 m) săpată în strat Sălcuța, până la –3,48 de la cota 0. Groapa, foarte strânsă, era atinsă de schelet în zona bazinului, a picioarelor (genunchi, labe) şi mâinilor. Scheletul era chircit pe dreapta, orientat ENE 1300" – VSV (fig. 43/1). Între brațe, un vas cu patru tortițe, dispuse perechi şi două proeminențe între ele (fig. 43/2 a-b). Toartele, ca şi proeminențele, le imită pe cele aplicate din complexe de tip Sălcuța IV – Herculane II – III – Cheile Turzii. Corpul, despărțit în patru registre, cu fond scrijelat orizontal, peste care, în tehnica împunsăturilor succesive, s-au realizat motive meandroide. Sub toarte, câte un registru scrijelat şi umplut cu impresiuni de formă triunghiulară. Bănuim că ornamentele au fost acoperite şi încrustate cu alb.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

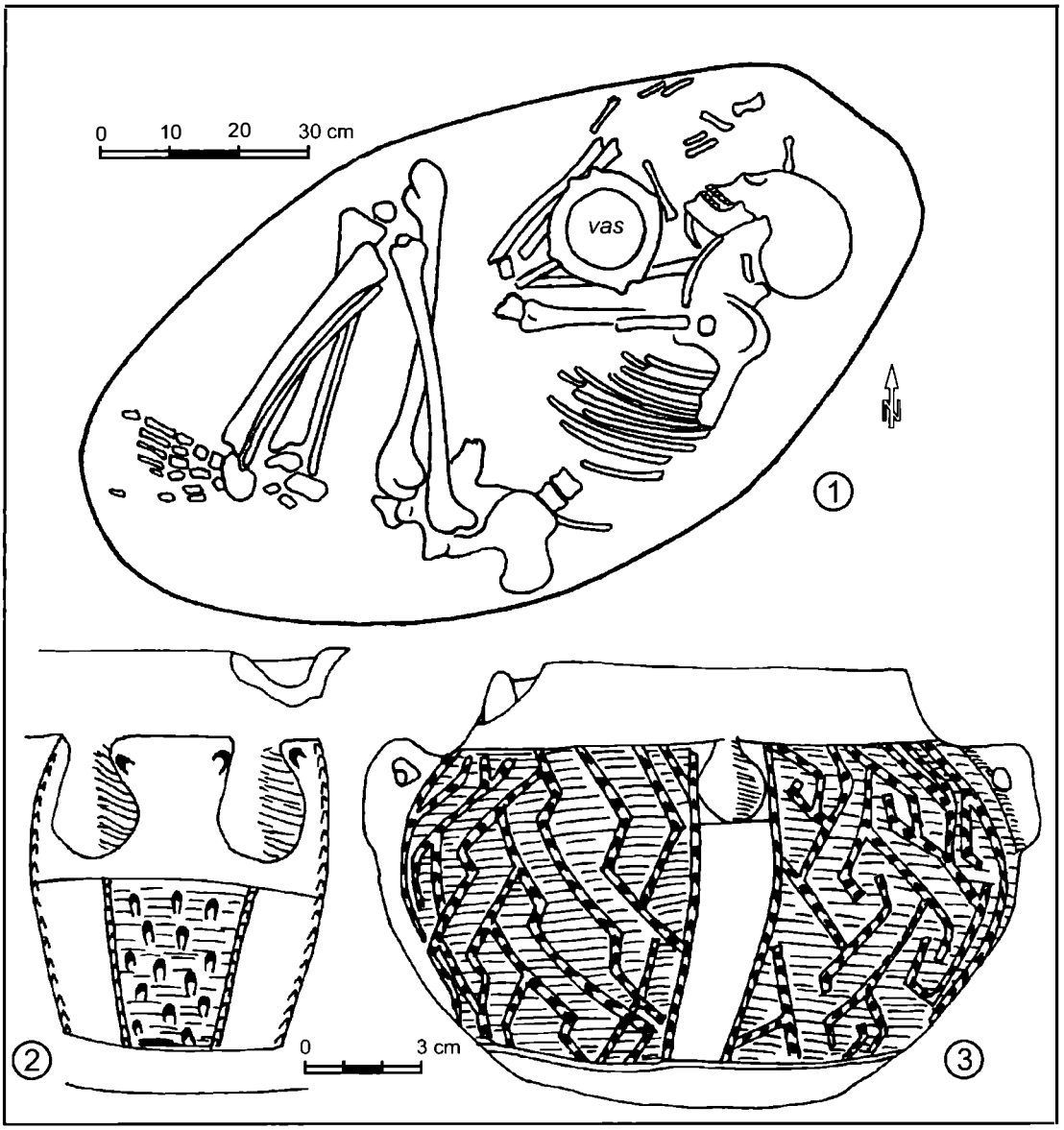

Fig. 43. M. 38 (1) şi vas decorat (2), cu toarte aplicate

M. 40/1982, S. XII k, la sud de S. VI (fig. 10), un segment de coloană vertebrală, câteva coaste şi părți de bazin rămase *in situ*, restul fiind cărat de ape. Îngropat în partea superioară a stratului Sălcuța, orientat E-V, mormântul aparține sigur populației eneolitice. Un văscior, sub forma unei „oale de lapte" (fig. 44), s-a găsit pe plajă de Puiu Ciolan Bădițeanu şi ar putea sta în legătură cu acest mormânt. Este din lut fin cu foarte puține scoici pisate. Acoperit cu slip lustruit cu luciu metalic sub buză şi pe corp sub umăr. Pe gât şi spre fund a fost dat cu o vopsea care a atacat slipul, lăsându-ne o suprafață mată. Cele 2 tortițe au secțiunea aproximativ ovală.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

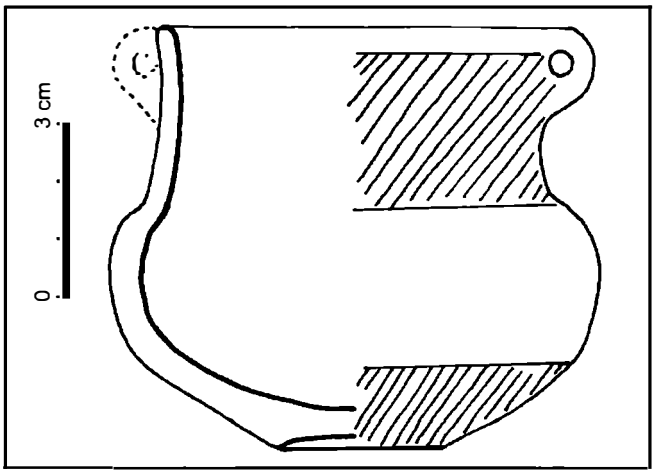

Fig. 44. Vas din mormântul M. 40, distrus de ape

M. 42/1983, S. XII 1, C. 5-6 (fig. 10), la –3,67 m de la cota 0, groapă dreptunghiulară, în strat Criş, după ce a perforat depunerea aluvionară. Scheletul, orientat ENE 1150" – VSV, puternic chircit pe stânga (fig. 45/1; Pl. I/2), presupune înfăşarea. Pe antebraţul drept, o lamă de silex (fig. 45/2), aşezată orizontal; în dreptul feţei o strachină (fig. 46/2) cu gura în sus, din lut fin, modelare îngrijită, cenuşie, slip pe ambele feţe. Partea superioară, înaltă, sub formă de pâlnie, era canelată la exterior. Sub carenă, o tortiţă, perforată orizontal pentru şnur. Deasupra străchinii, pe cant, era o ceaşcă cu două toarte (fig. 46/1). Ca ofrandă, în strachină s-au depus un omoplat şi piciorul unui animal.

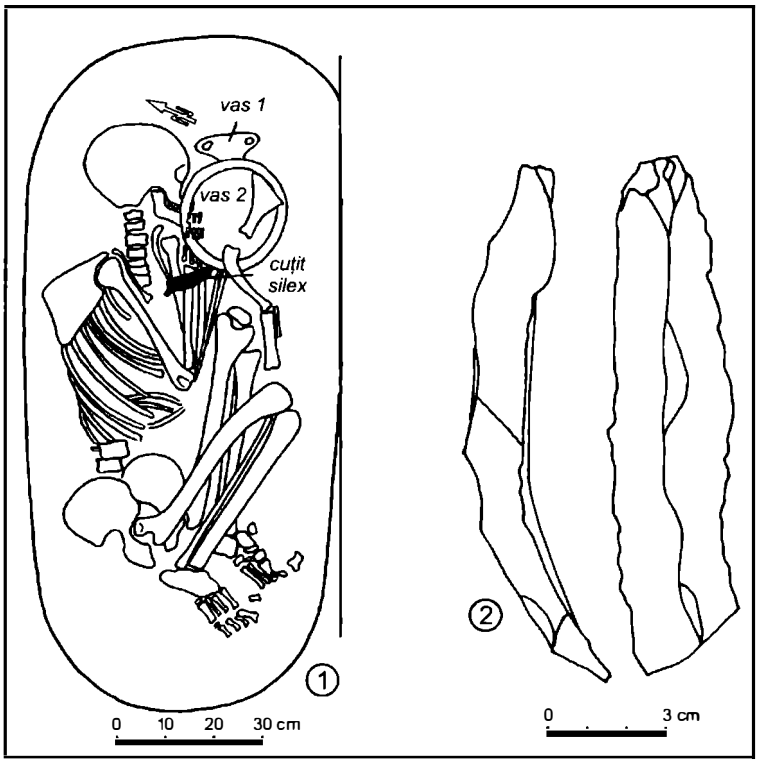

Fig. 45. M. 42 (1) cu lamă de silex (2)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

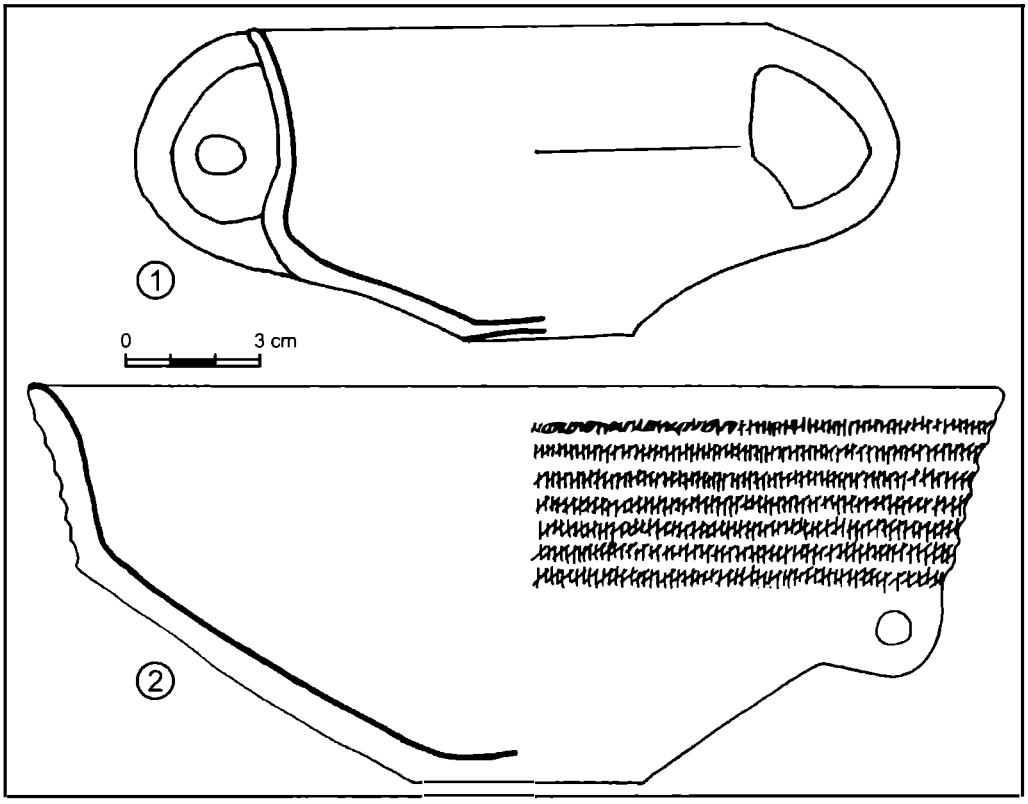

Fig. 46. Vase (1-2) din M. 42

M. 43/1983, S. XII 1, C. 1 (fig. 10), în groapă la –3,20 m de la cota 0, scheletul parțial distrus şi deplasat, în zona coloanei vertebrale şi a craniului, de o groapă Coțofeni, era orientat E 1250" – V. Aşezat inițial pe spate, cu picioarele strânse şi labele petrecute, acestea s-au deplasat înspre lateral. Mâna stângă pe abdomen, cea dreaptă pe lângă corp (fig. 46/3; Pl. I/3). Inventarul nu s-a găsit, dar el a putut fi distrus de groapa Coțofeni.

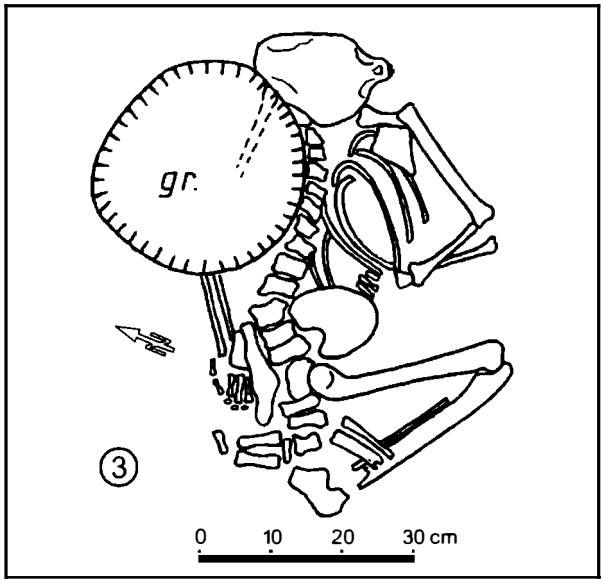

Fig. 46/3. Scheletul M. 43

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 44/1983, S. XII 1, C. 8 (fig. 10), groapă ovală la –3,55 m de la cota 0, în strat Criş. Matur înalt, orientat E - V, aşezat pe stânga în poziție de somn, cu picioarele chircite lax, brațele îndoite, cu palmele la nivelul bărbiei (fig. 47/1; Pl. I/4). În dreptul occipitalului s-a găsit un bol.

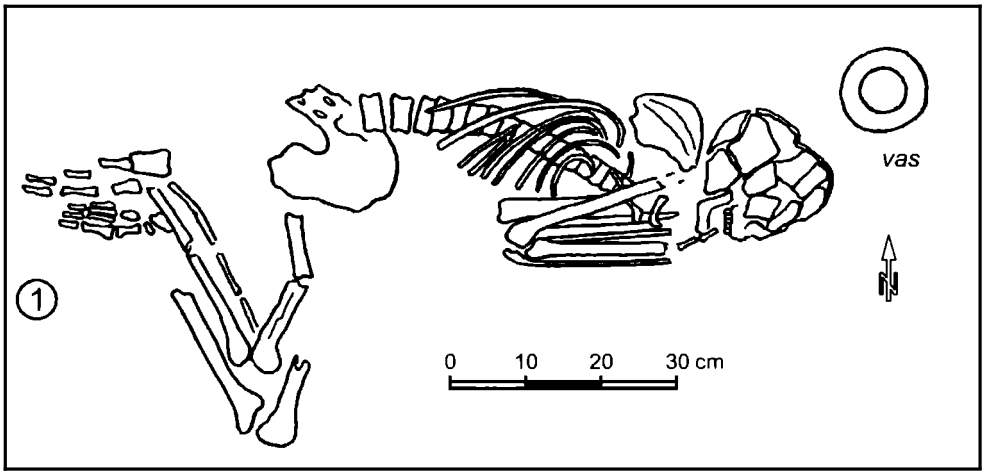

Fig. 47/1. M. 44

M. 45/1983, S. XII 1 (fig. 10), la –3,66 m de la cota 0, o groapă dreptunghiulară, schelet V 3200" – E 1600", deranjat de o îngropare ulterioară (M. 46), chircit pe stânga (fig. 47/2; Pl. I/6). Coloana vertebrală şi o parte din femure distruse de M. 46. Lipseşte şi maxilarul inferior. Destul de departe de mort, la nivelul antebrațelor, zăcea pe cant o strachină bitronconică, cu partea superioară evazată (fig. 48/1), cea inferioară tronconică, scundă, deasupra carenei fiind o mică tortiță perforată orizontal. Lucrată din lut fin, cenuşie închisă, este o realizare *ad-hoc*, arderea incompletă făcând vasul friabil.

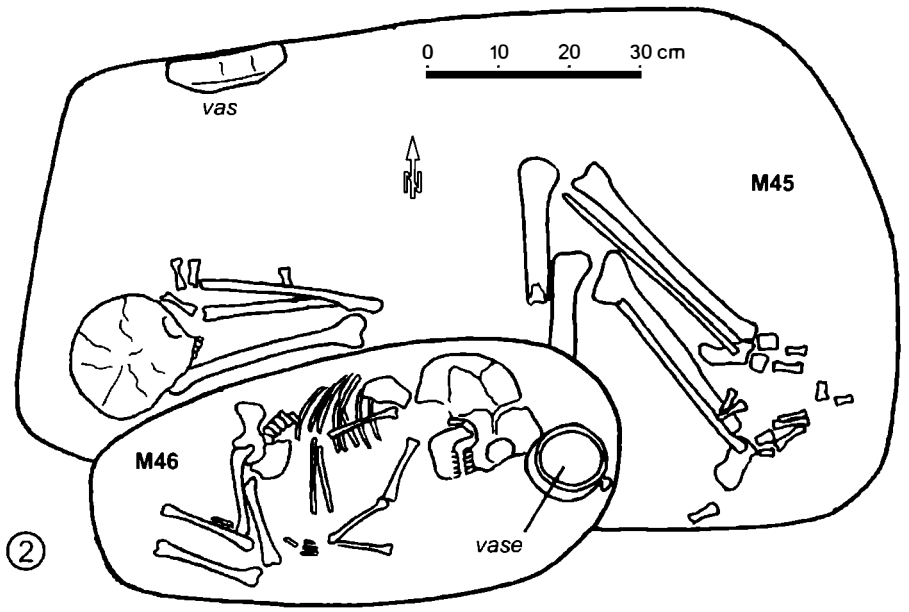

Fig. 47/2. M. 45-46

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

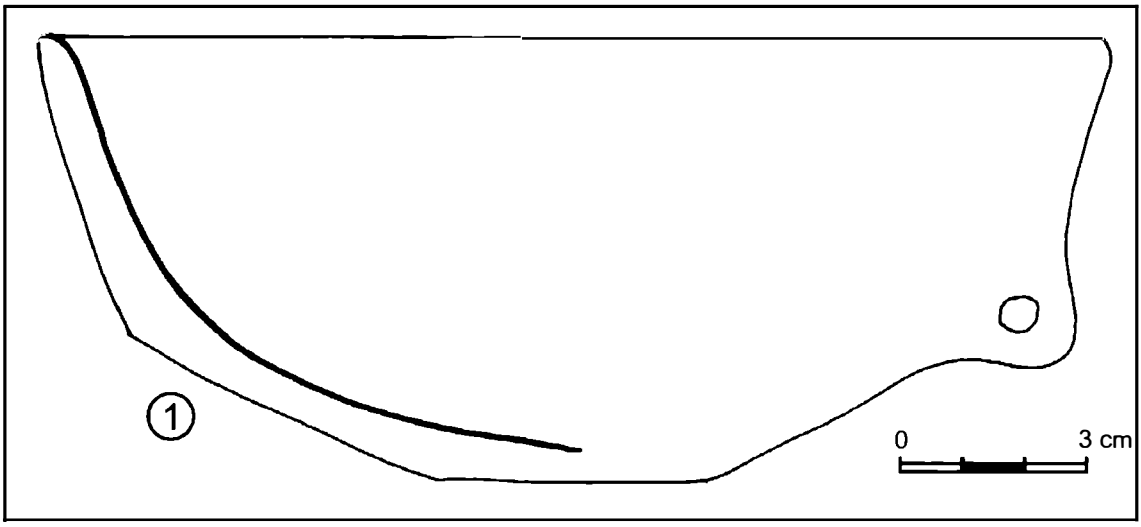

Fig. 48/1. Strachină din M. 45

M. 46/1983, S. XII 1, C. 8 (fig. 10), la –3,60 m de la cota 0, groapă ovală, mică, o intersectează pe cea a **M. 45** (fig. 47/2). Schelet de copil (5-6 ani), orientat E-V, invers decât cel deranjat, chircit pe stânga, cu mâna dreaptă îndoită din cot şi adusă peste stânga – care este îndreptată spre genunchi, picioarele strânse moderat (fig. 47/2). În dreptul frunții, două vase puse unul într-altul, ambele cu gura în sus. Vasul 1 (fig. 48/2), capac de talie mică, lut fin, cenuşiu-închis, cu pete negre, slip lucios la exterior, avea forma unui coif cu manşon cilindric şi în partea superioară conică. La baza părții superioare, două proeminențe-apucători, înalte şi uşor conice. Vasul 2 (fig. 48/3) - strachină-bol cu partea superioară arcuită, cea inferioară tronconică, fund plat cu diametru mic - era la bază. Sub carenă, o mică proeminență găurită vertical. Lutul cenuşiu-închis este fin, arderea, ca şi la celelalte vase, imperfectă.

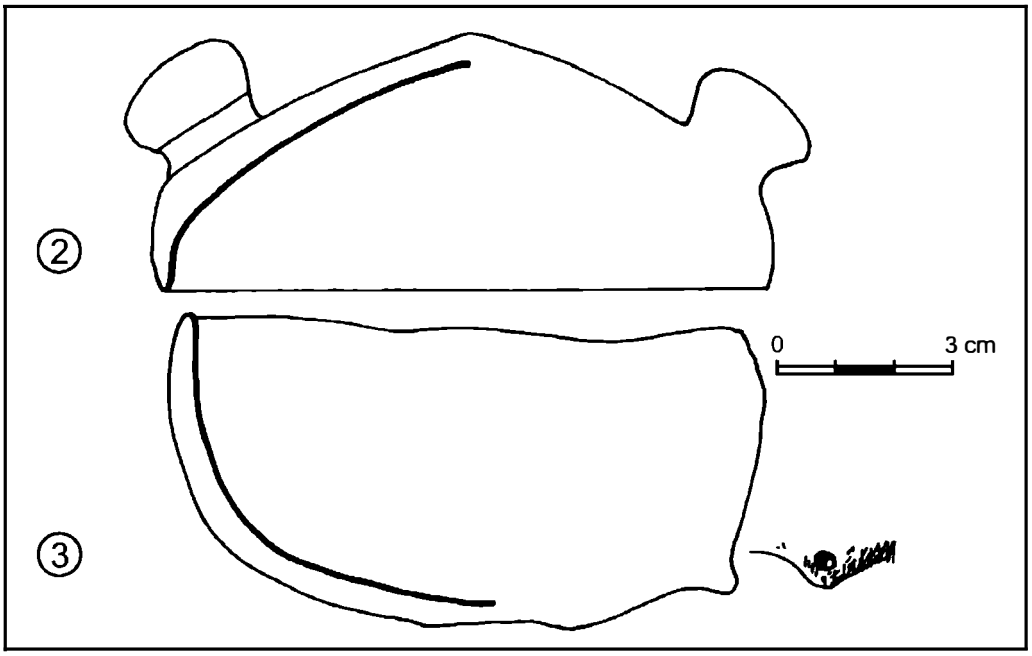

Fig. 48/2-3. Vase din M. 46

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 47/1983, S. XII 1, C. 7 (fig. 10), la –3,70 m de la cota 0, în groapă dreptunghiulară cu colţurile rotunjite, doi înhumaţi, orientaţi ENE 1250" – VSV, chirciţi pe stânga (fig. 49; Pl. I/1). Scheletul dinspre nord (49 a), probabil de femeie, avea braţele îndoite cu mâinile acoperindu-i, cruciş, gura (fig. 49 a). Bazinul era orizontalizat sub presiunea pământului. Picioarele se împreunau în zona călcâielor. La ceafă, un vas (nr. 3), cenuşiu-deschis, lut cu amestec de scoici pisate, suprafeţele nefinisate, deşi modelarea este îngrijită (fig. 50/3). Pe umăr, adâncituri prin impresiuni, pe gât patru tortiţe simetrice, iar pe corp patru proeminenţe sub formă de şa. În zona gâtului, împrăştiate, 25 mărgele din cupru (fig. 50/2), de dimensiuni mici. În faţa femeii, un adolescent (47 b), cu omoplaţii, bazinul şi picioarele uşor întoarse în jos. Capul avea privirea spre sud. Sub occipital, o lamă de obsidian (fig. 50/4) deasupra craniului o „oală de lapte" (vas 2, fig. 50/5), de dimensiuni mijlocii. Cenuşiu-deschis, lut fin cu puţine impurităţi vizibile, foarte îngrijit modelat, vasul are suprafeţele acoperite cu slip subţire şi urme lucioase. Gâtul i-a fost separat în două registre, scrijelate orizontal, înconjurate de impresiuni rotunde. Peste scrijelituri, prin impresiuni rotunde au fost obţinute motive romboidale. Câte două romburi, aranjate vertical, se află şi pe suprafeţele cruţate de sub toarte. Corpul a fost despărţit în două jumătăţi orizontale pe care alternează câte cinci metope scrijelate în reţea încadrate de puncte. În spaţiile cruţate se văd câte două romburi, obţinute prin impresiuni rotunde. Spaţiile ornamentate au fost încrustate cu alb. Vasul al treilea (nr. 1, fig. 50/1), aşezat în faţa frunţii adolescentului, este o strachină din lut asemănător celui folosit la vasul anterior. Partea superioară, uşor invazată şi arcuită, cea inferioară tronconică, cu fund mic şi plat. Sub linia carenei o toartă puternică, găurită orizontal. Sub marginea exterioară s-au pictat, cu alb, motive triunghiulare şi zimţate. Strachina este specific sălcuţeană.

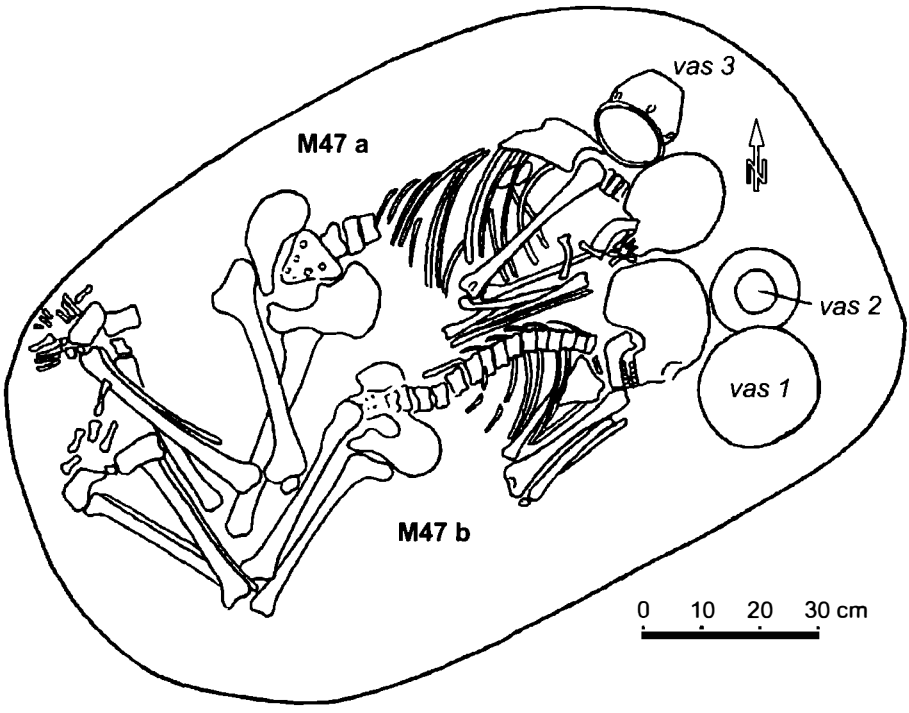

Fig. 49. M. 47 a, M. 47 b

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

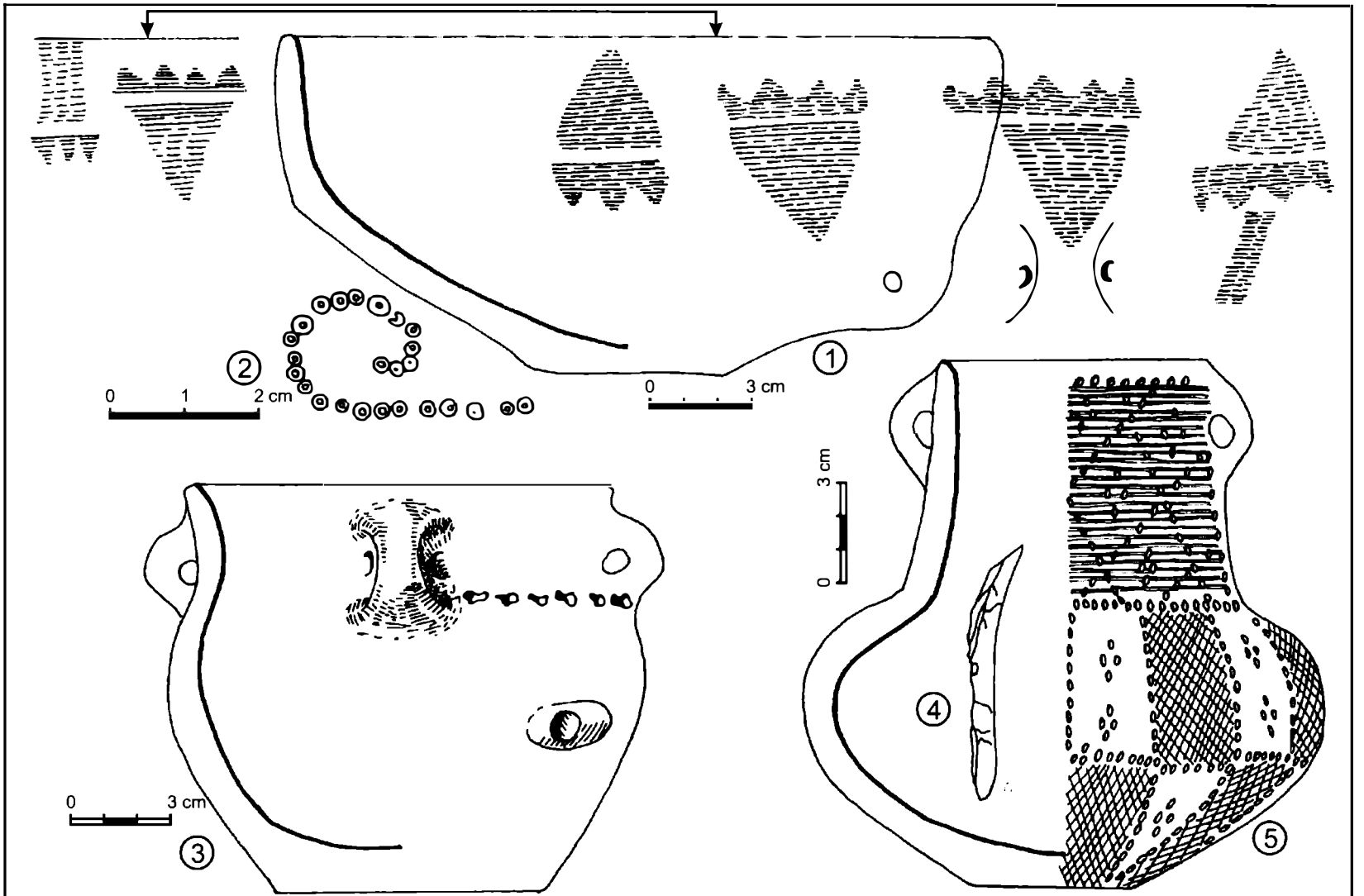

Fig. 50. Vase din M. 47 (1, 3, 5), mărgele din cupru (2) și lamă de obsidian (4)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.institutparvan.ro

M. 48/1983, S. XII I, C. 3-4 (fig. 10), groapă ovală, la partea superioară a stratului Criş. Schelet, orientat ENE-VSV 4550", chircit pe dreapta (fig. 51/1), brațul stâng cu mâna în fața toracelui, cel drept cu degetele sub bărbie. Picioarele, distruse de o groapă Coțofeni, au fost chircite, căci pe marginea gropii s-au păstrat falangele. Nu s-a găsit inventar, dar putea fi distrus de groapa Coțofeni.

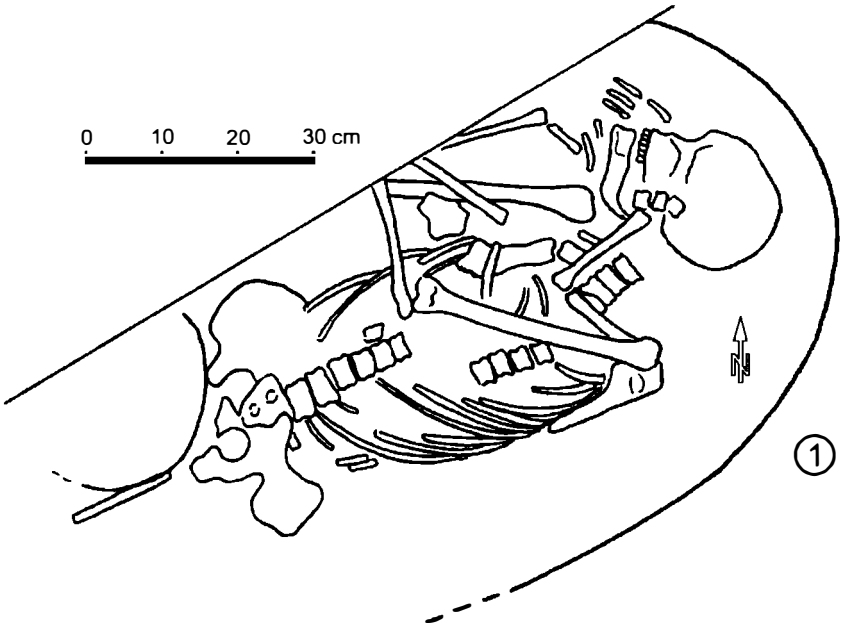

Fig. 51/1. M. 48

M. 49/1983, S. XII I, C. 4 (fig. 10). Groapa dreptunghiulară, adâncită în strat Criş, a fost secționată la capătul estic de o groapă Coțofeni. În groapă, schelet chircit pe stânga, bustul răsucit în jos (fig. 51/2), capul distrus de o groapă Coțofeni, orientat E-V. Fără inventar. Dacă a avut inventar la cap acesta a fost distrus.

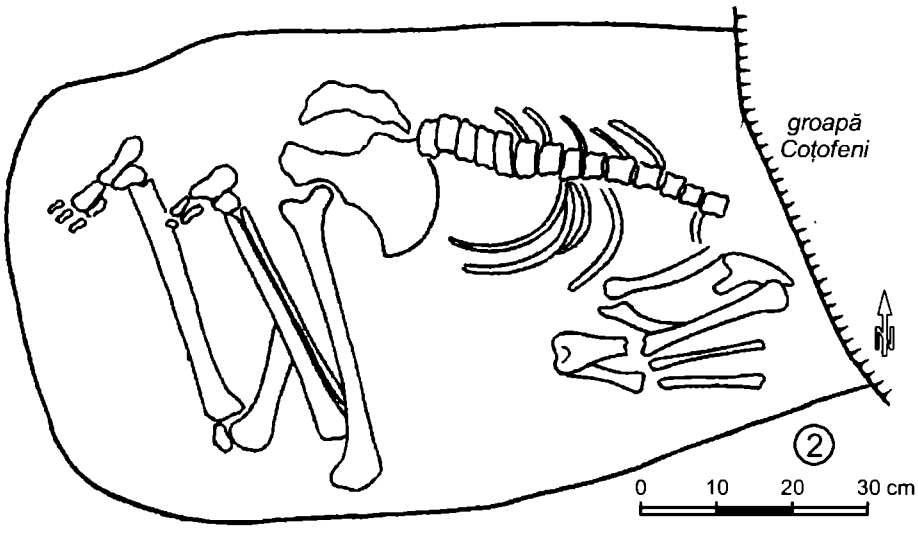

Fig. 51/2. M. 49

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 50/1983, S. XII 1 (fig. 10), groapă ovală, de mici dimensiuni în strat Criş, la -3,30 m de la cota 0. Scheletul, orientat E-V, era cu faţa în jos, braţele pe umăr, capul îndoit spre spate în unghi de 45° (fig. 52/1). Picioarele strânse cruciş aveau labele inversate: dreptul sub bazinul stâng, stângul sub bazinul drept. Fără inventar.

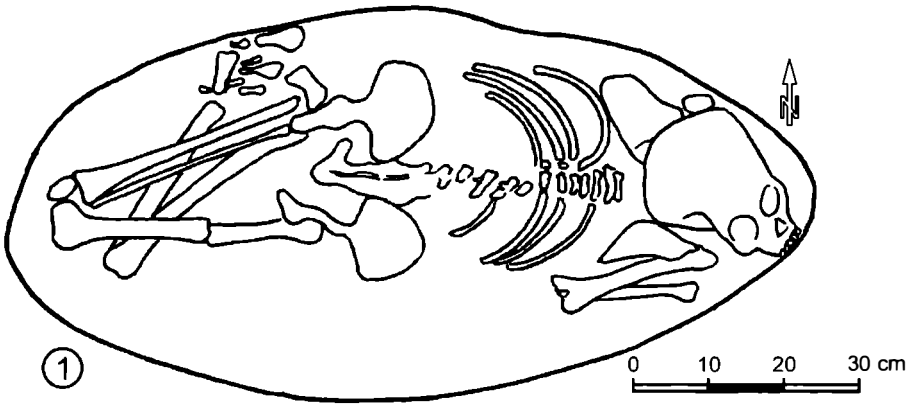

Fig. 52/1. M. 50

M. 51/1984, S. XV (fig. 10). Groapa dreptunghiulară, (1,15 x 0,60 mm) cu colţurile rotunjite, a perforat depunerile Sălcuţa, Criş, până în cele de tip Schela Cladovei, la -3,58 – -3,77 m de la cota 0. Scheletul de matur, orientat ENE 1100" – VSV, cu faţa în jos în poziţie strânsă (fig. 52/2). Sub presiunea pământului, coastele şi coloana s-au deplasat spre dreapta. Iniţial, craniul pare să fi fost îndoit spre spate (ca să încapă în groapă) dar, ulterior, s-a detaşat de coloană, astfel că orbitele privesc în sus, iar mandibula spre sud. Lateral de craniu, un vas-borcan (fig. 53/1) de textură grosolană, cu amestec de scoici şi pietricele în lut, suprafeţele neregulate şi fără slip, pereţii uşor arcuiţi, fund larg, două tortiţe perforate orizontal pe linia diametrului maxim şi două gurguie între ele. Sub marginea vasului, un şir de impresiuni cu vârful degetului.

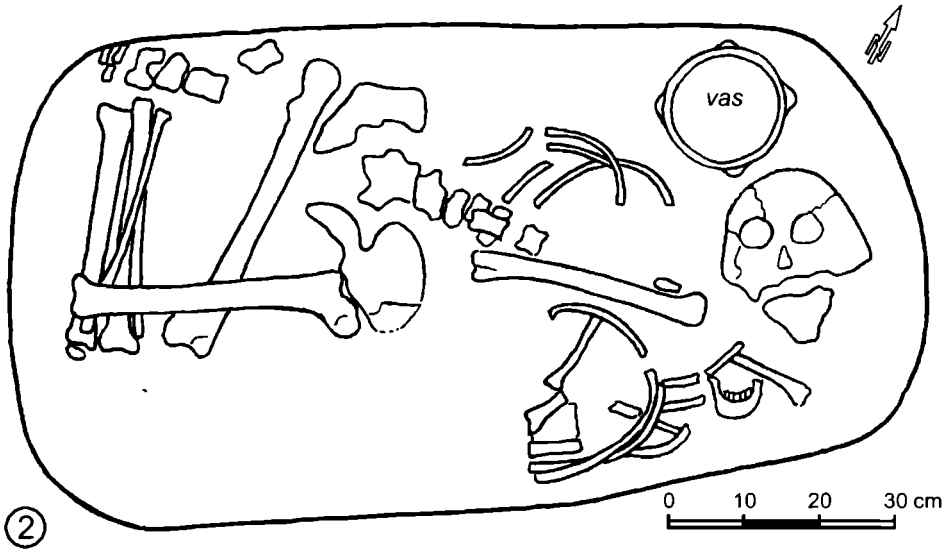

Fig. 52/2. M. 51

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

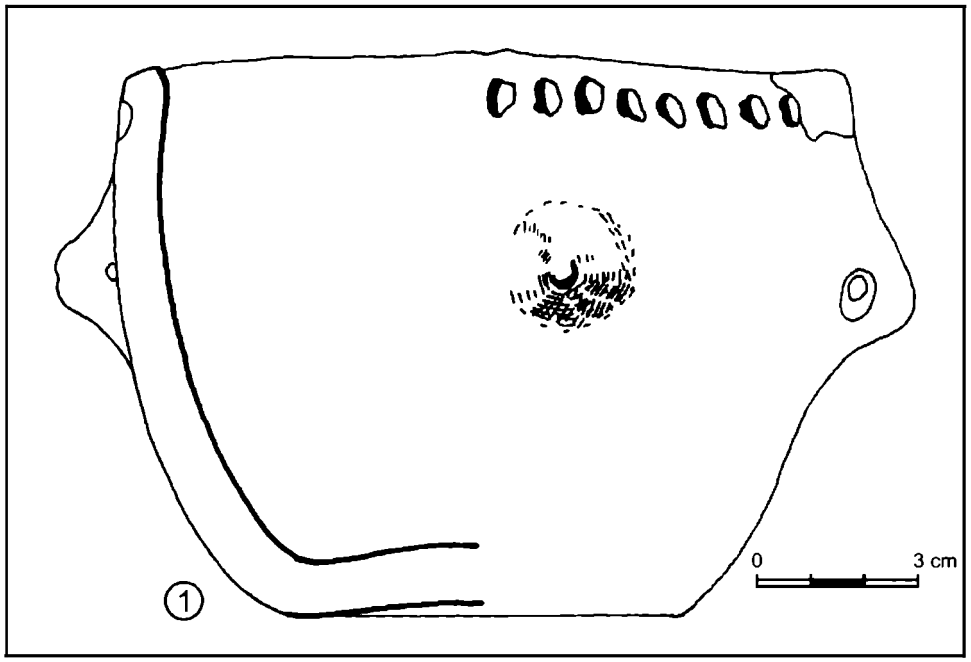

Fig. 53/1. Vas din M. 51

M. 52/1984, S. XII 1, C. 10 (fig. 10), distrus de o groapă Coţofeni (nr. 5). Oasele s-au aflat în umplutura gropii, peste un strat de humă galbenă, împreună cu fragmente ceramice şi resturi Coţofeni.

M. 53/1984, S. XII 1, C. 9 (fig. 10), în groapă de mici dimensiuni cu laturile scurte rotunjite, schelet de copil, la – 3,75 m de la cota 0. Orientat ENE 1250" – VSV, era chircit pe stânga, cu palmele în dreptul feţei (fig. 53/2). Fără inventar.

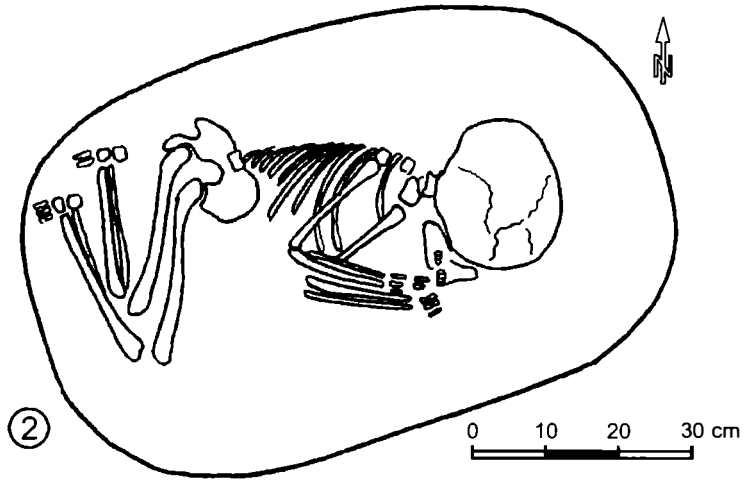

Fig. 53/2. Schelet M. 53

M. 54/1984, S. XII 1, C. 10 (fig. 10), sub fundul gropii Coţofeni nr. 5 şi M. 52, la -3,91 m de la cota 0. Groapa, adâncă de 83 cm, era dreptunghiulară (1,35 x 0,60 m), cu colţurile rotunjite. A secţionat depunerea de inundaţie, stratul corespunzător

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

perioadei Sălcuța şi s-a adâncit în sedimentul Criş. Scheletul, chircit pe stânga (fig. 54/1), în poziție de somn. Brațul stâng, îndoit din cot în afara corpului, avea mâna sub tâmpla stângă. Brațul drept este îndoit din cot în dreptul pieptului. Mâna dreaptă era sub bărbie. Picioarele strânse puternic erau culcate pe stânga, formând un unghi ascuțit față de coloana vertebrală. Labele picioarelor se suprapuneau. Era orientat E-V şi nu avea inventar.

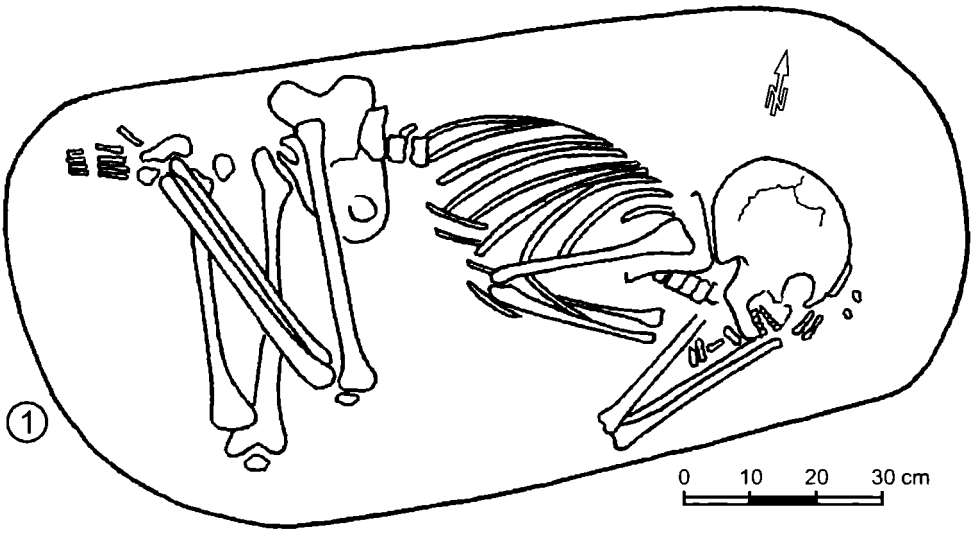

Fig. 54/1. Schelet M. 54

M. 55/1984, S. XII I, C. 9 (fig. 10), în apropierea M 53 şi 54. Groapa, oval-alungită, adâncită în humusul cu resturi sporadice Criş, până la -3,75 de la cota 0, conținea scheletul unui copil de 4-5 ani, orientat ENE 1425" – VSV, chircit pe stânga (fig. 54/2), cu călcâiul piciorului stâng sub bazin. Mâna dreaptă strânsă din cot în unghi drept, cea stângă întinsă. La cap, un văscior cu gura în sus (fig. 54/3), din lut cenuşiu închis, cu amestec de scoici pisate. Cam la 40 cm de groapa M. 53 era o strachină aşezată pe cant care pare să aparțină, mai curând, M. 55. Forma este bitronconică, cu partea superioară uşor evazată (fig. 54/4). În lut, cochilii de scoici pisate.

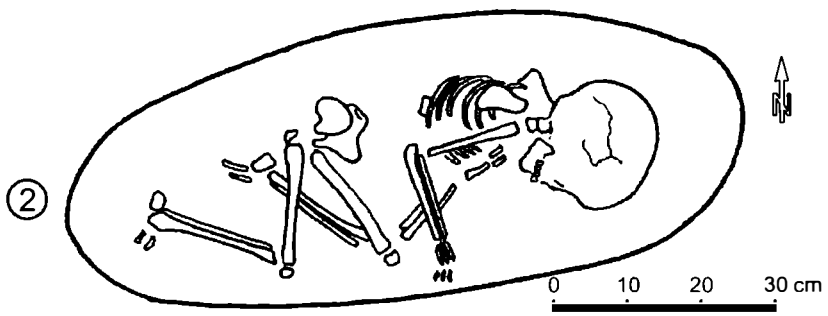

Fig. 54/2. Schelet M. 55

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

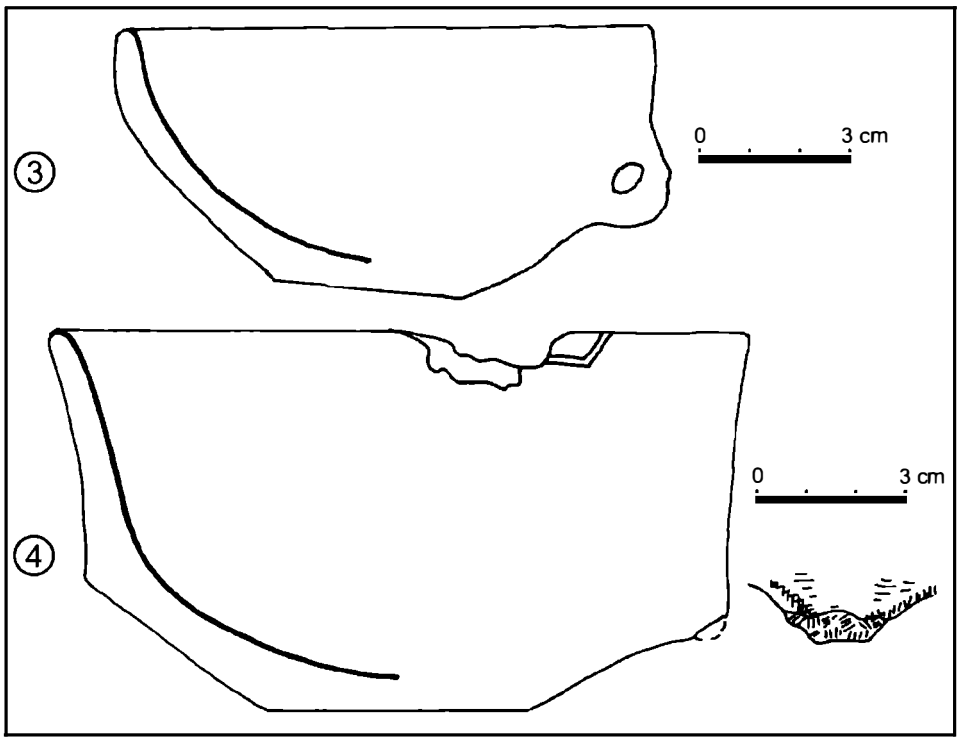

Fig. 54/3-4. Vase din M. 55

M. 56/1984, S. XII I, C. 9 (fig. 10), la -3,90 m de la cota 0, groapă de mici dimensiuni, adâncită în strat Criş. Schelet chircit la maximum (fig. 55), pe stânga, cu braţele îndoite şi mâinile sub bărbie, picioarele foarte strânse, capul îndoit pe spate, prin ruperea ligamentelor. Orientat ENE 1200" – VSV. Mortul se lovea de pereţii gropii din toate părţile (cu bazin, picioare, mâini, capul îndoit). Inventar, trei vase. Vasul 1 (fig. 56/1), cenuşiu-închis, cu foarte puţine scoici pisate mărunt, suprafeţele acoperite cu slip lustruit. Partea inferioară, conică, cea superioară uşor arcuită spre interior şi ornamentată cu trei caneluri faţetate, orizontale asemenea celor de la Ulmeni-Tăuşanca[41]. Sub carenă, o tortiţă-apucătoare, perforată orizontal. Vasul 2 (fig. 56/3) este o strachină cărămizie, aşezată peste braţul stâng. Lutul fin, cenuşiu-închis, modelare uşor asimetrică. Din linia carenei porneşte, în jos, o toartă-urechiuşă, perforată orizontal. Nedecorată. Vasul 3 (fig. 56/2), bol mic, cenuşiu-deschis, din lut cu amestec de scoici pisate fin, angobă subţire căzută, modelare îngrijită, ardere slabă. Partea inferioară este tronconică, fund cu umbo, cea superioară, curbată spre interior, restrânge deschiderea. Din buză pornesc două urechiuşe perforate orizontal şi aşezate diametral opus.

[41] Sebastian Morintz şi Petre Roman, *Aspekte des Ausgangs des Äneolithikums und der Übergangsstufe zur Bronzezeit im Raum der Niederdonau*, Dacia, N.S., XII, 1968, Abb. 15/2 – 3 = Abb. 18/1, 6.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

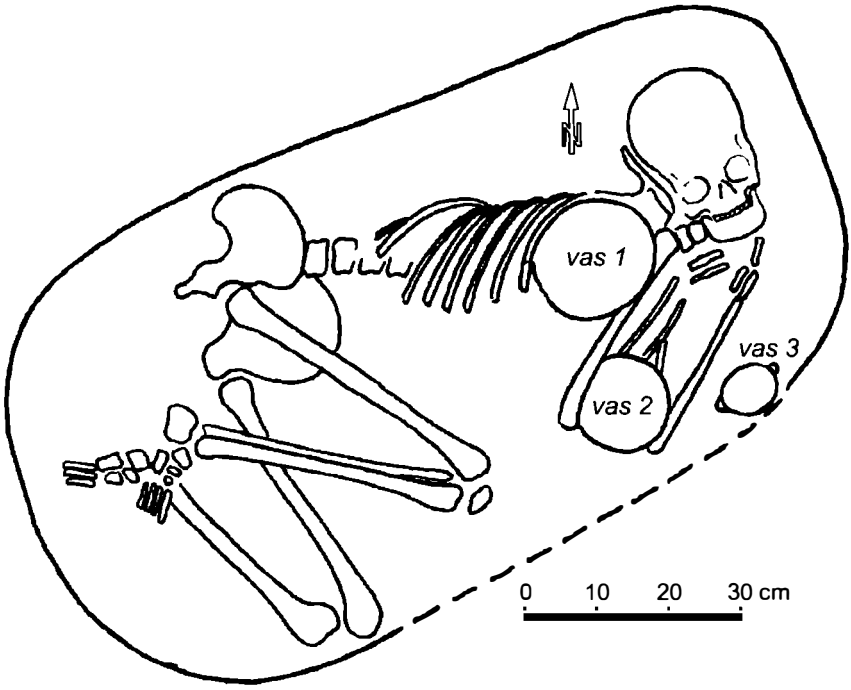

Fig. 55. M. 56

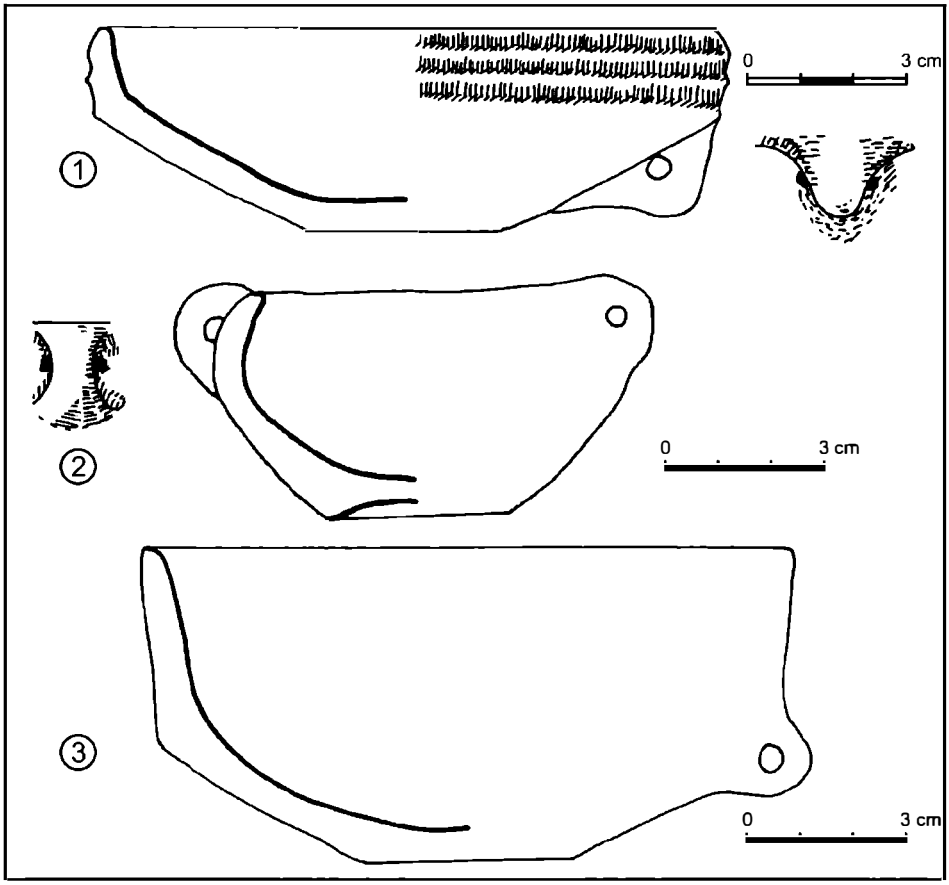

Fig. 56/1-3. Vase din M. 56

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 57/1984, S. XII I, C. 10 (fig. 10), la -3,86 m de la cota 0. Groapa, aproximativ ovală, foarte restrânsă, a perforat stratul Sălcuța, adâncindu-se în cel Criș. Scheletul, orientat E-V, a fost așezat pe spate (caz rar în cimitirul nostru), cu picioarele ridicate și apoi căzute spre stânga (fig. 57). Laba piciorului drept, sub spatele scheletului din M. 58. Mâna stângă, îndoită din cot, cu palma în dreptul feței, iar dreapta, așezată peste stânga, cu palma tot în dreptul feței. În marginea gropii, un vas cu două urechiușe (fig. 58), în formă de sac, practic fără fund individualizat. Lucrat din lut grosolan, suprafețele nenetezite, fără slip, ardere slabă.

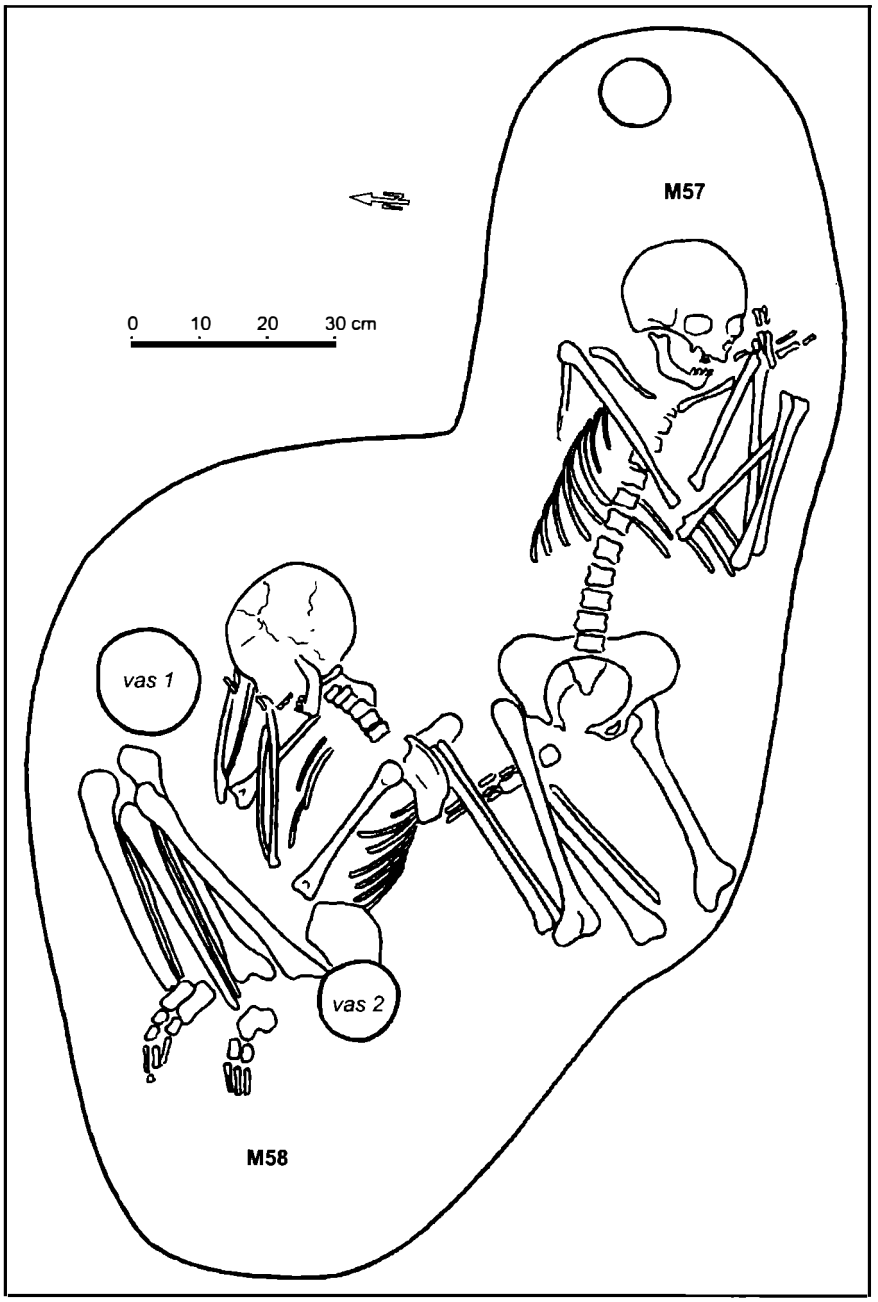

Fig. 57. M. 57 și M. 58

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

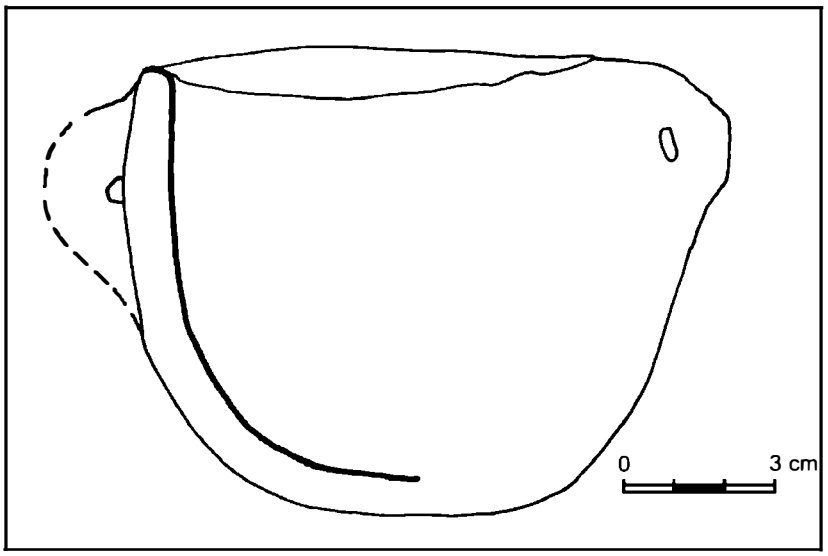

Fig. 58. Vas din M. 57

M. 58/1984, S. XII I, C. 10 (fig. 10), spre nord de M. 57 cu care stă în legătură: ambele săpate în acelaşi timp sau la scurt interval, spatele acestui schelet zace peste laba piciorului drept din M. 57, fără ca să fi produs vreun deranjament. Fundul gropilor la aceeaşi adâncime – 3,86 m, orientarea asemănătoare: ENE 1525" – VSV. Mortul a fost puternic chircit, probabil prin înfăşare (fig. 57) şi culcat pe dreapta. Mâinile îndoite şi aduse în față, picioarele foarte strânse, cu genunchii în dreptul toracelui. După fragilitatea membrelor superioare pare să fie vorba de o femeie. Inventar: două vase (un capac – fig. 59/2 – între genunchi şi craniu şi o cană - fig. 59/1 – sub oasele bazinului). Capacul, din lut cu amestec de resturi vegetale şi scoici pisate – bucăți mari, cenuşiu-închis, cu urme de slip pe ambele fețe, modelare perfectă, simetrie absolută. Are forma unui coif care, la baza părții superioare, are două proeminențe-apucători, perforate vertical. Al doilea vas, o formă frumoasă, cu toarte „pe şolduri", din lut fin, suprafețe slipuite şi lustruite. Vasul are trei părți distincte: gât înalt, aproximativ cilindric, umăr bombat puternic, partea inferioară conică, ce se termină cu un fund drept. Două toarte puternice, rotunde în secțiune, leagă buza de partea superioară a umărului. Decorul, obținut probabil cu ajutorul picturii crude, se observă pe suprafața mată. Motivul ornamental propriu-zis, pozitiv, a rămas lucios: ondulatoriu (arcade) cu buline intermediare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

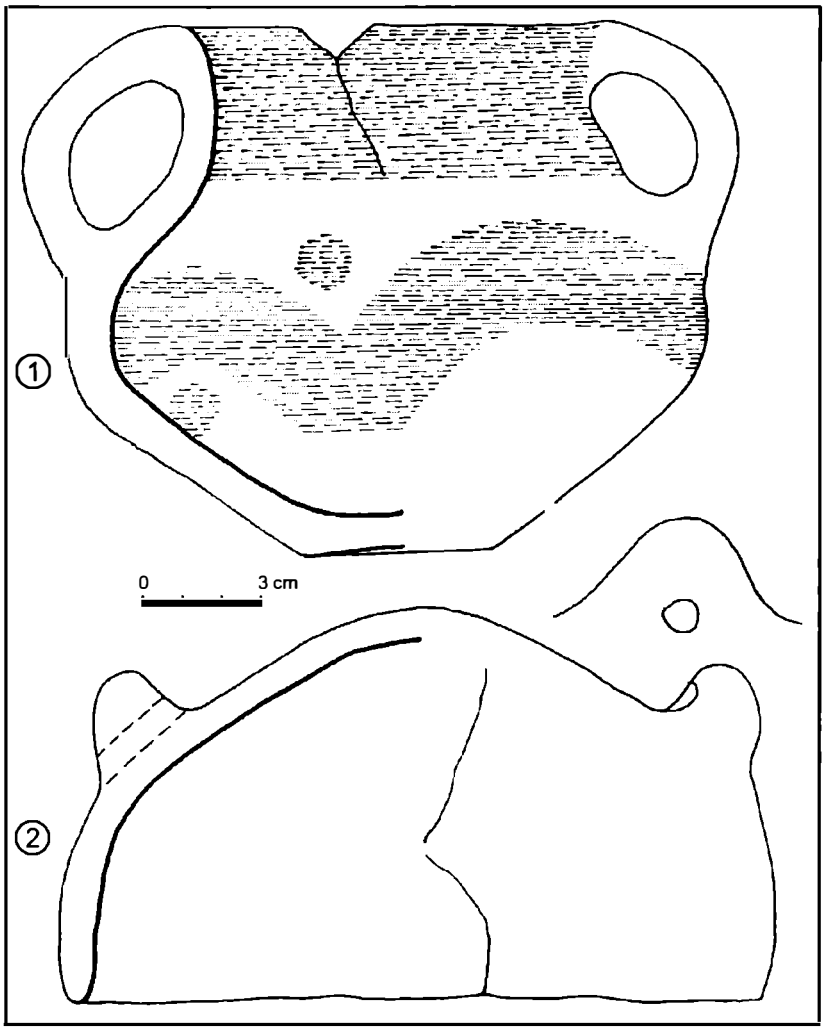

Fig. 59. Vase din M. 58 (1-2)

M. 59/1984, S. XII I, C. 11 (fig. 10), observat la -3,60 m de la cota 0. Groapa, ovală, cu tendință de rotunjire, avea fundul la -3,96 m, în strat Criş. Mortul, orientat ENE-VSV 4675", a fost puternic chircit pe stânga (fig. 60), dar mai puțin decât cel din M. 58. Mâinile, împreunate cu palmele sub bărbie, antebrațele încrucişate, iar picioarele îndoite puternic, aveau călcâiele sub bazin. Din cauza micilor dimensiuni ale gropii, craniul a fost presat. Bine conservat, scheletul este al unui tânăr robust, înalt de circa 1,80 m. La cap, în umplutura gropii, un vas din argilă cu amestec de scoici pisate (aspect mozaicat al suprafețelor), cu pereții groşi, aspect grosolan. Este un vas borcan (fig. 61/1), cu pereți curbați, având, la nivelul diametrului maxim, două toarte cu secțiunea rotundă, diametral opuse, dar nu pe aceiaşi linie. Fundul este lat. Decor dintr-un şir de impresiuni alveolare, realizate grosolan. Al doilea vas, dintre coaste şi femurul stâng, este o strachină (fig. 61/2) din lut fin, cenuşiu-închis, ardere slabă. Partea superioară, înaltă, uşor evazată, cea inferioară scundă, terminându-se printr-un fund mic. Nedecorată.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

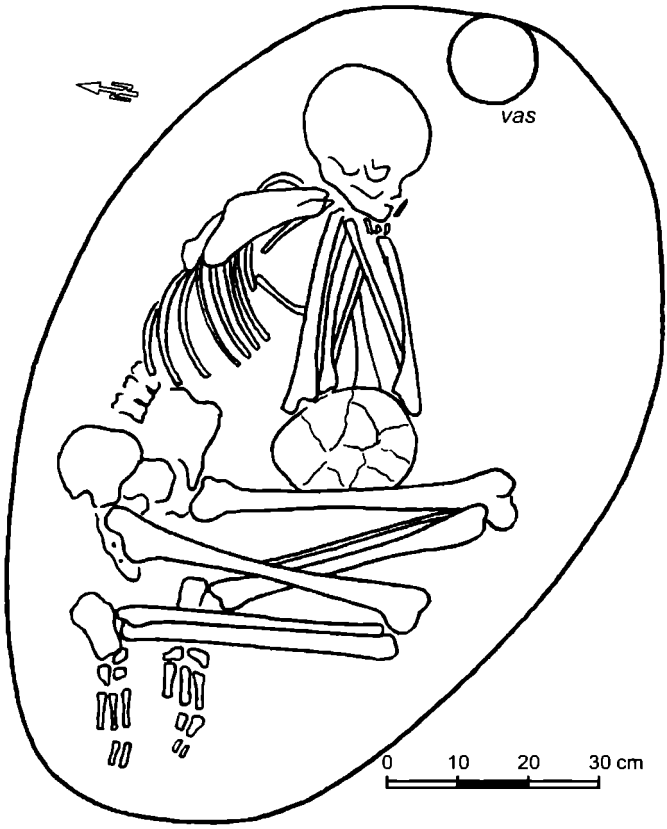

Fig. 60. M. 59

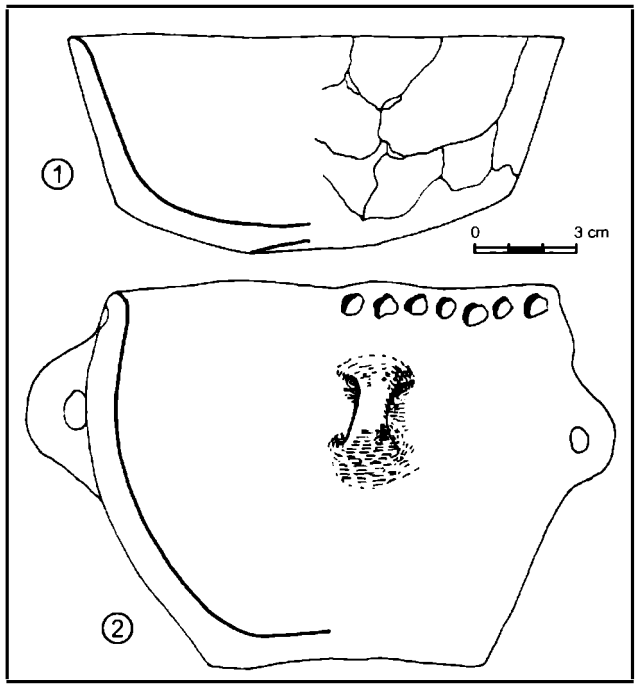

Fig. 61/1-2. Vase din M. 59

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 60/1984, S. XII?, C. 11 (fig. 10), la -3,76 m de la cota 0, orientat V-E, scheletul unui copil (de câteva luni probabil), cu oasele foarte prost conservate. După un rest de omoplat şi de braţ, se pare că a fost înmormântat pe spate (fig. 61/3). Fără inventar.

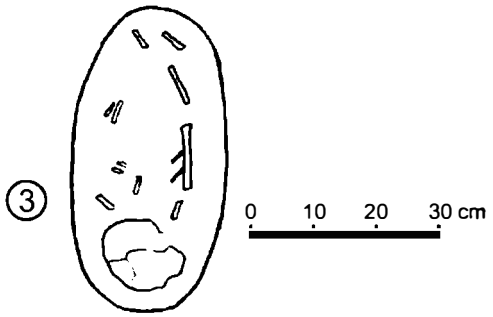

Fig. 61/3. M. 60

M. 61/1984, S. XII 1, C. 9 (fig. 10), imediat la est de groapa M. 56, la –3,75 m de la cota 0, scheletul unui nou născut, care zăcea la 60 cm sub baza stratului Coţofeni. Orientat E-V, nu avea inventar.

M. 62/1984, S. XII 1 (fig. 10), la nord de M. 59, cu care este probabil în legătură de rudenie. Fundul gropii atingea -4 m de la cota 0. Groapa, dreptunghiulară (1,54 x 0,53 m), cu colţurile rotunjite, conţinea scheletul unui adult, orientat ENE 1450" – VSV, foarte bine conservat, chircit lax pe stânga (fig. 62). Braţele, încrucişate, cu mâinile în dreptul feţei, picioarele strânse lejer. La cap, trei vase puse unul într-altul. Cel de la bază, vasul 1 (fig. 63/2), o jumătate de castron din lut fin, cu puţine impurităţi (scoici pisate mărunt şi diseminate), cenuşiu-deschis, modelat îngrijit, suprafeţe netezite şi slipuite. Arderea slabă îl face fragil. Este conic, cu marginea uşor arcuită spre interior. Al doilea vas (fig. 63/3), tot o strachină, de formă identică celei anterioare dar mai mică, are o tortiţă-apucătoare sub linia carenei. Lutul tot aşa de fin, suprafeţele fiind acoperite cu slip lucios. Vasul 3 (fig. 63/1), aşezat deasupra celorlalte, este o ceaşcă roşiatică cu două toarte pe „şolduri". Toartele pornesc din margine şi se lipesc de corp foarte jos, spre fund. Secţiunea lor este rotundă. În lutul fin, praf de scoici pisate, la exterior păstrându-se pete de slip subţire.

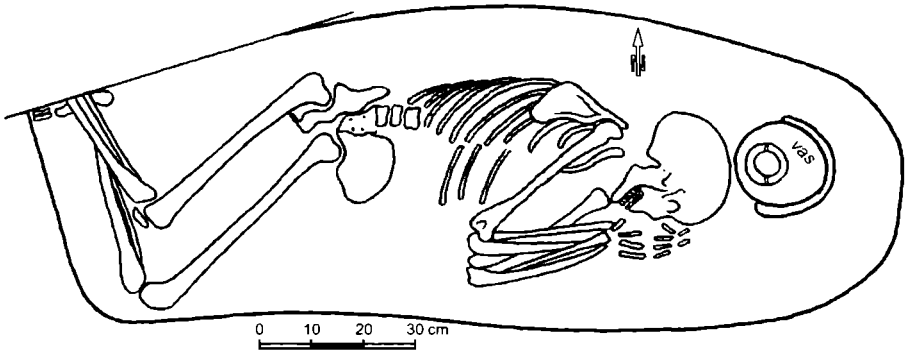

Fig. 62. M. 62

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

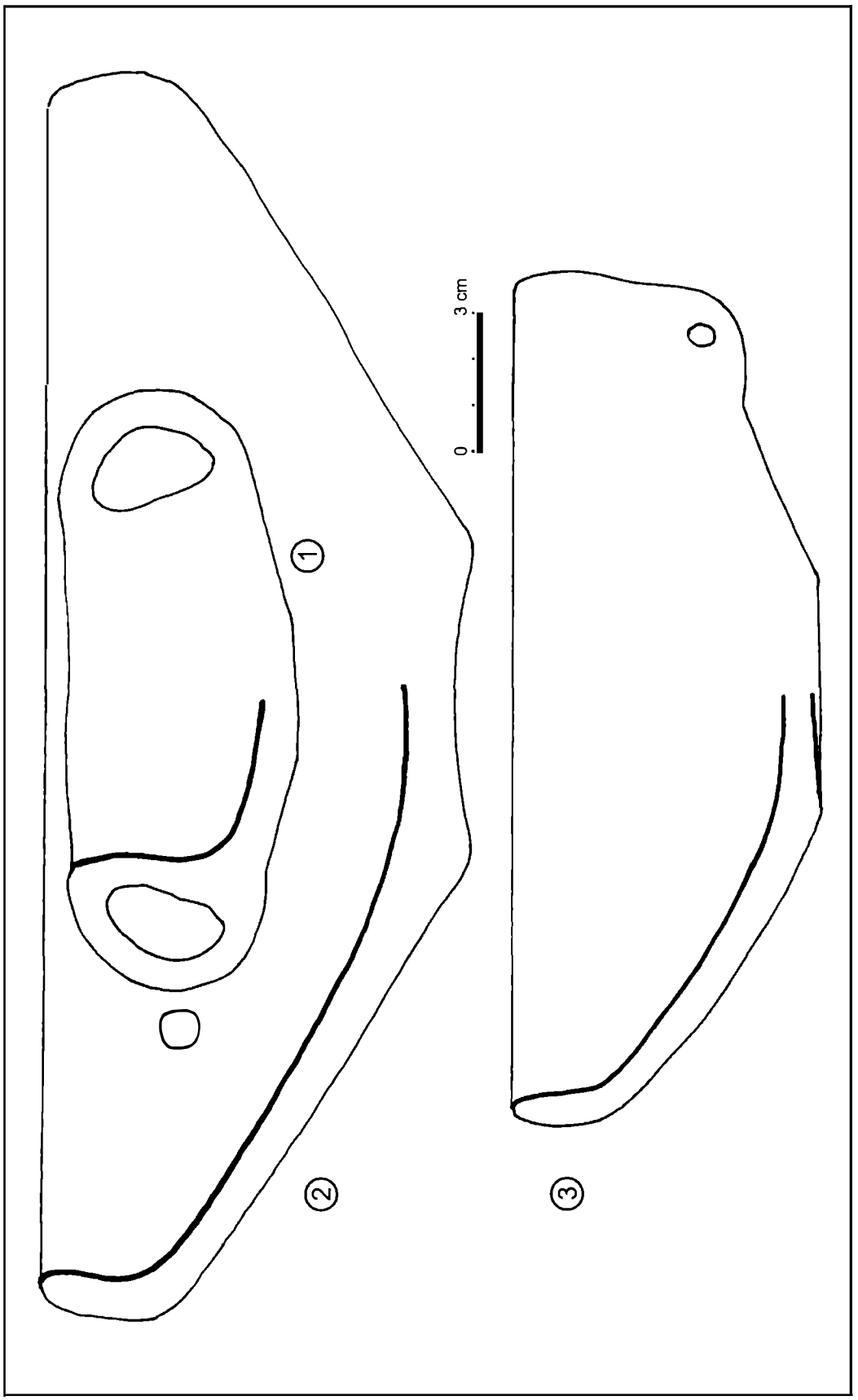

Fig. 63. Vase din M. 62 (1-3)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M. 63/1984, S. XII 1 (fig. 10), în groapă adâncită până la -4 m de la cota 0, în strat Criş şi Schela Cladovei, schelet orientat E-V, chircit puternic pe stânga, asemenea M. 58 şi 59, cu picioarele în unghi de 90° faţă de coloana vertebrală (fig. 64/1). Braţele îndoite din coate cu mâinile aduse în faţa craniului. Coloana vertebrală foarte arcuită. Chircirea este asemănătoare cu a M. 58 şi 59 şi s-ar putea ca perechea acestuia să fi rămas în mal. La ceafă, o strachină cu patru proeminenţe, două perforate orizontal (fig. 64/2). Lutul este fin, cu câteva scoici sfărâmate, cu puţine impurităţi vizibile, cenuşiu-închis.

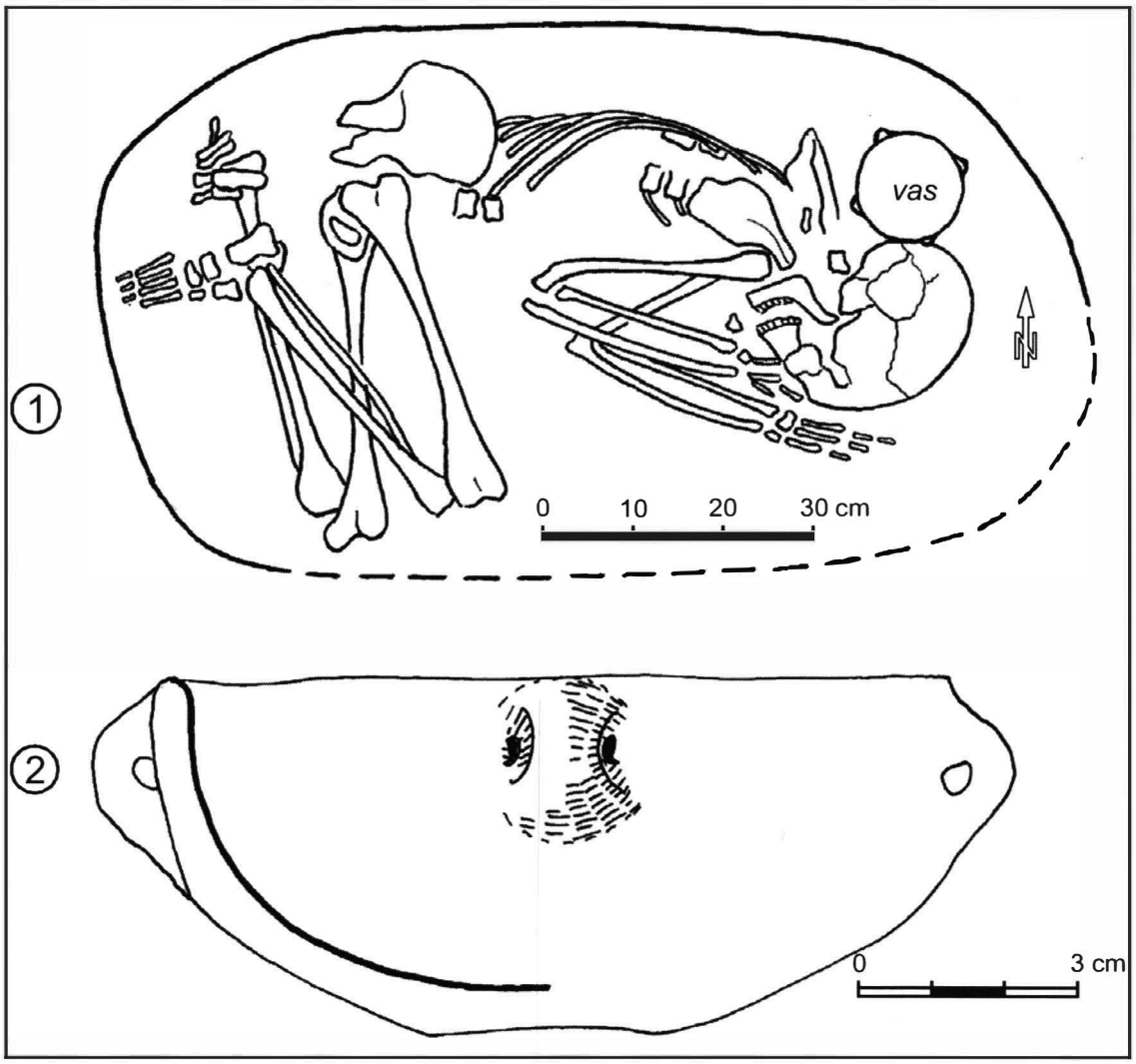

Fig. 64. M. 63 (1) şi vasul din groapă (2)

M. 64. De pe plajă, în 1982, a fost recuperat vasul alăturat (fig. 65). Forma şi tehnica de realizare ne arată clar că el provine de la un mormânt distrus de apele fluviului.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

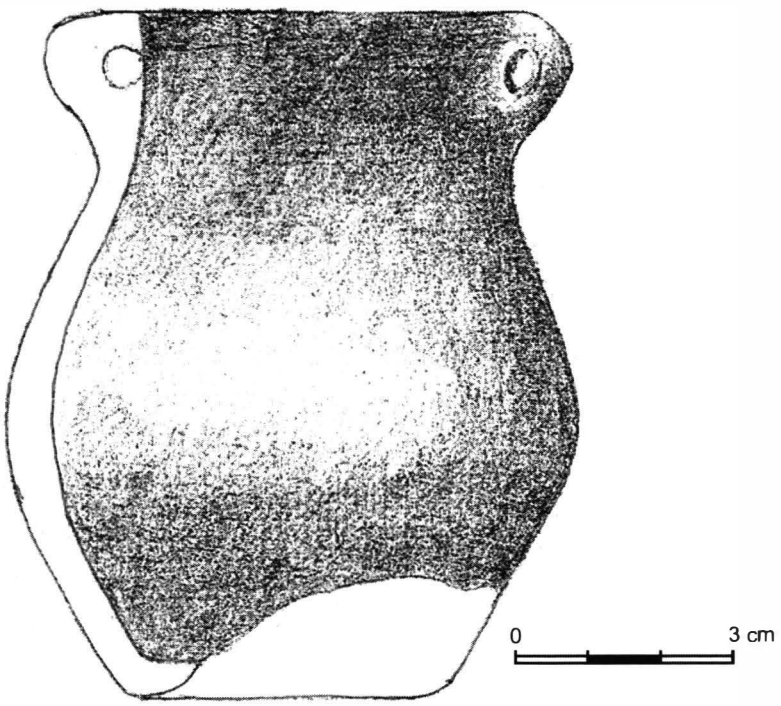

Fig. 65. Vas din M. 64 (?)

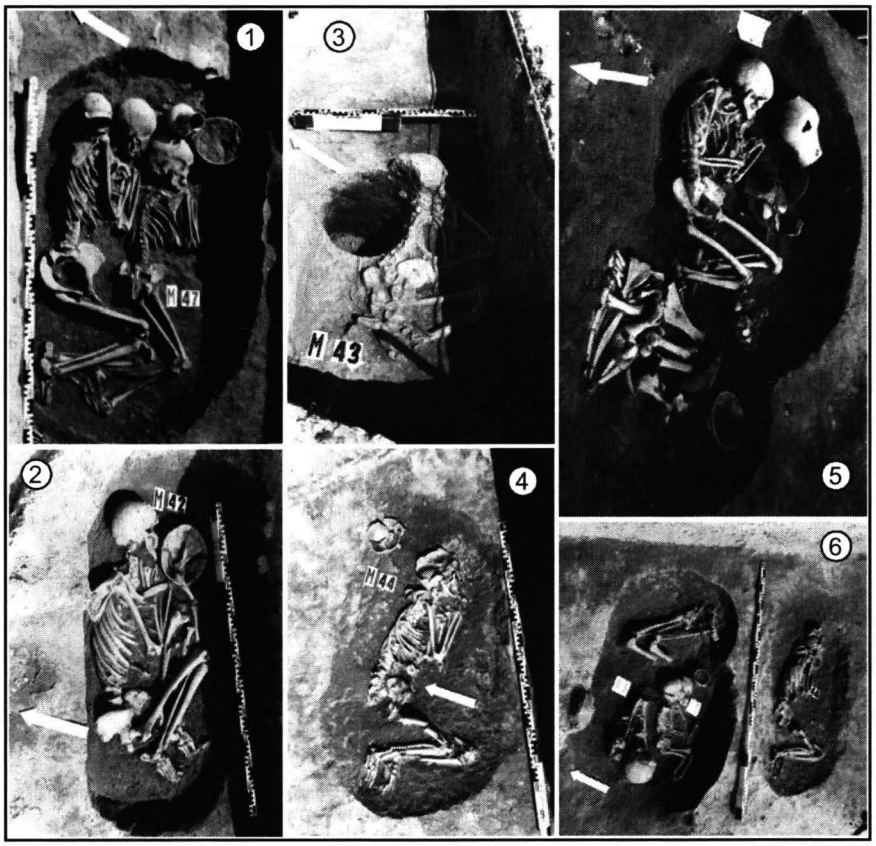

Pl. I. Morminte eneolitice
(1 = M. 47; 2 = M. 42; 3 = M. 43; 4 = M. 44; 5 = M. 22; 6 = M. 45- 46)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

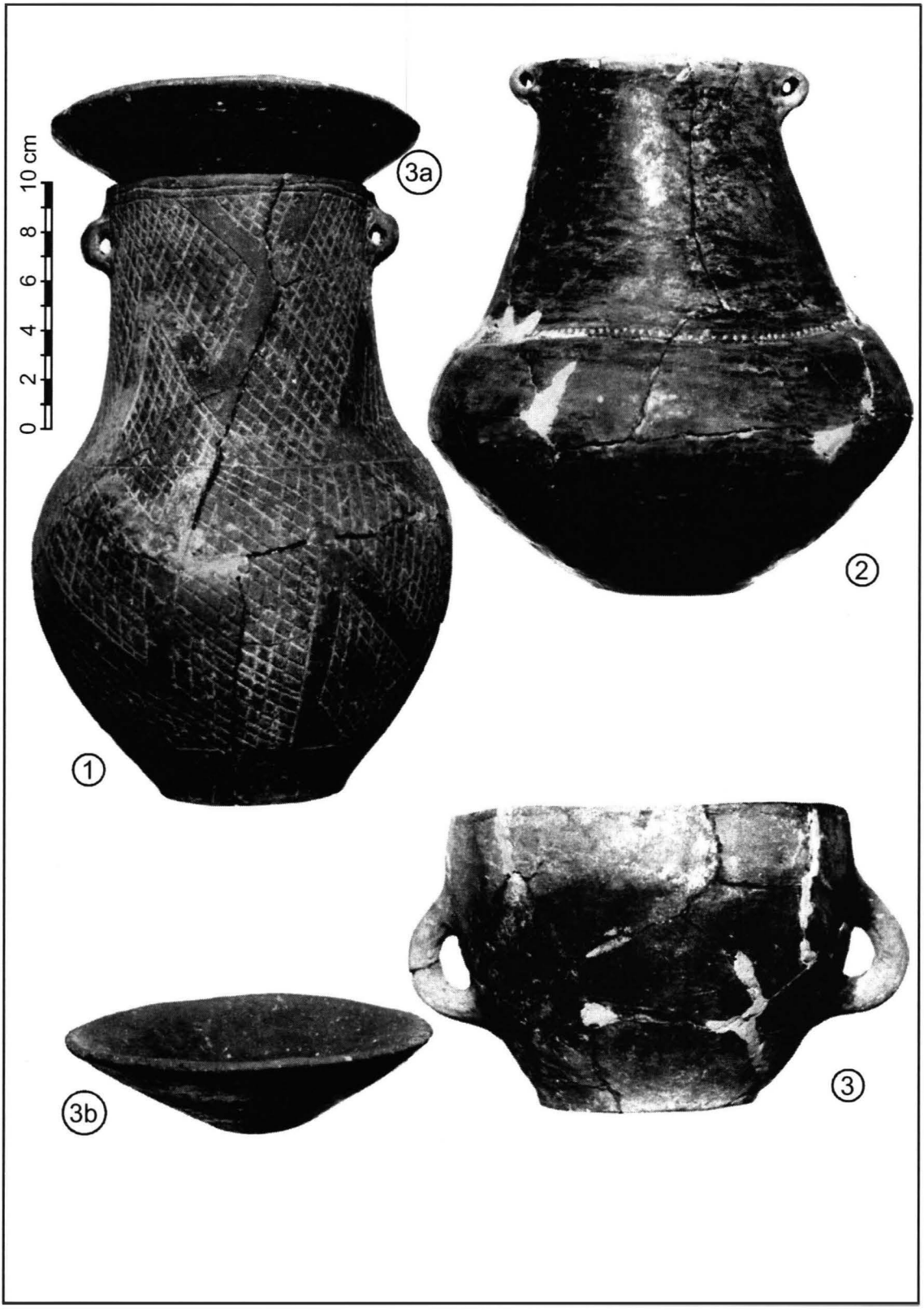

Pl. II. Mormânt eneolitic nr. 22: 1 – 4 vase de ofrandă

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

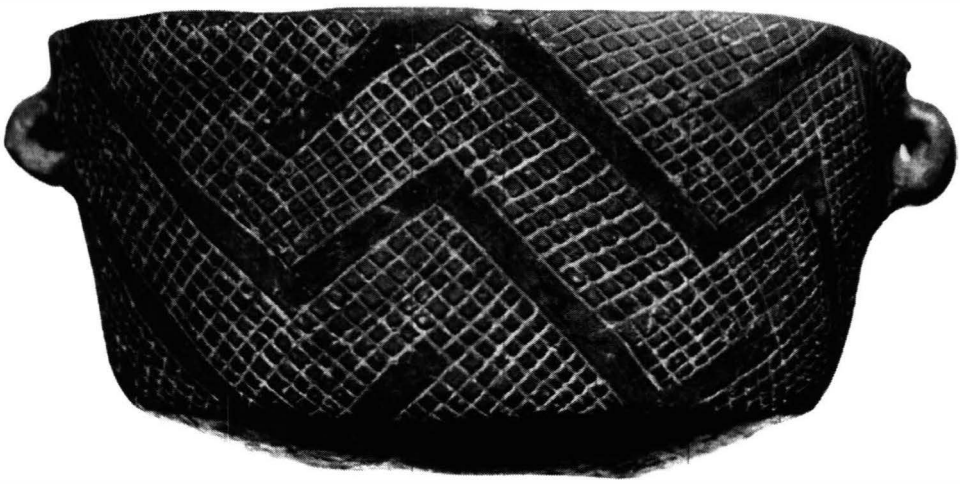

Pl. III. Mormânt eneolitic nr. 22: 1 – 2 vase de ofrandă

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

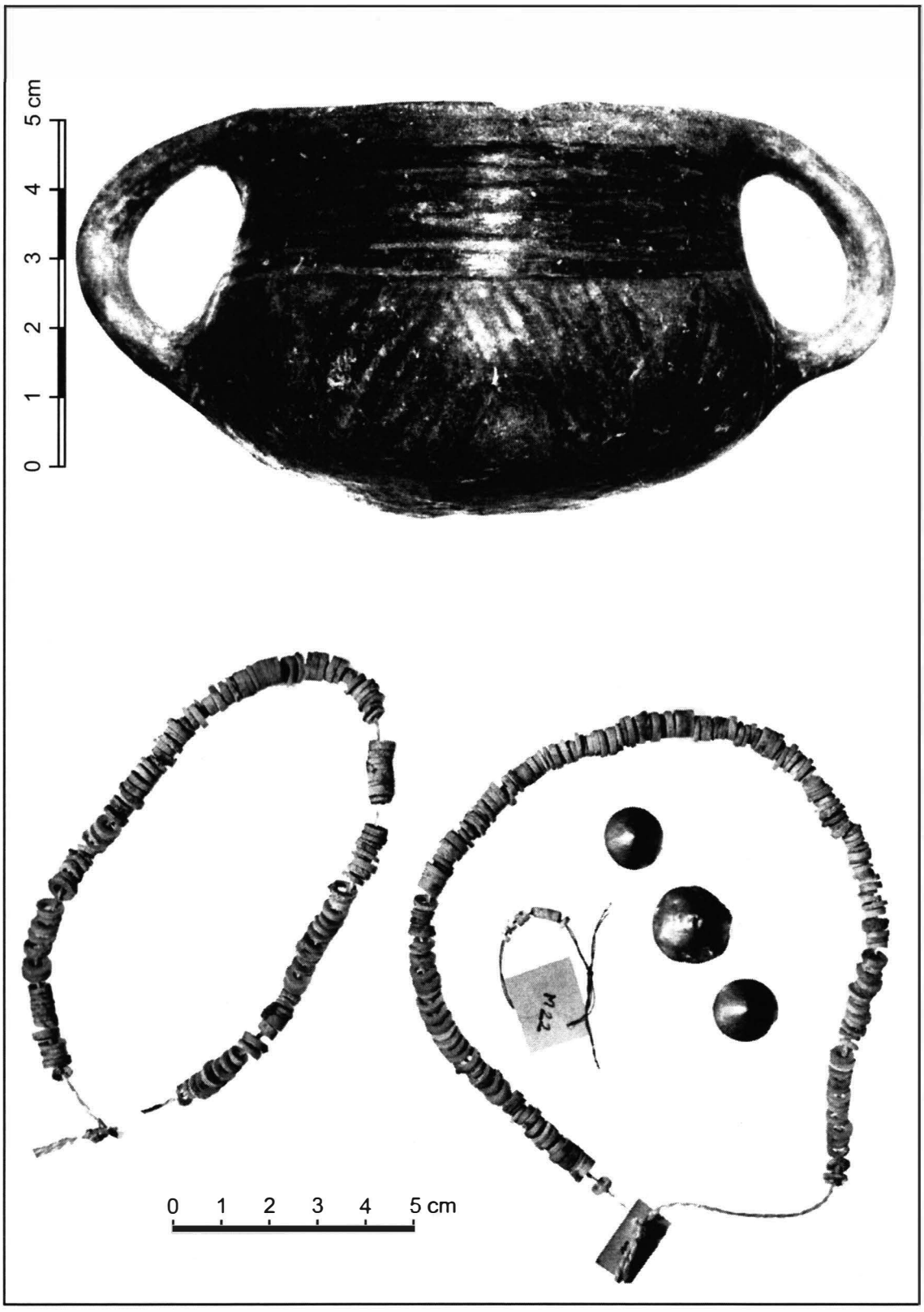

Pl. IV. Mormânt eneolitic nr. 22: 1 vas de lut; 2 – 4 mărgele din scoică; 5 bumbi din aur

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

*
* *

Elementele componente ale cimitirului cercetat la Ostrovul Corbului reflectă contacte cu mai multe grupe etno-culturale care s-au interferat, la un moment dat, în zona de sud-vest a României. Sinteza care a rezultat se prezintă însă ca o unitate ce acoperă spații întinse din sud-vestul României, nord-vestul Bulgariei, nord-estul Serbiei, estul Ungariei şi sud-estul Slovaciei. Fondul de bază, în cazul primelor trei regiuni menționate, este cel sălcuțean.

Majoritatea zdrobitoare a mormintelor se prezintă unitar din punct de vedere al ritualului şi orientării: 46 sunt orientate est-vest cu mici deviații şi doar trei vest-est; 32 sunt chircite pe stânga şi 6 pe dreapta. Şase schelete sunt aşezate pe spate cu picioarele căzute pe dreapta, stânga sau romboidal, iar 3 cu fața în jos.

Gropile sunt de dimensiuni variabile, cu puține excepții (M. 22, spre exemplu) mici, puțin adânci, lunguiețe şi înguste, rotunjite la capete. În cazul în care lungimea gropii este sub limitele cerute, mortul este presat în groapă şi capul îndoit.

Pentru comparație, nu dispunem de prea multe elemente în zonele înconjurătoare. Chiar pe Ostrovul Corbului în punctul Botul Piscului (kilometrul fluvial 916), s-au descoperit cinci morminte de inhumație în apropierea altei aşezări sălcuțene, dar ele nu au avut un inventar şi nu avem nici detalii asupra lor[41]. De la Lepenski Vir[42] provine un alt mormânt de inhumație atribuit fazei finale a culturii Sălcuța (IV)[43].

Pentru poziția puternic ghemuită (probabil înfăşurată) a scheletelor, analogiile pe care literarura ni le oferă ne duc spre fondul eneolitic mai vechi, de tip Gumelnița balcanică, cum este cazul mormintelor de la Goljamo Delčevo. Avem în vedere îndeosebi M. 58 de la Ostrovul Corbului care face pereche cu M. 57 – aceasta din urmă pe spate, cu picioarele ridicate; M. 59 şi 63 – toate dintr-o perioadă, eventual, sălcuțeană – ce îşi găsesc bune analogii cu obiceiurile funerare menționate[44]. Îngroparea chircită a cadravelor şi orientarea est-vest sunt frecvent întâlnite în unele cimitire din aria sudică a grupului Bodrogkeresztúr[45]. În schimb, în partea nordică a acestui grup – cum ar fi la Tiszavalk-Kenderföld[46]. Polgár-Basatanya[47] - majoritatea mormintelor sunt orientate vest-est, ca şi în cele trei rare cazuri de la Ostrovul Corbului, unde, cele trei morminte, aparțin: unui copil (M. 60) care este, probabil în legătură cu M. 59 şi 62 (după inventar putându-se atribui chiar culturii Sălcuța); unui adolescent (M. 45) a cărui groapă a fost deranjată de un mormânt orintat invers (în a cărui groapă se afla un vas-capac, ai cărui butoni erau identici unui recipient din depunerea Herculane e_{1c}[48], unui matur (M. 37) a cărui groapă perforează stratul Sălcuța şi are în inventar o strachină (fig. 42/2) lucrată din lut cu amestec de scoici pisate – de factură Cernavodă I deci. M. 37 pare să stea în

41 D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, p. 68, fig. 81; 82.

42 Z. Letica, Starinar, 21, 1970, p. 117-122, pl. I-II.

43 N. Tasić, Godišnjak, 14, 1975, p. 53; idem, în *Comori arheologice în regiunea Porților de Fier*, București, 1978, p. 103.

44 H. Todorova, *Seliščnata mogila pri Goljamo De*lčevo, Sofia, 1975, p. 59-64, fig. 34; pl. 111-129.

45 P. Patay, *op.cit.* p. 36-37.

46 Idem, *Das kupferzeitliche Gräberfeld von Tiszafalk – Kenderföld*, Budapesta, 1978. Vezi şi recenzia P. Roman, Dacia, N. S., 27, 1983, p. 208-209.

47 I. Bognár-Kutzián, *The Copper Age Cemetery of Tiszpolgár-Basatanya*, Budapesta, 1963.

48 P. Roman, Dacia, N.S., 15, 1971, fig. 25.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

legătură cu M. 38, orientat est-vest şi a cărui groapă perforează, de asemenea, stratul Sălcuţa. În inventarul M. 38 figurează un vas (fig. 43/2 - 3) cu ornamente tipice Herculane II – Cheile Turzii – Bodrogkeresztúr II şi imitaţii de torţi aplicate de factură Sălcuţa IV. Deci toate cele trei morminte, care aparţin de cel puţin două momente cronologice diferite, aflate la distanţă unele de altele şi în grupări cu orientări „normale"– adică est-vest –, deviază de la regula majoritară de orientare. Cu alte cuvinte, nu diferenţele cronologice ar explica situaţia constatată. Nu este exclus ca cele trei morminte să facă parte dintr-o grupare mai răspândită care, fie că a rămas necercetată, fie că a fost a distrusă de apele fluviului.

În cimitirele Bodrogkeresztúr din Ungaria, scheletele zac chircite pe dreapta, în cazul bărbaţilor şi pe stânga, în cazul femeilor[49]. La Ostrovul Corbului, din 49 morminte conservate în condiţii care să permită observarea elementelor de bază, 32 zac pe stânga – ele părând a fi deopotrivă bărbaţi şi femei, adulţi şi copii – şi doar şase schelete sunt chircite pe dreapta. Dintre acestea din urmă, mormântul 27 este dublu, iar M. 58 aparţine, de asemenea, de un mormânt „dublu" în care partenerul – nr. 59 – zace pe spate, cu picioarele ridicate. M. 58 pare a fi de femeie, iar M. 59 de bărbat, deci regula observată la cimitirele din Ungaria nu se aplică aici.

În cimitirul gumelniţean de la Goljamo Delčevo, scheletele zac pe partea stngă, indiferent de sex şi vârstă, fiind, de semenea, orientate est-vest, ca şi majoritatea celor de la Ostrovul Corbului[50]. Din acest punct de vedere, majoritatea mormintelor cimitirului de la Ostroivul Corbului conservă tradiţii nord-balcanice străvechi, iar ritualul din cimitirele Bodrogkeresztúr nu-şi are antecedente în cultura precedentă – Tiszapolgàr. Că, în Câmpia Tisei, nu va fi fost vorba – cel puţin în marea majoritate a cazurilor – de o schimbare de populaţie, ci de modificări în obiceiuri rezultă şi din faptul că cimitirele Bodrogkeresztúr le continuă pe cele Tiszaplgár, păstrând şi aceeaşi orientare, cum se întâmplă în partea de nord a viitoarei arii Bodrogkeresztúr, respectiv vest-est. Pe de altă parte, multe elemente din inventarul funerar al grupului Bodrogkerestúr, deosebite de cele Tiszpolgár, se datorează tocmai unor aporturi sudice, din arealul sălcuţean îndeosebi. Faptul că astfel de bunuri se înmulţesc până când dau o coloratură unitară unor întinse zone geografice, ce includ deopotrivă aria Bodrogkeresztúr şi Sălcuţa, ne obligă să luăm în considerare şi eventuale aporturi etnice. Numai că, mişcarea, şi culturală şi etnică, a avut direcţia de la sud spre nord şi nu invers, cum sunt interpretate unele aşa-zise bunuri culturale „Bodrogkeresztúr" din spaţiul sudic al Balcanilor Centrali. Iar unificarea cuprinde grupe cu ritualuri şi chiar rituri diferite. Este suficient să reamintim că la Tibava, într-un cimitir Tiszapolgár mai timpuriu, orientarea est-vest este predominantă[51]. Tot acolo, în perioada mai nouă a cimitirului, apar morminte de incineraţie[52], fapt care explică fenomenul Lažňany de mai târziu[53], când numărul mormintelor de incineraţie, în cadrul unor cimitire birituale, creşte considerabil. Pentru analogiile mormintelor de la Ostrovul Corbului cu schelete aşezate pe spate şi picioarele strânse (M. 13, 14, 15, 43, 57, 60) nu ne scapă din vedere

[49] P. Patay, BerRGK, 55, 1974, I, p. 37.
[50] H. Todorova, *op.cit.*, p. 59-63, pl. 111 – 129
[51] S. Šiška, SlovArch, 12, 1964, 2, p. 293 – 356.
[52] *Idem*, SlovArch, 16, 1968, 1, p. 161.
[53] *Idem*, SlovArch, 20, 1972, 1, p. 107 şi urm.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

nici apropierea de grupul Decea Mureşului[54]– Csongrad[55], unde însă cei îngropați au şi mâinile în lungul corpului, nu îndoite din coate.

Ceea ce am dorit să subliniem, prin analogiile pe care le-am făcut la regiunile spre care inventarul funerar ne trimite, este faptul că acea parte din cimitirul de la Ostrovul Corbului pe care am reuşit s-o dezvelim se integrează sau continuă obiceiuri funerare din aria balcano-dunăreană (Sălcuța şi Gumelnița). Apropierile pe care le reflectă şi cu regiunea Tisei s-ar putea datora nu atât unor influențe nord-sud (căci „nordul" avea la bază ritualuri şi rituri eterogene) ci, mai ales, unui fenomen invers de iradiere culturală şi poate, într-o proporție mai redusă, şi etnică.

O altă constatare, deosebit de importantă după părerea noastră, este unitatea, sub aspectul ritualului funerar, dacă nu a întregului cel puțin a celei mai mari părți a cimitirului de la Ostrovul Corbului. Chiar dacă vom putea dovedi mai multe etape cronologice evolutive, el se prezintă unitar şi în evoluție. Pe lângă individualitatea în raport cu alte zone mai îndepărtate, rezultă că el reprezintă o sinteză locală ce reflectă deja simbioza definitivată a unor mai vechi contacte etno-culturale care, după inventar, au fost între Sălcuța –Tiszapolgár – Cernavodă I. Un astfel de fapt nici nu este surprinzător câtă vreme, comunități sălcuțene au înaintat pe valea Timişului spre nord, fixându-şi aşezări durabile la Cuptoare – Sfogea[56],circa 20 km mai la nord de aşezarea de la Băile Herculane, iar cele Tiszalpolgár au coborât spre sud cu aşezări – tot durabile – la Slatina – Timiş la mai puțin de 30 km de comunitatea Sălcuța de la Cuptoare[57].

O aşezare Sălcuța am menționat deja cu ocazia publicării stratului eneolitic din Peştera Hoților de la Băile Herculane[58]. La Ostrovul Corbului, chiar de pe plaja aşezării sălcuțene[59] au fost culese fragmente ceramice Tiszapolgár, cu obişnuitele „ciocuri" perforate. Între cele două culturi se constată deci, la un moment dat, un raport de vecinătate nemijlocită. Tot la sfârşitul culturii Tiszapolgár se datează şi grupul Decea Mureşului – Csongrad[60]care, cu siguranță, a provocat perturbări în Transilvania şi chiar la apus de Carpați. În acest context se va fi produs şi o mai puternică deplasare spre sud a unora dintre comunitățile culturii Tiszapolgár (poate în varianta Românești), care s-au întrepătruns cu cele Sălcuța, la rândul lor presărate şi ele, de la răsărit, de către comunitățile culturii Cernavodă I. Ultimile, precum se ştie, sunt documentate prin resturi ceramice la Vădastra[61] şi în complexe de tip Šuplevec – Bakarno Gumno[62]. Din aceste interferențe trebuiau să se nască forme de mixtură ce cu uşurință se puteau difuza pe spații întinse, fiind deopotrivă acceptate de comunități ce făceau parte din grupuri culturale deosebite.

---

54 St. Kovács, AISC, 1932, p. 89 – 101; Ann Dodd-Oprițescu, Dacia, N. S., 22, 1978, p. 87 şi urm.

55 I. Ecsedy, Evkönyve, Szeged, 2, 1971, p. 9 şi urm.

56 Gh. Lazarovici, Banatica, 6, 1981, p. 35 – 41; Adriana Oprinescu, *Contacte între culturile Sălcuța şi Tiszapolgár în culoarul Timiş – Cerna*, comunicare la Inst. de arheologie din Bucureşti în decembrie 1983.

57 Gh. Lazararovici, I. Munteanu, St. Com Caransebeş, 4, 1982, p. 121 şi urm.

58 P. Roman, *op.cit.* p. 51 şi urm. fig. 19; 20/1-4.

59 Pentru aşezarea Sălcuța, vezi M. Simon, *op.cit.*

60 P. Roman, *op.cit.*, p. 113-114; Ann Dodd-Oprițescu, *op.cit.*; I. Ecsedy, *op.cit.*

61 Sebastian Morintz şi Petre Roman, *op.cit.*, p. 74.

62 M. Garašanin, Dragica Simoska, Macedoniae ActaArch. 2, Prilep, 1976, p. 9 şi urm.; Dragica Simoska, Blagoja Kitonovski, Jovan Todorovič, în acelaşi volum, p. 43 şi urm.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Principalele componente ale inventarului funerar din cimitirul de la Ostrovul Corbului sunt de origine sau derivaţie sălcuţeană. Faptul nu este surprinzător căci, în esenţă, zona a fost des locuită de comunităţile Sălcuţa[63]. Piese de silex (un cuţit şi o lamă) au apărut doar în două morminte, fapt care diferenţează cimitirul nostru de cele Bodrogkeresztúr şi-l apropie de cele gumelniţene[64]. Inventarul ceramic, compus dintr-o gamă variată de forme dar cu ornamentare săracă, oferă spectrul cel mai larg. Cele mai numeroase sunt străchinile, care apar în mai multe variante şi poartă pe ele stigmate ale mai multor curente culturale. Există străchini cu partea inferioară tronconică, relativ înaltă, cea superioară scundă şi uşor curbată spre interior (fig. 28/1; 25/3; 35/4; 50/1; 63/2, 3). Apar exemplare mici (străchini) şi mari (castroane). Forma şi maniera de execuţie sunt tipice gumelniţeano-sălcuţeană[65]. Că momentul Sălcuţa a fost totuşi depăşit rezultă nu numai din situaţia stratigrafică, ci şi din faptul că celelalte variante de străchini: cu buza îngroşată, teşită, cu carenă etc. – atât de tipice pentru fondul eneolitic – nu apar în cimitirul de pe Ostrov. Altă variantă are partea tronconică şi pe cea superioară destul de înaltă (fig. 13/2, 3; 25/2; 35/3; 36/2; 46/2; 48/1; 54/3; 56/3; 61/1). Prezintă două subvariante: cu partea superioară cilindrică (fig. 13/2; 56/5) şi cu aceeaşi parte aplecată spre exterior (fig. 13/3; 35/3; 36/2; 46/2; 48/1; 54/4; 56/3). Ultima subvariantă, la rândul ei, are două tipuri: a) partea inferioară mai înaltă decât cea superioară (fig. 46/2) şi b) partea superioară mult mai înaltă decât cea inferioară (fig. 14/3; 35/3; 36/2; 48/1; 54/3; 61/1). Varianta ultim descrisă nu o găsim în complexele Sălcuţa. Ea a fost frecventă în cultura Gumelniţa şi în succesoarea ei: cultura Cernavodă I prin care s-a transmis şi comunităţii care-şi îngropa morţii pe Ostrovul Corbului. Unul dintre exemplarele de la Ostrov are partea superioară canelată orizontal (fig. 46/2), aidoma unor vase din cultura Cernavodă I din aşezarea de la Ulmeni[66] sau altora din Cheile Turzii şi constituie o dovadă de sincronizare între Cernavodă I târzie şi orizontul Herculane II – Cheile Turzii – Cucuteni B (Sărata Monteoru – variantă). Acestor constatări li se adaugă şi ornamentele pictate cu alb pe exteriorul unor străchini din M. 47 (fig. 50/1), găsită împreună cu un vas ornamentat în manieră Herculane II (fig. 50/5). Strachina pictată îşi găseşte, de asemenea, analogii în Cheile Turzii şi la Ulmeni[67]. Străchinile de tip b) prezintă o particularitate care le apropie de maniera Bodrogkeresztúr.

O formă tipic sudică este ceaşca cu două torţi (fig. 17/2; 23/3; 19/2; 32/1; 46/1; 63/1) prezentă în mai multe morminte (12, 14, 15, 22, 42, 62). De remarcat faptul că nici unul dintre exemplare nu are torţile supraînălţate. Ele pornesc din margine şi se opresc pe maxima curbură a corpului, la fel ca şi la exemplarele sălcuţene[68]. În timp ce,

---

[63] Este suficient să amintim aşezările dunărene de la Ostrovul Corbului însuşi (două aşezări), Ostrovul Şimian, ca şi pe acelea de pe malul drept de la Zlotska Pecina, Kriveli, Kovilovo (N. Tasič, Zborna radova, 2, 1982, Bor, p. 19 – 36; idem, în *Bor i okolina*, Bor, 1973, p. 11 şi urm.). Nu surprinde, deci, că principalele componente ale inventarului funerar din cimitirul de la Ostrovul Corbului sunt de origine sau derivaţie sălcuţeană.

[64] H. Todorova, *op.cit.*, p. 112/3 – 4 în mormântul nr. 1 şi pl. 115/6 pentru mormântul nr. 6, situaţie analoagă cu Ostrovul Corbului: tot două morminte.

[65] D. Berciu, *Contribuţii la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, Bucureşti, 1961, fig. 108/1; 113/1, 3, 5; 132/1; 142/2 pentru Sălcuţa IV.

[66] Seb. Morintz, P. Roman, *op.cit.*, fig. 15/2, 3 = 18/1, 6.

[67] *Ibidem*, fig. 18/2 = 19; P. Roman, *op. cit.*, fig. 38/19, 27, 32.

[68] D. Berciu, *op.cit.*, fig. 84/1 – 4; 87/1; N. Tasič, *Praistorija Jugoslovenskih Zemalija, III*, Sarajevo, fig. 3/6, 8, 10.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

prin ornamentare, o ceaşcă de culoare neagră din M. 22 se aseamănă până la identitate cu cea aflată în stratul Sălcuța IV de la Piscul Cornişorului[69], forma acesteia din urmă este similară unei oale cu două torți din M. 58 (fig. 59/2), al cărui ornament lustruit şi motivistica sa ne duc cu gândul tot la inventarul culturii Sălcuța. Forme asemenea sunt întâlnite şi în complexele Bubanj[70]. Tendința în cazul ceştilor cu două torți din Câmpia Tisei, este aceea de supraînălțare şi bandarea toartelor[71] dar şi acolo sunt exemplare aidoma celor ostrovene[72], fapt care ne arată, încă o dată, direcția de deplasare a bunurilor culturale care au contruibuit la regionalizarea culturală, sub forma Bodrogkeresztúr, pe întinse teritorii ale Câmpiei Tisei. De altfel, este de reținut, că în cimitirul de la Ostrovul Corbului, ceştile păstrează secțiunea circulară sau uşor ovală la torți, aidoma principiului sălcuțean care nu foloseşte bandarea ca în Câmpia Tisei sau arealul Cernavodă I. Deci, analiza celor două tipuri de vase (strachina şi ceaşca cu două toarte) ne indică, pentru primul caz, o moştenire gumelnițeană transmisă prin comunități Cernavodă I (folosirea scoicilor pisate în pasta vaselor conducându-ne spre aceleaşi concluzii) şi un fond sălcuțean (suprapus şi stratigrafic) pentru al doilea tip de vas. Totodată sunt vizibile detalii reîntâlnite în arealul Bodrogkeresztúr[73], Rachmani[74] şi Maliq IIa[75]. Ultimele trei analogii pot fi folosite, mai ales, ca repere cronologice. Lipsa celorlalte forme principale de străchini sălcuțene – şi ne referim îndeosebi la cele cu marginea îngroşată sau răsfrântă – păstrate în complexe Sălcuța IV[76] şi cu atât mai vârtos în cele două aşezări sălcuțene de la Ostrovul Corbului[77] pun sub semnul întrebării apartenența comunității ce îşi îngropa morții în jurul km fluvial 911, la arealul sălcuțean. Spre deosebire de variantele sălcuțene, ceştile cu două torți de la Ostrovul Corbului arată o deviere evolutivă, neesențială dar nu şi neobservabilă: biconicitatea accentuată şi înălțarea părții superioare în comparație cu cea inferioară, premise pentru supraînălțarea şi bandarea torților într-o perioadă mai târzie cum se va întâmpla în mediile Herculane II-III de la nord[78] şi de la sud[79] de Dunăre sau din alte zone geografice[80].

Un unicat în inventarul cimitirului nostru şi o raritate în ansamblul descoperirilor sud-est europene şi nord-vest anatoliene este vasul comunicant cu patru corpuri cilindrice (fig. 21/1 a - b), din M.14. Un vas fragmentar cu patru corpuri, tot

---

69 D. Berciu, *op.cit.*, fig. 133 = fig. 134.

70 N. Tasić, *op.cit.*, fig. 3/7, 9, 11.

71 P. Patay, *op.cit.*, pl. 12/1-4.

72 Idem, Régeszeti Füzetek, 2, Ser. 10, 1961, pl. 11/11 de la Erd–Erdligat, împreună cu o strachină de tip Ia şi pl. 16/6 de la Kisköros, mormântul 18.

73 Strachinile cu partea inferioară scundă, cu proeminențe pe muchie: I. Bognár – Kutzián, *op.cit.*, tip $L_{1/3}$ = pl. 139.

74 Pentru pictura crudă, vezi H. J. Weisshaar, *Die Funde der Rachmanizeit der Pevkakia – Magula bei Volos, Thessalien*, Diss, Heidelberg, 1977, p. 190.

75 Pentru formele de străchini cu marginea invazată şi ceştile cu două toarte şi pictura crudă, vezi: F. Prendi, Studia Albanica, 3, 1966, 1, pl. 4/21; 5/16, 17; 6 -7; Muzafer Korkuti, Iliria, 1985, 2, pl. 3/7, 11.

76 D. Berciu, *op.cit.*, fig. 142/1, 4 – 13, cu remarca că unele ar putea fi antrenate din depunerile mai vechi; de asemenea, Petia Georgieva, Arheologia – Sofia, 1987, 1, fig. 1/2 – 7 – complexe din care lipsesc străchinile cu buza răsfrântă.

77 M. Simon, *op. cit.*

78 Petre Roman, *op.cit.*, fig. 28/11 – 15.

79 Petia Georgieva, *op.cit.*, fig. 2; F. Prendi, *op.cit.*, fig. XI/7 - 8 pentru Maliq IIb.

80 Est-central europene: I. Bognár –Kutzián, ActaArchHung, 9, 1958, 1-4, fig. 1-2.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

cilindrice, dar dispuse sub forma braţelor de candelabru, s-a descoperit la Tangâru într-o locuinţă gumelniţeană timpurie[81], dintr-o perioadă mai veche deci, dar important pentru că indică fondul care a creat astfel de forme. Din aria Gumelniţa de la sud de Dunăre mai cunoştem un vas asemănător de la Mečkur[82]. Un alt exemplar, cu trei corpuri, s-a descoperit în Troia II[83] dintr-o perioadă pe care noi o socotim sensibil mai târzie decât a cimitirului pe care îl prezentăm.

În legătură cu fondul balcano-dunărean mai pot fi discutate următoarele obiecte de inventar: 1) un vas de agăţat din M. 22 (fig. 30/5), al cărui ornament spiraloid şi forma sunt derivate din fondul Sălcuţa[84]; 2) borcanele cu gât scurt, aşa cum au apărut în M. 26, 47, 16-17 (fig. 25/1; 35/2; 50/3) 3) o oală din M. 58 (fig. 59/1) este şi ea derivată din fondul Sălcuţa[85]; 4) capacele din M. 46, 58 (fig. 48/2; 59/2) pot fi moştenite din fondul balcano-dunărean; 5) aceluiaşi fond îi datorăm probabil şi văsciorul ornitomorf (fig. 12/2).

Răspândită cu predilecţie în aria culturii Bodrogkeresztúr este aşa numită „oală de lapte" (fig. 16/3; 18/3; 26/2; 31/2; 32/2; 44; 50/5). De la Ostrovul Corbului cunoaştem opt exemplare în mai multe variante: a) obişnuite, cu gât înalt şi torţi sub margine (fig. 16/3; 44) ambele cu analogii în sud[86] dar mai ales în nord, în aria Ludanice[87] şi în complexe cu caracter de tranziţie de la Tiszapolgár la Bodrogkeresztúr[88]; c) cu torţile la baza gâtului (fig. 18/3; 26/2). În „cultura Bodrogkeresztúr" oala de lapte este o fosilă directoare, marcându-i începutul şi evoluţia. Originea ei ar fi putea fi sudică dacă avem în vedere aserţiunile lui Prendi, care se bizuie pe descoperiri de acest fel din Maliq II a şi Maltepe în Anatolia[89], dar ea poate fi derivată şi din exemplarele sălcuţene cu gât înalt şi torţile pe umăr sau din cele Tiszapolgár cu torţi la baza gâtului. Motivistica ornamentală de pe două exemplare (fig. 31/2; 50/5) este frecventă pe forme din aria Bodrogkeresztúr astfel încât contactul cu acest areal (donator sau primitor) nu poate fi trecut cu vederea. Tot astfel şi prezenţa materiei albe pe părţile scrijelate ale vasului sau celei roşii păstrate pe părţile cruţate ale aceluiaşi vas. Avem, aşadar, o alternanţă de pictură crudă cu roşu şi alb, manieră conservată de la comunităţile sălcuţene sau cele înrudite din arealul sudic (Rachmani, Maliq etc.) şi frecventă în complexe de tip Herculane II, III – Cheile Turzii.

De arealul Bodrogkeresztúr ne apropie şi relativ frecventele vase – „ceaun", cu tortiţe (uneori doar proeminenţe-apucători) tubulare sub margine (fig. 17/4; 20/2; 26/3; 40/1; 58), într-un caz (fig. 33/2) cu motive ornamentale meandroide tipice. Spre acelaşi grup cultural ne îndrumă şi forma borcanelor şi a aşa-ziselor „ghivece de flori" (fig. 23/1; 33/1; 39/2; 42/2), ca şi majoritatea bolurilor (fig. 23/2; 25/2; 38/2 a – b; 48/3;

---

81 D. Berciu, *op.cit.*, fig. 230/6 = 231.

82 J. G. Gaul, *The Neolitic Period in Bulgaria*, BASPR, 16, 1948, p. 149, pl. XLIV/5.

83 Herman Müller Karpe, *Handbuch der Vorgeschichte*, III/2, München, 1974, pl. 335/27, după H. Schmidt.

84 Vezi, spre exemplu, D. Berciu, *op. cit.*, fig. 95/1, 2, 4; 104/1.

85 D. Berciu, *op.cit.*, fig. 127/2 = 128/2; 133 = 134; B. Nikolov, Studia Praehistorica, 1–2, 1975, pl. II, pentru perioada Gradešnica.

86 În Maliq II a: F. Frendi, *op.cit.*, pl. LI/14.

87 Vezi exemplarele de la Dudince: G. Balaša, SlovArch, 7, 1959, 1, fig. 7; 9; 10; J. Lichardus, I.,Vládar, SlovArch, 12, 1964, 1, p. 69 şi urm.

88 I. Bognár –Kutzián, *op.cit.*, pl. 126/2b, c.

89 F. Prendi, Studia Albanica, 3, 1966, 1, p. 272 – 273.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

56/1; 64/2). Lipsesc din inventarul mormintelor de la Ostrovul Corbului o serie de tipuri caracteristice grupului Bodrogkeresztúr, mai ales dintre acelea pe care acesta le moşteneşte din fondul Tiszapolgár. Enumerăm: amforele, vasele cu picioruşe, capacele caracteristice, uneltele şi armele din metal, piesele din silex. Toate acestea ne arată că fondul pe care s-a dezvoltat comunitatea care-şi îngropa morţii pe Ostrovul Corbului nu era Tiszapolgár, ci balcano-dunărean, caz în care elementele comune cimitirului de la Ostrovul Corbului şi celor Bodrogkeresztúr din Câmpia Tisei reflectă fie contacte între comunităţile celor două zone, fie un fenomen de difuziune culturală a cărei evoluţie tinde spre uniformizare culturală, prin etapa Herculane II – Cheile Turzii.

Aşa cum am arătat, cercetările de la Ostrovul Corbului n-au cuprins decât o parte nedeterminabilă a întregului complex, iar ceramica din inventarul mormintelor este în 99% din cazuri lucrată *ad hoc*. Nu dispunem, deci, de întregul spectru de materiale pe care ni-l oferă o aşezare. Cu toate acestea, fie prin absenţele semnalate, fie prin tipurile existente, se pot desluşi trei principale componente: Sălcuţa, Cernavodă I, Bodrogkeresztúr, ajunse în preajma stadiului de evoluţie Herculane II.

Resturi ale unor aşezări cărora le pot aparţine cimitirele de tip Ostrovul Corbului s-au aflat la Bistreţ[90], Izvorul Bîrzei[91], Herculane – Peştera Hoţilor (nivelurile C)[92] , în mai multe puncte din nord-vestul Bulgariei[93], la Hissar[94], în vestul Serbiei[95] şi în unele peşteri din centrul Transilvaniei (Cheile Turzii în principal[96]).

[90] Săpături inedite, executate de G. Crăciunescu, de la Muzeul Porţilor de Fier din Drobeta Tr-Severin.
[91] Săpături inedite, Viorica Mihai.
[92] P. Roman, *op.cit.*
[93] Petia Georgieva, *op.cit.*, p. 1 –15, cuprinse în noţiunea de „cultura Galatin", deşi ea „este identică cu culturile Sălcuţa IV, Herculane II – III" (*ibidem*, p. 1). În continuare, paginile 79-83 redactate de P. Roman.
[94] I. Todorović, ArchJug, 4, 1963, p. 25 – 29, pl. I – IV; VI; P. Roman, *op. cit.*, p. 126 – 127.
[95] M. Zotovič, *Arheoloski i etnički problemi bronzanog i gvozdenog doba zapadne Srbije*, Belgrad, 1985, pl. III/1, 2, 5, 6, 7, 10.
[96] P. Roman, *Strukturändenungen...*, p. 97 – 100.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Ceramica de la Galatin este lucrată în trei moduri: din lut amestecat cu nisip, pietricele, cioburi pisate care dau vasele cele mai bune din punct de vedere calitativ; din lut în amestec cu nisip, pietricele, cioburi pisate care dau vasele cele mai bune din punct de vedere calitativ; din lut în amestec cu substanțe organice (pleavă), vasele prezentând porozități; din lut cu amestec de cochilii de melci sau scoici pisate. Ultimile două procedee tehnice sunt străine mediului local nord-balcanic, originea lor fiind socotită nord-pontică. Formele cermice, realizate deopotrivă după cele trei procedee tehnice, constau din:

- străchini cu buza îngroşată[97] repetând situația observată în depunerile Sălcuța IV de la Sălcuța[98]. Varianta lipseşte de la Ostrovul Corbului;
- străchini cu partea superioară uşor înclinată spre interior[99]. Varianta este frecventă în cimitirul nostru;
- un profil de strachină cu buza lățită, partea superioară înaltă[100].

Este de reținut faptul că nici aici, ca şi la Sălcuța, nu găsim străchinile cu partea superioară înaltă şi înclinată spre exterior, varianta caracteristică, în schimb, în cimitirul de pe Ostrov;

- castroane, cu partea superioară rotunjită şi uşor curbată spre interior[101].

Unele dintre ele[102] sunt canelate orizontal într-o manieră caracteristică pentru complexe Cernavodă I târzii de la nord (Ulmeni, Renie) sau de la sud de Dunăre (Pevec, Hotnica-Vodopada) [103];

- castroane cu picior înalt cu două torți simetrice pe partea inferioară a corpului[104].

Vasele cu picior sunt întâlnite în mediul sălcuțean clasic[105] în Cernavodă I târzie şi în complexele de tip Herculane – Cheile Turzii. Lipsesc, semnificativ, de la Ostrovul Corbului;

- ceşti cu una sau două torți supraînălțate, diferite de cele de la Ostrovul Corbului şi apropiate, în schimb, de cele de la Băile Herculane[106];
- oale sub formă de butoi[107] apropiate mai curând de borcanele noastre cu două torți, preluate din fondul sălcuțean[108].

Toartele de vase sunt, de asemenea, caracteristice dar diferite de cele de la Ostrovul Corbului: ele sunt bandate, uneori înalte adugându-li-se şi cele pastilate[109]. Din acest punct de vedere, Galatin se aseamănă cu descoperirile stratului IV de la Sălcuța, cu Hissar, cu descoperirile de tip Herculane II- Cheile Turzii şi cele ale etapei Hunyadi Halom. Din acest punct de vedere, Galatin se aseamănă cu descoperirile stratului IV de

---

97 Petia Georgieva, *op. cit.*, fig. 1 – 7.
98 D. Berciu, *op. cit.*, fig. 142.
99 Petia Georgieva, *op.cit.*, fig. 1/8-9.
100 *Ibidem*, fig. 1/11.
101 *Ibidem*, fig. 1/10, 12, 15
102 *Ibidem*, fig. 1/13, 14.
103 Henrieta Todorova, Symposium Budapesta –Velem; Petia Georgieva, *op.cit.*, fig. 8/4.
104 Petia Georgieva, *op.cit.*, fig. 2/2; 3/4 – 11.
105 D. Berciu, *op.cit.*, fig. 109/2 = 127/4; P. Roman, Strukturänderungen... fig. 6/87.
106 cp. Petia Georgieva, *op.cit.*, fig. 2/3, 5, 8; 4/1 cu Roman, *op.cit.*, fig. 28/11 – 15.
107 Petia Georgieva, *op.cit.*, fig. 1/16 – 18; 2/17.
108 vezi la D. Berciu, *op.cit.*, fig. 131/4.
109 Petia Georgieva, *op.cit.*, fig. 4/2, 4, 6-9.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

la Sălcuța, cu Hissar, cu descoperirile de tip Herculane II-Cheile Turzii şi cele ale etapei Hunyadi Halom.

Vasele ornamentate sunt relativ puține la Galatin. Cele mai numeroase sunt reliefurile: brâuri, creste, proeminențe. Vin apoi crestăturile pe margini, barbotinarea, canelurile orizontale sau piezişe, zonele scrijelate cu forme triunghiulare, pătrate, ovale, mărginite de linii incizate sau puncte. Pe acest fond s-au păstrat urme de materie albă, roşie sau galbenă.

Pe două exemplare fragmentare – probabil „oale de lapte" – descoperite la Gnilane – Okol Glava[110] şi Gurguljat – Pekljuk[111] se păstrează un motiv spiraliform în primul caz (asemenea descoperirilor Herculane II sau altora din arealul Bodrogkeresztúr[112]) şi circular, cu intenția de a marca patru umflături pe corpul vasului. Pentru al doilea caz avem analogii atât în complexe Cernavodă I târzii la Ulmeni-Tăuşanca (pictură)[113] la Herculane (prin lustruire[114]): sau scrijelare ca în aria Bodrogkeresztúr şi Herculane[115]. Publicând descoperirile de la Galatin, Petia Georgieva observă că: a) răspândirea teritorială a acestor descoperiri corespunde în general cu cea a culturii Krivodol-Sălcuța (Bulgaria de nord-vest, centrală de vest, Serbia de est şi Oltenia) b) marile diferențe (!!) care caracterizează complexele ceramice ale culturilor amintite, arată că triburile purtătoare ale „culturii Galatin" sunt străine (?!) pentru purtătorii culturii Krivodol-Sălcuța; c) marea cantitate de elemente similare din complexele ceramice ale culturilor Galatin şi Măgura-Coțofeni ar fi o dovadă pentru legătură genetică dintre ele; d) existența a trei tradiții tehnologice deosebite este o dovadă a structurii eterogene a purtătorilor acestei culturi. Scoica şi substanțele organice din pasta vaselor presupun prezența elementelor etnice de origine stepică.

Evident, nu poate fi împărtăşită părerea unei mari diferențe între straturile Krivodol din Bulgaria de nord-vest şi stratul următor de tip Teliš III – Galatin (scoica în pasta vaselor există şi în aşezările clasice Sălcuța; elementele comune stratului Sălcuța IV, Galatin, Teliš III pe de o parte şi Cernavodă I târzii, Renie II pe de altă parte - avem în vedere vasele cu picior, canelurile etc – provin pentru ambele din centre de emanație sudică), chiar dacă el se individualizează, prin componentele sale, ca un moment evolutiv distinct. Din acest punct de vedere, stratul superior de la Galatin (cel inferior aparținând complexului Krivodol-Sălcuța[116] se aseamănă cu cel Sălcuța IV, continuând, eventual, mai mult în direcția Herculane II. În schimb, cimitirul de la Ostrovul Corbului, tinzând la fel spre Herculane II, are elemente care anunță orizontul Cernavodă III şi acesta din urmă se interpune între „cultura Galatin" şi „cultura Măgura-Coțofeni", situație care a scăpat „atenției" autoarei citate, preocupată mai curând să introducă în literatură noi denumiri pentru noțiuni definite cu un sfert sau o jumătate de secol mai înainte.

Descoperirile din Bulgaria întregesc şi îmbogățesc, în chip firesc, golurile în documentare pe care le-am semnalat, în chip repetat, pentru aceste regiuni. Chiar dacă

[110] *Ibidem,* fig. 5/8.
[111] *Ibidem,* fig. 5/12.
[112] Pál Patay, în Bericht R.G.K., Pl. 8/7-8.
[113] S. Morintz şi P. Roman, Dacia XII, fig. 19.
[114] P. Roman, *op.cit.*, Abb.24/5; 25.
[115] Pál Patay, *op.cit.*, pl. 8/5; P. Roman, *op.cit.*
[116] vezi Petia Georgieva, *Die prähistorische Siedlung in der Gegend Čukata beim Dorf Galatin bei Vraca (Bulgarien)*, în Studia Praehistorica 9, Sofia, 1988, p. 111- 146.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

comentariile colegilor bulgari se mărginesc deocamdată la repetarea concluziilor noastre deja exprimate, descoperirile lor măresc aria de difuziune a unor motive ornamentale caracteristice perioadei Herculane II (motivele spiraliforme, tangentele la cercuri) şi ne arată originea lor sudică, chiar şi în maniera tehnică de realizare. În legătură cu descoperirile de la Bubanj, nu s-au publicat noi materiale dintre cele rezultate în urma săpăturilor lui Orsić Slavetić[117] sau M. Garašanin[118] în 39. Bericht RGK). Repetatele obiecţii la cele publicate referitor la succesiunea culturală de la Bubanj (J. Lichardus, D. Berciu, P. Roman), M. Garašanin le-a dat curs abia în anii '80[119] când afirmă în acord cu noi[120] existenţa unui strat Sălcuţa II b, a altuia din etapa Cernavodă – Renie şi Herculane II, urmat de o depunere a bronzului timpuriu (Bubanj III, din perioada Glina-Schneckenberg, Armenochori, Vinkovici, Somogyár-Belotić-Bela Crkva). Admite, de asemenea, hiatusuri documentare între stratul Sălcuţa şi Herculane II, perioadă când s-ar manifesta Sălcuţa III-IV şi Cernavodă I şi între Herculane II şi Kostolac, când se interpun Cernavodă III şi Baden clasic. Pentru primul spaţiu lipsă la Bubanj s-a presupus că evoluţia de pe Morava şi din Pelagonia ar putea fi identificată cu descoperiri de genul celor Šuplevec - Bakarno-Gumno sincronizate cu Sălcuţa II-III[121] . Prezenţa sceptrului de piatră, a ceramicii şnurată cu analogii în Cernavodă I ar putea indica însă o datare mai veche pentru Šuplevec în raport cu Bubanj sau cel mult, o contemporaneitate între ele în spaţii diferite. Crnobuki ar putea reprezenta un stadiu mai recent al acestei evoluţii[122]. În schimb, descoperiri asemenea celor de la Hissar din stratul inferior pot acoperi perioada de timp dintre Bubanj Ia şi Ib inclusiv.

La Hissar, într-o staţiune cu dimensiunile de 180 x 90 m, s-a săpat în 1963 o suprafaţă de cca 350 m^2 într-un strat de cultură gros de 2,50 x 3,20 m, împărţit în mai multe faze: IA de la –2,40 – 2,80 m până la baza gropilor şi locuinţelor bordeie; IB între 1,10 – 2,40/2,80 m; stratul II (niv. I-VII) între 0,50 – 1,10 m. Faza II A (nivelurile IV – III conţine resturi Baden – Kostolac iar nivelurile II I Baden – Kostolac + descoperiri ale bronzului timpuriu macedonean[123]. Stratul între 0 – 0,50 m aparţine perioadei hellenistice.

Independent de cele publicate[124], noi am văzut materialul de la Hissar în muzeul din Priština şi am putut constata că sub un strat Coţofeni-Kostolac se află un altul în care apar, chiar de la bază, torţi aplicate de tip Sălcuţa IV, vase cu picior şi canelate pe umăr ca în Galatin, ornamente ca în Cheile Turzii, prin scrijelare şi pictură crudă. Grosimea stratului de cultură şi varietatea materialului arheologic pot acoperi perioada de timp corespunzătoare Sălcuţa târzie –Sălcuţa IV – Herculane II.

---

[117] Orsić Slavetić, *Bubanj, eine vorgeschichtliche Ansiedlung bei Niš*, Mitteilungen der prähistorischen Kommission der Akademie der Wissenschaften, Wien, 1940.

[118] M. Garašanin, Kontrollgrabung in Bubanj bei Niš, PZ 36, 1958, p. 223 – 244; idem, *Neolithikum und Bronzezeit in Serbien und Makedonien*, 39. Bericht RGK, 1958.

[119] M. Garašanin, *Considerations sur la transition du Néolithique à l'âge du Bronze dans les régions centrales des Balkans*, Godišnjak XXI, Sarajevo 1983, pag. 24-25.

[120] P. Roman, *op.cit.*, p. 124 – 125.

[121] M. Garašanin, D. Simoska, în Macedoniae Acta Archeologica, 2, 1976, p. 30; M. Garašanin, *Zur chronologischen und kulturellen Wertung der Bubanj – Funde*, Jahrbuch RGZMM, 26, 1979, p. 162.

[122] D. Simoska, B. Kitanovski, S. Todorović, M.A.A., p. 43-83.

[123] I. Todorović, *Die Grabung Hissar, und ihre Verhältnisse zum Äneolithikum und der Frühen Bronzezeit,* Arh. Jug. IV, 1963, p. 25-26.

[124] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

În Albania, cultura de tip Maliq – bine reprezentată în stratul Tren I[125] şi Maliq II a – b[126] cu ceramică canelată pe umăr (ca în Herculane) şi chiar perforaţii ale umărului[127] sistem ce anunţă maniera Boleráz sau cercuri înconjurate de puncte[128] ca în Herculane II, acoperă, probabil, spaţiul cronologic până în perioada Hissar – Sălcuţa IV. Evoluţia în continuare rămâne totuşi necunoscută.

Dacă îndreptăm atenţia noastră comparativă spre nord, inventarul cimitirului de la Ostrovul Corbului, se cuprinde în etapa Herculane II doar prin câteva vase; o oală de lapte din mormântul 47 al cărui ornament se derulează pe fondul scrijelat anterior şi un vas de agăţat din mormântul nr. 38 cu motive meandroide realizate în tehnica împunsăturilor succesive pe fondul scrijelat în prealabil al vasului. Torţile imită şi ele tehnica aplicării. În fapt, lipsa vaselor cu torţi aplicate ne arată că ne aflăm într-o perioadă iniţială a fenomenului cristalizat în Herculane II. Presupunerea este întărită şi de faptul că unele vase sunt ornamentate cu motive şi în maniera specifică Bodrogkeresztúr clasic – nealterat încă de influenţele „Sălcuţa IV".

Unele asemănări cu descoperirile din Cheile Turzii sunt evidente.

Tot atât de clar transpare însă în Cheile Turzii fondul local Petreşti – majoritar aici.

Prin elementele de comparaţie cu Cernavodă I, Ostrovul Corbului se separă clar deci de descoperirile contemporane şi parţial înrudite din arealul nordic al viitoarei unităţi Herculane III – Pecica, stratul inferior – Hunyadihàlom – Lažňany.

Asemănările şi deosebirile de aria Bodrogkeresztúr s-au arătat mai sus.

Din toate rezultă că cimitirul de la Ostrovul Corbului oferă, prin inventarul său, o manifestare culturală eterogenă: Sălcuţa, Cernavodă I, Bodrogkeresztúr fără să se poată spune că una dintre aceste componenete este determinantă. Tot atât de eterogene ne apar însă şi descoperirile la care am făcut trimiteri: cele de tip Hissar, Maliq II, Galatin conţin îndeosebi elemente de tip Sălcuţa dar şi altele reîntâlnite în Bodrogkeresztúr şi Cernavodă I, cele de tip Cheile Turzii, elemente din fondul Petreşti, dar cele comune cu Bodrogkeresztúr şi Sălcuţa sunt, de asemenea, prezente. Cele de tip Bodrogkeresztúr au o puternică componentă Tiszapolgár dar nu-i lipsesc nici acelea din celelalte complexe enumerate.

Ne aflăm aşadar într-o perioadă când, pe un vast spaţiu (din Pelagonia şi Albania până la Tisa superioară; de la Carpaţii răsăriteni - Oltul inferior, Isker până la graniţa albaneză; vestul Serbiei şi Dunărea mijlocie) se constată răspândirea unor bunuri culturale comune, în timp ce evoluţia culturală a diferitelor zone componente se desprinde tot mai mult de formele tradiţionale. Mobilitatea tribală accentuează sau chiar stă la baza acestor fenomene.

În această situaţie, deslușirea apartenenţei unor comunităţi la anumite grupe mari etno-culturale este mult îngreunată. Este cazul şi al comunităţii care s-a îngropat la Ostrovul Corbului. Comunitatea de acolo nu este de tip Cernavodă I, deoarece acestei

[125] Muzafer Korkuti; *Vendbanimi prehistoric ï Trenit*, Iliria I, 1971, p. 46, pl. III – IV.

[126] *Idem*, *Probleme etno-kultuvré të epokëes së eneolitit në Shqipëri*, Iliria XV, 1985, 2, p. III-IV; Frano Prendi, *The Prehistory of Albania*, The Cambridge Ancient History, III, part 1, p. 201-204.

[127] Muzafer Korkuti; *Vendbanimi....*, pl. III, 8.

[128] *Ibidem*, pl. IV.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

culturi, dacă luăm în considerație observațiile din cimitirul de la Brăiliță[129], îi sunt caracteristice înmormântările în poziție întinsă cu mâinile pe lângă corp.

Dacă avem în vedere însă prezența elementelor nord-pontice de aspect Decea Mureşului[130] şi Csongrad[131] în Transilvania şi Câmpia Tisei, unele apropieri de cele câteva morminte de la Ostrovul Corbului, aflate în poziție pe spate cu picioarele strânse, trebuiesc luate în considerație, îmbogățind ponderea elementelor de origine nord-pontică (ceramică cu scoică în pastă) din acelaşi cimitir. Nu excludem deci probabilitatea ca în cadrul comunității de la Ostrovul Corbului să fi fost integrate sau asimilate şi elemente de origine răsăriteană, cimitirul de acolo reflectând deja un proces accentuat de simbioză etno-culturală.

Şocul provocat de pătrunderea comunităților Cernavodă I la Dunărea de Jos, împingerea comunităților locale spre vest şi sud, penetrarea şi dispersarea unor elemente nord-pontice în masa eneolitică balcano-carpato-danubiană au dus, fără îndoială, la perturbarea vieții tradiționale, uneori milenare, din sud-estul Europei.

Unele grupări de caracter general Cernavodă I, făcând parte dintr-un fenomen definit de Henrieta Todorova[132] drept „invazie stepică" ar putea explica apariția grupei Šuplevec – Bakarno – Gumno sau, prin asimilare în mediul dunărean, a unor comunități de genul celor de la Ostrovul Corbului. Din păcate, cercetările asupra dimensiunilor fenomenului Decea Mureşului sunt extrem de reduse şi se limitează de fapt la vechile descoperiri, astfel încât proporția participării sale la evoluția culturală ulterioară nu poate fi estimată. Ştim doar că evoluția locală în forme tradiționale (a centrelor cu ceramică pictată policrom) a fost întreruptă. În acelaşi timp, complexe de tip Cheile Turzii – derivate ale fondului Petreşti – înglobează deopotrivă elemente comune ariei Bodrogkeresztúr (un orizont de acest tip, sub forma Gorneşti, fiind chiar documentat în Transilvania Centrală) dar şi din acelea reîntâlnite la sud de Carpați (pictură cu alb, motive spiraloide în relief, impresiuni şnurate) în complexe Cernavodă I – Cucuteni B – asemeni descoperirilor de la Monteoru, Râmnicelu, Pietroasele etc.

Comunitățile Sălcuța – Krivodol – Bubanj – Maliq II au rămas, în esența lor intimă şi zdrobitor majoritară, tradiționaliste. În acelaşi timp, sunt principalele primitoare şi transmițătoare de bunuri culturale sudice, contribuind la selecționarea acelor elemente care, răspândite în mai multe medii culturale, vor duce la unificarea culturală a unor întinse regiuni ale bazinului carpato-balcano-dunărean.

Cimitirul de la Ostrovul Corbului se înscrie într-una din aceste etape, de început de drum, dar ferm.

---

[129] N. A. Harțuche, F. Atanasiu, *Brăiliță*, Brăila 1968, p. 19-22.

[130] I. Kovács, *Cimitirul eneolitic de la Decea Mureşului*, AISC, 1928-32, vol. 1-2, p. 89-101; idem, Közlemények 1944, vol. 4, p. 3-20; Ida Bognár – Kutzián, *Tiszapolgár – Basatanya*, p. 442 şi urm.; P. Roman, *Strukturändenungen....*, p. 113-114; Ann Dodd-Oprițescu, Dacia, 1979.

[131] I. Ecsedy, *A new item the connections with the East in the Hungarian Copper Age. A Morosdécstye grave in Csongrad*, MFMÉ (1971/2), p. 9-17.

[132] Henrieta Todorova, *The Eneolithic in Bulgaria*, BAR 49, 1978, tabela 33.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

OSTROVUL CORBULUI – Flußkilometer 911 – 912
Äneolithisches Gräberfeld –

ZUSAMMENFASSUNG

Die Verfasser geben eine Gruppe von 53 äneolithischen Gräber bekannt, welche zu einem Gräberfeld ohne klar festgelegten Umgrenzungen gehören. Das ist die Folge des Rettungscharakters der Ausgrabungen (siehe SCIVA, 38, 1987, 4, S. 335ff; Slov.Arch XXXVI – 1, 1988, S. 217; Thraco-Dacica X, 1989, S. 11-38).

Die Gräber übersichten stratigrafisch eine Sălcuța III – Siedlung und werden ihrerseits von der Coțofeni Schicht belagert.

Die Gruben haben eine nicht allzugroße Tiefe, dazu eine ovale, runde, oder rechteckige Form. Die Skelette stammen von Kindern, Jungendlichen, Erwachsenen, Männer und Frauen. **46** Gräber sind ost-weslich gerichtet und 3 west-ostlich; 32 (beide Geschlechte) sind Links-, Rechts und 6 Rückenkocker, andere 3 mit dem Gesicht der Erde zugewandt.

Rituselemente zeigen daß sich im Gräberfeld von Ostrovul Corbului die Beststtungssitten der Balkan – und unteren Donaugebiete (Gumelnița, Sălcuța) fortsetzen. Die Analogien mit dem Theißgebeit kommen nicht nur von den „nord-sudlichen" Einflüßen her, sondern von einer entgegengesetzen Erscheinung: einer kulturellen (und sogar ethnischen) Ausstrahlung.

Das Gräberfeld gibt eine schon endgültige lokale Synthese wieder, welche aus den älteren Kontakten zwischen den Sălcuța-Tiszapolgár-Cernavodă I Gemeinschften hervorging. Diese Synthese wurde chronologisch in einer Post-Sălcuța - Periode bestimmt, wobei sie gegenwärtig den Perioden Bodrokgeresztúr I – II, Sălcuța und Herculane II (diese lezte Periode wäre die obere Grenze) sei.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Rit şi ritual

Ann Dodd-Oprițescu

1a. Gropile

Conturul gropilor cimitirului de la Ostrovul Corbului nu s-a putut observa de la nivelul lor de săpare, datorită naturii depunerii în care ele s-au adâncit: prima depunere întâlnită a fost un steril aluvionar compact, bogat în humus (steril rezultat de la o inundație), greu de săpat, de culoare vineție, gros de 0,30 – 0,35 m. În majoritatea cazurilor, gropile au depăşit această depunere, intrând în stratul Sălcuța sau corespunzând locuirii Sălcuța, strat cenuşiu, tot compact şi bogat în humus, unde gropile tot nu se delimitează clar. Totuşi, în zona scheletului, pământul este mai moale, mai afânat la săpat, aşa încât pentru un număr mare de morminte s-a putut urmări cu şpaclul, prin consistența pământului, conturul gropii: fie rectangular, cu colțurile rotunjite sau ovale (cf. M. 14, 23, 38, 44, 46), fie oval-lunguieț (M. 36). Într-un singur caz (M. 22), groapa este de formă rotundă, mărită printr-o groapă anexă semicirculară, ca o nişă (poate aşa a şi fost, dar nu s-a putut preciza situația, deoarece straturile superioare, inclusiv nivelul de săpare, au fost spălate). Ansamblul are forma cifrei 8. De amintit că M. 22 reprezintă mormântul cel mai bogat al cimitirului. În groapa anexă fuseseră puse ofrandele cărnoase. Când s-a depăşit baza stratului Sălcuța, atingându-se stratul Criş, s-a putut preciza cu mai multă siguranță forma gropii. În câteva cazuri, groapa nu s-a putut deloc contura (cf M. 35, 29, 7). În orice caz, gropile se caracterizează, toate, prin dimensiuni mici, legate de poziția în general puternic chircită a scheletelor. Ele se situează în limitele de 1,15 (lg) şi 0,65 (lț) (cf. M. 36: 1,15 x 0,65; M. 37: 1,13 x 0,70 ; M. 38: 1,20 x 0,63).

În cimitirele din Câmpia Tisei, dimensiunile gropile sunt mai variabile şi se caracterizează în general printr-o lățime net superioară celei din cimitirul nostru (un loc important fiind rezervat pentru inventarul funerar bogat în material ceramic). La Ostrovul Corbului chircirea este, în multe cazuri, aşa de pronunțată încât trebuie să ne gândim la un mod de înfăşurare sau înfăşare a scheletelor (M. 35, M 59, M. 58). În câteva cazuri, morții au fost băgați cu greu în groapa lor, dacă judecăm după felul cum oasele de la picioare au fost răsucite sau capul pus în poziție verticală. Această comprimare a morților într-un spațiu foarte restrâns se constată, de asemenea, la nivelul genunchilor: se află mai sus de baza gropii cu câțiva cm (cf M. 57), sau picioarele au fost ridicate mai sus, genunchii lovindu-se de perete (lățime insuficientă). Deci, aici, ceea ce a lipsit în lungime nu a fost recuperat prin lățime, cum este cazul în Ungaria (Bognár - Kutzián 1963, 360).

În câteva cazuri, se constată la anumite părți din schelet o poziție neanatomică: în M. 50, picioarele au fost strânse la introducerea în groapă în aşa fel încât piciorul drept se află într-o poziție cu totul anormală. Sau în M. 56: groapa fiind de dimensiuni mici, mortului i s-a îndoit capul pe spate ca să încapă în groapă. De notat şi strângerea maximă a picioarelor. Aceeaşi situație în M. 59, unde mortului, un matur robust înalt de 1,80 m, puternic chircit, cu călcâiele aduse la bazin, i s-a îndoit puternic capul.

În ce priveşte adâncimea gropilor, situația este următoarea: deşi nu s-a putut preciza pentru nici un mormânt nivelul de săpare (vezi mai sus, natura depunerii),

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

dispunem, ca limită *ante quem,* de baza stratului Coțofeni (= primul nivel). Aceasta ne permite să evaluăm, aproximativ, adâncimea gropilor.

O primă constatare: în funcție de adâncimea atinsă, se pot distinge două grupuri de morminte:

- unul vestic (M. 6 – M. 40 + M. 43);
- altul estic (M. 42 + M. 44 – M. 63).

Cu excepția M. 22, gropile grupului vestic nu se adâncesc mai jos de stratul Sălcuța. În S I, adâncimile variază între –2,90 (față de orizontală) (M. 10 = mormânt de copil) şi –3,15. Pentru adâncimea maximală de –3,15 se poate presupune că groapa respectivă a fost adâncă de cca. 52 cm. Adâncimea minimală constatată corespunde unui mormânt (distrus) de copil (M. 10).

În sectorul mai nordic (S XII), adâncimile oscilează între –3,00 – 3,05 (cf M 12, mormânt de copil) şi –3,48 (M. 38), adâncimea medie fiind între 3,15 – 3,18 m. În această situație, gropile aveau adâncimea maximă de 50 cm, baza stratului Coțofeni aflându-se la –2,70 m. Mormântul 22 (S XII) face excepție, în sensul că se adânceşte în stratul Criş, atingând cu baza –3,95 m. Asta presupune o adâncime a gropii de 1 m, depăşind cu mult adâncimea medie de 50 cm. Dacă reamintim că mormântul 22 reprezintă de departe cel mai bogat mormânt din cimitir, această adâncime (dublă față de celelalte morminte) este interpretabilă ca un semn de distincție suplimentară pe lângă adjuncțiunea unei gropi (nişe) anexe şi a inventarului bogat.

O constatare asemănătoare a fost făcută în alte cimitire din perioada Bodrogkerestúr: la Tszavalk – Kenderföld (Patay 1978, 35), de exemplu, groapa cea mai largă (2,40 x 1,15) corespunde mormântului unui membru deosebit de important al comunității (M. 29). Este, de asemenea, cea mai adâncă (adâncimile absolute nu s-au putut lua, suprafața fiind distrusă). În ceea ce priveşte diferențele de adâncimi în funcție de vârstă, desigur se constată o adâncime mai mică pentru morminte de copii (de exemplu, în S XIIl, baza lor este, deseori, la –3,75, adică la 60 cm de la baza stratului Coțofeni (cf M. 55, 60, 61), pe când baza mormintelor vecine de adult oscilează între –3,90 (M. 54, 56) şi –4,00 (M. 62, M. 63).

Cum se ordonau gropile în cadrul cimitirului? Din păcate, caracterul restrâns al sondajelor nu permite o evaluare a felului de aşezare a mormintelor. Din situația zonei mai întins cercetată (S XII – S 1) nu reiese totuşi ca mormintele să fi fost aşezate în rânduri, aproximativ N – S, cum este cazul la necropolele din Ungaria.

Distingerea celor două grupe, după nivelul bazei gropilor: am constatat că gropile grupului A nu depăşesc stratul Sălcuța, atingând nivelul platformelor de locuință sau depăşindu-l. Baza nivelului Coțofeni în acest sector este la –2,70 m față de 0. Mai la est, în zona S XII l (punctul cel mai răsăritean), baza aceluiaşi nivel se află cu 45 m mai jos, la –3,15. Astfel, M. 22 (S XII), cu baza la –3,75, este la 1 m de baza nivelului Coțofeni (deci este adânc aproximativ de 1 m), pe când M. 61 (S XII), cu baza tot la –3,75 față de 0, este numai cu 60 cm mai jos de baza nivelului Coțofeni. Acesta presupune o denivelare de teren, în sensul unei zone mai ridicate în locul fostei aşezări Sălcuța (S XII - SI). Deci, pentru marea majoritate a mormintelor din S XII l, adâncimea gropilor variază tot între 40 – 60 cm.

1 b. Indicarea mormintelor Este foarte probabil ca mormintele să fi fost indicate printr-un anumit semn: gard de lemn sau monticul de pământ. Cert este că nu

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

avem nici un fel de suprapunere sau intersectare. Într-un singur caz, un mormânt a deranjat un mormânt mai vechi: dar acesta a fost intenționat (un copil mic a fost înmormântat lângă un adult, o femeie probabil, decedată anterior).

2. Poziția scheletelor

La un total de 52 morminte, avem situația următoare: 45 culcați pe o parte, 5 pe spate, 2 într-o altă poziție.

Din morții aşezați lateral, marea majoritate revine poziției pe stânga (38), poziția pe dreapta fiind reprezentată doar prin 6 indivizi. Aceste cazuri izolate apar în zonele următoare: în partea estică a S XII (M. 1, M. 4, M. 27, M. 38) şi pe lângă peretele nordic al S XII l (M. 48, M. 58). S-ar putea vedea o eventuală grupare mai marginală (latura nordică – sau cel puțin ce se poate presupune ca margine – a necropolei), dar mormintele M. 5, M. 31 vin s-o nege.

În necropolele din Câmpia Ungară, s-a constat că reprezentanții unui sex erau aşezați într-o anumită parte a rândurilor, pe când ceilalți în partea opusă, în aşa fel încât reprezentanții celor două sexe să fie aşezați unii spre ceilalți.

Avem aici situația inversă: în două cazuri (M. 48/M. 49; M. 57/M. 58), morții sunt în aşa fel dispuşi încât îşi întorc spatele. Dacă aşezarea laterală, prin larga ei predominanță, reprezintă o trăsătură specifică a ritualului Bodrogkerestúr, inegalitatea celor două grupuri determinate în funcție de latură: 33 aşezați pe stânga şi doar 6 pe dreapta (M. 1, M. 4, M. 27a/b, M. 38, M. 48, M. 58) este total neobişnuită. Cum să interpretăm situația dată, în lipsa oricărei analize antropologice?

De avut în vedere că aceste 52 de morminte nu reprezintă decât un număr mult inferior numărului real, şi nici măcar o porțiune precizată a cimitirului, un sector pentru care s-ar fi putut trage unele concluzii, de valoare cronologică, etnică sau chiar socială. Pe de altă parte, materialul antropologic este în curs de studiere (de O. Necrasov, Univ. din Iaşi).

Ca o regulă generală, în Câmpia Tisei, prin aşezarea pe dreapta sau stânga a cadavrelor, se realizează o distincție a sexelor, cele două grupe obținute fiind aproximativ egale. Situația în Ungaria este următoarea: din analiza tuturor cimitirelor săpate a reieşit în modul cel mai clar că bărbații erau aşezați pe dreapta, iar femeile pe stânga, observațiile de natură antropologică fiind confirmate de caracteristicile inventarului funerar. Bunurile specifice pentru mormintele de bărbați erau: toporul de cupru, toporul de piatră, acul de cupru, cuțitul de silex, gratoare, vârful de săgeată, brățară de cupru, amuletă din dinte de poc mistreț (cf. Patay, 1978, 36). La femei, se găseau: pandativi de aur, coliere de perle, *pierre à mondre*, vase şi capace. În Tiszavalk (*ibidem*), vasele (prezente la bărbați ca şi la femei) sunt reprezentate după cum urmează: în mormintele de bărbați (19), totalizează o medie de 2,37; la mormintele de femei (15): 4,4. Aceste cifre sunt, după Patay, corespunzătoare mediei obişnuite.

În ceea ce priveşte disproporția numerică dintre cele două grupe (33 aşezați pe stânga, 6 pe dreapta), vom examina situația din câteva necropole din Ungaria. La Magyarhomorog (Nevizansky 1984, 298), s-a observat în unele rânduri (III, VI), o diferență clară în favoarea femeilor (21 : 16). Analizele paleodemografice efectuate la Magyarhomorog au dat următoarele rezultate:

- 28 de schelete pentru care sexul nu s-a putut identifica (= 33,33 %).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

- 20 de schelete reprezintă populația masculină (23,80 %)
- 31 de schelete populația feminină (36,90%)
- 5 sunt schelete de copii (5,95%).

La Tiszapolgár Basatanya s-a observat ca şi la Magyarhomorog în câteva rânduri (I, V, VII) o preponderență a mormintelor feminine. În rândurile II, III, VI, raportul între adulții celor două grupuri biologice era aproximativ egal. După analiza antropologică, raportul între cele două sexe (populație adultă) este perfect egal: pentru 37 de morminte de bărbat, 38 morminte de femei.

La Tiszavalk – Kenderföld, din cele 57 de morminte degajate (care ar reprezenta doar jumătate din cifra inițială), 25 de schelete stăteau pe partea dreaptă (43, 85%), 23 pe stânga (40, 35%). Analiza antropologică a materialului osteologic n-a fost până acum publicată. S-a constatat (Nevizansky, idem, 275) că în mai multe rânduri (I şi II, de exemplu) există o disproporție între cele două sexe. Dar se mai adaugă procentul mormintelor cu sexe nedeterminate ce îngreunează considerabil această analiză. Acelaşi autor face deosebirea intre mormintele cu orientarea divergentă (vest – est sau nord-vest/sud – est) şi cele cu orientare normală (SE – NV sau E-V), constatând că la primele există o discordanță totală între mormintele celor două sexe: 14 morminte de bărbat pentru 2 femei (pe când la mormintele cu orientarea normală, raportul este aproximativ egal: 17/ 27 femei). La Jászladány situația se prezintă astfel: pentru populația adultă, 15 schelete erau aşezate pe dreapta (45, 46%), 12 (36,36%) pe stânga.

Reiese clar, din această succintă prezentare, că la grupurile Bodrogkeresztúr din Câmpia Tisei exista un ritual după care se aşezau morții în funcție de sex: bărbații pe dreapta, femeile pe stânga.

Nu ni se pare chiar aşa de evidentă (după planurile prezentate) tendința cealaltă, constând în înmormântarea femeilor într-o jumătate a rândului şi bărbații în cealaltă.

În acest context cum să interpretăm situația de la Ostrovul Corbului?

Putem oare invoca ipoteza (posibilitatea) întâlnită şi în unele cimitire din Câmpia Tisei, că reprezentanții unui sex erau aşezați într-o anumită porțiune a rândurilor (dacă rânduri au fost şi la Ostrovul Corbului) şi că cei de sex opus se aflau în porțiunea mai nordică, distrusă de Dunăre sau nesăpată? Astfel de ipoteză ar putea s-o sugereze gruparea din S XII: M. 1, M. 4, M. 38 (şi eventual 40, 34). Cu o situație mai nordică, vezi, de asemenea, M. 58 şi M 48 din S XII 1.

Dar mormântul dublu M. 27 (lângă peretele sudic al S XII) cu cele două schelete aşezate pe dreapta, M. 3, 5, 31, ca şi grupul NV (M. 6, M. 13, M. 22) contrazic o astfel de ipoteză.

S-a constatat o astfel de disproporție la Tiszavalk, în cadrul mormintelor cu orientare anormală (V – E): 14 morminte pe dreapta pentru 2 pe stânga. Din inventarul funerar al celor 14 morminte, a reieşit clar că este vorba de morminte de bărbați. Pentru cimitirul nostru, ce indicativ ar putea furniza inventarul funerar? Adică, prin materialul lor funerar, mormintele cu scheletele pe latura stângă se pot atribui unui singur grup biologic, şi cărui?

Problema se complică prin simplul fapt că inventarul este extraordinar de puțin variat.

Să pornim din M. 22, mormântul cel mai bogat dotat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Prezența numeroaselor vase, a unor piese de podoabă din aur şi perle de scoică ne-au făcut să-l determinăm dintr-odată ca un mormânt feminin. Deci: partea stângă pentru femei, după regula clasică.

Mormântul 42 conținea un schelet culcat tot pe stânga. Dar s-ar părea că aici avem de a face cu un mormânt de bărbat, judecând după inventarul funerar: un cuțit de silex (+ o strachină conținând resturi şi o ceaşcă cu două toarte).

Mormântul dublu M. 47 vine să confirme situația de mai sus; în sensul că, indiferent de sex, morții erau aşezați cu precădere pe partea stângă. În acest mormânt dublu, unul din schelete a avut în zona gâtului mărgele de cupru (+ un borcan), celălalt o lamă mică de obsidian aşezată sub craniu (+ 2 vase). După inventar, s-ar putea spune că primul a fost femeie (adult) şi al doilea (adolescent) bărbat. Ori, amândoi au fost aşezați pe partea stângă.

Acum, rămâne de explicat de ce, totuşi, anumiți defuncți au fost aşezați pe dreapta.

Mormântul 58 este interesant, în sensul că, fără să fie vorba de un mormânt dublu, a fost săpat în acelaşi timp cu M. 57, fiind deci în legătură cu el: spatele mortului din M. 58 zace pe laba piciorului drept al mortului din M. 57, fără ca acesta să fie într-un fel deranjat. Mortul din M. 57 stă pe stânga, cel din M. 58 pe dreapta. Gropile, săpate cum am zis mai sus, în acelaşi timp, sunt foarte diferite ca formă; de asemenea, poziția scheletelor. Se poate întreba dacă nu este vorba aici de reprezentanții a două triburi, două grupuri diferite. Ceea ce s-ar reflecta şi în materialul ceramic. Poate că primii îşi înmormântau morții cu privirea spre sud, indiferent de sex şi ceilalți, cu privirea spre nord. Lipsa de material specific bărbătesc nu ne autorizează să vedem în unul din aceste două morminte un mormânt de bărbat. Numai analiza antropologică ne va putea confirma. De reținut că în necropolele din Ungaria s-au găsit şi excepții de la regulă: la Bodrogkeresztúr, în două cazuri, schelete bărbăteşti, cu cuțite de silex şi privirea spre nord, erau aşezate pe partea stângă. Nevizansky (idem, 277) precizează că, în unele cazuri, rezultatele analizelor antropologice sunt în contrast cu constatările arheologice şi dă câteva exemple din necropolele de la Tiszapolgár - Basatanaya (M. 7, 71, 86, 106, 113, 135) şi Magyarhomorog - Konyadomb (M 18, 19, 21, 27, 53). Totuşi, este probabil că aceste discordanțe îşi au originea nu în lipsuri metodice ale observațiilor arheologice, dar mai degrabă se datorează interpretării greşite a informațiilor căpătate în timpul folosirii materialului biologic (!).

Poziția laterală permițând chircirea cea mai mare a corpului, o vom comenta aici într-un mod succint.

În multe cazuri, chircirea este foarte pronunțată. Câteva schelete prezintă chiar o astfel de ghemuire încât pare să fie rezultatul unei înfăşurări sau unui înfăşat, cum este cazul M. 58: picioarele sunt aşa de strânse încât călcâiele bat la fese, distanța dintre genunchi şi cap fiind redusă la maximum prin arcuirea coloanei vertebrale. Altă ghemuire care lasă să se presupună existența unui sistem de legături: la scheletul din M. 37, cu picioarele strânse cu labele sub bazin şi genunchi ajungând la nivelul coatelor. Sau M. 42: lățimea gropii nepermițând o chircire mai „laxă", genunchiul este la nivelul pieptului. Acelaşi lucru pentru morții M. 5, M. 28, M. 29. Chircirea maximă este tot aşa de caracteristică pentru mormintele cu scheletul culcat pe dreapta (cf. M. 37), ca şi pentru cei cu aşezarea pe stânga. Există şi chircirea mai laxă, unghiul dintre femur şi coloană fiind mai mare sau egal cu 90° (M. 44, 47, 17).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Independent de chircirea picioarelor, poziţia braţelor este uniformă: strânse la cot şi aduse cu mâinile, împreunate sau juxtapuse la nivelul feţei, în faţa bărbiei sau sub obraz. Dar există şi poziţii mai laxe, ca la M. 22, cu mâinile mai degajate, aduse în faţa pieptului.

S-ar putea constata, eventual, la mormintele de copii o neuniformitate în poziţia braţelor: cf. M. 46, M. 5, M. 3, M. 55 (şi poate M. 60). La M. 3, mâinile sunt împreunate pe burtă, la M. 46 braţele sunt lăsate mai lax în faţa abdomenului, pe când la M. 5 numai mâna stângă este adusă în dreptul feţei. La M. 55, braţul stâng este de-a lungul corpului, braţul drept peste antebraţul stâng. Dar copiii din M. 53 şi 20 prezintă mâinile aduse în dreptul feţei.

Mormintele cu schelete pe spate sunt în număr de 5: M. 13, M. 14, M. 15, M. 43 şi M. 47.

În cele patru cazuri avem o orizontalitate a omoplaţilor şi a oaselor iliace. Membrele inferioare şi superioare, ca şi capul, sunt dispuse pe partea stângă, conferind ansamblului o chircire pe stânga. În M. 43, picioarele au fost strânse în sus, s-ar părea, iar mai târziu s-au deplasat pe laterală. Mâna dreaptă era aşezată de-a lungul corpului (singurul caz cu această poziţie). Situaţia la M. 13 este mai neclară: oasele iliace şi sacrumul sunt orizontalizate, coloana de asemenea, dar la nivelul omoplaţilor prezintă o uşoară răsucire a primelor vertebre. S-ar putea să avem şi în M. 7 o aşezare pe spate: acum, scheletul se află puternic chircit pe stânga. Dar, faptul că în partea dreaptă, între craniu şi umăr, s-au găsit două falange, o a treia în dreptul genunchiului ar putea indica o poziţie pe spate, cu chircire puternică, cu mâinile aduse în dreptul feţei. Scheletul ar fi căzut apoi, sub presiunea pământului, spre stânga (să fi avut o cutie de lemn sau altfel de înveliş?). La M. 13, labele de la mâini, aduse în faţa capului, nu se păstrează. La M. 14, nu rămâne din craniu decât maxilarul inferior. Se poate avansa ipoteza că mortul a fost decapitat din vechime. Labele de la mâini au fost aduse la locul unde trebuia să fie capul. Labele de la picioare din M. 14 prezintă o poziţie anatomică nefirească, care ar putea să indice că în momentul înmormântării, ligamentele de la labe erau rupte, prin accident sau altă cauză. La M. 57, s-ar părea că mortul a fost aşezat prea jos, lăsându-se un spaţiu mare deasupra capului. De asemenea, groapa fiind foarte îngustă, picioarele nu au putut fi culcate, aşa încât au fost ridicate cât a trebuit ca să poată să încapă în groapă. Poziţia pe spate cu picioarele chircite este rareori întâlnită în cimitirele Bodrogkeresztùr. Pentru Câmpia Ungară, numărul total de astfel de morminte este de 23 (5 cazuri la Tiszavàlk – Kenderföld; 4 cazuri la Tiszválk – Tetes; 3 cazuri la Tiszapolgàr – Basatanya, Pusztaistvánháza şi Magyarhomorog, 2 cazuri la Jászladány şi un caz la Szentes – Kistőke şi Hódmezővásárhely (cf. Nevizansky, 275, Taf IX). Dar Nevizansky (*ibidem*, 277) presupune că morţii au putut fi în această poziţie în timpul astupării gropii mortuare sau în timpul procesului de descompunere a ţesuturilor. Se poate încă lua în consideraţie o supravieţuire a tradiţiilor din vremea Tiszapolgár. S-ar putea presupune, pentru morţii din M. 15 şi M. 43, că picioarele au fost strânse în sus (la M. 43, cu labele petrecute) şi că, mai târziu, sub presiunea pământului, picioarele s-au deplasat înspre laterală.

Înmormântarea pe burtă este reprezentată prin două cazuri (mormântul dublu 16/17). Capul, răsucit spre dreapta, priveşte în jos. Braţele sunt aşezate sub abdomen. Oasele iliace sunt perfect orizontalizate. Picioarele au fost lax chircite pe dreapta.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

În două cazuri, la morminte în poziţie laterală, M. 36 (braţele sunt sub torax, cu palmele în dreptul feţei) şi la M. 37 s-a produs, probabil în urma presiunii pământului, o cădere a toraxului pe burtă.

Cazurile de înmormântare pe burtă sunt de asemenea rare în Câmpia Ungară unde reprezintă 3 – 10% din morminte (cu excepţia necropolei de la Tiszaválk - Tetes, cu un procent de 36%; cf. tabel în Nevizansky, idem, 274, Taf. VIII; la Tiszapolgár – Basatanya şi Magyarhomorog: 7 cazuri; la Tiszavalk – Kenderföld: 6 cazuri).

Nevizansky a ajuns la concluzia următoare în ce priveşte înmormântarea pe burtă: mai multe schelete din astfel de morminte prezentau semne de boală sau urme de răni la cap în patru cazuri.

3. Orientarea

(Luăm în consideraţie direcţia axului longitudinal al gropii)

Marea majoritate a mormintelor sunt orientate cu capul la est şi picioarele la vest, exact (17 cazuri) sau cu o mică deviere: ENE – VSV (22 cazuri); ESE – VNV (6 cazuri). Orientarea exactă vest – est s-a găsit la 3 morminte şi cu o mică deviaţie (VSV – ENE) într-un singur caz.

Deci, la un total de 52 de morminte, 45 sunt orientate E - V şi doar 4 V - E (3 cu orientare nedeterminată). Orientarea E - V este specifică necropolelor Bodrogkeresztùr din Câmpia Ungară. S-a constatat, în cadrul unora, existenţa unei serii, mai mare sau mai mică, de morminte orientate invers: este cazul cimitirului din Tiszavalk. La Magyarhomorog, orientarea unică este cea tradiţională: est – vest (sau NE – SV, SE – NV). Dar, de subliniat, că la un număr total de 86 de morminte 29 sunt cu orientarea neprecizată. La Tiszapolgár – Basatanya, orientarea inversă este reprezentată prin 67,77%, din morminte: 61 sunt cu orientarea V- E, 29 E - V (precis sau cu deviere uşoară). Deci aici, orientarea majorităţii mormintelor deviază din cadrul schemei obişnuite fundamentale.

Această tendinţă a fost menţinută în particular în sectorul sud-estic al necropolei. Dar aici se situează şi un grup important (10) de morminte cu orientare inversă: capul la vest, picioarele la est. În acelaşi loc, s-a constatat şi o aşezare bilaterală îngustă. S-a presupus (Nevizansky, 302) că mormintele cu orientare inversă (V – E) pot documenta eventual sosirea unui trib, străin. Cazurile de morminte duble, cu schelete au orientare normală şi inversă, par să ateste că această migraţie s-a produs într-un mod paşnic.

La Bodrogkeresztúr (Bognár-Kutzián, *ibidem*, 421), majoritatea scheletelor sunt orientate E – V, cu mică deviaţie spre sud şi nord. Orientarea inversă a fost constatată în numai 4 cazuri, cu uşoară deviaţie spre nord şi sud. Dar 8 schelete erau cu orientare N – S şi încă 7 cu deviaţie spre NE – SV.

La Tiszavalk – Kenderföld, s-a constatat ca şi la Tiszapolgár – Basatanya, un număr de morminte cu orientare inversă. Ele reprezintă 29,62% (16 cazuri) spre deosebire de orientarea fundamentală, SE – NV (sau E – V), atestată la 41 de morminte. Astfel de morminte cu orientare inversă erau concentrate în sectorul NV al necropolei. Alte cinci morminte erau împrăştiate într-un sector cu orientare tradiţională predominantă. Aici, ca la Tiszapolgár – Basatanya, dispoziţia diamentral opusă a morţilor acestei localităţi era în primul rând dovada unei eterogenităţi (etnică? tribală?).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

La Jaszladany, orientarea tradițională E-V exactă (15 cazuri) sau cu deviație: SE – NV (17 cazuri) este preponderentă. Orientarea inversă nu este reprezentată decât prin 4 cazuri. Deci avem, la Jaszladany, o situație cam asemănătoare celei de la Ostrovul Corbului, cele câteva mici ocazii putând fi puse pe socoteala unor elemente străine comunității. Analiza statistică efectuată de către Nevizansky a luat în considerație 17 cimitire (*ibidem*, 276), obținând astfel un număr de 513 schelete, din care 410 au avut orientarea indicată (= 79,92%). Din acest număr 78,03% aveau capul orientat către E sau SE. Orientarea inversă (i.e. capul spre V sau NV) a fost înregistrată pentru 81 de indivizi (= 19,75%) şi se limitează la câteva cimitire din zona N şi NE de difuziune a culturii Bodrogkeresztúr (Patay, 1970, 12). Această orientare divergentă se poate explica în două feluri: sau printr-o eterogenitate etnică a populației înmormântate sau, la Tisapolgár – Basatanya, printr-o supraviețuire Tiszapolgár.

Oricum, cazurile de orientare contrară nu pot fi în nici un caz atribuite unui decalaj cronologic: astfel de orientare nu este specifică nici pentru populația Tiszapolgár, nici pentru cea Hunyadi hálom. La Ostrovul Corbului, nu avem nici un caz de orientare după axele meridiane, cu capul la nord şi picioarele la sud (în cimitirele din Câmpia Ungară ea reprezintă doar 1,21% din ansamblul mormintelor).

Situația mormintelor cu orientare inversă la Ostrovul Corbului

M. 37 se află în sectorul cu mormintele aşezate pe dreapta. Deci, mortul, aşezat pe partea stângă, are ca şi cei din M. 1, 4 şi 38, privirea îndreptată spre nord. Despre inventar, nimic semnificativ. M. 60 şi M. 45 sunt morminte de copil (M. 60 fiind de copil foarte mic, mort probabil la naştere, ar putea să fie în legătură cu M. 59, orientat totuşi normal).

M. 45 a fost îngropat pe lângă mortul din M. 46, cu orientare normală. La săparea gropii, s-a distrus o parte din coloana vertebrală a M. 46. Nu se poate deci trage nici un fel de fapt concludent din aceste 4 morminte cu orientare inversă.

4. Morminte duble

Din mormintele scoase la iveală, trei erau duble: M. 16/17, M. 27, M. 47. În cele trei cazuri morții au fost aşezați în aceeaşi poziție: pe stânga în M. 47; pe burtă, cu membrele inferioare şi superioare, ca şi craniile, pe latura dreaptă (prima poziție) în M. 16/17; pe dreapta cu chircire maximă în M. 27.

În cazul M. 16/17: în lipsa unor date rezultând din analiza antropologică şi a unor piese de inventar probante (nu sunt decât vase), simpla observație a structurii osoase a celor două schelete ne-ar permite să spunem că este vorba de un bărbat şi o femeie (femeia aflându-se în fața bărbatului, parțial sub el).

În M. 47, situația este mai clară, datorită specificității unor bunuri funerare: scheletul aflat în fața (47 b) este cel al unui adolescent, judecând după şarpanta osoasă şi prezența unei lame de obsidian sub craniu.

Scheletul stând în spatele lui, cap la cap şi acoperindu-l parțial cu picioarele, este aparent cel al unei femei (în zona vertebrelor din gât s-au aflat, împrăştiate, 10 mărgele de cupru, de mici dimensiuni).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Mormântul 27 este cu doi adolescenţi (stare foarte proastă de conservare. Nu a avut nici-un inventar). Mai trebuie menţionate cazurile mormintelor 45 – 46 şi 57 – 58. Mormintele 45 - 46, nefiind simultan săpate (M. 46 a distrus o parte din scheletul mormântului 45) nu pot fi socotite ca reprezentând un mormânt dublu, dar intenţia celor care au săpat groapa M. 46 a fost totuşi să asocieze cele două morminte. Nu se poate preciza, în funcţie de inventar, dacă scheletul din M. 45 este cel a unei femei, nici dacă există legături de rudenie între cei doi morţi sau dacă copilul a fost îngropat lângă o persoană adultă, mai recent decedată, după cum acesta era obiceiul se pare în cimitirele din Câmpia Tisei. După I. Bognár - Kutzián, în timpul Tiszapolgár, se îngropau copiii cu bărbaţii. Începând cu perioada de tranziţie, copiii sunt îngropaţi singuri sau cu femei. La Bodrogkeresztúr, s-a găsit un mormânt cu 2 schelete de acelaşi sex. La Szilreg, un mormânt dublu de copii. La Tiszapolgár (I. Bognár - Kutzián, *ibidem*, 369), în M 101, au fost îngropaţi împreună un bărbat de 50-55 ani, o femeie de 30-35 de ani şi un copil de câteva luni. În M. 143, se aflau 2 schelete de adulţi: un bărbat de 28-30 şi o femeie de 19-20 ani. În M. 107 (*ibidem*, 370), o femeie de 25-30 ani cu un copil de 6 luni: femeia pe partea stângă, copilul pe braţul stâng al femeii. Deci, aceste morminte duble sau triple reprezintă cazuri foarte izolate. S-ar părea că numai când moartea era simultană, morţii erau îngropaţi împreună. Nu s-au observat nici diferenţe în ritul de înmormântare, nici în inventar. Deci, nici un motiv să fie consideraţi ca sacrificii.

În ceea ce priveşte situaţia din M. 45, 46, noi înclinăm a crede că copilul a fost înmormântat lângă un părinte deja decedat (să fi fost chiar mama lui?) pentru motivul următor: există alte cazuri de înmormântare independentă a unor copii de vârsta mică (chiar a unor prunci: cf. M. 11, M. 60, M. 53, M. 55).

5. Înmormântări speciale, mutilări

În câteva morminte s-a constatat lipsa oaselor de la mâini.

Dar nu se poate vorbi în mod categoric de mutilare. Un singur caz mai ipotetic: cu M. 14. În acest mormânt, capul a fost distrus aproape complet: n-a rămas decât maxilarul inferior. Nu s-a găsit nici o altă urmă din craniu în groapă, care altfel n-a fost în această zonă distrusă de vreo altă groapă ulterioară (pământ neumblat şi tot aşa de dens ca şi restul umpluturii). Este de presupus aici că a fost decapitat din vechime. Mâinile erau totuşi aduse peste faţă. Labele de la picioare sunt, de asemenea, în poziţie neanatomică. Aceeaşi situaţie de altfel şi pentru mortul din mormântul dublu M. 47: labele sunt într-o poziţie exact inversă de cea anatomică, ca şi cum tendoanele ar fi fost rupte.

Faptul că unele schelete prezintă unele oase în poziţie anatomică anormală este legat, probabil, de modul după care se proceda la înmormântare, cum a fost presupus la comunităţile Bodrogkeresztùr din Câmpia Tisei. Înmormântarea ar fi avut loc abia la câteva zile după moarte, corpul fiind deja intrat într-un stadiu de descompunere înaintată. Numai astfel de stadiu permite să se explice poziţia scheletelor în anumite gropi. La Ostrovu Corbului, avem exemplul mormântului 50: la introducerea în groapa de dimensiuni foarte mici, picioarele mortului au fost strânse în aşa fel încât piciorul drept are o poziţie anormală. Piciorul stâng porneşte cu femurul normal iar tibia şi peroneul sub tibia şi peroneul drept, cu labele lateral de osul iliac stâng. Culcat cu faţa

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

în jos, brațele îndoite din cot şi aduse în fața umerilor cu antebrațele. Capul era înghemuit, întors pe spate, cu privirea la 45° în sus.

6. Aranjamentul bunurilor funerare în gropi

Bunurile funerare sunt de 4 feluri: ceramică, scule (arme), elemente de podoabă şi ofrande cărnoase. Unele sunt specifice pentru un sex anume altele sunt comune pentru ambele.

Vom vedea aici felul cum aceste bunuri funerare erau aşezate în groapă şi în ce măsură fiecărui tip de bunuri îi revenea un loc precis.

În ceea ce priveşte sculele (arme), prezente doar în 2 morminte, ele au fost aşezate:

- pe antebrațul drept (cuțitul de silex din M. 42).
- sub craniu (o lamă de obsidian în M. 47. b).

Elementele de podoabă, fie din aur, cupru sau calcar, s-au găsit, în cazul cimitirului nostru, împrăştiate în zona gâtului (cf. M. 22 şi M. 47a). Singura amuletă ieşită la iveală (M. 13) se afla puțin la vest de cotul stâng. Se poate presupune că atârna la gât pe un şnur.

Numeroase perle de calcar s-au mai aflat într-un vas în mormântul bogat echipat, M. 22. În ceea ce priveşte ceramica, variațiile sunt multiple. În cazul prezenței unui singur vas (18 morminte), acest vas se putea afla:

- lângă peretele gropii, în zona capului: M. 44, M. 47; în cazul M. 36 strachina se afla mai sus decât nivelul fundului gropii sau la nivelul brațelor în M. 45.
- deasupra capului: M. 3, M. 13, M. 37
- la ceafă: M. 51, M. 63, M. 47 a
- în fața frunții: M. 46
- în fața gurii: M. 42
- peste brațe, la nivelul gurii: M. 38

La morminte cu două vase, avem situații variate:

- în spatele capului şi umerilor (M. 4).
- în fața capului şi pe corp, între picioare şi brațe
- la cap (M. 47 b)
- la cap şi la picioare (M. 55)
- în fața capului şi în spatele bazinului (M. 58)

La morminte cu 3 vase, există 2 posibilități:

- vasele sunt aşezate unul lângă celălalt, în fața capului (M. 16 – 17) sau pe brațe şi în fața lui (M. 56)
- vasele sunt dispuse unul într-altul (M. 15, M. 20, M. 62).

În mormântul 14, cele 4 vase au fost aşezate la dreapta mortului, între peretele gropii şi torace, acoperindu-le parțial pe acestea, neatingând deci fundul gropii.

În mormântul cel mai bogat (M. 22), vasele erau aşezate în fața corpului: la cap, Milchtopf-ul cu strachina-capac (inițial, Milchtopf-ul a fost în poziție verticală, cu gura acoperită cu strachina); 2 alte vase între brațe şi picioare; un altul la genunchi şi încă 2 vase în gropița anexă, împreună cu resturile de ofrandă cărnoase.

Deci, nimic deosebit în comparație cu situațiile evidențiate în cimitirele din Câmpia Ungară.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

În ceea ce priveşte aşezarea vaselor în cadrul gropii, se observă la noi ca şi în Ungaria, aceleaşi multiple variaţii şi absenţa unor reguli fixe.

Diferenţa stă în faptul că mormintele cimitirului nostru nu au un inventar bogat. Multe morminte (32) nu aveau decât un singur vas.

Deci:

- 1 vas 43,7% din morminte
- 2 vase 25% din morminte
- 3 vase 25% din morminte
- 4 vase 3,15% din morminte
- 7 vase 3,15% din morminte

La mormintele cu un vas amplasarea cea mai frecventă a fost lângă cap.

În Câmpia Tisei, aşezarea Milchtopf-ului (+ capac-strachină) în proximitatea capului (sau lângă braţe) reprezintă o constantă, datorită semnificaţiei acordate acestui recipient. La Ostrovul Corbului, nu putem constata aceeaşi uzanţă, Milchtopf-ul nereprezentând forma specifică, cum este cazul în celelalte necropole.

Astfel, pe când la Tiszavalk Kenderföld din 46 de morminte săpate 43 conţineau un Milchtopf. În 36 cazuri, acest Milchtopf se găsea lângă craniu; în 3 cazuri la spate; într-un caz lângă genunchi; în două cazuri în faţa bazinului; într-un caz într-o groapă anexă. La Ostrovul Corbului Milchtopf-uri nu s-au găsit decât în 3 morminte (M. 13, M. 22, M. 47). În ceea ce priveşte poziţia iniţială a vaselor, reiese clar din situaţia dată că ele au fost aşezate pe fundul lor, adică vertical şi că cele câteva cazuri în care sunt aplecate se datorează unei răsturnări ulterioare (cf. fundul mic al Milchtopf-urilor: cel din M. 22 a căzut probabil eliberând gura de strachina-capac, care a căzut mai jos, pe cant; cel din M. 47 a fost reţinut de la cădere prin poziţia farfuriei din faţa lui). Oale cu fund mic de tip întâlnit în M. 47, 59 sau 16/17 s-au răsturnat, de asemenea, sub presiunea pământului. De remarcat că farfuriile sau străchinile stau în general în poziţie normală, iniţială. Se mai observă că în unele cazuri, vasele stau mai sus decât fundul gropii: cf. M. 36, M. 59, M. 62. În două cazuri, ele s-au găsit totuşi pe cant: M. 45, M. 55. În cele două morminte, strachina se afla cu baza mai sus decât fundul gropii. Se poate presupune că ele au fost aşezate pe un fel de promontoriu de pământ şi că, sub presiunea pământului, s-au răsturnat într-o etapă ulterioară.

Inventarul funerar

1. Obiecte de piatră

Acestea sunt slab reprezentate: 2 piese în total, o lamă de silex (M 42) şi o mică lamă de obsidian (M. 47 b). Ele constituie de altfel singurul bun care să diferenţieze (deşi nu într-un mod absolut) mormintele bărbăteşti de cele femeieşti.

Lama de silex se afla pe antebraţul drept.

P. Patay (1978, 42) a observat pentru Fenyeslitke şi pe urmă Tiszavalk că lamele mai mici şi cuţitele de silex nu ocupă în groapă acelaşi loc, ceea ce ar indica destinaţii diferite. Diferenţa între cele două tipuri de piese nu stă în forma lor (tehnica de fabricaţie a acestora este identică, ca şi materia primă) ci doar în dimensiunile lor (autorul socoteşte că la Tiszavalk, cuţitul cel mai mic este lung de 8,7 cm şi lama cea mai mare de 7,9 cm).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

La Tiszavalk, din 39 de morminte luate în considerație sub acest raport, 14 erau echipate cu cuțite. Cele 14 cuțite provin din morminte bărbățești (total = 22), 12 erau așezate lângă craniu (9 lângă sau chiar sub el; 3 în fața feței, pe lângă mâini), 2 se aflau în zona centurii.

În cazul mormintelor echipate cu cuțite și cu lame (4 morminte), cuțitele erau lângă craniu (3 cazuri), sau la centură (1 caz), pe când lamele se aflau în spate sau în fața scheletului la marginea mormântului, pe lângă mijloc sau bazin.

Piesa găsită în cimitirul nostru, la mortul din M. 42, poate fi socotită, prin dimensiunile ei, ca un cuțit, chiar dacă poziția ei pe antebrațe nu este cea obișnuită. De reținut totuși că observația lui P. Patay, cu poziția diferită a cuțitelor și lamelor, făcută în urma cercetărilor de la Fenyeslitke și mai târziu de la Tiszavalk, nu este confirmată la Ostrovul Corbului: bărbatul (M. 47 b) a avut sub craniu o lamă de obsidian, care prin dimensiunile ei nu poate în niciun caz fi socotită un cuțit.

În ceea ce privește, lama găsită în mormântul de femei M 38, la Tiszavalk, poziția ei în fața toraxului îl face pe P. Patay să îi atribuie o cu totul altă destinație decât cea a cuțitelor din mormintele bărbățești. Astfel de lamă de obsidian s-a mai găsit la Tiszavalk (M. 22, Taf. II, 19) în M. 22: lungă de 10 cm, se află lângă peretele gropii pe fundul acesteia în spatele mortului, ca majoritatea bunurilor funerare. Dar cuțitul de silex se afla intre oasele brațului stâng și coloana vertebrală. La Tiszapolzár – Basatanya (Bognár – Kutzián 1963, 327), o lamă mică de silex a fost descoperită în M. 121 (de femeie) și M. 142 (fragmente de oase aparținând unei persoane adulte).

2. Piesele de podoabă. Amulete

Piesele de podoabă, ca și obiectele de piatră (arme sau scule), sunt extrem de slab reprezentate, doar două în două morminte: M. 22 și M. 47 a. Le prezentăm în funcție de materia din care au fost făcute.

Scoică

Mărgele din scoică s-au găsit în M. 22 în diferite locuri:

- pe bazin: 172 bucăți, subțiri cu diametrul mic, de mărimi diferite;
- într-unul din vase (vas nr. 3): 127 bucăți de mărimi diferite, dar apropiate . Sunt de același tip ca cele de pe bazin, dar mai apare și tipul mai mic ca diametru și mai lat.
- la gât: 7 bucăți. Șase erau mici ca lățime, una lungă de 6,5 mm
- pe piept s-au găsit doar 3 de tip îngust și mai puțin îngust.

Astfel de perle discoidale (formă, dimensiuni s-au găsit și în necropolele din Câmpia Ungară, dar din calcar (o altă opinie este că ar fi chiar marmură: cf. Patay, 1978). Perlele erau obținute prin detalierea unor cilindri șlefuiți cu grijă în prealabil. Feliile astfel obținute nu erau egale între ele. Se presupune că perforarea lor s-a făcut individual, după ce au fost secționate și detașate (Bognár – Kutzián 1963, 338).

S-a subliniat de către Hillebrand durata de muncă cerută pentru obținerea unor astfel de mărgele și valoarea pe care ele, probabil, o reprezintă. Același autor a și emis ipoteza că aceste mărgele ar fi putut avea o valoare de schimb (*ibidem*). Perlele de calcar sunt frecvent întâlnite în chalcoliticul timpuriu și mijlociu din Câmpia Ungară. În

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

cimitirul de la Tiszapolár Basanaya, mărgele de calcar sunt prezente în 10 morminte, mai puțin numeroase ca în Perioada I. Varianta discoidală predomină. În Perioada I (Tiszapolgár) copiii purtau des această podoabă de mărgele. Nici unul din scheletele bărbăteşti nu prezenta astfel de podoabe. În cimitirele de la Bodrogkerestúr şi Pusztaistvánháza (Bognár – Kutzián 1963, 344), se aflau mai ales în jurul pelvisului, formând deseori mai multe rânduri, mai rar în jurul gâtului şi la picioare. Când s-au găsit mărgele împrăştiate, s-a presupus că erau parte din veşminte (Hilebrand). În acest caz, subliniază I. Bognár – Kutzián (*ibidem*), mărgelele stau pe cantul lor.

La Szentes – Kistőke (*ibidem*), numai 3 morminte conțineau şiruri de mărgele.

La Jászladány, au fost găsite în 8 morminte, pe schelete culcate toate pe stânga. Două morminte erau de copil (M. 10: pe pelvis şi lângă gât; M. 14: lângă pelvis şi picior).

La Konyiár, le găsim asociate cu o perlă spiralică de cupru (M. 3 şi M. 10).

La Tiszavalk, perle de marmură au fost găsite numai în 2 morminte, ceea ce este relativ puțin în comparație cu celelalte cimitire. În cele două morminte, ele se aflau pe lângă oasele de la bazin. În cele două cazuri, nu erau foarte numeroase: 54 de bucăți, 44 bucăți.

Autorul presupune că ele erau înşirate pe secțiuni. Pe lângă aceste mărgele existau probabil mărgele din altă materie. De remarcat că din numeroasele morminte de copii în nici unul nu s-au găsit astfel de centuri.

Interesant este, de asemenea, faptul că s-a găsit o cantitate de mărgele într-unul dintre vase, aşezat în fața brațelor femeii decedate. Aceasta confirmă ipoteza după care aceste mărgele, în afară de calitatea lor ornamentală, ar fi reprezentat o valoare intrinsecă, de schimb, de exemplu.

Cupru

Piesele de cupru ca podoabă sau amuletă, sunt extrem de modest reprezentate în necropolele Bodrogkeresztúr (mai ales în comparație cu Tiszapolgár).

Cuprul este reprezentat doar prin două tipuri de piese: mărgele şi o amuletă.

Mărgelele (în număr de 25) s-au găsit în mormântul dublu 47, la scheletul presupus a fi de femeie (47 a), împrăştiate în zona vertebrelor gâtului. Mărgelele sunt de formă discoidală, cu diametru mic sau mare, dar cu perforație egală. Ele constituiau probabil un colier, cu alte mărgele asemănătoare sau din altă materie. În cimitirele Câmpiei Tisa, mărgelele de cupru sunt piese rare in perioada Tiszapolgár. La Basatanaya (Bognár Kutzián, *ibidem*, 330) s-au găsit doar în 6 morminte de bărbați (la brațe) ca şi de femei (la gât), de adulți ca şi de copii. Ele sunt de un tip diferit de ale noastre: sunt făcute din benzi plate.

Pentru perioada următoare (Bodrogkeresztúr), mărgelele de cupru par să dispară de tot (cf. Bognár – Kutzián, 331). Se menționează numai mici tuburi spiralice din cupru, găsite întotdeauna lângă bazin, împreună cu ele apărând şi de calcar (Patay, *ibidem*, 46-47) (cf. Tisza – Keski, M 3; Tiszavalk – Kenderföld, M 40).

În mormântul 12 de la Tiszavlk – Kenderföld, unul din cele două morminte care conțineau perle de „marmură", s-au găsit două „mărgele de cupru (P. Patay vorbeşte de fapt de două Kupferring", din cauza secțiunii, probabil rotundă).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Mărgelele au fost găsite în serii mari (ele formau în general 2-3 şiruri paralele). De exemplu, M. 15 din necropola de la Jászladány conținea 385 bucăți, M. 9 din Tiszavalk – Tetes, 594 bucăți şi M. 32 în Pustaistvánháza 1.000 bucăți (Nevizansky, *ibidem*, 283). În cimitirul nostru (M. 13) s-a mai găsit un mic „amulet" de cupru, cu două perforații, de secțiune cvasirectangulară şi de dimensiuni foarte mici (L = 1,4 x 1,15). Execuția este mediocră, de slabă calitate (contur asimetric). Astfel de piesă nu aparține seriei pandantivelor de aur specifice culturii Bodrogkeresztúr (cf. Magyartes, Bodrogkeresztúr, Tiszvalk – Tetes M. 9, Jászladány M. 16, Pusztaistvánhazá M. 4, Tiszavalk – Kenderföld M. 40).

Exemplarul nostru nu se leagă nici de exemplarele care aparțin mormintelor fazei recente ale culturii: Bodrogkeresztùr (de formă conică, din foaie de aur), apărând întotdeauna într-un singur exemplar, în apropierea craniului sau toracelui. Faptul că s-a găsit mai spre vest de cotul stâng indică numai că a putut fi agățat de gât, atârnând de un şnur.

Aur

În mormântul cel mai echipat din cimitirul de la Ostrovul Corbului (M. 22) s-au găsit piese de podoabă din aur: este vorba de trei bumbi, unul mai mare (diametru 1,7 cm, Î = 0,65), doi mai mici (0,75 x 0,8; Î = 0,51/0,5), realizați toți trei dintr-o foaie subțire de aur, de formă conică, cu îndoire în unghi drept la bază, prin „cutare", pentru a se prinde. Unul din cei 3 bumbi are două perforații realizate din interior spre exterior.

Cei trei bumbi s-au găsit în zona vertebrelor gâtului, sub maxilarul inferior. Bumbul cel mai mare, cu cele două perforații, se afla la mijloc, înconjurat din cele două părți de câte un bumb mai mic. Colierul se termină printr-o serie de mărgele de scoică (din care nu s-au mai găsit decât 7). Astfel de bumbi nu ne sunt cunoscuți în nici-o altă necropolă Bodrogkeresztúr din Câmpia Ungară. Elementele de podoabă din aur specifice culturii Bodrogkeresztúr sunt: pandantivele-inele, pandantivele conice, acele, mărgelele (1 exemplar), sau tubulețe (1 exemplar). Ele se află numai în mormintele de femei (spre deosebire de mormintele din perioada Tiszapolgár) sau de copii (cf. Tiszavalk – Kenderföld). S-a constatat că în majoritatea cimitirelor din Ungaria, un singur mormânt era echipat cu piese de podoabe de aur. Câteva excepții le constituie cimitirele de la Jászladány (2 morminte), Bodrogkeresztúr şi Magyarhomorog (4 morminte). La Basatanya, singura descoperire din aur constă dintr-o mică mărgea (M 142, împreună cu o mică lamă de obsidian şi boluri; mormântul fiind deranjat de lucrări agricole se presupune că mortul este pe partea dreaptă, fiind deci vorba de un bărbat).

3. Ceramica

Printre bunurile ceramice ale cimitirului de la Ostrovul Corbului se află forme şi tipuri obişnuite pentru cultura Bodrogkeresztúr, ca şi tipuri puțin frecvente şi chiar total neobişnuite. Milchtopf-ul care este de considerat ca tipul principal al repertoriului formelor culturii Bodrogkeresztúr (nu pentru că el ar fi tipul cel mai frecvent întâlnit din această cultură, dar pentru că apare exclusiv în cadrul ei sau sub această influență). În culturile vecine contemporane, nu este reprezentat decât prin trei exemplare, două fiind

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

specifice prin formă şi decor. Ca o caracteristică generală, Milchtopf-ul prezintă un gât relativ lung, care trece la pântec fără o carenă accentuată.

Asociate Milchtopf-urilor sunt străchinile care le sunt capace. În cimitirul nostru, numai Milchtopf-ul din M. 22 era dotat cu un astfel de capac-strachină. Este de formă conică, cu un fund foarte mic.

În cadrul celorlalte necropole, aceste străchini-capace sunt cel mai des în formă de calotă sau semisferică. Dar există un număr mare de variante, ca şi de tipuri, care se diferenţiază de forma iniţială.

La Tiszavalk, astfel de străchini au avut funcţie de capac (au fost găsite pe deschiderea Milchtopf-ului). Dacă facem abstracţie de dimensiunile lor mici, aceste piese pot fi încadrate, prin forma, lor în seria străchinilor adânci („Schüssel"). În unele cazuri, ele sunt chiar agrementat cu mici toarte sau urechiuşe. S-a găsit la Ostrovul Corbului un capac cu profil accentuat şi două proeminenţe – apucătoare conice de mari dimensiuni.

Un alt capac (M. 58) conic, cu marginea dreaptă şi două toarte diametral opuse, reprezintă o piesă interesantă: ca şi cea precedentă, piesa trădează influenţe culturale deosebite, de caracter sălcuţean.

Astfel de capace nu apar în aria de difuziune ungară a culturii Bodrogkeresztúr.

Forma cea mai specifică a cimitirului nostru de la Ostrovul Corbului o reprezintă strachina sau când este de dimensiuni mai mari şi mai adâncă, castronul cu margine dreaptă şi corpul conic. Astfel de tip este cel mai des întâlnit şi dă o notă cu totul specială materialului ceramic din cimitir. Prin acest tip se trădează cel mai clar componenta sălcuţeană (nu numai ca formă dar şi ca aspect tehnic al suprafeţelor). Această formă poate atinge un diametru foarte mare. În general, ea este agrementată pe o parte cu o proeminenţă – apucătoare sau cu o tortiţă.

Există şi varianta cu două toarte pornind de sub deschidere (toarte pe „şold"), formă specifică sălcuţeană, prezentă aici prin 3 exemplare. O notă tot aşa de specială este redată prin străchinuţa ornitomorfă (M. 1).

Astfel de forme pot fi socotite şi ca vase mici sau boluri. Ele apar foarte rar în cultura Bodrogkeresztúr. S-au găsit într-un număr relativ mai ridicat (5) la Fenyeslitke (Patay 1969, 57). S-a remarcat că cele trei morminte în care ele apar se află în grupul de morminte B_2, relativ apropiate unele de celelalte.

Există o serie de boluri cu forme variate, toate cu două tortiţe pornind de sub deschidere sau ceva mai jos: cu peretele drept şi partea inferioară conică (M. 22), biconic (M. 63), sferic (M. 34, M. 57, M. 37). Este vorba de aşa zisele vase de agăţat, foarte specifice pentru cultura Bodrogkeresztúr. Sunt în general neornamentate, dar mormântul bogat echipat M. 22 a dat un exemplar foarte frumos şi specific, decorat cu meandre, în tehnica scrijelirii umplute cu pastă albă.

Tot boluri pot fi considerate exemplarele din M. 29 (vas nr. 1) şi M. 47 cu peretele curbat şi toarte mai mari sau mai mici la egală distanţă dintre deschidere şi fund.

Un alt tip specific pentru cimitirul nostru şi rar întâlnit în Câmpia Tisei constă dintr-un tip asemănător celui precedent, cu diferenţa că dimensiunile sunt mai mari şi că partea superioară se restrânge mai mult sau mai puţin (cf. M. 29, vas 2; M. 51; M. 59). Se pot numi borcane. Un element caracteristic constă în decorarea marginii prin impresiuni digitale. În seria vaselor de agăţat, a apărut la Ostrovul Corbului o variantă

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

cu totul neobișnuită pentru zona de difuziune a culturii Bodrogkeresztúr. Este vorba de vasul (nr. 4) din M. 22: pântecos (profil biconic) cu zona intermediară rotunjită, gâtul scund inelar. Prezintă un profil turtit, prevăzut cu două tortițe perforate vertical pentru șnur. Fundul este mic și drept. Astfel de piesă nu își are echivalent în Câmpia Ungară. Se datorează prezenței Sălcuța din zona Porțile de Fier.

Un vas cu gât cilindric, pântec puternic și „toarte la șolduri", pornind de sub deschidere se afla la mortul din M. 58, împreună cu capacul în formă de coif. Vasul se leagă tot de repertoriul formelor sălcuțene.

Vasul „candelabru", cu patru brațe reprezintă și el un tip cu totul izolat în cadrul formelor culturii Bodrogkeresztúr.

În ceea ce privește tehnica după care au fost lucrate aceste vase, se poate constata că toate au fost făcute *ad-hoc*. Dar sunt mai multe categorii:

- categoria foarte fină, fără impurități (numai nisip și cu câteva excepții pereți îngrijit modelați, mai ales cel exterior), cu urme de lustruire la exterior și interior;
- categoria fină (sau relativ), cu puține impurități destul de frumos modelată;
- categoria mediocră, reprezentată prin puține exemplare: cu pietre multe, aparente, modelare foarte neglijentă, asimetrică, fără netezirea pereților;
- categoria cu scoici, cu bucăți mari, amestecate cu pietre scăpate, unele chiar foarte mari, de culoare pământie, cu pete negricioase (această ultimă categorie este reprezentată prin destul de multe exemplare).

4. Oasele de animale

Resturi osoase s-au găsit în trei morminte. Este vorba de vestigiile unor ofrande cărnoase, depuse printre celelalte bunuri funerare. În M. 22 aceste resturi se aflau în groapa anexă. O parte fusese pusă într-un vas (răsturnat pe urmă sub greutate), restul (bucăți și coaste) se află pe fundul gropii, la picioarele morților.

Prescurtări bibliografice

Bognár – Kutzián 1963 = Ida Bognár – Kutzián, *The copper age cemetery of Tiszapolgár – Basatanya*, Arch. Hung. XLII, Budapest.

Hilebrand 1929 = J. Hilebrand, *Das frühkupferzeitliche Gräberfeld von Pusztaistvánháza*, Arch. Hung. IV, Budapest.

Nevizansky 1984 = G. Nevizansky, *Sozialökonomische Verhältnisse in der Polgár – Kultur aufgrund der Gräberfeldanalyse*, Slov. Arch. XXXII-2, 1984, 263-309.

Patay 1969 = Pál. Patay, JAMÉ XI, 1969 (Jarbuch des Jósa – András – Museum von Nyiregyháza)

Idem 1970 = Pál Patay, în Folia Archeologica, XXI (1970), p. 7-24.

Idem 1978 = Pál Patay, *Das kupferzeitliche Gräberfeld von Tiszavalk – Kenderföld*, Fontes Archeologici Hungariae, Budapest 1978.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Raporturi cronologice între unele culturi eneolitice transilvane şi de la sud de Carpaţi în lumina cercetărilor de la Ostrovul Corbului (perioada până la 1980)

Ann Dodd-Oprițescu

Cercetările de la Ostrovul Corbului, din punctul „Cliuci", în jurul km fluvial 911, au scos la iveală complexe care aduc lămuriri prețioase în probleme legate de eneoliticul târziu din jumătatea vestică a teritoriului românesc.

Eneoliticul din această stațiune este reprezentat printr-un strat de locuire sălcuțean, corespunzând unei etape „clasice" a evoluției acestei culturi, şi un cimitir Bodrogkeresztúr de inhumație, contaminat în faza lui finală de folosire de elemente de tip Sălcuța IV – Herculane – Cheile Turzii. Prin astfel de descoperiri, stațiunea de la Ostrovul Corbului oferă un punct de reper pentru stabilirea raporturilor cronologice dintre culturile Tiszapolgár, Sălcuța, Bodrogkeresztúr, Herculane II – Cheile Turzii.

Aşezarea sălcuțeană de la Ostrovul Corbului este acoperită de un steril aluvionar bogat în humus, atingând uneori 40 cm, rezultat de la o inundație de mare amploare. În acest steril, au fost adâncite gropile mormintelor Bodrogkeresztúr, atingând deseori baza lui şi perforând chiar, în unele cazuri, o parte a stratului sălcuțean (unele gropi se adâncesc în chirpiciul locuințelor). Nu s-a putut observa nivelul lor de săpare.

Vom descrie foarte sumar ambele complexe de descoperiri.

Stratul sălcuțean se află între 2,85 şi 3,40 m adâncime şi pe o suprafață de aproximativ 120 m^2 a dat mari complexe de locuire. Astfel, în Secțiunea I, a fost dezvelită o parte a unei locuințe de suprafață, de la care s-au conservat segmente din podina de lut galben şi mari cantități de chirpic ars la roşu, împrăştiate pe o mare suprafață. În secțiunea XII, s-au constatat două niveluri de construcție, fapt ce pare să indice că centrul aşezării Sălcuța, a fost distrus deja de Dunăre. Existența unei locuiri de scurtă durată nu este însă exclusă. Oricum ar sta lucrurile, materialul rezultat (vase şi câteva obiecte din cupru), caracterizează o etapă distinctă din evoluția acestei culturi devenind material de referință pentru periodizarea ei.

*

Cimitirul Bodrogkeresztúr constă din 30 morminte (28 individuale, 2 duble), în gropi ovale sau rectangulare cu colțurile rotunjite, cu scheletele în poziție chircită lateral (3 pe dreapta, 18 pe stânga), poziția dorsală fiind rară (numai 3 cazuri). Orientarea este E – V, cu posibilitatea unei uşoare deviații ENE – VSV. Un singur caz are orientarea V – E. Inventarul constă din ceramică, podoabe şi ofrande. Vasele (în număr de la 1 la 7 – cel mai adesea 2 – 3 exemplare), constituie un repertoriu destul de diversificat: oale de lapte, ceşti cu două toarte, străchini, castroane, vase cu jgheab, vase globulare etc. Din punct de vedere tehnic, se constată două categorii: una executată dintr-o argilă fină, bine frământată, acoperită cu slip lustruit, alta cu multe impurități (nisip, pietricele, scoici

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

grosolan pisate), frământată neglijent. Şi într-un caz şi în celălalt, argila se dezintegrează uşor (ardere insuficientă, explicabilă prin faptul că aceste vase erau executate ca piese de inventar funerar). Majoritatea vaselor este nedecorată. Întâlnim, la cele câteva exemplare decorate, impresiuni, scrijelituri, caneluri, împunsături succesive, pictura crudă după ardere, lustruire.

Podoabele sunt în cantitate mică. Cele mai multe provin din M. 22, mormântul cel mai bogat: 7 vase, podoabe, ofrande; 3 aplice din aur de formă conică şi numeroase perle de scoici. Într-un alt mormânt, un mic cercel din aur.

Evoluția tipologică a ceramicii indică o folosire prelungită a cimitirului. Până acum, nu s-a constatat nici un caz de intersecție sau suprapunere. Asta înseamnă că mormintele erau marcate printr-un anumit semn, vizibil pentru mai multe generații.

Aşezarea sălcuțeană de la Ostrovul Corbului, pare să dateze dintr-o etapă clasică, îndepărtată de Gumelnița A_2 – B_1, cum o dovedeşte lipsa unor forme caracteristice sau lipsa totală a grafitului. Aceleiaşi etape îi aparțin probabil şi aşezările sălcuțeane de la Herculane I, de la Cuptoare Sfogea din sud-estul Banatului, atribuită Sălcuței II b – c de către Gh. Lazarovici şi A. Oprinescu şi de la Slatina Timiş (deşi la Slatina Timiş autorii săpăturilor sunt de părere că aşezarea Tiszapolgár, trebuie atribuită unei etape târzii). Aceste aşezări dovedesc nişte contacte cu triburile vecine Tiszapolgár: la Ostrovul Corbului, câteva fragmente de tip Tiszapolgár, venite probabil din aşezarea Sălcuța, au fost găsite pe plajă, la Cuptoare Sfogea s-au găsit importuri Tiszapolgár. O situație mai complexă (care urmează să fie lămurită de cercetările viitoare) pare să se releve la Slatina Timiş, unde aşezarea Tiszapolgár ar fi precedată de o aşezare Sălcuța şi urmată de o aşezare de tip mixt Tiszapolgár - Sălcuța (săpături Gh. Lazarovici, A. Munteanu).

Deci, comunitatea noastră sălcuțeană de la Ostrovul Corbului era învecinată, la vest şi nord – nord-vest de nişte comunități Tiszapolgár care trebuie să fi fost dintr-o etapă finală. În interiorul arcului carpatic, se produseseră deja mari perturbări, în urma şocului produs de comunități estice pătrunse din aria nord-pontică, al căror drum este dovedit prin descoperirile de la Decea Mureşului şi Csongrad. De această pătrundere este legată, probabil, întreruperea, mai mult sau mai puțin bruscă, a culturilor cu ceramică pictată din interiorul arcului carpatic, Ariuşd şi Petreşti) formând un pandant al pătrunderii Cernavodă I în aria Gumelnița şi a încheierii acestei ultime culturi. Desigur, a fost vorba de o pătrundere de amploare mult mai mică şi de scurtă durată. Şi este mai probabil să presupunem că au mai continuat să supraviețuiască comunitățile Petreşti – Ariuşd încă un timp. Lipsa importurilor gumelnițene sau cucuteniene se explică prin această perioadă de bulversări care duce la întreruperea momentană a contactelor regionale tradiționale.

Deci, noi putem presupune că, în timp ce trăieşte comunitatea noastră sălcuțeană de la Ostrovul Corbului pe malul Dunării, situația în restul țării este următoarea:

- Moldova este ocupată de comunități cucuteniene din etapa A_4 – AB_1, iar fosta arie Gumelnița de cea Cernavodă I timpurie. În zonele deluroase ale Munteniei, îşi mai continuă existența comunități gumelnițene, care, mai târziu, lipsite de orice fel de contact cu lumea sudică, vor da naştere unui facies de tip Brăteşti, sărăcit în formele de exprimare față de formele culturale anterioare. Fostele grupuri Gumelnița împinse spre vest au evoluat spre o formă Sălcuța deja bine conturată, pentru că elementele

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

gumelnițene tipice, la Ostrovul Corbului s-au estompat considerabil. Mai la vest, comunitățile Tiszapolgár tind să se extindă și în interiorul arcului Carpaților, ca o reacție a pătrunderii nord-pontice. (Decea Mureșului//Tiszapolgár târziu// Sălcuța II // Cucuteni $A_4 - AB_1$)

În lumina datelor oferite de necropola Bodrogkeresztúr de la Ostrovul Corbului prezentăm etapele următoare. Așezarea sălcuțeană, cum am afirmat mai înainte, este suprapusă de o depunere aluvionară groasă, atingând uneori 40 cm. Cultura Tiszapolgár, prezentă în imediata apropiere (cf. Slatina Timiș, cf. importurile Tiszapogár la Ostrovul Corbului) a suferit alterări în urma contactului cu Sălcuța, concretizate prin apariția unor forme total rupte de repertoarul Tiszapolgár: cf. cești cu două toarte, străchini, vasul candelabru, oală de lapte, vas ornitomorf cu motiv spiralic. Aici, în această etapă se pare că motivistica specifică olăriei Bodrogkeresztúr nu este încă pe deplin formată, individualizată: olăria Bodrogkeresztúr incipientă sau este nedecorată sau împrumută unele elemente ale motivisticii sălcuțene.

Etapa sesizată în acest grup de morminte Bodrogkeresztúr își găsește paralele în mai multe puncte din aria Tiszapolgár, dar sub forma care variază în funcție de vecinătatea culturală. Astfel, descoperiri din Transilvania (Deva – Ceangăi, într-o zonă de influență Tiszapolgár; Reci, într-o zonă fostă Ariușd) sau Banat (cf. Slatina Timiș) pun în evidență acest moment de transformare a culturii Tiszapolgár spre ceva nou, dar nu neapărat omogen. Astfel, la Deva Ciangăi, unele toarte reflectă un contact cu Sălcuța, pe când unele motive sunt preluate din fondul Petrești (linii hașurate cu sau fără puncte umplute cu alb), dar transpuse într-o tehnică diferită. La Reci, elementele Sălcuța lipsesc, dar procesul de transformare se reflectă în aceste fragmente pictate care dovedesc un contact încă apropiat de fondul Ariușd. Este posibil, totuși, ca descoperirile de la Deva Ciangăi, cu trăsături Tiszapolgár încă puternice, să reprezinte o etapă mai timpurie în acest proces de transformare decât cele de la Reci, care sunt deja bine detașate de fondul Tiszapolgár.

Aceeași situație, după noi, la Slatina Timiș, în comparație cu materialul de la Ostrovul Corbului: în prima așezare, faciesul de mixtură Tiszapolgár – Sălcuța, cu toarte ușor înălțate, vase patrulatere, decor în benzi hașurate, duce spre Bodrogkeresztúr (este vorba deci de o fază de tranziție), pe când la Ostrovul Corbului, trăsăturile sunt deja manifest Bodrogkeresztúr, chiar dacă incipiente.

În orice caz, pare evident contactul Tiszapolgár – Sălcuța, necesar pentru nașterea culturii Bodrogkeresztúr, petrecut pe linia coridorului Timiș – Cerna – Dunărea bănățeană.

În funcție de situația de la Reci (elemente de sincronizare cu faza Cucuteni A – B), se poate spune că etapa timpurie Bodrogkeresztúr se situează în cadrul fazei Cucuteni A – B. Este greu de precizat la ora actuală în ce moment din această fază, probabil în cursul primei jumătăți a ei (triburile finale Tiszapolgár putând acoperi și începutul fazei Cucuteni A - B).

Deci (Bodrogkeresztúr a // Sălcuța III // Cucuteni AB)

Etapa următoare, într-un fel clasică, cuprinde toate elementele specifice ale culturii Bodrogkeresztúr în ceea ce privește formele: oale de lapte, cești cu două toarte, vase de suspensie, „vase de flori" dar și în ceea ce privește motivistica: meandre, romburi, mai rar spirale în tehnica de incizie acoperită cu alb. Este cazul Mormântului 22, cu un inventar bogat, constând din vase (7), podoabe de aur și scoici, ofrande. Oricât

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

de clasice ar fi manifestările Bodrogkeresztúr din această etapă, zisă de individualizare (Roman), totuşi fondul Sălcuța (Sălcuța II c) sau mai degrabă influențele sălcuțene (Sălcuța III) sunt pregnante.

Pentru această etapă, nu dispunem de nici un element care să ne ajute s-o ancorăm în sistemul periodizării cucuteniene.

*

Ultima etapă a culturii Bodrogkeresztúr este reprezentată în cimitirul nostru printr-un singur mormânt. Dar, faptul că în S XII, la partea superioară a sterilului aluvionar, s-au descoperit mai multe fragmente, unele cu scoică în pastă, şi printre ele două decorate cu împunsături succesive, într-o motivistică tipic Bodrogkeresztúr şi faptul că s-au mai găsit pe plajă două fragmente cu toarte aplicate, ne îndeamnă să credem că grupul de morminte din această ultimă etapă a fost mai important, fragmentele menționate mai sus provenind mai degrabă din morminte distruse, cărate de apele Dunării decât dintr-un nivel de locuire de tip Herculane II.

Mormântul nr. 38, pe care-l atribuim acestei etape, avea ca inventar un vas globular scund, cu câte două toarte pastilate împerecheate şi decorat în tehnica împunsăturilor succesive cu registre .

Atunci când olăria Bodrogkeresztúr se lasă contaminată de fenomenul Herculane – Cheile Turzii, începe un „proces de depersonalizare", ca să preluăm expresia lui Petre Roman, proces care în Ungaria a primit denumirea de Bodrogkeresztúr II. Acest moment, pentru regiunea Porților de Fier, corespunde orizontului II de început de la Herculane şi are şanse să fie sincron cu ultimele manifestări Sălcuța IV din Oltenia.

Complexe Bodrogkeresztúr din această etapă finală le mai găsim în Banat, la Curtici (mormânt) unde tehnica împunsăturilor succesive apare singură, neasociată cu toartele pastilate, dar şi în Transilvania la Tg. Mureş, în toată aria Petreşti (vase Bodrogkeresztúr + fragmente ceramice pictate).

Etapa a treia Bodrogkeresztúr, cu toarte pastilate şi tehnica Furchenstich, nu are cum să intre profund în orizontul Herculane II – Cheile Turzii, pentru că Herculane II – Cheile Turzii reprezintă clar etapa următoare de mai mare amploare în procesul de uniformizare culturală din eneoliticul târziu, întins pe un teritoriu care depăşeşte limitele teritoriului Bodrogkeresztúr şi înglobând manifestările Bodrogkeresztúr în aşa fel încât ele nu se mai pot distinge.

Analogiile sesizabile între ceramica pictată cu alb din Cheile Turzii şi ceramica neagră lustruită din unele aşezări cucuteniene (de tip Tg. Ocna – Podei) sau mixte (Sărata-Monteoru) dovedeşte un sincronism Herculane II – Cheile Turzii – Cucuteni B final.

În concluzie, cultura Bodrogkeresztúr în sensul larg al ei (adică fiind inclusă şi etapa C, cu toarte pastilate şi Furchenstich) s-a dezvoltat în paralel cu fazele Cucuteni AB (poate parțial numai) şi Cucuteni B.

Sincronismele stabilite de către Vl. Dumitrescu şi contestate de Petre Roman între culturile Cucuteni şi Bodrogkeresztúr sunt nesatisfăcătoare, în sensul că la baza lor stă un material socotit Bodrogkeresztúr şi care, de fapt, este nespecific culturii

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Bodrogkeresztúr, aparţinând acestei ultime faze, de depersonalizare, de contaminare, de către fenomenul toartelor pastilate.

Concluziile sunt că prin poziţia lui stratigrafică, complexul Bodrogkeresztúr de la Ostrovul Corbului, cu etapele lui succesive, a dat posibilitatea să fie ancorat mai solid în realităţile eneoliticului final din Banat, Crişana şi Transilvania.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Les relations sud-orientales de la civilisation de Bodrogkeresztúr à la lumière des découvertes d'Ostrovu Corbului (dpt. de Mehedinți, Roumanie)*

Ann Dodd-Oprițescu

Le cimitière Bodrogkerestúr d'Ostrovu Corbului se trouve au lieu dit „Cliuci", sur les bords du Danube, dans le secteur du km fluvial 911. Le sit de Cliuci, habité déjà à l'époque épipaléolitique, présente une très intéressante succession culturelle, raison pour laquelle des fouilles y sont pratiquées de façon ininterrompue depuis douze ans.

A l'heurre actuelle, le nombre des sépultures dégagées atteint la trentaine. Nous ignorons quelle a été l'étendue réelle de la nécropole: plusieurs sépultures ont déja été détruites (et continuent de l'être) par les eaux du Danube. Par ailleurs, il est fort possible que le cimetière s'étende plus à l'intérieur: mais étant donné l'épaissaer des dépôts dans cette zone (la succesion culturelle y est intacte), il este difficile en 1983 l'établissement sera recouvert par le lac d'accumulation de l'hidrocentrale Porților de Fier II.

Il s'agit d'un cimetière plat, d'inhumation, come cela est la règle pour la civilisation de Bodrogkeresztúr. Les sépultures se caractérisent par des fosses creusées à une faible profondeur (40 – 50 cm au maximum). Les fosses sont généralement de forme ovale, ou rectangulaire aux coins arrondis (dans un seul cas: une fosse ronde, pourvue d'une fosse-annexe plus petite, le tout prenant la forme d'une fosse-anexe plus petite, le tout prenant la forme d'un 8).

Des 30 sépultures dégagées, 28 sont individuelles, et 2 doubles. La plupart des individus sont adultes (22). Pour la détermination du sexe, nous attendons les résultas de l'analyse anthropologique. Sur un total de 24 squelettes (les autres étant insuffisamment bien conservés), on a constaté que 21 étaient en position latérale (3 sur la droite, 18 sur la gauche), et 3 en position dorsale (il semble qu'aucune considération d'âge ou de sexe n'entre en jeu dans cette distinction). Tous sont en position recroquevillée, dans certains cas même très prononcé, impliquant la présence de liens autour du linceul. L'orientation est très stricte: est (tête) – ouest (jambes) avec la possibilité d'une légère déviation ENE – OSO. Le regard est en direction du sud. Une seule sépulture fait exception, avec une orientation ouest-est (regard en direction du nord). A rappeler que l'orientation de Tiszapolgár que pour celle de Bodrogkeresztúr (I. Bognár – Kutzián, 1963). La conservation des ossements est en général bonne. Mais en raison de la position topographique de la nécropole, des bouleversements se sont produite, dont il nous faut tenir compte avant toute interprétation de rite funéraire: nous nous référons ici à ces sépultures plus spéciales, qui présent des mutilations ou des remaniements. A Ostrovu Corbului, un seul cas nous semble digne d'intérêt: il s'agit d'une sépulture où il ne reste

---

* Le cimitière d'Ostrovu Corbului est actuellement l'objet d'une étude monographique, qui sera publiée sous la signature de P. Roman et nous-même. P. Roman, responsable du chantier archéologique d'Ostrovu Corbului, nous a permit de communiquer, à l'occasion de ce XII Internationales Symposium über das Spätäneolithikum und die Frühbronzezeit, Novi Sad-Vrdnik, 3-7 Oktober 1982, quelques observations préliminaires.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

plus du crâne que la mandibule inférieure. Et à l'endroit resté vacant, avait été posé un vase.

En ce qui concerne l'inventaire funéraire, il nous remarquer d'abord que 9 sépultures en sont dépourvues (mais 4 de ces sépultures ont souffert des dérangements, à la suite des crues du Danube). Le mobilier funéraire comporte de la céramique (c'est la composante de base), des éléments de parure, et des offrandes. Les vases (de 1 à 7 exemplaires, le plus fréquemment: 2 – 3), emplacés de façon variable auprès du défunt, constituent un répertoire assez diversifié: „pots à lait" (les traditionnels Milchtöpf), tasses à deux anses, écuelles, jattes, vase à bec verseur, vase ornithomorphes, vase candélabre, vases globulaire. Du point de vue technique, on constate deux catégories: l'une exécutée dans une argile fine, bien modelée, recouverte d'une slip lustré; l'autre avec beacoup d'impuretés (sable, gravier, coquillages grossièrments pilés), et modelée de façon très négligée. Dans un cas comme dans l'autre, l'argile se désintègre facilement (insufisence de cuisson, explicable par le fait que ces vases étaient exécutés d'emblée comme pièces de mobilier funéraire).

La majorité du matériel est non décoré. Pour les quelques exemplaires décorés, on relève comme technique de décor: impressions, sillons, cannelures, piqûres successives (Furchenstich), peinture avant cuisson, lustrage (de la surface entière du vase; les zones initialement peintes apparaissent maintenant mates, le peinture ayant attaqué le fond lustré; ne garde les traces de lustrage que le motif réservé du fond: cf. le petit vase ornithomorphe. Les éléments de parure sont peu nombreux. Ils proviennent pour la plupart de la sépulture 22 (la plus richement fournie: 7 vases, éléments de parure, offrandes); 3 petites appliques d'or, de forme conique, et d'innombrables perles de coquillages. Une autre sépulture a livré une boucle d'oreille d'or. D'autres découvertes (un anneau, une amulette à double perforation) ne sont pas attribuables de façon certaine à la necropole elles pourraient appartenir à la strate culturelle Sălcuța.

L'évolution typologique de la céramique indique un usage prolongé de la nècropole. Jusqu'à présent, nous n'avons constaté aucun cas d'intersection ou de superposition. Cela signifie que les tombes étaient indiquées par un signe quelconque (monticule de terre, clôture), visible pour plusieurs générations.

*

A l'heure actuelle, Ostrovu Corbului représente le point le plus sudique des découvertes Bodrogkeresztúr (cf. Banat yougoslave et roumain), mais encore le point le plus oriental de la zone sudique de son aire de diffusion (Patay, 1974, p. 5, Beilage 1, et p. 61 sq; Lazarovici 1976, p. 80 sq., Abb. 1; Roman 1981, 25 – 26). Découverte totalement inattendue dans cettte région de l'Olténie (les objectifs Bodrogkeresztúr du Banat sont situés plutôt à l'ouest de cette province: Beba Veche, Cenad, Sânpetru German, Curtici), puisque nous sommes ici en pleine zone Sălcuța. Découverte qui tout fois replacés dans un contexte géographique et chronologique plus large, prend un caractère logique: nous pensons aux importations Tiszapolgár trouvées à Ostrovu Corbului même (lieu-dit Botul Piscului), dans le cadre d'un établissement sălcuțéen et dans un autre établisssement Sălcuța du sud-est du Banat Cuptoare-Sfogea, fouilles Gh. Lazarovici et A. Oprinescu), et à la station Tiszapolgár apparue non loin de là, à Slatina Timiş (fouilles Gh. Lazarovici et A. Oprinescu).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Du point de vue stratigraphique, la situation est la suivante: les fosses du cimitière ont été creussées dans le stérile alluvial qui sépare le strate Sălcuța de la strate Coțofeni. Dans la partie supérieure du stérile, apparaissent quelques éléments épars qui indiquent un éventuel habitat de type Sălcuța IV.

Dans plusieurs cas, les fosses perforent totalemen la couche stérile, et pénètrent dans la strate Sălcuța, sectionnant même des habitations. Donc, en fonction de la stratigraphie verticale, nous pouvons dire qui le cimetière est plus récent que le niveau d'habitation Sălcuța, dont il est séparé par un stéile résultant d'une inondation catastrophique.

Le matériel issu de l'établisseement sălcuțéen n'a pas encore été anlysé. Il est certain en tout cas qu'il reflète une étape clasique dirons-nous de cette civilisation, dans le sens qu'elle nous apparaît ici pleinement constituée. Donc, nous disposons d'un *terminus post-quem* pour notre cimitière, à savoir Sălcuța II (b..c?)

Cela nous est confirmé par des données relevant de la stratigraphie horizontale: à Cuptoare – Sfogea, nous avons un établissement Sălcuța II b-c avec des importations Tiszapolgár. Non loin de là, à Slatina Timiş, la situation est très interessante: la station Tiszapolgár présente deux étapes de développement: dans les dépôts plus anciens, on constate des influences et des éléments Sălcuța; dans les dépôts supérieures les germes d'une transformation vers une nouvelle forme culturelle, de caractère Bodrogkeresztúr.

Le terminus *ante-quem* de la nécropole (nous entendons bien: en fonction du matériel dégagé jusqu'à présent) est plus délicat à fixer. Nous avons indiqué plus haut l'existence de quelques éléments de type Sălcuța IV dans la partie supérieure du stérile : ou bien il s'agit d'un niveau d'habitation Sălcuța IV, ou bien ces quelques éléments proviennent de sépultures détruites de la nécropole Bodrogkeresztúr qui, dans une étape finale, a pu être contemporaine avec le début de la phase Sălcuța IV: c'est ce que semble indiquer la Sépulture 38, pourvue d'une vase décoré selon la technique des piqûres successives (Furchenstich), et agrémenté de 4 petites anses appliquées. Donc, la nécropole a été en usage pour une période convrant approximativement la phase Sălcuța III et le début de la phase Sălcuța IV.

Cette contemporanéité ressort d'ailleurs très clairement du matériel céramique pris dans sa totalité. L'empreinte sălcuțéenne est visible aussu bien le répertoire des formes (écuelles, jettes, pots à col court, pots à col cylindrique et anses au niveau des épaules, tasses à deux anses...) que dans la motivistique (spirales) et la technique d'ornamentation (peinture crue, cannelures, sillons).

Cette communauté Bodrogkeresztúr a par ailleures eu des contactes avec la population Cernavodă I, dont elle a subi certaines influences: c'est ce qui ressort tout d'abord de la nature du dégraissant utilisé, à savoir les coquillage pilés, pour une partie du matériel (cette observation est d'ailleurs valable également pour la céramique de l'établissement sous-jacent). En outre, quelques vases semblent être inspirés du répertoire cernavodéen.

Il est évident que l'analyse intégrale du matériel mettra en évidence d'autres éléments liés à l'évolution culturelle de l'Enéolithiqie tardif de Roumanie.

L'évolution typologique constatée dans l'inventaire céramique indique que la nécropole a été utilisée par plusieurs générations. Les sépultures peuvent être réparties en 3 groupes:

a) avec prédominante sălcuțéenne;

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

b) de type Bodrogkeresztúr „classique";
c) de type évolué

Les premières, qui correspondent à la première phase d'utilisation de la nécropole, se caractérisent par une céramique de type „méridonial" très prononcé. C'est le cas de la Sépulture 14, par exemple, dont le mobilier funéraire se compose de 4 vases: un vase – candélabre, d'un type empruntéau répertoire gumelniţien, une tasse à deux anses sans décor, une écuelle (deux formes donc typiquement sălcuţéennes); la seule note Bodrogkeresztúr est donnée par un vase à suspendre, d'exécution très sommaire. Le traditionnel Milchtopf semble tirer son origine du „pot à lait" sălcuţéen, tel qu'il apparaît dans la Sépulture 10. Certes, on est encore loin des véritables Milchtopf: mais il suffit d'une simple élévation du col, qu'il soit cylindrique ou tronconique, pour obtenir cette forme si spécifiquement Bodrogkeresztúr.

La Sépulture 22 pourrait représenter la phase classique de notre cimitière: les formes revêtent un caractère définitif, Bodrogkeresztúr (vases à suspendre, Milchtopf), décorés selon la mode spécifique de motifs incisés angulaires peints en rouge cru, réservés du fond lustré du vase, incisé en résille remplis de pâte blanche. Mais dans ce même lot, il existe deux vases si typiquement sălcuţéens – par leur forme comme par leur ornamentation – que la Sépulturee 22 résume à elle seule le processus d'évolution de la civilisation de Bodrogkeresztúr sur l'actuel territoire roumain.

Quant au 3e groupe, qui n'est pour l'instant représenté que par une seule sépulture (Sép. 38, avec le vase décoré en Furchenstich et pourvu de 4 anses appliquées), il correspond vraisemblement à la dernière phase du cimitière, et se situe chronologiquement au niveau de l'horizon des anses appliquées.

*

Pour conclure, il nous faut soulignier tout d'abord l'apport massif sălcuţéen que reflète l'inventaire céramique. Or, cela peut être interprété de deux façons:

1) Le cimitière représente une variante locale, méridionale de la civilisation de Bodrogkeresztúr. Le contexte culturel étant ici de nature sălcuţéenne, il est normal que cette variante soit imprégnée d'éléments sălcuţéens, éléments qui d'ailleurs ne s'estompent même pas au niveau de la phase clssique (cf Sép. 22). De la même manière s'explique le vase de type Sălcuţa IV de la Sép. 38.
2) Le cimitière (plus précisément le premier groupe de sépultures) reflète une certaine étape dans le processus de formation de la civilisation de Bodrogkeresztúr.

Il nous faut rappeler ici la position de certains chercheurs roumains qui, pour mettre en évidence le caractère particulier des découvertes de type Bodrogkeresztúr à l'intérieur de l'Arc Carpatique, ont proposé de les grouper en un facies local (Gheja pour N. Vlassa, 1964, p. 366; Gorneşti pour P. Roman, 1971, p. 353 – 355), le terme de Bodrogkeresztúr ne devant s'appliquer qu'aux découvertes reflétant un fond Tiszapolgár „pur". En fait, pour P. Roman, les découvertes de type Gorneşti sont plus qu'une simple variante locale, pusqu'elles indiquent le voie selon laquelle prend forme la civilisation de Bodrogkeresztúr: les vestiges transylvains ne sont pas le résultat d'une diffusion de la civilisation de Bodrogkeresztúr vers l'intérieur de l'Arc Carpatique, mais d'une fusion d'éléments culturels divers: Tiszapolgár + Petreşti + Ariuşd + Decea

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Mureşului + Sălcuța (ibidem; 1981, p. 25). Par le contact (qui a dû être direct) avec l'aire Sălcuța, s'expliquent de nombreuses formes du répertoire Bodrogkeresztúr, et certains éléments de la motivistique (tout particulièrement la spirale, que nous retrouvons jusque dans la plaine de la Tisza: cf. Kutzián, 1963. Aux civilisations à céramique peinte de Transylvanie, la céramique Bodrogkeresztúr va emprunter la motivistique, moyennant un changement des procédés techniques (la peinture est remplacée par la technique de l'incision et de l'incrustation).

Ainsi, de la même façon que Reci (dép. De Covasna, cf. Székély 1964, p. 121-126; Roman, 1971, p. 109- 110) pourrait représenter une première étape évolutive locale (résultat d'une fusion d'éléments Ariuşd + Tszapolgár), Ostrovu Corbului serait une autre étape locale initiale, correspondant à une fusion des éléments Sălcuța et Tiszapolgàr tardif. Ostrovu Corbului et Reci se situeraient donc à un moment quand la fusion des divers éléments ne se fait que de façon incomplète, locale. Le processus d'assimilation n'est réalisé dans un second temps, quand tous les éléments en trent en jeu, temps qui marque à son tour une première étape dans la constitution du grand complexe énéolithique final Sălcuța IV – Herculane II – III – Cheile Turzii – Hunyadi Halom.

BIBLIOGRAPHIE

Kutzián (1963): I. Bognár – Kutzián, *The Copper Age Cemetery of Tiszapolgár-Basátanaya*, AH, XLII, 1963.

Lazarovici (1976): Gheorghe Lazarovici, *Über der Frühäneolithikum im Banat*, Istraživanja 5, 1976, pp. 80 – 82.

Lazarovici, Munteanu (1980): Gheorghe Lazarovici, Ion Munteanu, *O nouă descoperire Tiszapolgár în culoarul Timiş-Cerna,* comunicare la sesiunea ştiințifică de la Băile Herculane, noiembrie 1980.

Oprinescu (1981): Adriana Oprinescu, *Contacte între culturile Sălcuța şi Tiszapolgár în culoarul Timiş-Cerna,* comunicare la Institutul de Arheologie din Bucureşti, decembrie 1981.

Patay (1974): Pál Patay, *Die hochkupferzeitliche Bodrogkeresztúr Kultur*, BerichtRGK, 55, 1974.

Roman (1971): Petre I. Roman, *Strukturänderungen des Endäneolithikum im Donau-Karpaten-Raum*, Dacia, NS, XV, 1971, pp. 31-169.

Roman (1981): Petre Roman, *Forme de manifestare culturală din eneoliticul târziu şi perioada de tranziție spre epoca bronzului,* SCIVA, 32, 1981, pp. 21 – 42.

Székely 1964 : Z. Székely, *Descoperiri din neoliticul târziu în aşezarea de la Reci*, SCIV XV, 1964, 1, p. 121-126.

Vlassa (1964): N. Vlassa, *Contribuții la cunoaşterea culturii Bodrogkeresztúr în Transilvania*, SCIV XV, 1964, 3, p. 351-367.

Vlassa (1976): N. Vlassa, *Considerații la cunoaşterea culturii Gheja – Bodrogkeresztúr în Transilvania*, pp. 56 – 71, dans Neoliticul Transilvaniei, Cluj, 1976.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Morminte de incinerație din epoca bronzului

Petre Roman

În 1981, cetățeanul Ciocârlan Ion, a cărui casă și grădină se aflau în jurul km fluvial 912, săpând un șanț pentru temelia unei încăperi de lungire a casei și o groapă pentru un stâlp de gard, a găsit și ne-a înmânat mai multe vase întregi sau fragmentate. Nici spațiul nici timpul nu ne-au permis practicarea unor săpături *ad-hoc*. Din aceeași curte, același locuitor ne-a mai dat în 1982, fragmente ceramice provenind de la circa 5 vase de dimensiuni mai mari (4; fig. 78/1 – 2, 4 – 5) și o strachină (fig. 72/3).

Gabriel Crăciunescu a recuperat, în aceleași condiții, 2 statuete fragmentate (fig. 71/1, 2) și au vas „solniță" (fig. 69/1). Au fost publicate recent în Drobeta XVI, 2006 unde, la p. 144-145, avem următoarea relatare pe care o citățm: „Mormântul a fost descoperit în sat, în gospodăria cetățeanului I. Ciocârlan, care este situată pe un teren ușor dominant față de restul zonei, la distanță de circa 1 km de punctul unde a efectuat P. Roman binecunoscutele cercetări. Descoperitorii nu au păstrat din mormânt decât aceste trei piese care au avut norocul să fie ceva mai întregi. Restul materialului ceramic, fragmentar, l-au aruncat și a fost acoperit de gunoaie, astfel încât, la mult timp, când a fost semnalată descoperirea, noi nu am mai putut să recuperăm nimic".

După culoare și ardere avem două categorii de vase: marea majoritate este de culoare cenușie-închisă; o strachină fragmentară este arsă secundar cărămiziu iar cele două statuete au ardere roșiatică.

Obiectele descoperite în 1981 sunt vase miniaturale, altele mici și mijlocii având un rol ritual nu casnic. Patru dintre ele imită mai degrabă cănițe (ca ceșcuțe ar fi prea mici), cu gât înalt, corp bombat turtit, fund inelar, tortițe în bandă care unesc marginea de corp. Sunt prevăzute cu trei butoni – proeminențe amplasate pe maxima rotunjime a corpului (fig. 66/1-4). Un exemplar (fig. 66/4) are buza oblică, altul (fig. 66/1) are ornamente punctate abia vizibile în jurul butonilor și pe corp.

O cană, de dimensiuni mijlocii, are fund inelar, o toartă care se înalță ușor deasupra marginii în sistem cornițe și este ornamentată pe gât, sub margine și pe corp cu șănțulețe lustruite, incizii, proeminențe sau adâncituri înconjurate cu impresiuni circulare (fig. 66/5).

Cele două străchini sunt: una fragmentară arsă secundar (fig. 67/1), cu doi lobi pe margine și 2 tortițe sub margine perforate orizontal, a doua (fig. 68/a-b) cenușie cu tortițe cornute. Ambele au ornamente specifice (67/1; 68).

Alte două văscioare (fig. 67/2-3) reproduc miniatural urne etajate. Sunt prevăzute cu proeminențe sau tortițe fără uz practic și n-au ornamente pe corp.

Apar și două vase de dimensiuni mai mari care pot fi socotite urne (fig. 69, 70). Uneia (fig. 69/2) îi lipsește gâtul din vechime, alta a fost parțial distrusă de descoperitor (fig. 72/5). Ambele au urme de la două toarte cu baza pe umăr. Unul are pe umăr câte trei adâncituri înconjurate cu impresiuni circulare (fig. 69/2) care se găsesc și în jurul celor patru proeminențe plasate pe maxima rotunjime a vasului. Al doilea vas, cel mai mare (fig. 70), are, de asemenea, proeminențe pe maxima rotunjime a corpului dar nu și ornamente.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

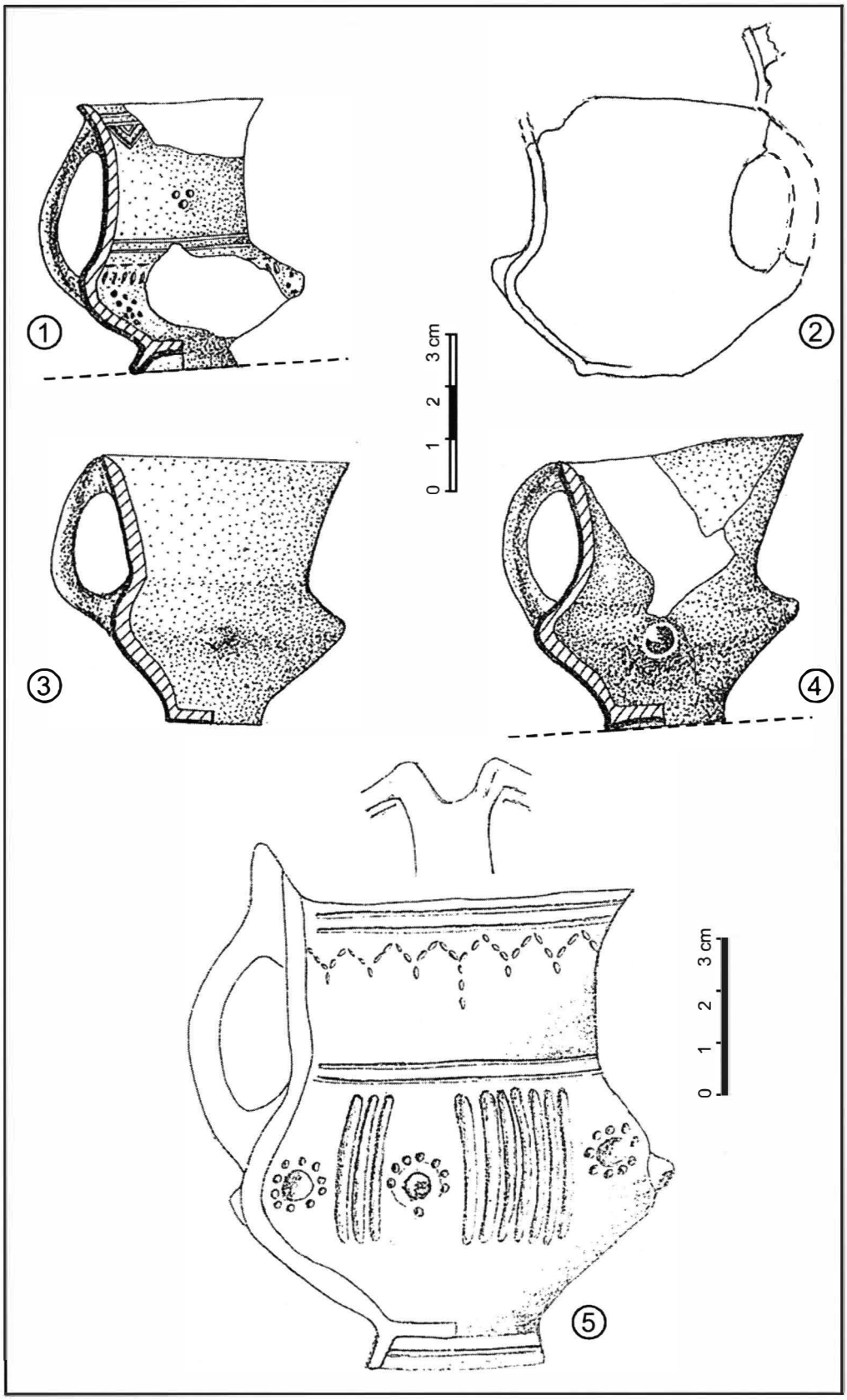

Fig. 66. Vase Gârla Mare, din curtea Ciocârlan Ion

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

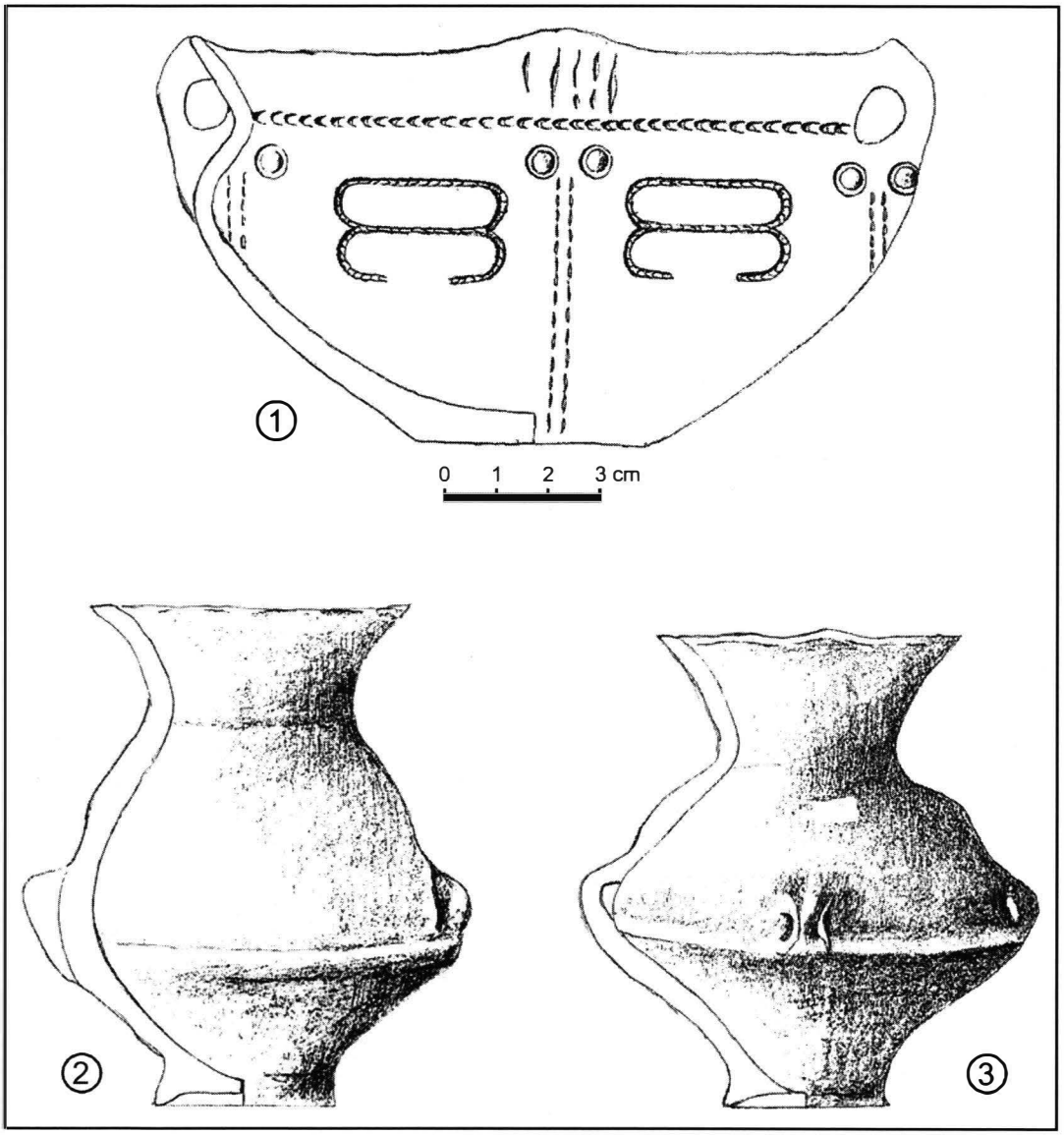

Fig. 67. Vase Gârla Mare (1-3), din curtea Ciocârlan Ion

În 1982 am primit de la acelaşi locuitor fragmente de la cinci vase cenuşii, din care patru provin de la vase urne (fig. 72/1, 2, 4, 5) iar unul de la o strachină (fig. 72/3) cu ornamente asemenea celor anterior descrise.

Cei doi idoli şi vasul „solniță' au fost reproduse de G. Crăciunescu (*op. cit.*), una dintre figurine (fig. 71/2) apărând anterior pe coperta volumului Symposia Thracologica IX.

Materialul ceramic menționat mai sus are corespondențe în cel descoperit în aşezarea şi complexele Gârla Mare de la Botul Cliuciului[134] şi oferă posibilitatea de a le atribui unei etape din cele trei, sesizate stratigrafic, în aşezare. Mai multe detalii vom putea oferi însă numai după publicarea manuscrisului lăsat de Ann Dodd-Oprițescu.

[134] Bernhard Hänsel u. Petre Roman, *Siedlungsfunde der bronzezeitlichen Gârla Mare – Grupe bei Ostrovul Corbului östlich des Eisernen Tores*, în PZ 59, 1984, p. 188-229; Petre Roman, Ostrovul Corbului, 1.a., *Istoricul cercetării. Săpăturile arheologice şi stratigrafia*, p. 32, Bucureşti 1996.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

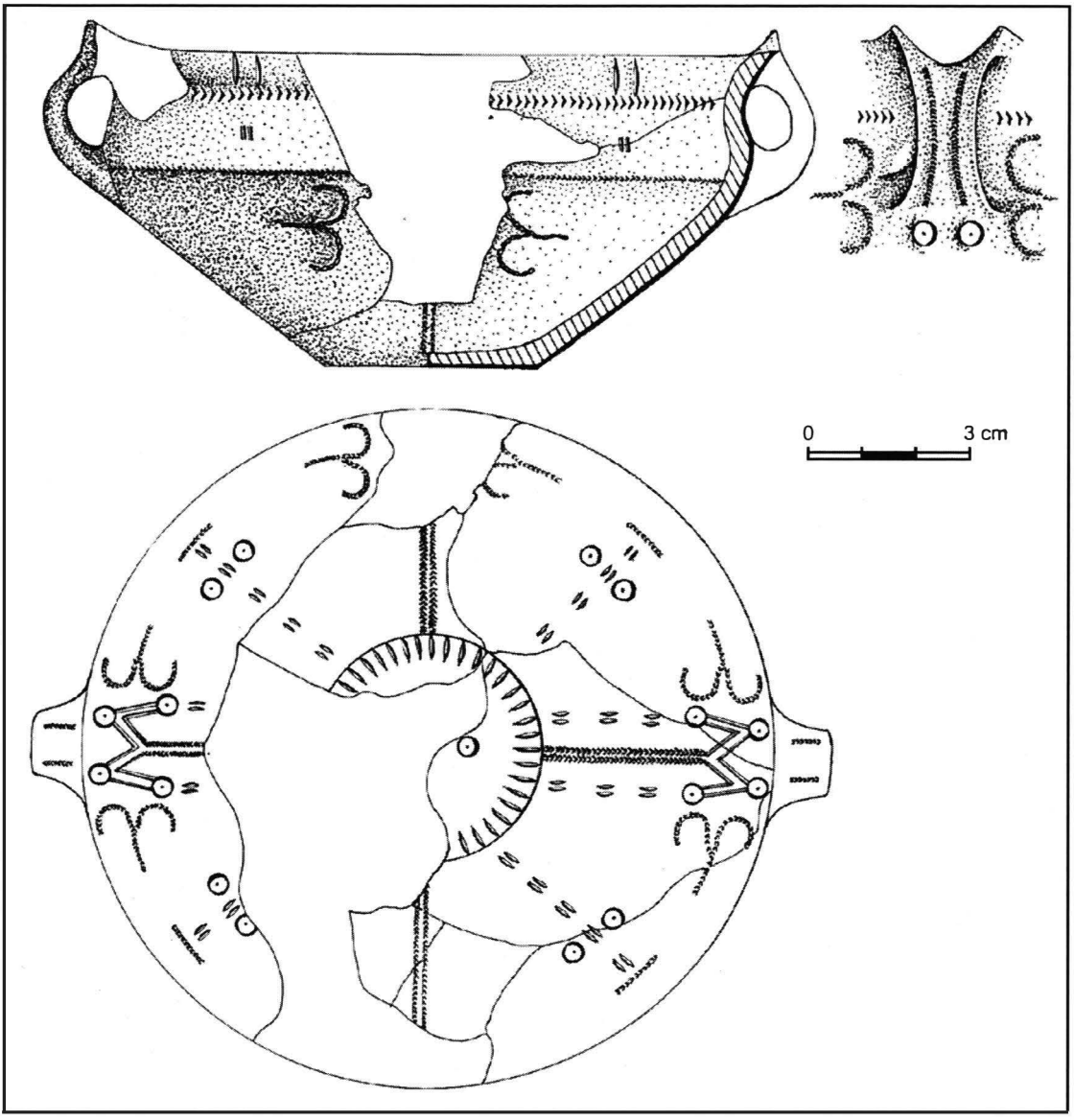

Fig. 68. Strachină fragmentară Gârla Mare, din curtea Ciocârlan Ion

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

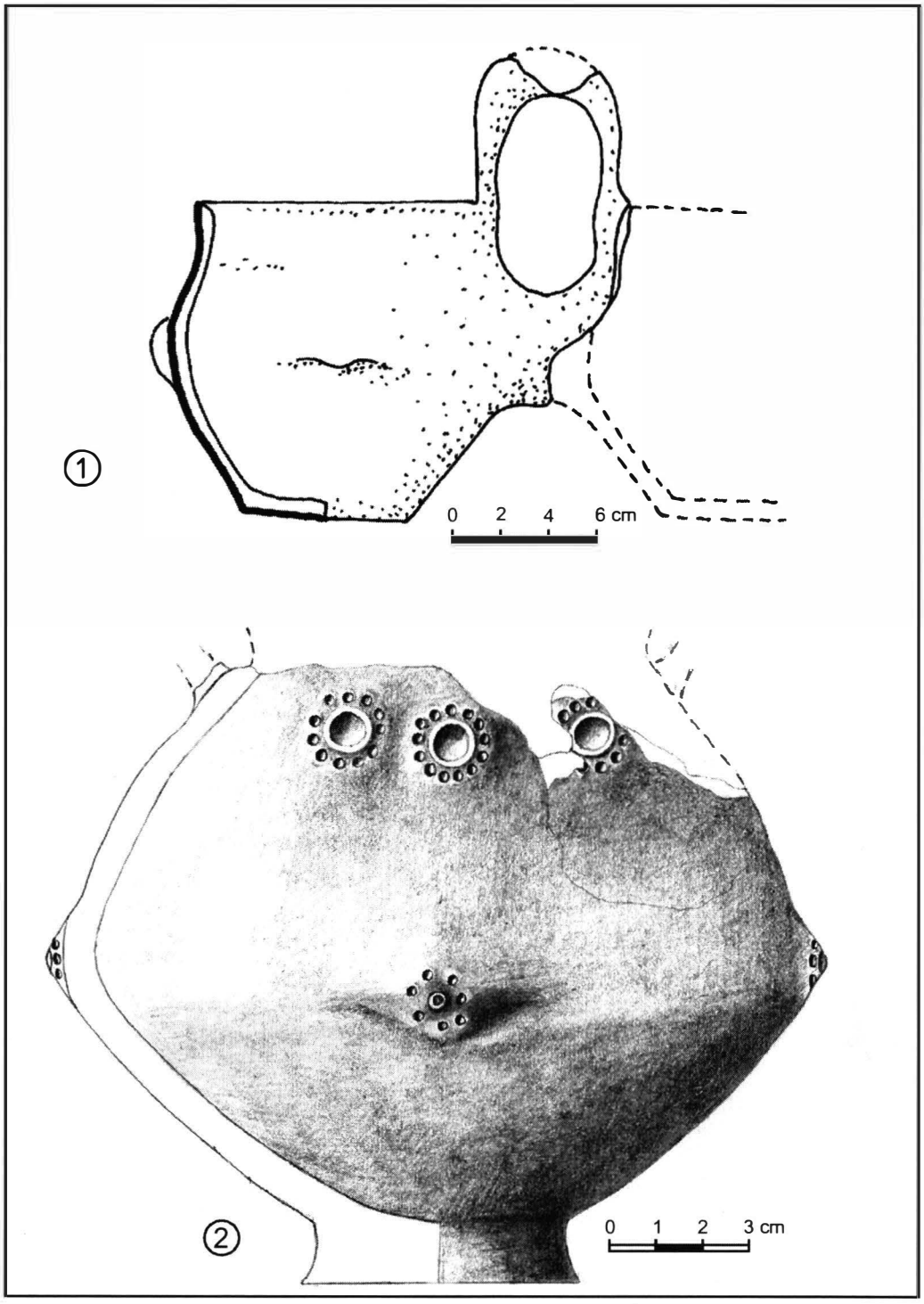

Fig. 69. Vase din curtea Ciocârlan Ion. 1 – „Solniță" (după G. Crăciunescu)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

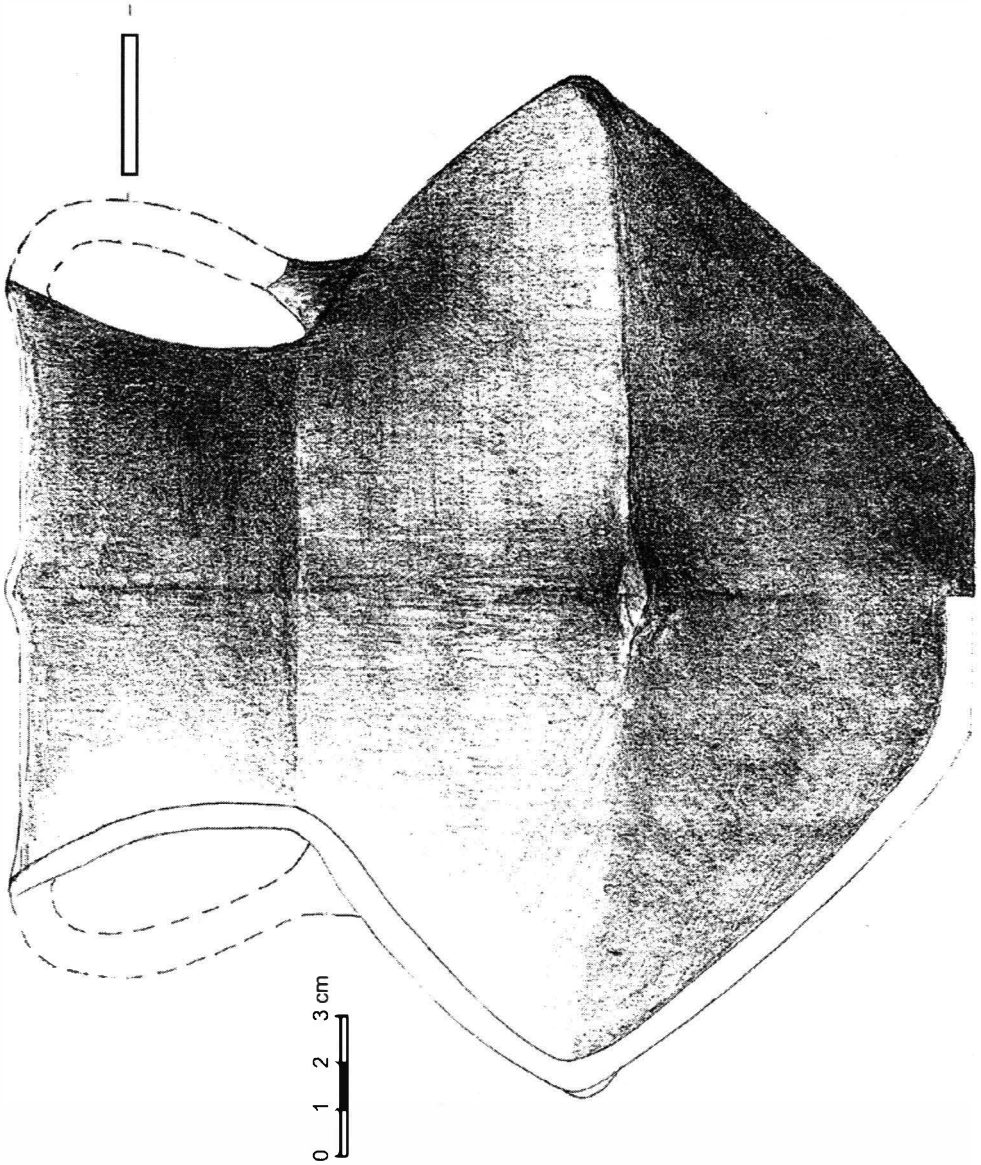

Fig. 70. Vas din curtea Ciocârlan Ion

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

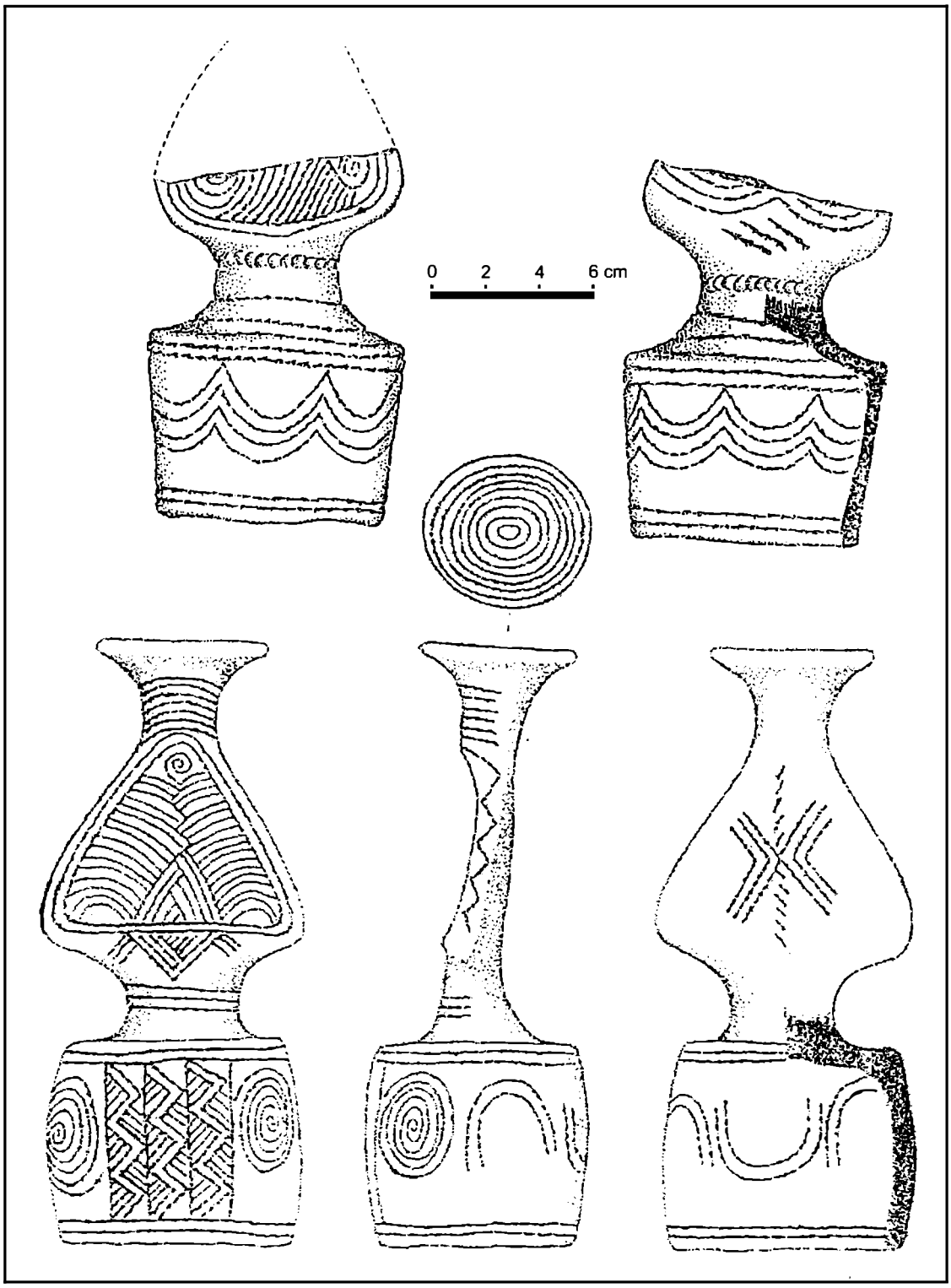

Fig. 71. Idoli din curtea Ciocârlan Ion (după G. Crăciunescu)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

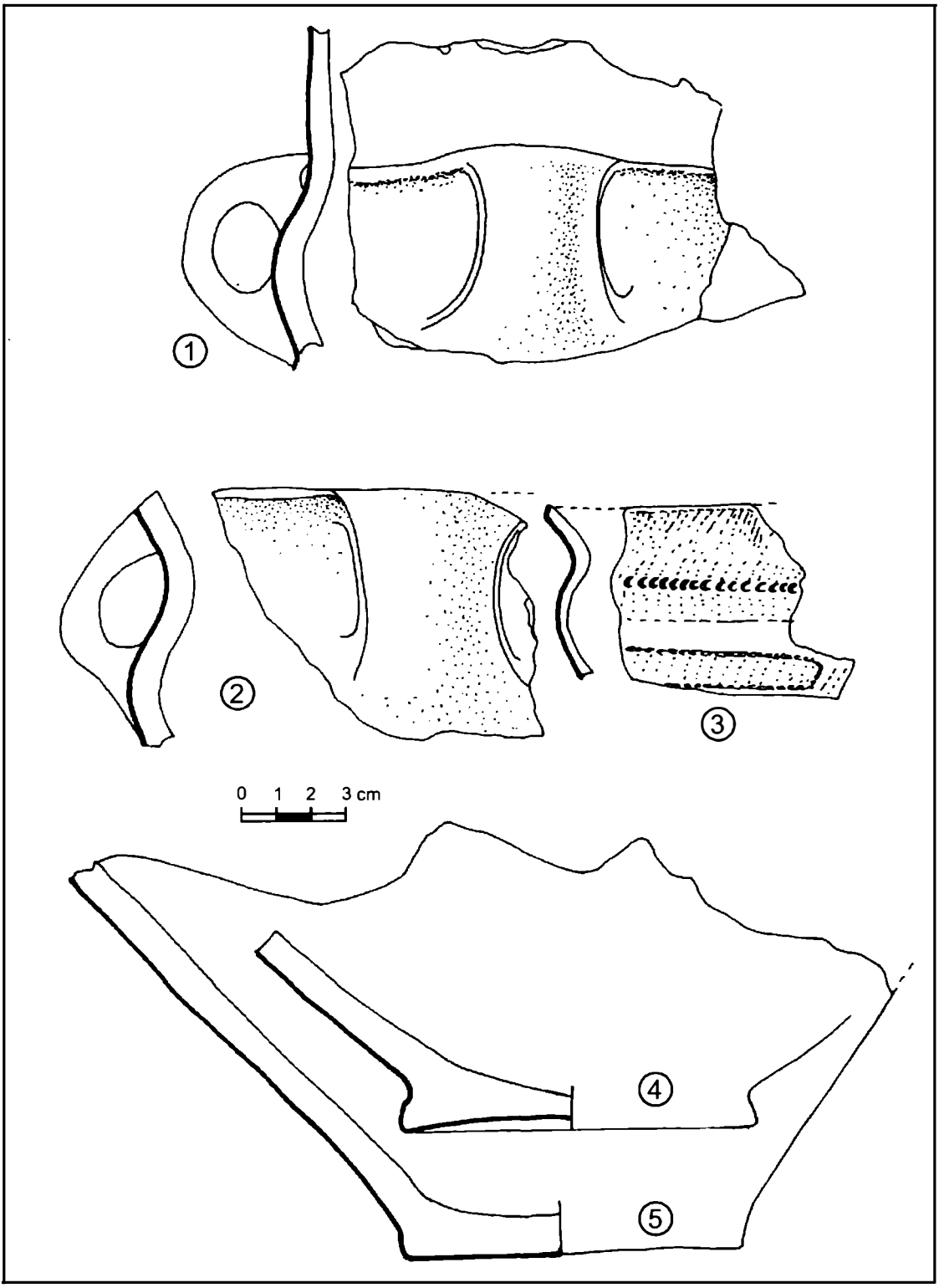

Fig. 72. Fragmente de vase din curtea Ciocârlan Ion

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Morminte Hallstattiene

Petre Roman

M. 33/1980, sector A (fig. 2; 73/1)

Aşa cum am menţionat în rândurile introductive, unul dintre cele mai reprezentative morminte hallstattiene, M. 33/1980, l-am oferit spre publicare lui Emil Moscalu (*op.cit.,* p. 117-123).

În cele ce urmează, reproducem cele menţionate de noi în carnetul de săpături (nr. 2/1980, filele 133-137). Mormântul a fost descoperit pe fâşia de frontieră, cu partea frontală a craniului spălat de apele Dunării. Era orientat NNE – SSV, capul spre nord cu privirea spre sud, întins pe spate, cu mâinile pe lângă corp. La cap, groapa era complet distrusă de ape şi se păstra, în continuare, pe dimensiuni şi adâncimi variabile. În umplutura gropii, în afara pământului cenuşiu, cu cenuşă şi bucăţi de cărbune ce par a aparţine culturii Coţofeni al cărui strat a fost deranjat, s-au găsit bucăţi mari de vatră mobilă cu gardina înaltă. Tot de această vatră ţin şi două recipiente cilindrice (Em. Moscalu, *op. cit.,* fig. 1/3; 2; 3/1-4). În dreptul abdomenului, în umplutură, s-a aflat o fibulă fragmentară de bronz (*ibidem*, fig. 3/7). În pământul de umplutură erau fragmente ceramice din care două par hallstattiene. Pe braţul stâng era un cap lobat de ac (*ibidem*, fig. 3/8), iar în lungul radiusului stâng (*ibidem*, fig. 3/10) un cuţit de fier (*ibidem*, fig. 3/10) şi o aplică de bronz (*ibidem*, fig. 3/9; 2). Groapa, prelung ovală, mai largă până în dreptul bazinului, zonă în care avea marginile placate cu pietre mari, era mai îngustă şi puternic albiată în dreptul picioarelor ale căror tibii şi peronee zăceau oblic pe o pantă foarte înclinată (Moscalu, *op.cit.*, fig. 2) în sus.

Situaţia presupune forţarea ligamentelor şi ruperea lor în timpul îngropării. Adâncimea fundului gropii era la – 2,46 m de la cota 0.

M. 39/1981 Situat la 60 cm spre est şi cu 35 cm mai sus de maxima adâncime a gropii M. 33 dar mult mai apropiat de adâncimea picioarelor M. 33. Faţă de cota 0, capul era la -189,5 cm iar picioarele la -198,5 cm.

Spre deosebire de M. 33, scheletul M. 39 zăcea într-o poziţie înclinată de la sud spre nord, capul spre sud, picioarele spre nord, până la nivelul de zacere al M. 39.

M. 39 era orientat SSV 3775" (capul) – NNE (picioarele), era culcat cu faţa în jos, cu mâna stângă îndoită lax şi palma sub abdomen. Mâna dreaptă era îndoită din cot şi se afla în afara trunchiului. Piciorul stâng a fost îndoit cu radiusul şi cubitusul în sus iar genunchiul întors în jos. Piciorul drept a fost răsucit din genunchi (fig. 73). Rezultă, clar, că scheletul ori a fost intenţionat răsucit în groapă, ori moartea a fost aparentă şi răsucirea s-a produs în eventualul coşciug. După oase, scheletul a aparţinut unui tânăr şi pare să stea în legătură cu M. 33.

Scheletul a fost spălat de apele Dunării în zonele craniului şi bazinului, fragmente din craniu fiind luate de ape.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

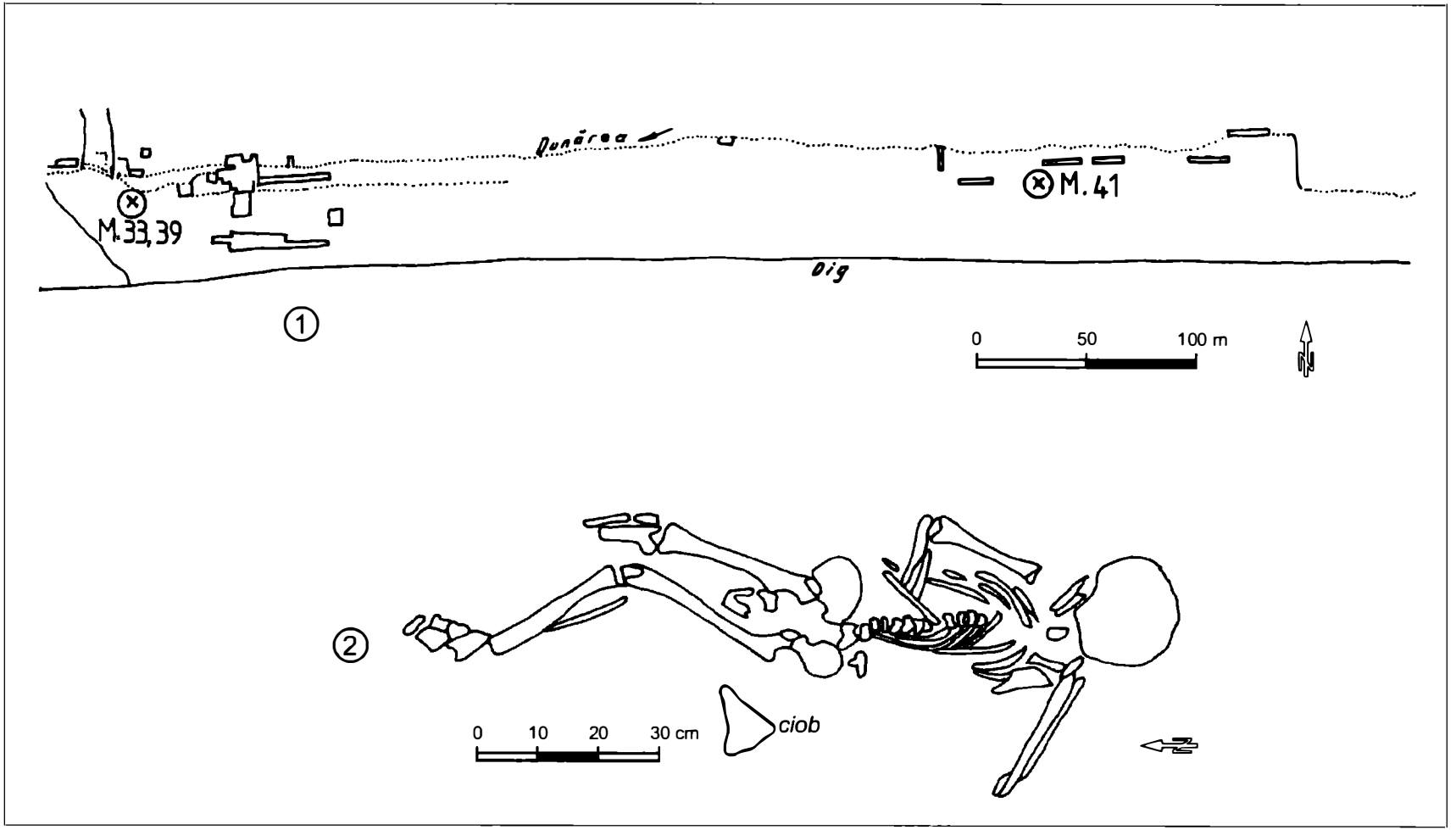

Fig. 73. 1 - Amplasamentul mormintelor din prima epocă a fierului; 2 - M. 39

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

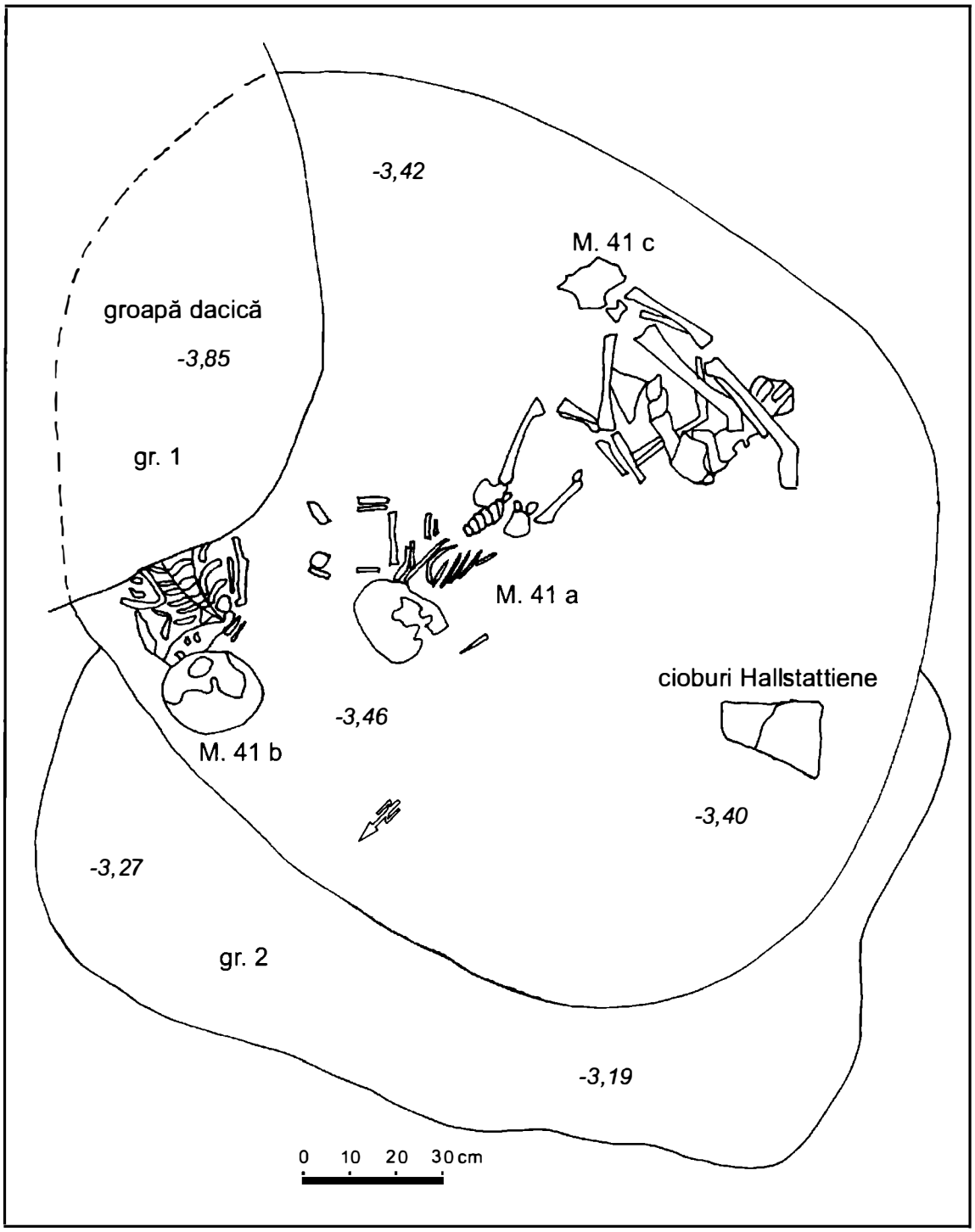

Fig. 74. Mormântul triplu nr. 41

La dezvelire nu am constatat niciun fel de inventar. În groapă, la nivelul scheletului, am găsit mai multe fragmente ceramice ce par mai târzii decât perioada hallstattiană (daco-romană). În groapa M. 33, poate adus de Dunăre, poate rostogolit din groapa M. 39 – am aflat un manşon de lance (?).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

M 41/1982/ S. XX, C. 2-3.

Groapă tăiată în C. 3 de una dacică. În groapa hallstattiană ovală, cu diametrele de 2 x 1,50 m, erau scheletele a trei copii (fig. 74).

M 41a schelet de copil care ocupă o poziție centrală, orientat N-S. Este întins pe spate cu piciorul stâng (tibia + peroneu) uşor îndoit.

M 41c îngropat strâns (împachetat), aşezat pe stânga peste tibia şi peroneul M. 41 a. Este orientat E –V. Mâna stângă are humerusul deasupra, radiusul şi cubitusul în paralel dedesubt, degete lângă cap. Picioarele răsucite: femurul drept strâns chircit peste stângul tibia şi peroneul trecute sub femurul stâng.

M 41b La nord de capătul M. 41a, secționat de la bazin de o groapă dacică. Copilul este orientat V-E. Scheletul era cu fața în jos. Avea mâna stângă îndoită din cot cu palma pe umăr: humerusul deasupra, tibia şi peroneul dedesubt. Humerusul drept era sub coaste. Sub craniu, un fragment ceramic mare, cu apucătoare, iar sub el 4 dinți.

În C. 2 al S. XX, în urma unei răzuiri, Ann Dodd-Oprițescu o observat limitele unei gropi hallstattiene de mari dimensiuni, care nu se vede pe profil şi nu a fost bănuită decât prin câteva fragmente ceramice. Groapa (nr. 2) a fost observată la aproximativ 0,80 m de la baza aluvionarului steril. Adâncimea ei este de circa 1 m dacă luăm drept bază limita inferioară a sterilului aluvionar. Groapa 2 a fost tăiată de gr. M. 41 care, parțial, este la acelaşi nivel, iar în zona M. 41c este mai joasă decât fundul gropii 2. La nivelul ei, groapa M. 41 a fost secționată de o groapă dacică (nr. 1).

Groapa M. 41 a secționat şi o alveolare neregulată cu chirpic situată spre nord. De remarcat că grupul de fragmente ceramice hallstattiene s-a plasat în limitele gropii M. 41 şi mai mult în exteriorul gropii nr. 2. Fragmentele de amforă, toate de mari dimensiuni, aflate pe fundul gropii M. 41, se suprapun peste limitele gropii nr. 2. Faptul că nici scheletele n-au fost deranjate de groapa nr. 2 în ale cărei limite intrau, ne determină să reținem vechimea mai mare a gropii 2 în raport cu gr M. 41.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

B.
AŞEZĂRI PREISTORICE

AŞEZAREA CULTURII COŢOFENI

Textul de faţă urma să facă parte din al doilea volum al seriei „Cercetări asupra pre- şi protoistoriei ţinuturilor Dunării de Jos" – serie bilingvă iniţiată în 1993 de către semnatarul rândurilor de faţă şi Harald Hauptmann – în numele Comisiei pentru Cercetarea pre- şi protoistoriei Balcanilor a Academiei de Ştiinţe din Heidelberg. Primul volum a apărut în 1996. Al doilea va avea ca autori pe P. Roman şi Elmar Christmann. Din cauza întârzierii textului de la al doilea autor, volumul va apare ulterior în limba germană.

Săpăturile efectuate sau coordonate de mine[1] în jurul km fluvial 911 de la Ostrovul Corbului, în intervalul 1970, 1972-1984, au acordat o atenţie deosebită - limitată însă de mijloacele financiare reduse, de fluctuaţia nivelului apelor Dunării, de caracterul de salvare impus prin construirea „Hidrocentralei Porţile de Fier II" şi de timpul avut la dispoziţie până la acoperirea zonei de apele lacului de acumulare[2] - şi aşezării purtătorilor culturii Coţofeni.

Anterior[3], am publicat date despre istoricul cercetărilor, stratigrafia diferitelor secţiuni şi am făcut, de asemenea, scurte referiri şi la aşezarea culturii Coţofeni[4].

În cele ce urmează, se publică numai materialele rezultate din săpăturile efectuate de colectivul pe care l-am condus, ca şi acelea culese de noi de pe plaja Dunării. Toate aceste materiale se află astăzi depozitate la Bucureşti şi vor fi transferate, probabil în viitor, la Muzeul „Porţilor de Fier" de la Drobeta-Turnu Severin.

Destul de numeroase resturi sunt în depozitul Muzeului Naţional de Antichităţii din Bucureşti aduse de Ion Andrieşescu. Altele se află la Muzeul din Turnu Severin, în colecţia şcolilor din Ostrovul Corbului şi Hinova, în colecţia preotului Puiu Ciolan Bădiţeanu de la Batoţi şi chiar, în număr redus, în colecţia Institutului de pre- şi protoistorie al Universităţii din Heidelberg[5]. Toate sunt culese de pe plajă, de la Botul Cliuciului sau Botul Piscului şi ele vor fi publicate, separat, într-un viitor catalog.

Ca autor al săpăturilor îmi revine responsabilitatea publicării complexelor de locuire descoperite.

Am cedat spre publicare materialul arheologic, rezultat din cercetări, d-lui Elmar Christmann, bun cunoscător al perioadei, corespunzătoare culturii Coţofeni, din

---

1 De-a lungul anilor, din colectivul de cercetare au făcut parte: Petre Roman - responsabil, Florea Mogoşanu, Gheorghe Popilian, Marin Nica, Alexandra Bolomey, Ann Dodd-Opriţescu, Ion Baicu, Gabriel Crăciunescu, Costantin Stuparu, Alexandru Păunescu, Mihai Şimon, Rodiana Stanciu, Mihaela Micle, Rodica Iancu, Mircea Dogaru, Mihai Rotea, Veselin Draganov (Sofia).

2 Roman (1987) 341; idem (1996) 16, 44-45.

3 Idem (1987) 335-365; idem (1996) 11 ff.

4 Idem (1996) 30-31, 62-63.

5 Culese de pe plajă, în timpul unei excursii efectuate în 2 august 1984 de către un grup de studenţi ai Institutului din Heidelberg, condus de prof. H. Hauptman, şi folosite la Heidelberg ca material didactic.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Grecia[6]. Am socotit că, în interesul cercetării, el va putea face o mai bună legătură şi paralelă între evoluţia culturală din Grecia şi Dunărea olteană, traversând Bulgaria de vest, de unde Stefan Alexandrov, un alt colaborator al meu, a făcut cunoscute aspecte inedite ale culturii Coţofeni în această parte a Balcanilor[7].

I-am lăsat d-lui Elmar Christann totala libertate de exprimare a concluziilor la care a ajuns prin studierea materialului de la Ostrovul Corbului, evitând, deliberat, orice influenţare a activităţii sale.

Sunt convins că şi această expresie a colaborării îndelungate cu instituţii universitare şi academice din Heidelberg va fi utilă cercetării.

Petre Roman

LEGENDA

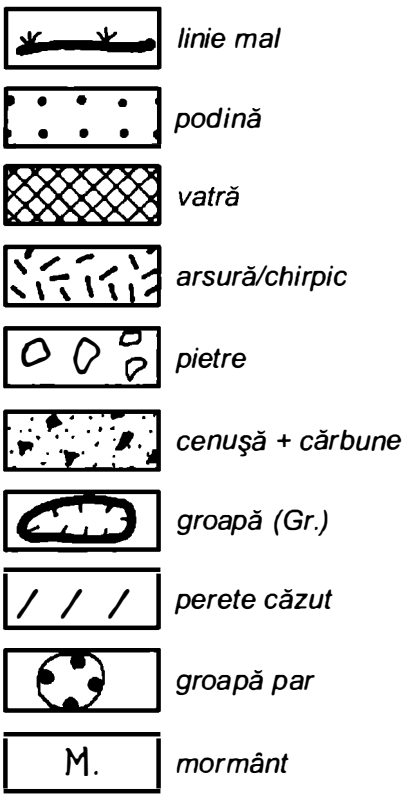

[6] Christmann (1996 a); idem (1996 b).

[7] Alexandrov, Bakamska (1988); Alexandrov, Gotzev (1990), Alexandrov (1990); idem (1994).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Locuirea Culturii Coţofeni

Petre Roman

Inundaţia de mari proporţii[8], care fie că a pus capăt locuirii sălcuţene, fie că a urmat după ea, i-a spălat depunerile şi i-a nivelat terenul în jurul „tell"-ului în formare. Inundaţia petrecută - după datări ^{14}C avute la dispoziţie - şi anume conform datării unei locuinţe Sălcuţa III b[9] după 3600 î.Ch., se dovedeşte a fi fost accidentală din moment ce, nu mult după aceea, locul a fost folosit ca cimitir pentru comunităţi care, ca exprimare culturală, îşi au analogii în fenomenul Bodrogkeresztúr şi chiar Sălcuţa IV[10].

Pe vremea etapelor Herculane III/Hunyadi halom/Lažnany, Cernavodă III - Boleráz, Coţofeni I şi II, terenul nu a mai fost locuit.

Dacă ar fi să dăm crezare datelor ^{14}C, atunci spaţiul de timp scurs (de la 3600 î.Ch., aşezarea Sălcuţa) până la următorul interes (în jur de 3400 ± 100 î.Ch.[11]) al oamenilor preistorici pentru a edifica o nouă aşezare la capătul de nord-vest al insulei Ostrovul Corbului ar fi foarte mic.

În lipsa unei secţiuni continue între cele două sectoare, A şi B[12], este greu de spus unde şi-au construit mai întâi comunităţile Coţofeni primele lăcaşe: în sectorul A, începând de la confluenţa celor „două Dunări" (fig. 1) sau în sectorul B. După tipologia materialului arheologic, cele mai vechi niveluri par să fie cele din sectorul A, astfel încât vom începe descrierea complexelor pe secţiuni, începând de la vest spre est.

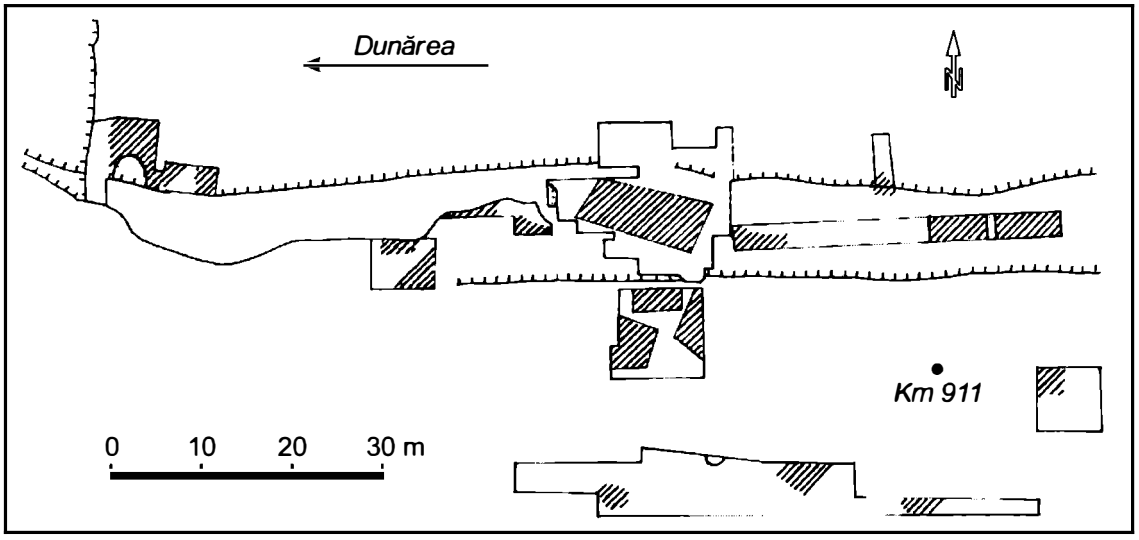

Fig. 1. Plan sector A cu marcarea construcţiilor Coţofeni

---

8 Roman (1987) 342 şi urm.; idem (1996) 18 şi urm., 47 şi urm.

9 Simon (1989) 143 şi nota 58.

10 Roman, Dodd - Opriţescu (1989) fig. 11/2,6; 18, 3; 13/ 7a-b; 18/1).

11 Roman , Németi (1978) 71-72, 156: prob\ ^{14}C, LJ 3797: 4570 ± 60 B. P. calibrat 3400 ± 100. Probă din complexul Coţofeni L_1 al S XII a-k.

12 Roman (1996) fig. 5.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Sectorul A

Complexele de locuire din secţiunile II, VIII şi VIII - sud

a) Locuinţe de suprafaţă

Pe plaja spălată de apele Dunării s-au observat şi dezvelit resturile incendiate ale unei locuinţe. Pe o suprafaţă de circa 5,30 x 5,60 m, fără a i se putea preciza contururile, s-au aflat împrăştiate resturile abundente de pământ ars amestecat cu cărbune, situate la -1,65 m de la înălţimea malului actual (din perioada săpăturii) şi cca. -3,70 m de la cota 0. Rămăşiţele s-au încadrat în limitele secţiunilor II şi VIII - sud (partea estică, fig. 1; 2). O vatră de lut, frumos făţuită, s-a găsit sub resturile incendiate, în colţul sud-vestic al secţiunii II. Podina locuinţei se prezenta ca o bandă de lut galben. Locuinţa aparţine nivelului 2 (de jos în sus) de locuire.

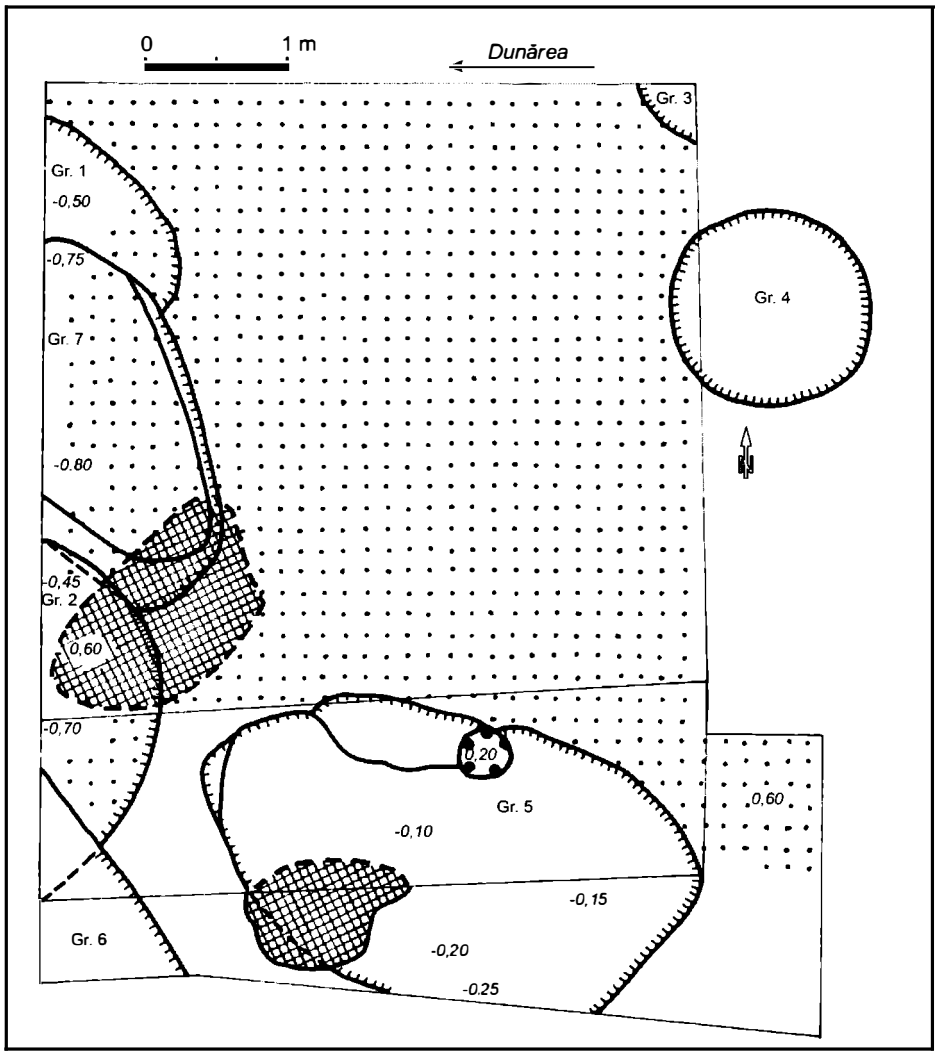

Fig. 2. Plan S II, VIII, VIII sud cu gropi anterioare, contemporane şi ulterioare locuinţei Coţofeni

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

b) Locuinţe sau anexe adâncite

În partea sudică a S II şi în S VIII şi VIII - sud, resturile locuinţei incendiate menţionată la pct. a, par să fi fost secţionate de o groapă ovală (gr. 5) cu dimensiunile de 3,40 x 2,00 m şi adâncă de 90-100 cm (respectiv, cu baza la -4,60 - 4,70 m de la cota 0; fig. 2). Nivelul de săpare (al treilea de jos în sus) se afla la baza unei depuneri groase de 27 cm (situată la -3,70 m). Peste acest nivel s-au găsit urmele unei vetre de foc (deci o construcţie ulterioară, al patrulea nivel), puternic înroşită în foc, cu resturi Coţofeni în jur (fig. 2)[13]. Groapa nr. 5 este albiată de la vest spre est, fiind orientată ESE - VNV. Intrarea se găsea pe partea VNV şi s-a păstrat sub forma unei trepte aflată cu 0,40 m mai jos de la nivelul de săpare al gropii. În partea stângă a treptei s-a descoperit o groapă de par cu diametrul de 35 cm şi adâncimea de 80 cm (fig. 2).

În umplutura gropii, care poate fi socotită locuinţă sau anexă, s-au aflat numeroase resturi incendiate: bucăţi de pământ, cărbune, cenuşă. Ele pot proveni fie de la Locuinţa de suprafaţă prezentată mai sus la pct. a (contemporană?), fie de la suprastructura bordeiului (anexei?), fie de la ambele.

c) Gropi

Anterioare locuinţei de suprafaţă incendiate sunt gropile nr. 1, 2, 3 şi 7 (fig. 2) săpate de la baza sau în timpul formării celui mai vechi nivel de locuire, gros de 10 cm, cenuşiu, cu cărbuni şi bucăţi de lut ars, indicând construcţii în apropiere. Gropile 1, 2, 7 apăreau la începutul săpăturilor, pe peretele vestic al S II şi VIII, ca un complex unitar care a fost interpretat de noi ca o groapă de bordei, în cadrul căruia groapa nr. 1 era socotită o treaptă de intrare. Ulterior, în timpul golirii integrale, s-a dovedit însă că este vorba de mai multe gropi de dimensiuni mijlocii (până la 2,30 m lungime), săpate succesiv: mai întâi groapa 1 care a fost secţionată de groapa 7 care, la rândul ei a fost tăiată de groapa nr. 2. Adâncite 70-80 cm (-4,40 - 4,50 m de la cota 0), de formă ovală, ele pot reprezenta fie depozite de provizii, fie, mai curând, gropi de lut.

Groapa nr. 4, de formă circulară, cu diametrul de 1,30 - 1,40 m, cu adâncimea păstrată de 40 cm, era plină cu resturi incendiate ale locuinţei de la pct. a. Ea putea fi, deci, fie o anexă a locuinţei, fie o intervenţie ulterioară care a secţionat şi s-a umplut cu resturi mai vechi. Chirpiciul din umplutura gropii, alături de care s-au găsit fragmente ceramice Coţofeni, avea imprimate urme de nuiele.

Complexele de locuire din secţiunea X

Orientată est-vest, cu dimensiunile de 6 x 3 m, secţiunea X a reprezentat, iniţial, o taluzare a malului mai înalt făcută de către noi şi, ca de obicei, suprafaţa era înclinată prezentând, de la sud spre nord, o teşire a nivelurilor de locuire datorată eroziunii fluviului, prin ridicările şi coborârile repetate ale apelor. Faţă de cota 0, malul era cu circa 2,65 m mai jos. În adâncime, în stratul de cultură s-au săpat 90 cm, neatingându-se baza stratului Coţofeni.

[13] Roman (1996) fig. 9/a.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

După înlăturarea aluvionarului recent, gros de circa 25 cm, s-a săpat un strat cenuşiu-granulos cu arsură la partea inferioară. Sub el, era o depunere gălbuie cu multă cenuşă, la baza căreia (circa -2,90 m de la cota 0) am aflat o vatră de lut, cu urme de făţuială. Reprezintă, evident, restul unei locuinţe, dar din păcate, s-au păstrat puţine segmente din ea (fig. 3).

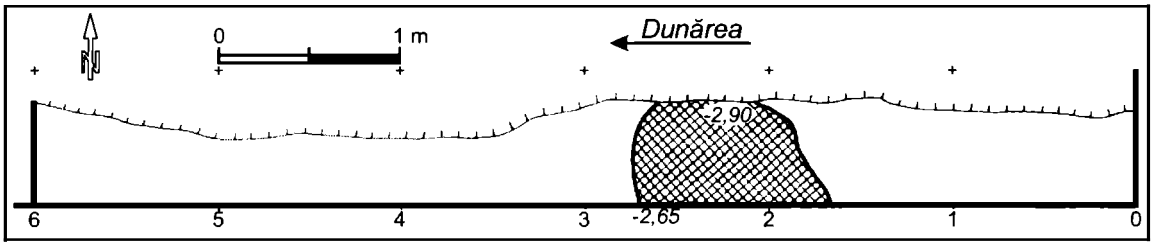

Fig. 3. Plan S X cu nivelul superior

Sub această locuinţă, cu încă 20 cm mai adânc (-3,10 m), în capătul estic al secţiunii, s-au găsit resturi de podină din lut verzui (fig. 4), luat din apropierea Dunării. În partea vestică a acestei locuinţe sunt urmele incendiate ale unui perete (?). Dedesubtul acestui nivel de construcţii, în colţul sud-estic, s-a aflat groapa nr. 3 (nr. 1 este feudală, nr. 2 nedatată - fig. 3) plină cu cenuşă şi cărbune. Adâncă de numai 47 cm, avea un diametru apreciabil (fig. 6). Sub aceeaşi locuinţă, la circa -3,20 m, s-a descoperit un fragment ceramic cu ornament tipic Kostolac. Cu 10 cm mai jos (la -3,40 m), în jumătatea vestică a suprafeţei X şi spre partea nordică a ei au apărut segmente de arsură: o vatră *„in situ"*, o alta deranjată şi resturi de pereţi arşi (fig. 5).

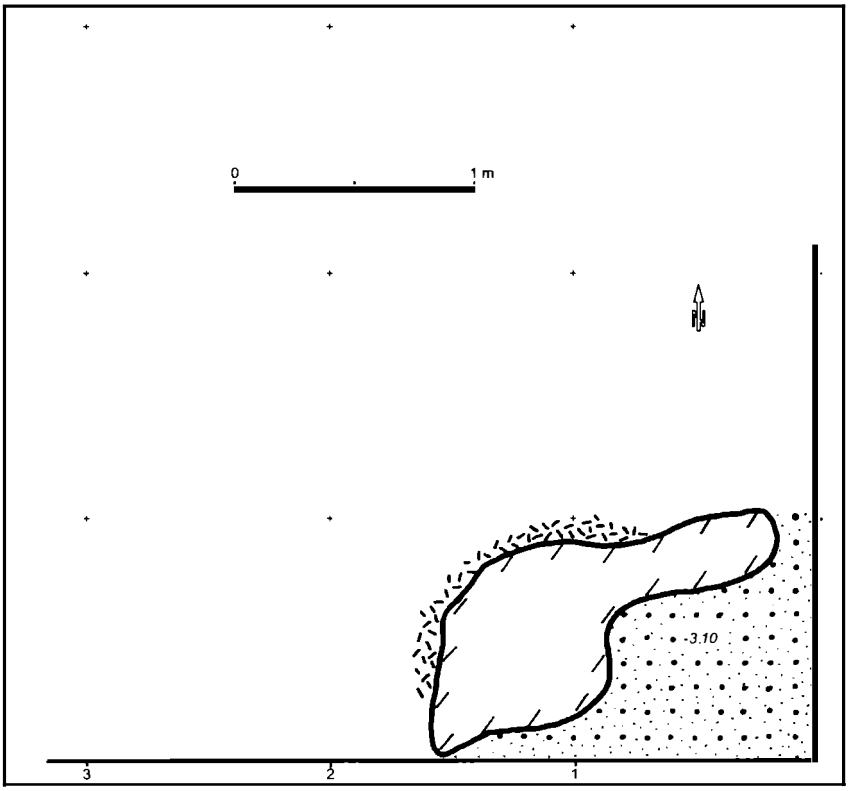

Fig. 4. Plan S X cu nivelul mijlociu

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

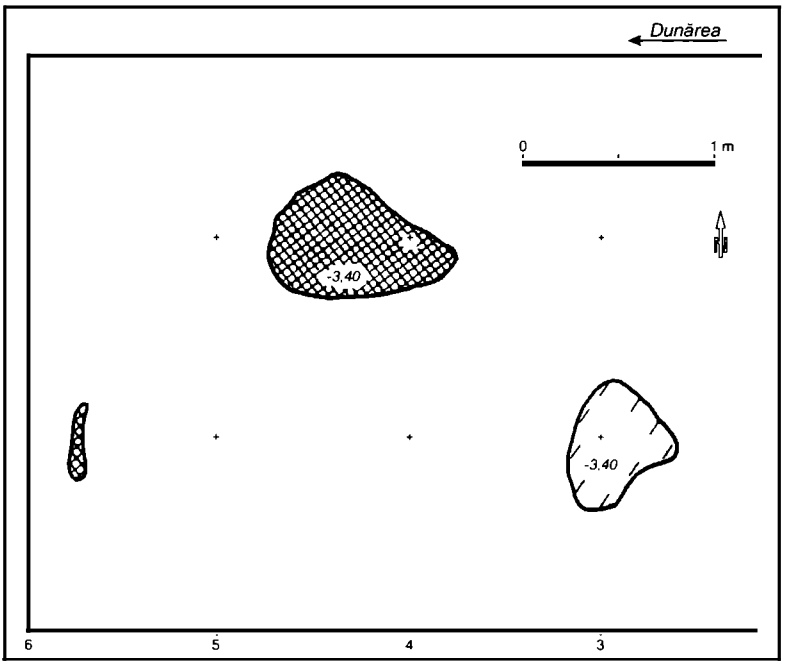

Fig. 5. Plan S X cu nivelul de la -1,40 m

La -3,70 m de la cota 0 se află un alt nivel de construcţie constând dintr-o vatră de foc dreptunghiulară (100 x 80 cm), cu urme de podină în jur ce acoperă o suprafaţă de 2,60 x 3,00 m, o parte a locuinţei rămânând nesăpată în malurile sudic, nordic şi estic (fig. 6) ale secţiunii.

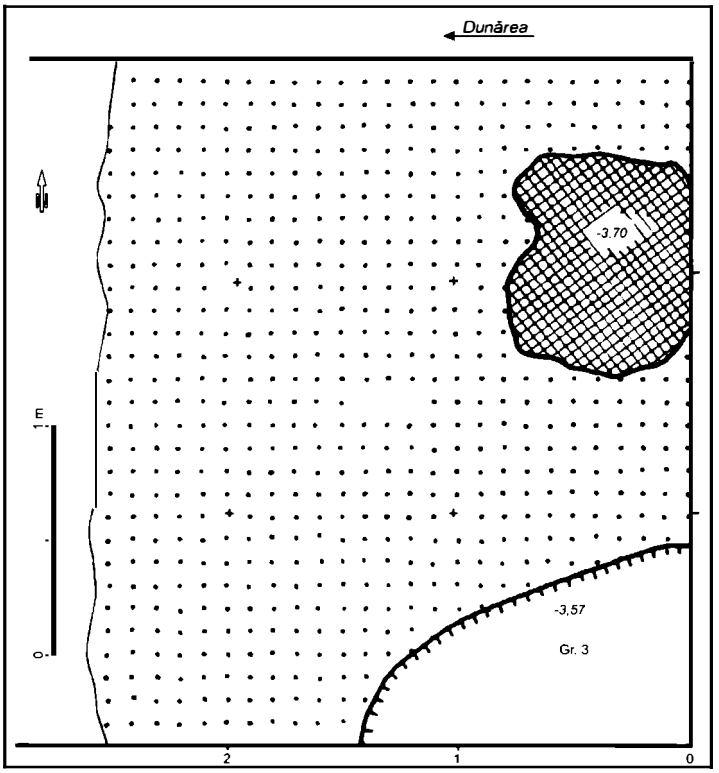

Fig. 6. Plan S X cu nivelul de la -1,70 m

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Resturi de chirpici ars şi cenuşă, cărora în colţul nord-estic le corespunde o altă vatră, s-au descoperit şi sub această locuinţă.

Săpătura s-a oprit, din păcate, la adâncimea de -3,70 - 3,90 m de la cota 0, nu înainte de a constata curbarea nivelurilor de la vest spre est şi faptul că cea mai veche locuire în această zonă a fost cea Coţofeni.

Deci, secţiunea X a conservat minimum cinci niveluri de construcţii succesive.

Complexe de locuire în secţiunea XVII

Cu dimensiunile de 8 x 5 m, amplasată pe un teren denivelat, spălat în trepte de la sud spre nord, secţiunea era erodată destul de profund, cu partea superioară aflată între -2,00 m, în segmentul sud-estic, şi -2,38 m, în capătul sud-vestic. Între -2,30 şi -2,90 m pe latura nordică şi între -2,10 - 2,38 m în partea centrală (adâncimi socotite de la cota 0), secţiunea a conservat, pe variabile segmente, mai multe succesiuni de construcţii Coţofeni care suprapun un steril, sub care se aflau rămăşiţe incendiate ale unei locuinţe Sălcuţa. De sus în jos, prima depunere păstrată (nivel 1) a apărut îndeosebi în secvenţa sud-estică (□1 a). Era cenuşie. Mai multe gropi, de pari sau de altă folosinţă, o perforau sau îi aparţineau.

A doua depunere (nivel 2) consta din resturile unei locuinţe (nr. 1) cu vatră de foc în □1 a şi podină din humă galbenă în □1 b-c (fig. 7). S-au golit şi mai multe gropi de pari. Podina şi vatra erau acoperite de un strat gălbui, uniform, reprezentând pereţii prăbuşiţi, nearşi. Locuinţa nr. 2 se afla la adâncimea de 2,30 m de la cota 0.

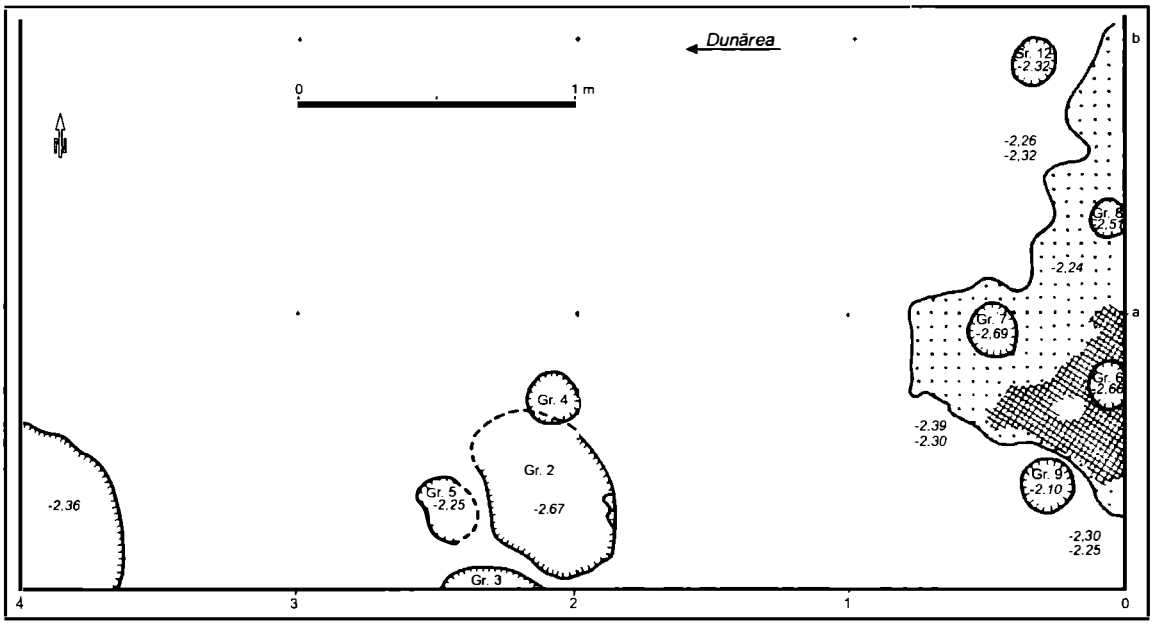

Fig. 7. Plan S XVII cu locuinţa din nivelul 2

Al treilea nivel, de sub locuinţă, era constituit din cenuşă şi cărbuni. El acoperea resturile locuinţei nr. 2 (nivel 4) ce constă din podină galbenă şi o vatră de încălzit („sobă") de mari dimensiuni, aflată în □1 b-c, construită pe un „pat" de fragmente ceramice şi funduri de vase cu deschidere în jos. Erau aşezate pe mai multe rânduri în interiorul unei albieri dreptunghiulare în humă cu baza arsă, conturul exterior

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

rămas era galben şi fragmente ceramice la bază. Două gropi de stâlpi dintr-un nivel superior (?) perforează vatra locuinţei nr. 2 (fig. 8).

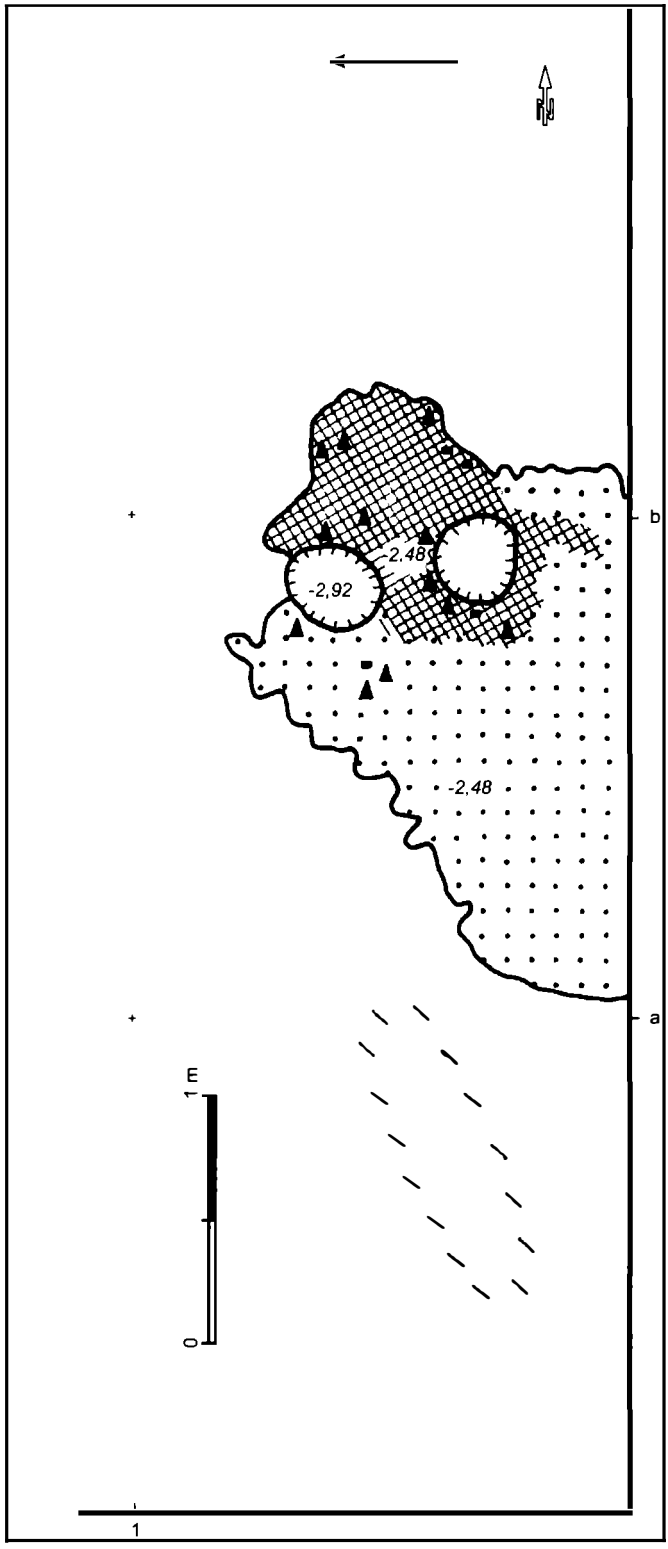

Fig. 8. Plan S XVII cu locuinţa din nivelul 4 şi vatră de încălzit

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Vetre, construite special pentru înmagazinare de căldură, au fost semnalate şi în locuinţe Coţofeni la Basarabi[14] şi, mai ales, la Băile Herculane în Peştera Hoţilor[15].

La adâncimi de -2,40 - 2,50 m, în □1 a s-a săpat o depunere gălbuie ce pare a reprezenta pereţii locuinţei nr. 2 din nivelul 4 (de sus în jos). Sub această depunere gălbuie s-a aflat o arsură asemănătoare cu aceea de sub „patul" de fragmente ceramice al vetrei din □1 b-c.

Nivelul al 5-lea, situat între -2,52 - 2,60 m, conţine multă arsură şi este uşor curbat de la vest la est, astfel încât locuinţa superioară (nr. 2) a făcut o nivelare peste această arsură, umplând denivelările, ici-colo, cu lut galben.

Nivelul al 6-lea, cu baza la -2,85 m, prezintă, în □2-3 c (deci spre nordul secţiunii), un nivel de construcţie, de la care s-a păstrat un segment de podină şi perete de la locul de curbare, asemenea celui din complexul L_1 din S XII (compară fig. 14/c-d cu fig. 8).

La bază s-a găsit o depunere de cenuşă şi cărbune, săpătura neputându-se adânci în stratul aluvionar şi stratul Sălcuţa care apare, începând din această secţiune, spre est.

Construcţii Coţofeni în secţiunea XXVI

Cu latura sudică lungă de 8 m, orientată vest-est, iar cea nordică roasă de apele fluviului, prin secţiunea XXVI s-a urmărit stratigrafia unei zone dens locuită. Lăţimea acestei suprafeţe a variat între 40 cm şi 2 m (fig. 9), iar săparea ei a început de la -2 m.

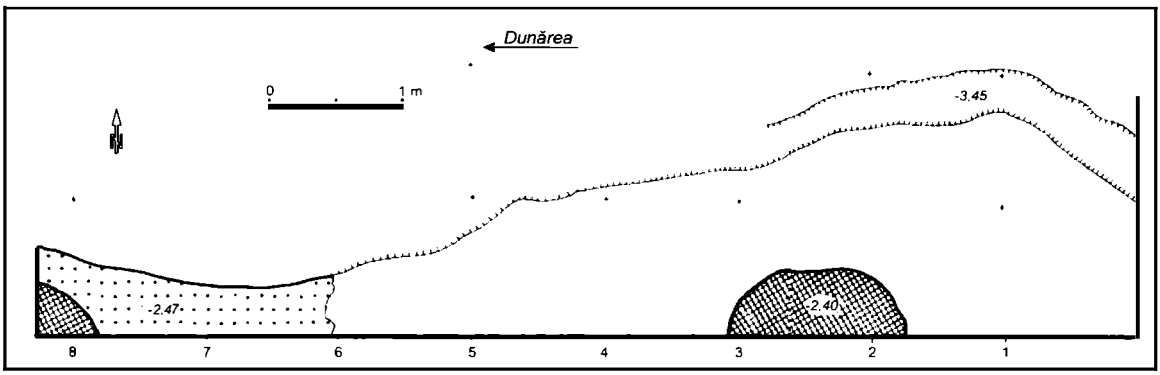

Fig. 9. Plan SXXVI cu cel mai nou nivel de construcţie, cu vatră de încălzit

Pe o adâncime de 40 cm s-au îndepărtat, mai întâi, aluviunile recente sub care, la -2,40 m, au apărut deja, în □3, o vatră de foc pentru încălzire (fig. 9), cu resturi de podină de lut galben în □6-8 şi vatra de bucătărie în colţul sud-vestic al □8, aflată, ca şi podina de altfel, la -2,47 m adâncime (fig. 9). Vatra pentru înmagazinare de căldură, asemenea altora de la Ostrovul Corbului şi din alte staţiuni Coţofeni[16], a fost construită pe un „pat" de fragmente ceramice şi bucăţi de pământ ars, peste care s-a aplicat un strat gros de humă a cărui suprafaţă a devenit vatra propriu-zisă.

[14] *Idem* (1976) 16, fig. 6.
[15] *Ibidem* 16, fig. 7/2.
[16] *Ibidem* 16 fig. 6, 7/2; Vezi, supra, notele 13, 14.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

La -2,53 m, cu baza la -2,73 m, în □1-2, pe peretele sudic (fig. 10), a fost dezvelită o altă vatră de încălzit, construită din două straturi de fragmente ceramice, fiecare pe mai multe rânduri, intercalate de humă arsă peste care s-a construit vatra[17]. Parţial, vatra se intersectează cu cea descrisă mai sus (compară fig. 9 cu fig. 10). Ceva mai jos, la -2,67 m adâncime, în □3-4, a apărut o altă vatră din humă arsă puternic, aşezată pe un pavaj de fragmente ceramice (fig. 10). Nu este exclus ca aceste vetre să fie refaceri succesive în cadrul uneia şi aceleiaşi locuinţe.

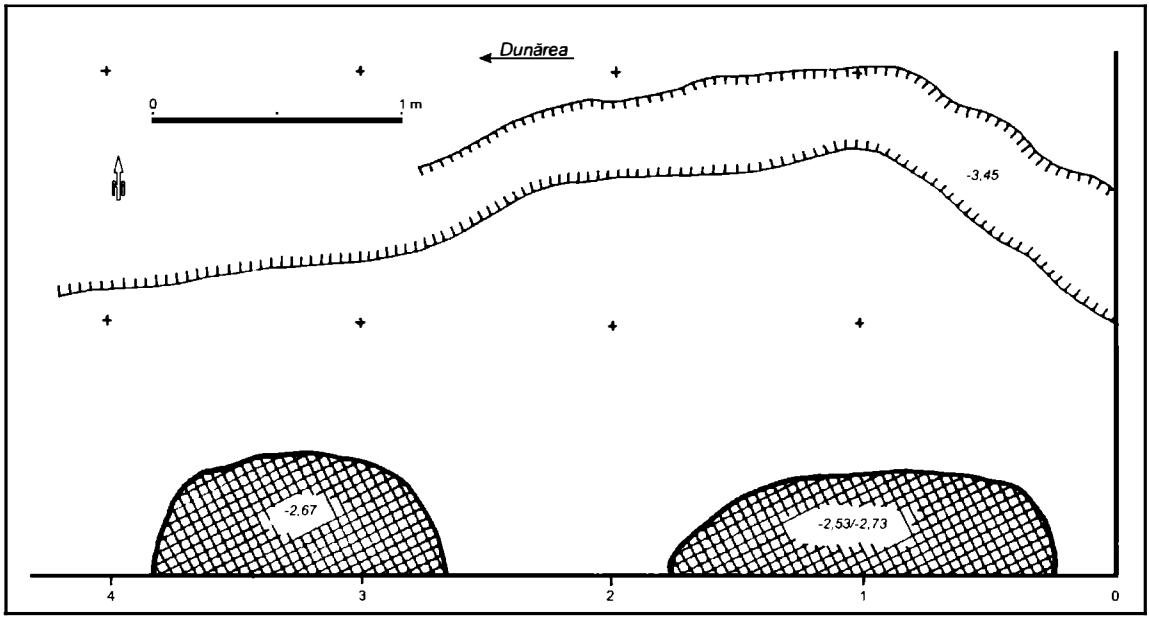

Fig. 10. Plan SXXVI cu vetre de foc

La - 2,80 m este un nivel de călcare de la care, în partea nordică a □1-2, s-a construit baza unei locuinţe, prin orizontalizarea terenului (fig. 11/b). Limita sudică a acesteia a fost adâncită cu circa 20 cm, marginea astfel creată fiind lutuită cu humă galbenă (fig. 11/c). Lutuit a fost şi nivelul de călcare de lângă perete (fig. 11/c).

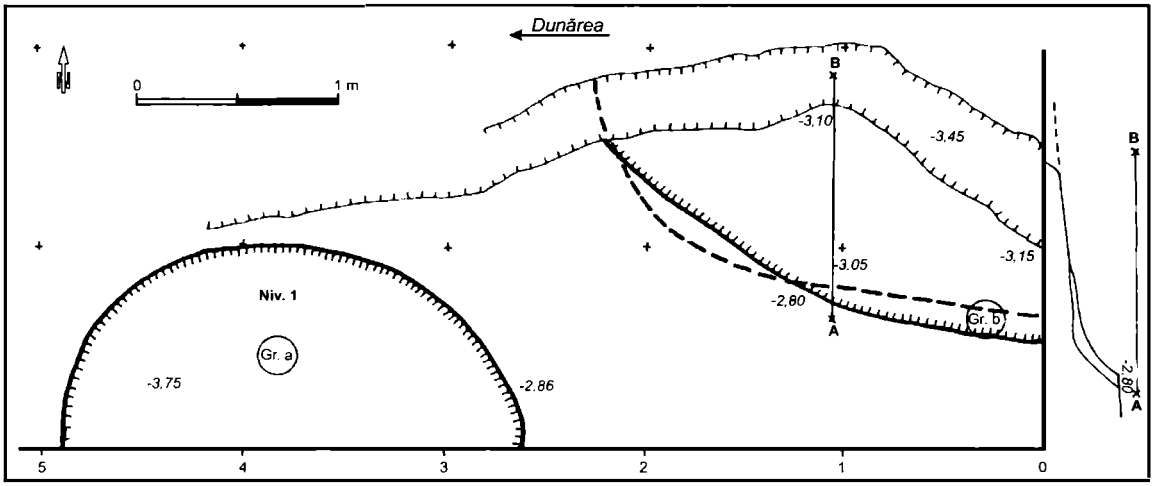

Fig. 11. Plan S XXVI cu locuinţă adâncită (I, II) şi groapă din cel mai vechi nivel (III)

[17] Roman (1996) fig. 13/b.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Cel mai vechi nivel Coţofeni constă din resturi de podină în □8, urme de arsură în □6-7 şi o groapă cu diametrul de 2,30 m, aflată în □3-5 (fig. 11/a) a cărei săpare a început de la -2,86 m şi s-a adâncit circa 100 cm până în stratul Sălcuţa[18].

Baza stratului Coţofeni este pe la -2,80 m pe peretele sudic al secţiunii, acoperind sterilul aluvionar post-sălcuţean, pe care-l perforează prin mai multe gropi.

Secţiunea XXV

Cu lungimea de 4 m pe direcţia est-vest şi între 1-4 m lăţime pe axul nord-sud, secţiunea a fost destinată completării profilului şi dezvelirii unor segmente ale construcţiilor Coţofeni şi Sălcuţa. Ca şi la alte secţiuni, zona a fost erodată de ape care au spălat o bună parte din depunerile arheologice.

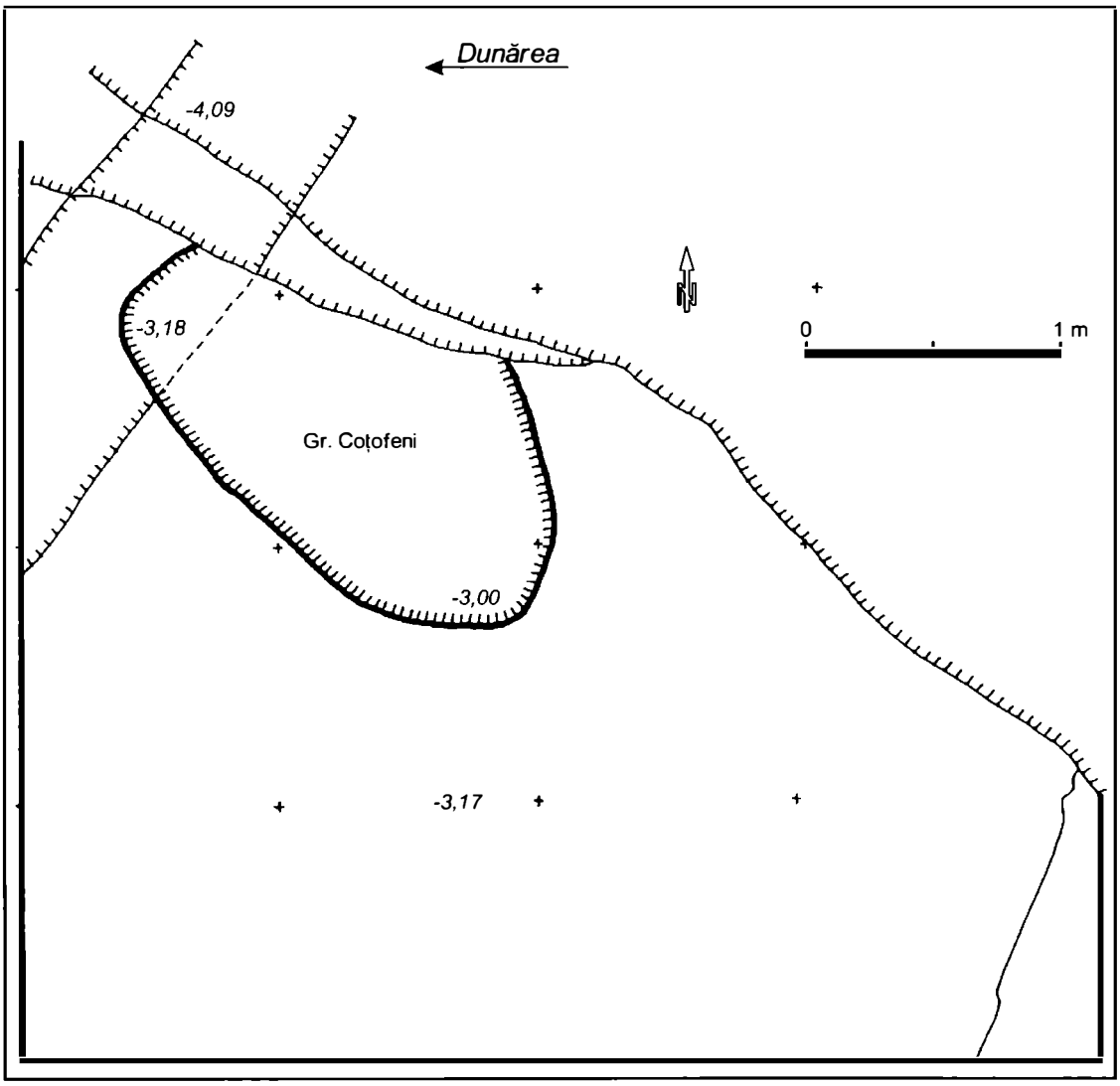

Fig. 12. Plan S XXV. Groapă Coţofeni adâncită în depunere Sălcuţa

[18] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Săpăturile au început la -2,00 - 2,10 m şi până la -2,70 m au fost sesizate segmente de vetre şi podine Coţofeni. Până la -3 m, în stratul aluvionar sunt infiltrări şi deranjamente care pornesc din stratul Coţofeni. O groapă ovală, de 2 x 1,20 m (fig. 12) avea baza între -3,00 m şi - 3,18 m şi era plină cu multă cenuşă, cărbuni, bucăţi de pământ. Groapa a perforat resturile unei locuinţe Sălcuţa.

Complexele din secţiunea XII

Secţiunile XII (a-l) au fost amplasate pe treapta mijlocie a aşezării din sectorul A, treaptă folosită ca fâşie de frontieră şi, în consecinţă, discuită periodic de grăniceri, astfel încât la fiecare inundaţie pământul răscolit era cărat cu uşurinţă în aval.

Spălate de ape erau vizibile, şi în mal şi la suprafaţă, resturile unei mari construcţii cu materiale aparţinând culturii Coţofeni, a cărei dezvelire s-a realizat în anii 1975-1976 prin săparea succesivă a unor suprafeţe *ad-hoc*[19] (fig. 13).

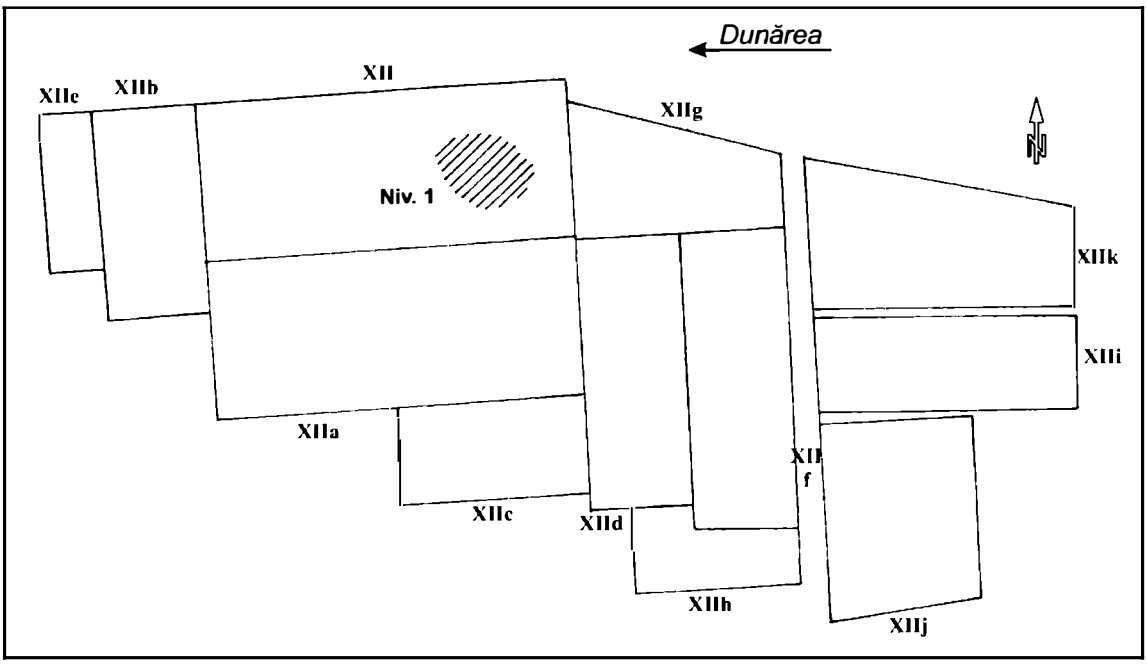

Fig. 13. Plan SXII resturi din nivel 1

Jumătatea nordică (dinspre Dunăre) a acestor resturi era acoperită de aluviuni recente. În schimb, partea lor sudică era suprapusă de niveluri cu construcţii mai noi, păstrate pe segmente variabile (fig. 13; 14C). Tot astfel, complexul despre care va fi vorba suprapune, fie un steril aluvionar[20], fie, ici-colo, resturi ale unui nivel de locuire Coţofeni mai vechi (fig. 13). Astfel, în S XII 5-6b-c platforma construcţiei L_1 suprapunea resturi de chirpici ars; în 1-3 segmente cu materiale Coţofeni iar în 3 o groapă cu resturi Coţofeni (fig. 13). În S XII-a, sub nivelul platformei şi în afara acesteia, spre sud, au apărut segmente de vatră, arse la roşu, şi de lut galben. În S XII-c, la - 2,75 m, deci uşor sub nivelul complexului L_1, au apărut fragmente ceramice cu slip

[19] Roman (1987) fig. 3; idem (1996) 15, 20, 43, 49-50; fig. 5-6.
[20] Roman (1987) 347-348; idem (1996) 20, 49-50; pl.I/ 1, 2, 4; III/1.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

roşu şi un fragment Vučedol. În S XII-b, platforma complexului L_1 a umplut goluri mai vechi şi, pe unele segmente, a acoperit un nivel de humă arsă la roşu. Uneori, poate fi vorba chiar de renovări ale podinei, alteori însă despre amenajări Coţofeni mai vechi. Deci, în zona secţiunilor XII, XII-a, XII-b, cel mai vechi nivel de locuire Coţofeni - constând din resturi disparate şi reduse - se interpune între stratul aluvionar post-Sălcuţa şi platforma complexului L_1.

Complexul L_1 (fig. 14A - C)

Dezvelirea întregii suprafeţe pe care se găseau împrăştiate resturile complexului ce a primit indicativul „Locuinţa L_1" ne-a arătat că el era orientat paralel cu Dunărea, pe direcţia ESE - VNV. Cu excepţia capătului vestic, spălat de inundarea repetată a fâşiei de frontieră şi eroziunea malului, complexul L_1 era bine conservat.

Latura lungă, sudică, este păstrată pe aproximativ 15 m. Cea estică, îngustă, este lată de 5 m, iar cea nordică se observă ca o linie clară pe 9 m lungime, după care, pe alţi 2 m, este lăţită spre exterior şi apoi se restrânge cu 1 m, şi aşa pare să se continue până la capătul vestic, care nu s-a păstrat. „Locuinţa 1" ar avea deci forma literei L cu baza îngroşată (fig. 14A - B). Spre capătul ei nord-estic, mai multe gropi de pari par să indice şi existenţa unui pridvor (?) sau anexe, adosată construcţiei, cu o suprafaţă de 2 x 2 m (fig. 14). Suprafaţa păstrată a complexului L_1, fără anexă, este de 76 m.p. (10,40 x 5,00 m un segment şi 6 x 4 m al doilea segment, incomplet conservat).

Construcţia edificiului. În cea mai mare parte, podina s-a aşternut peste stratul humos, vineţiu, steril, rezultat în urma inundaţiilor şi băltirilor post-sălcuţene. Pe unele porţiuni, ea acoperă segmente ale unui nivel mai vechi de locuire, care avea construcţii în afara acestei zone, probabil mai spre vest şi nord. După ce segmentele denivelate sau cu gropi de mici dimensiuni au fost „plombate", întreaga suprafaţă a viitorului complex a fost acoperită cu un strat de humă galbenă, gros de 4-5 cm (fig. 14B - C). Din loc în loc, podina a fost arsă puternic la roşu. Secţionând unele segmente de pe latura nordică (fig. 14B) şi sudică (fig. 14B), în zona de contact între pereţii verticali şi bază, am constatat aplicarea unor lipituri repetate de humă, curbate pe lângă peretele vertical, care au fost arse succesiv, în timpul construirii complexului. În exteriorul peretelui sudic, la baza lui, în limita S XII-a, s-au păstrat urmele unei bârne aşezată longitudinal, care pare a fi fost arsă în timpul construirii complexului L_1. Deci, în afara lipiturilor succesive ale podinei, aceasta pare a fi fost întărită prin foc, în special pe lângă pereţii verticali, înainte de terminarea construcţiei. O situaţie similară am constatat în aşezarea Coţofeni - cu foarte numeroase elemente Kostolac şi Vučedol - situată pe înălţimea Humca din insula Dunăreană de la Moldova Veche[21]. Acolo, platformele - podine din humă - ale locuinţelor au fost arse, segment cu segment, prin focuri aprinse succesiv peste lut. La Moldova Veche, o astfel de acţiune a fost impusă de faptul că locuinţele au fost construite peste un strat de nisip eolian.

Marginile „complexului" L_1 de la Ostrovul Corbului s-au păstrat pe o înălţime de 10 - 14 cm, iar grosimea pereţilor la bază varia între 14 - 30 cm.

[21] Săpături efectuate de P. Roman în 1967, inedite. Scurte referiri la Roman (1976) 16, 83; idem (1980) 224.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

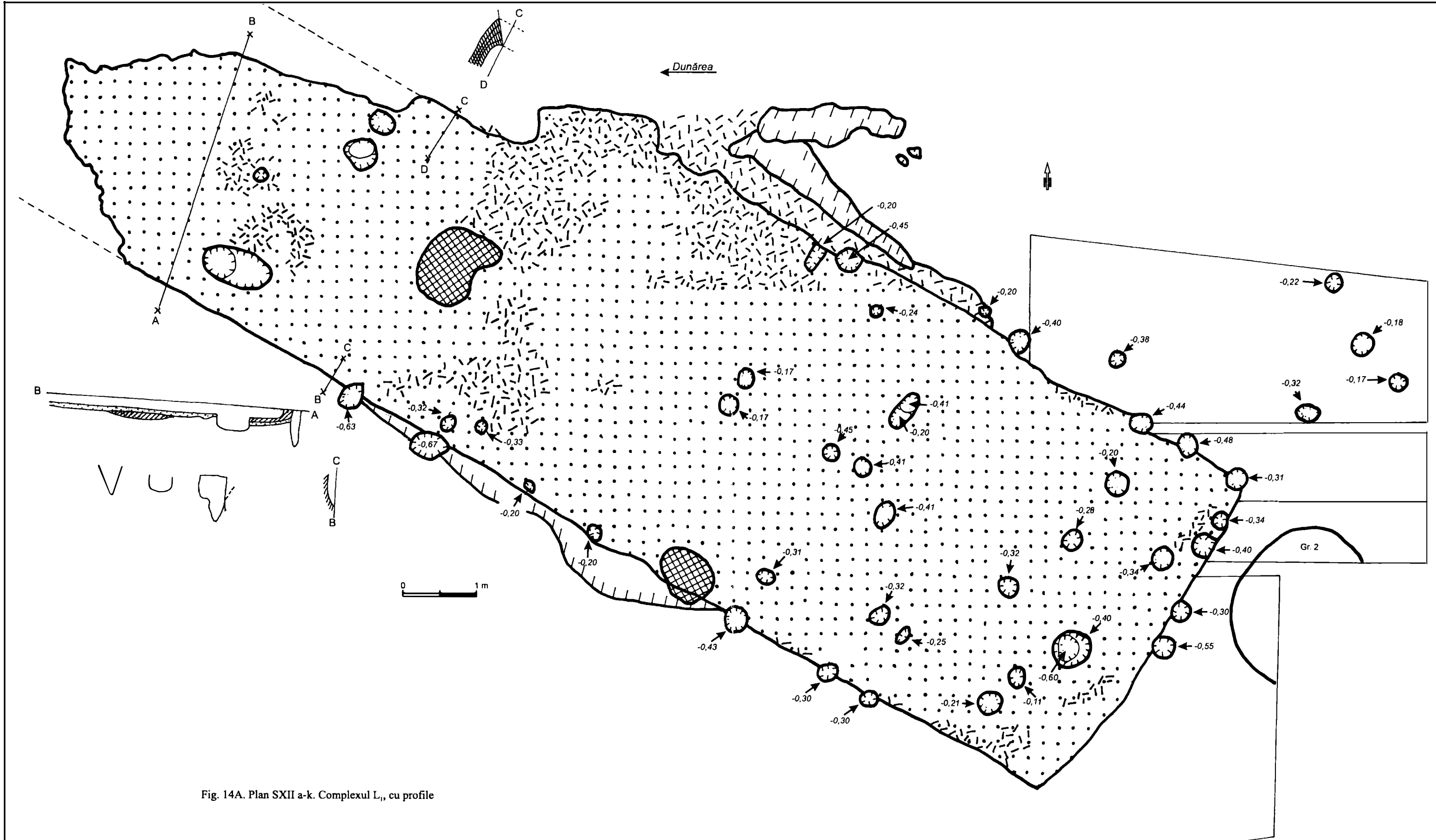

Fig. 14A. Plan SXII a-k. Complexul L_1, cu profile

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

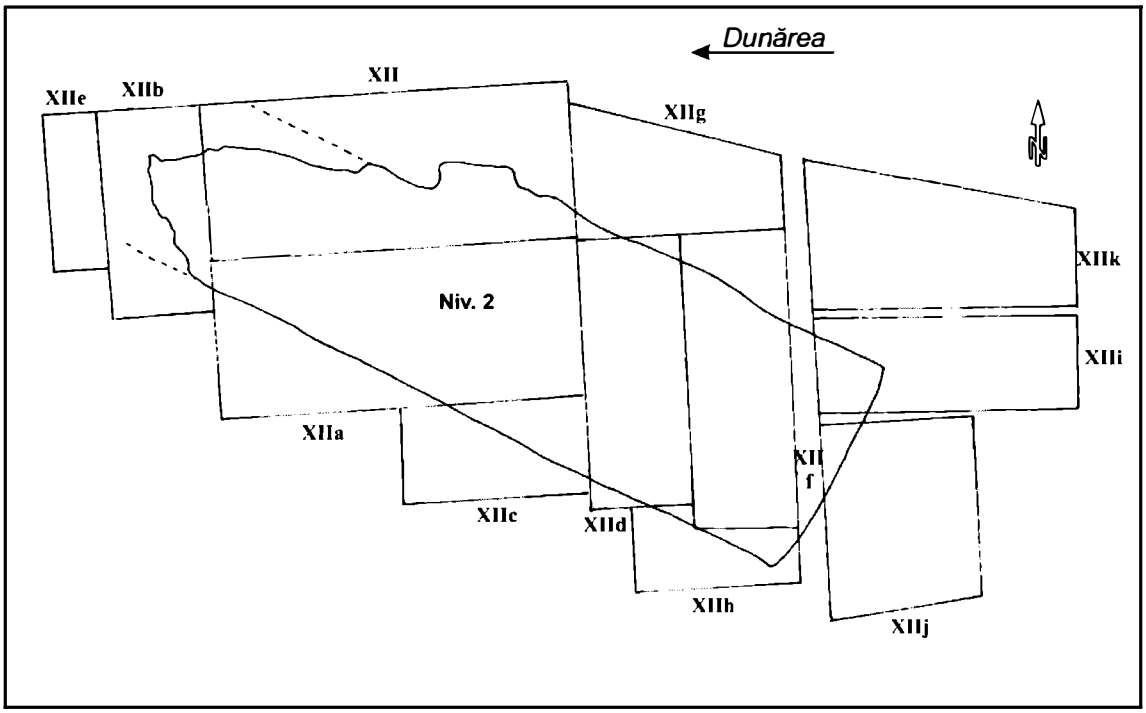

Fig. 14B. Plan S XII, Locuinţa L_1, niv. 2

Gropile de pari, înşiruite în interiorul şi exteriorul pereţilor, au diametrele cuprinse între 20 şi 30 cm şi adâncimile de la 30 la 50 cm. Trei dintre gropile de contur aveau diametrele între 30 şi 50 cm şi adâncimea între 43 şi 70 cm iar alte două - din interiorul complexului, de la stâlpii de susţinere - diametrul de circa 40 cm şi adâncimea de 60 şi respectiv 85 cm. Cele mai multe gropi din lungul pereţilor şi ale stâlpilor de susţinere din interior indică pari cu vârful ascuţit (fig. 14B); altele, din interior, provin de la stâlpi retezaţi, având o sarcină de susţinere verticală (fig. 14B).

După bucăţile de pământ ars cu urme imprimate, pereţii erau realizaţi din împletituri în jurul parilor şi stâlpilor de susţinere, peste care se lipea lut. Cenuşa, albă sau vânătă, cu cărbuni dispersaţi, ne arată că la ridicarea construcţiei s-au folosit lemne de esenţă moale şi pentru acoperiş, stuf.

După dispunerea găurilor de pari, se poate imagina segmentarea complexului în mai multe încăperi, îndeosebi în jumătatea sa estică (fig. 14B).

O vatră propriu-zisă, din humă, întâlnim în centrul complexului L_1, la limita dintre partea lată şi cea îngustă a acestuia (fig. 14).

Materialul arheologic descoperit în complex este redus dar, în parte, el a putut fi cărat de ape. S-au cules fragmente ceramice, printre ele unul cu ornamente Kostoloc şi Vučedol, o ceaşcă cu toartă supraînălţată, o brăţară, dar în zonă pământul era răvăşit, un topor din granit, fragmentar aflat într-o depunere de cenuşă, groasă de 30 cm, care, suprapune complexul şi se întinde, mai ales spre sud. Împreună cu acest topor au apărut, de asemenea, ceramică, oase şi cărbune. O undiţă de cupru a fost descoperită la baza stratului Coţofeni, în S XII-k □2, deci din perioada contemporană, aproximativ, complexului L_1.

În colţul sud-vestic al S XII-h (fig. 14B), de la nivelul complexului, s-a săpat groapa nr. 5, care s-a adâncit 65 cm şi în care am descoperit un vârf de săgeată şi

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

fragmente ceramice Coţofeni. O altă groapă de mari dimensiuni, nr. 10, este săpată şi ea de la nivelul complexului.

Faţă de cota 0, complexul L_1 se află la adâncimea de - 2,65 m.

Complexul a fost distrus prin incendiu. Dovadă în acest sens sunt bucăţile de chirpici arse puternic, sub care se găseşte o masă de cărbune de la lemne de esenţă moale, cărbune[22] care a înroşit sau înnegrit podina din lut galben. În unele segmente peste podină şi cărbune întâlnim un strat de humă galbenă, cu concreţiuni calcaroase, provenind de la pereţii nearşi.

Construcţii ulterioare complexului L_1

Se prezintă sub forma unor segmente de vetre şi podine de lut, ce se succed în cel puţin două noi niveluri de construcţii: unul, mijlociu, ce suprapune nemijlocit ruinele complexului L_1, cu resturi păstrate mai ales în zona centrală a secţiunilor XII (fig. 14C/1 – 2; 15-16) şi altul mai nou conservat în secvenţa sudică a suprafeţelor XII (fig. 17). De altfel, nu trebuie să scăpăm din vedere că terenul fiind teşit şi prezentându-se sub forma unei pante înclinate de la sud spre nord, doar partea sudică, mai înaltă, a conservat niveluri mai noi decât complexul L_1 (fig. 14C; 15 - 17).

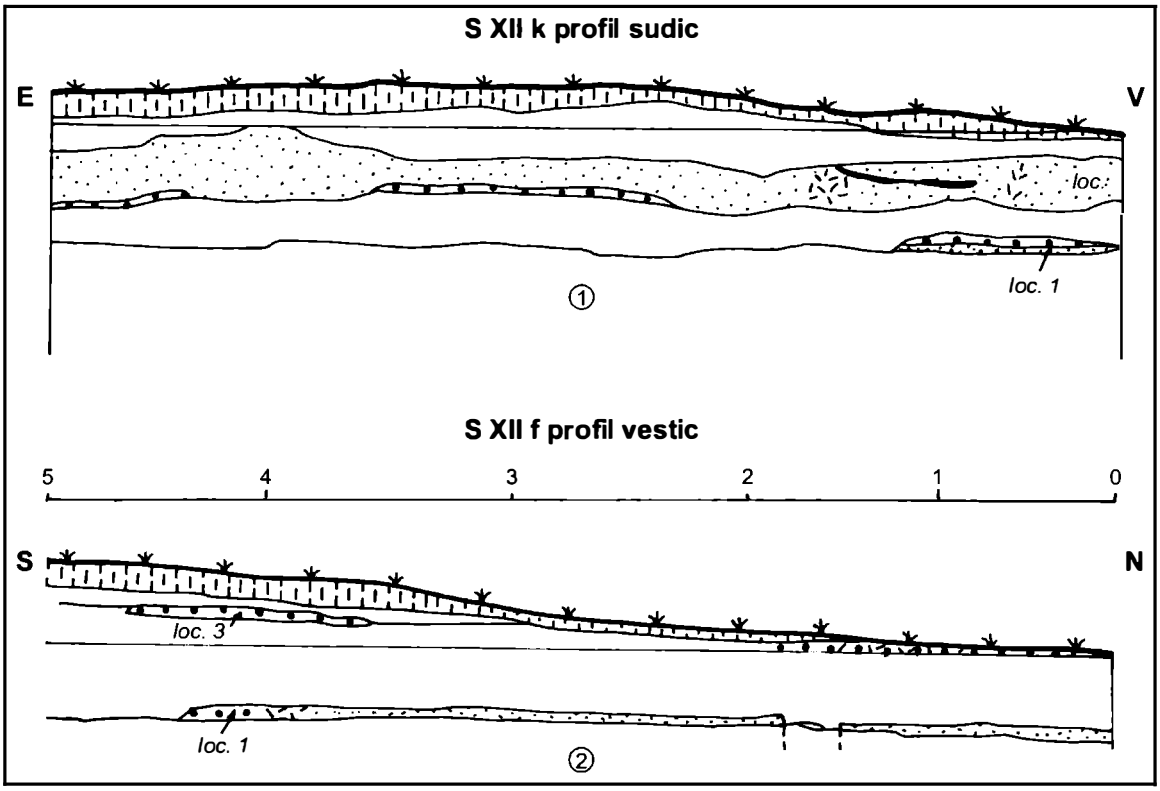

Fig. 14C. Plan SXII k, profil sudic (1); SXII f profil vestic (2)

Nivelul imediat superior complexului L_1 (deci al treilea de jos în sus) este documentat prin segmente de vatră şi podină în □3-4 şi 6-7 ale S XII (fig. 15 - 16) la

[22] Din secţiunea XII-a. Vezi, supra, nota 11.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

adâncimea de 0,25 m de la suprafaţa solului actual (din perioada săpăturilor) şi -2,55 m faţă de cota 0; de fragmente de podină *„in situ"*, din □2 al S XII-f, la -0,25 m de la suprafaţa solului (fig. 16); de resturi de podină arsă ale unei locuinţe deranjată de discuirea fâşiei de frontieră, descoperite în S XII-g în colţul sud-estic şi jumătatea sud-vestică (fig. 16) la 30 cm peste complexul L_1 (- 2,35 m); de segmentul de lut galben găsit în colţul sud-vestic al S XII-h, cu 20 cm mai sus de chirpiciul complexului L_1 (fig. 16). Reprezentativ pentru nivelul 3 de locuire este şi un complex situat în zona nord-vestică a S XII-i şi sudică a S XII-k (fig. 15) care se suprapune, parţial, peste complexul L_1. În ambele secţiuni, începând de la -0,30 - 0,35 m de la suprafaţa solului arabil recent, a apărut o depunere de lut galben care suprapunea o vatră de lut, fătuită. Vatra, la rândul ei, acoperea o altă amenajare pentru foc (vatră cu gardină sau cuptor? - fig. 15) cu diametrul de peste 1 m, puternic deteriorată la mijloc în urma unei îndelungate folosiri. Resturi de vatră din lut sunt şi mai la nord în mijlocul jumătăţii vestice a S XII-k (fig. 15). Un profil transversal al peretelui sudic al S XII-k (fig. 14C/1) indică existenţa unei podine din lut peste care s-au suprapus depuneri galbene ce reprezintă pereţii unei locuinţe neincendiate, ruinate, în cadrul căreia s-au construit 3 vetre de foc suprapuse: prima şi ultima drepte, cea mijlocie cu gardină.

O groapă ovală (nr. 2) cu diametrul mare de 2,10 m (fig. 14B), perforează cele trei niveluri Coţofeni şi se adânceşte, până la -3,05 m, şi în stratul sălcuţean.

Un al patrulea nivel de construcţie s-a păstrat doar în zona sudică a secţiunilor XII-c, XII-d, XII-f (fig. 17). Este documentat prin resturile unei locuinţe de suprafaţă al cărui contur nordic a fost distrus de discuirea fâşiei de frontieră. Restul a fost, de asemenea, deranjat. Locuinţa se afla în sectorul estic al S XII-c, în □3-5 vestice ale S XII-d şi, se pare, şi în partea vestică a S XII-f unde s-au găsit segmente de podină la adâncimea de 0,45 m pe profilul sudic al secţiunii (fig. 14C). Un segment de lut galben de 0,80 x 0,40 m, aflat în partea de nord, centrală, a S XII-h, la - 0,35 m de la suprafaţa solului ar putea să fie, de asemenea, în legătură cu această locuinţă (bucată de perete?).

Dimensiunile păstrate ale locuinţei par a se cuprinde între 4 m pe direcţia est-vest şi 3 m pe secţiunea nord-sud. Situate la o adâncime de -2,05 m - 2,10 m, resturile locuinţei constau din segmente de podină arse puternic la roşu şi o vatră de lut, parţial deranjată, situată în limitele S XII-c est. Ea suprapune un strat gros de circa 30 cm format din cenuşă moale şi uşor de săpat, în care s-au aflat fragmente ceramice, oase, bucăţi de cărbune, un topor fragmentar de granit (vezi, mai sus, prezentarea şi pentru L_1).

În S XII-e□a-b s-a observat şi săpat o parte a unei gropi de mari dimensiuni ce perforează depuneri sălcuţene (chiar şi o locuinţă) şi se adânceşte în nivelul epipaleolitic (fig. 18). După pământul amestecat ce se observă în malul ros de apă, groapa porneşte dintr-o depunere Coţofeni, în ea apărând câteva fragmente ceramice de acest tip. În□a s-a aflat şi o groapă de par cu diametrul de 35 cm şi adâncă tot de 35 cm. În cazul acestei gropi nu este exclusă, ca şi în cazul celei cu nr. 5 din S VIII, existenţa unei anexe - bordei (?). Fundul gropii este la -3,90 m, ea adâncindu-se circa 1,20 m de la nivelul probabil de săpare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

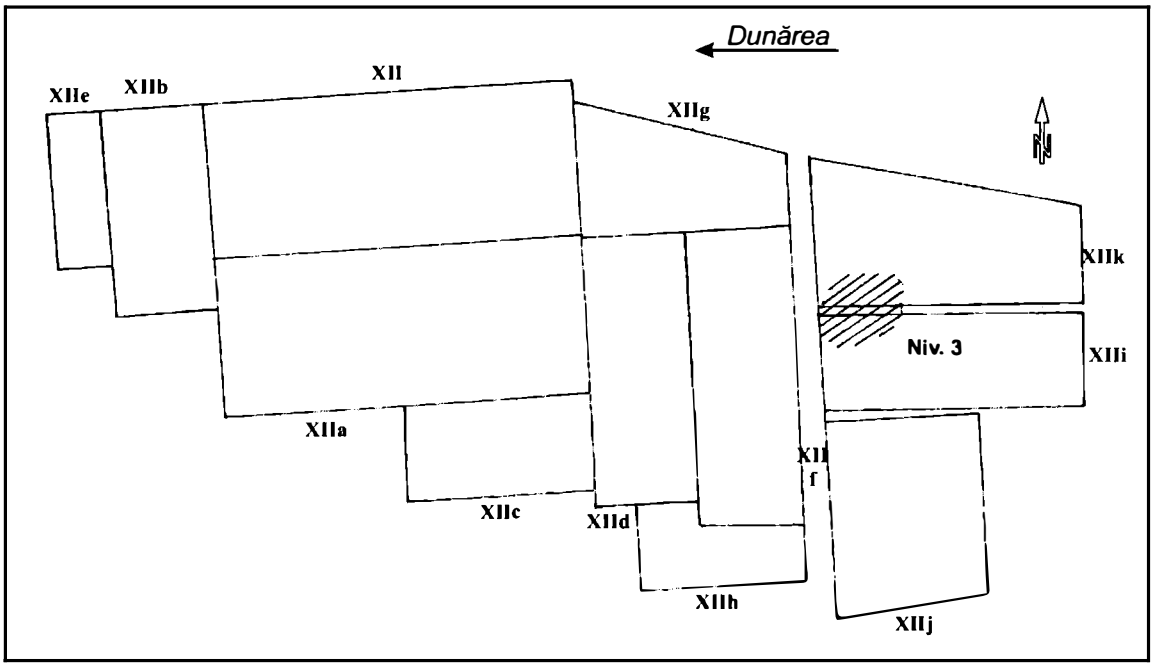

Fig. 15. Plan S XII i-k. Construcții din nivelul 3, *post* L_1

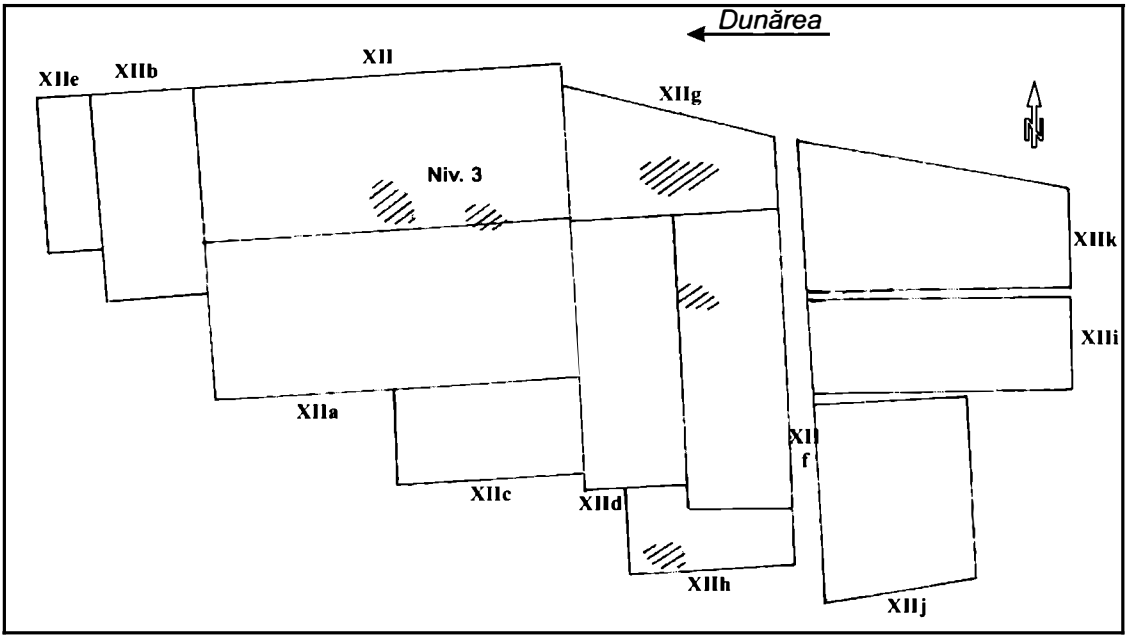

Fig. 16. Plan S XII, XII f, g, h, i, k. Construcții din nivelul 3

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

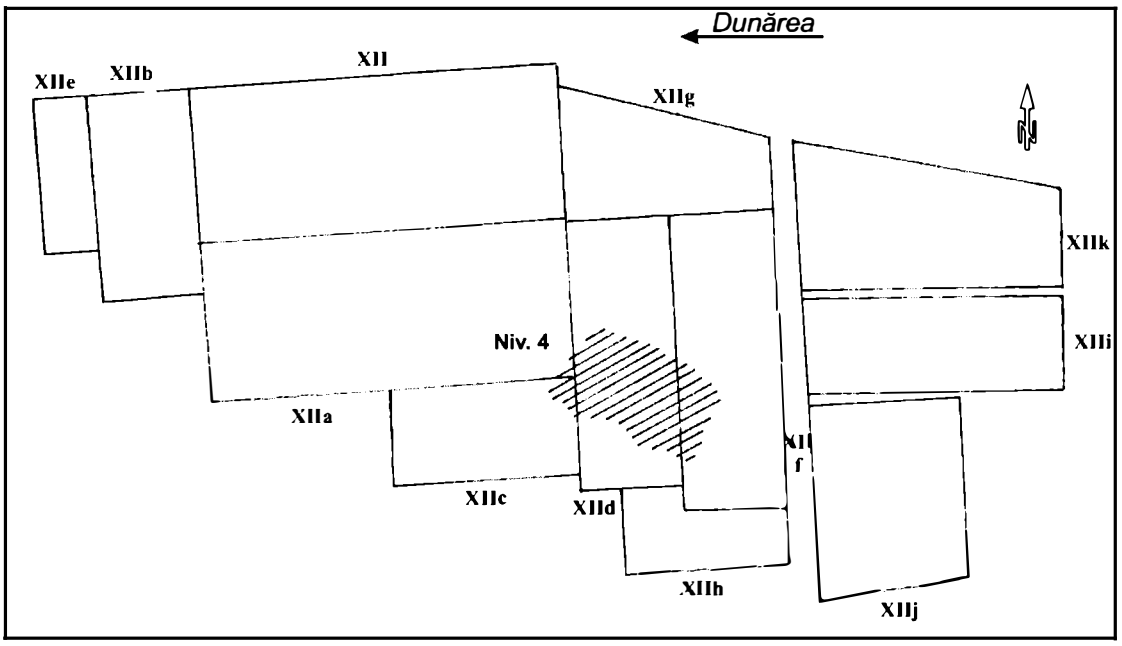

Fig. 17. Plan S XII-c, XII-f, XII-d. Construcţii din nivelul 4

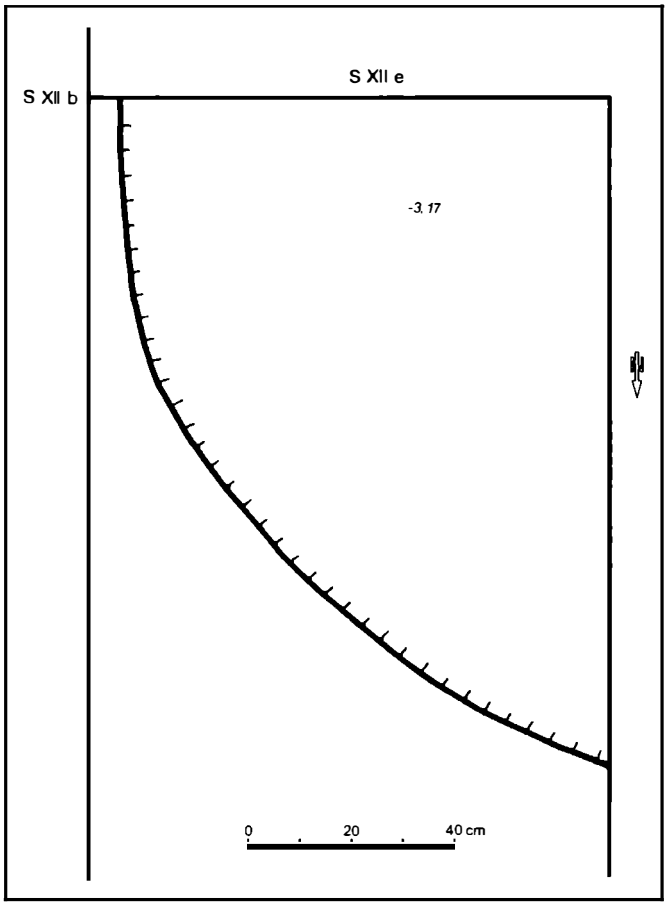

Fig. 18. Plan S XII-e

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Secţiunea XII-l

Este situată spre est de secţiunile XII a-k, în lungul fâşiei de frontieră (fig. 1) şi are dimensiunile de 36 x 3 m.

Destinată în special dezvelirii unui număr cât mai mare de morminte eneolitice, săpătura a început de la -2,65 m spre peretele sudic şi la -3 m în jumătatea nordică, erodată mai mult de apele Dunării. În acest şanţ, complexe de locuire Coţofeni s-au conservat îndeosebi în jumătatea estică, iar în capătul vestic doar pe peretele sudic şi numai la baza stratului Coţofeni.

Şi totuşi, în dreptul □6, pe peretele sudic al S VII (vezi fig. 1), situat cu 4 m mai la nord de malul S XII-l, s-au observat resturi ale unei locuinţe Coţofeni, incendiată, cu podină de lut galben, la baza stratului de cultură.

Faţă de cota 0, în S XII-l, complexele Coţofeni sunt la adâncimi mai mari decât cele din S XII a-k, având baza cu circa 70 cm mai jos (-3,25 m) în capătul estic (fig. 38). Situaţia se datorează faptului că în S XII-l stratul Sălcuţa lipseşte, sterilul aluvionar suprapunând, nemijlocit, depunerea Criş-Starčevo.

Resturi de construcţii ale culturii Coţofeni s-au păstrat în trei segmente ale secţiunii XII-l, şi anume în pătratele 1-3, 8-10 şi 11-12.

În capătul vestic al secţiunii, în jumătatea sa nordică, stratul Coţofeni a fost complet spălat de ape. În partea centrală şi pe peretele sudic s-au păstrat resturi, izolate, ale unei locuinţe de suprafaţă (fig. 19). Ele constau din segmente de pământ ars aflate la -2,70 m pe peretele sudic şi dintr-o vatră de foc cu diametrul de 1 m, deteriorată, dar cu făţuiala bună, construită peste o masă de cenuşă, la limita dintre pătratele 1 şi 2. Bucăţi de pământ ars au apărut şi la limita dintre pătratele 2 şi 3 şi, împreună cu cele mai sus amintite, par să indice o locuinţă care ar fi putut avea o lungime de circa 6 m. O groapă de stâlp de susţinere, cu diametrul de 30 cm şi adâncimea de 1 m, se afla în colţul sud-vestic al pătratului 1, unde a deranjat mormântul eneolitic nr. 43[23]. O altă groapă de stâlp, cu diametrul de 30 cm, despre care nu avem siguranţa că este în legătură cu resturile anterior prezentate, situată la limita dintre pătratele 3 şi 4, spre peretele nordic, a distrus picioarele scheletului din mormântul 48[24].

Locuinţa din pătratele 1-3 aparţine celui mai vechi nivel Coţofeni din această zonă şi ea ar putea sta în legătură sau ar fi contemporană cu aceea care, în S XII-i, XII-k, suprapune nemijlocit complexul L_1.

Nu ştim câte alte niveluri de construcţii au fost distruse şi spălate de ape în această zonă. În colţul nord-vestic al pătratului 1 s-a găsit o groapă Coţofeni, de mari dimensiuni (fig. 19), al cărui nivel de săpare a fost distrus. Groapa are baza la -3,20 m.

Fundul unei gropi Coţofeni s-a descoperit şi în colţul sud-vestic al S VI, la peste 5 m spre Dunăre de malul nordic al S XII-l[25] (fig. 1).

O groapă cu margini neregulate, ce coboară în trepte de la sud spre Dunăre, aflată la limita estică a pătratului 4 şi în jumătatea vestică a pătratului 5, şi care a distrus craniul mormântului 49[26] şi, cu siguranţă şi alte morminte eneolitice[27], pare să fie datorată scoaterii lutului pentru construcţii sau şanţ de scurgerea apelor.

---

[23] Roman, Dodd-Oprițescu (1989) 18, fig. 4/ mormântul 43.
[24] *Ibidem* 21, fig. 5/ mormântul 48.
[25] Roman (1996) fig. 16/b, d.
[26] Roman, Dodd - Oprițescu (1989) 21, fig. 5/ mormântul 49; Roman (1996) fig. 27.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

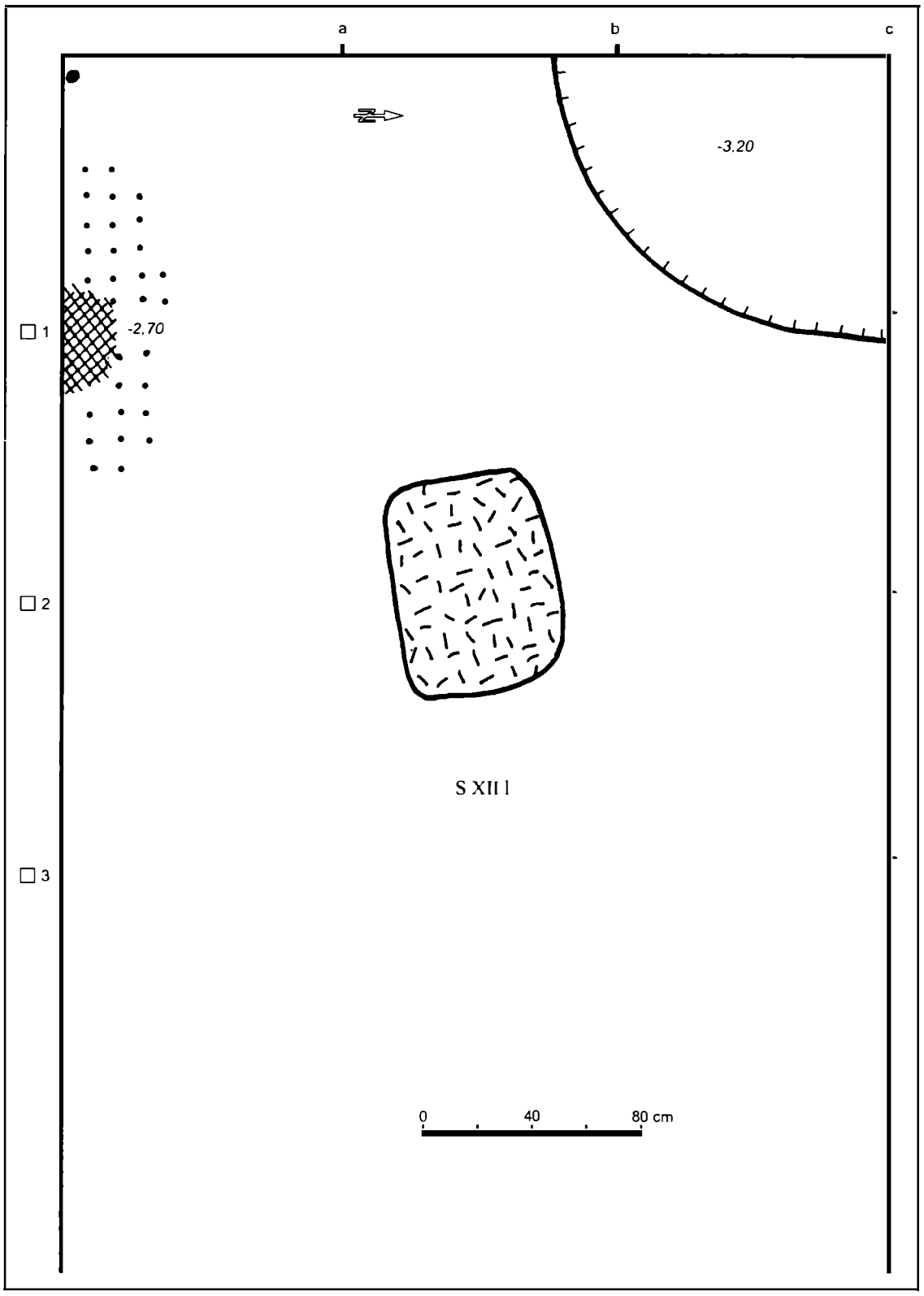

Fig. 19. Plan S XII – 1. Complexe din □ 1-3

[27] Roman, Dodd - Oprițescu (1989) fig.1; Roman (1996) fig. 27.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

La limita dintre pătratele 6 şi 7, o altă groapă, al cărei nivel de săpare a fost distrus, perforează stratul Coţofeni uniform şi nediferenţiabil, gros de numai 20 cm.

În schimb, începând din pătratul 7, stratul se îngroaşă vizibil, până la 70 cm la capătul estic al pătratului unde, la -2,65 m, are şi o vatră, de foc, pe peretele sudic, sub care se diferenţiază alte două niveluri de călcare[28].

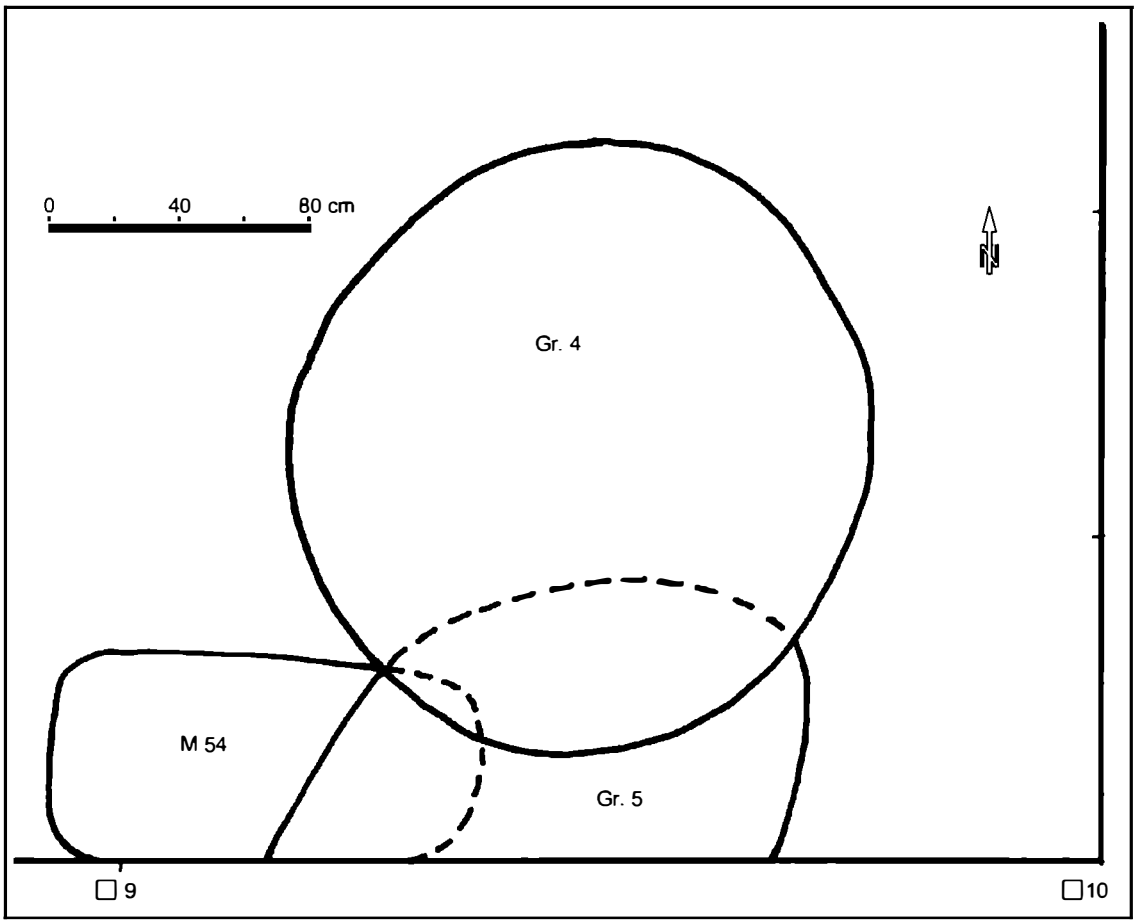

Fig. 20. Plan S XII – l. Gropile 4, 5 şi M. 54 din 10

Între pătratele 8 est şi 12 s-au distins două zone în care apar construcţii succesive pe acelaşi loc (o groapă în pătratele 8-10: fig. 20-22 şi alta în pătratele cu nr. 11-12: fig. 23-24), între ele fiind un spaţiu gol de circa 1,20 m lăţime.

Latura nordică a construcţiilor a fost distrusă de Dunăre pe o lăţime de circa 60 - 70 cm (din suprafaţa S XII-l), iar cea sudică a rămas în malul nesăpat.

În pătratele 8-10, sub o depunere subţire, uniformă, groasă de 20-25 cm, la -2,65 m, apar resturile unei podine de lut galben, cu vatră de foc spre peretele sudic şi arsură în 8 (fig. 21-22). Lungimea locuinţei, pe axul est-vest, este de 6,50 m, capătul sud-estic fiind secţionat de o groapă, cu diametrul de circa 1,15 m (fig. 22). Lăţimea păstrată a locuinţei, în cadrul suprafeţei XII-l, era de circa 2,70 m (fig. 22).

[28] Roman (1996) fig. 17.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

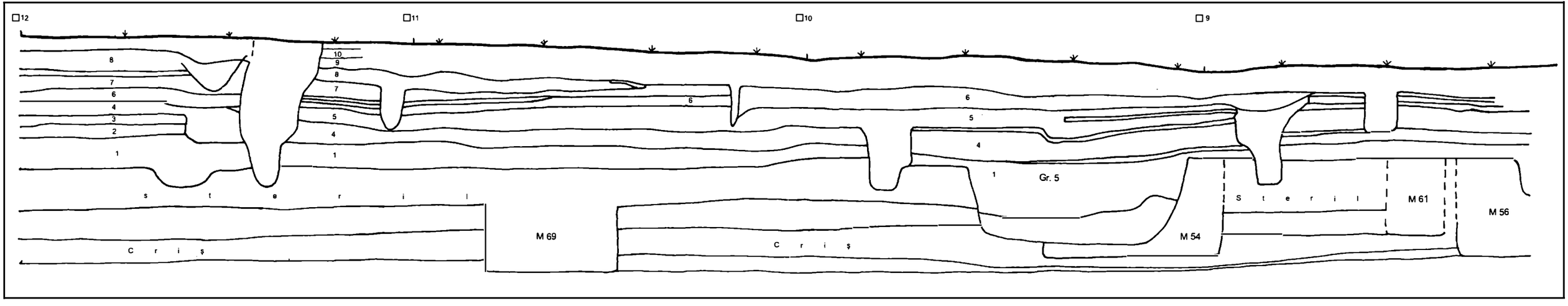

Fig. 21. Profil sudic al S XII-1, □ 9– 12

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

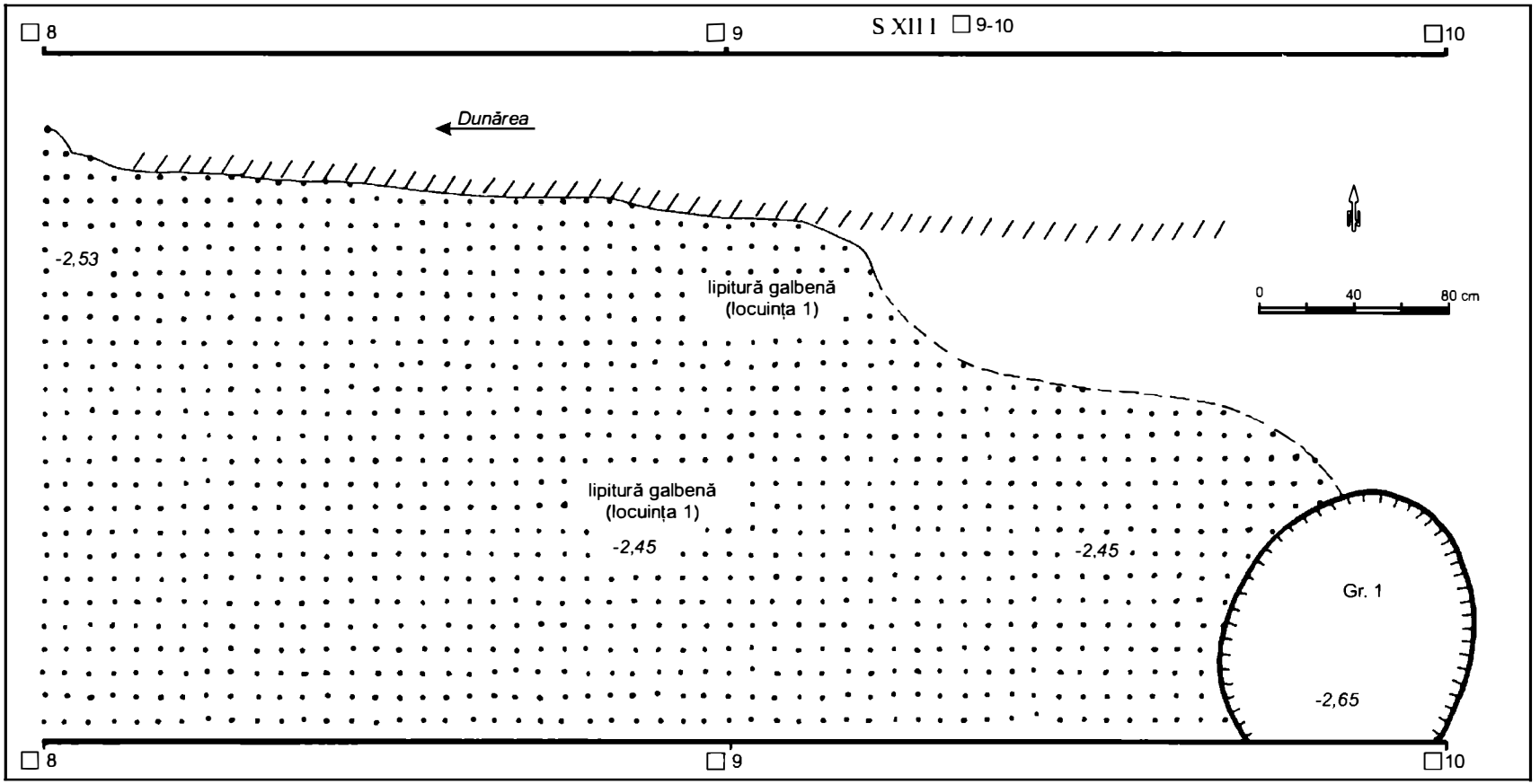

Fig. 22. Plan S XII - I, 8 - 10. Construcții nivel superior

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

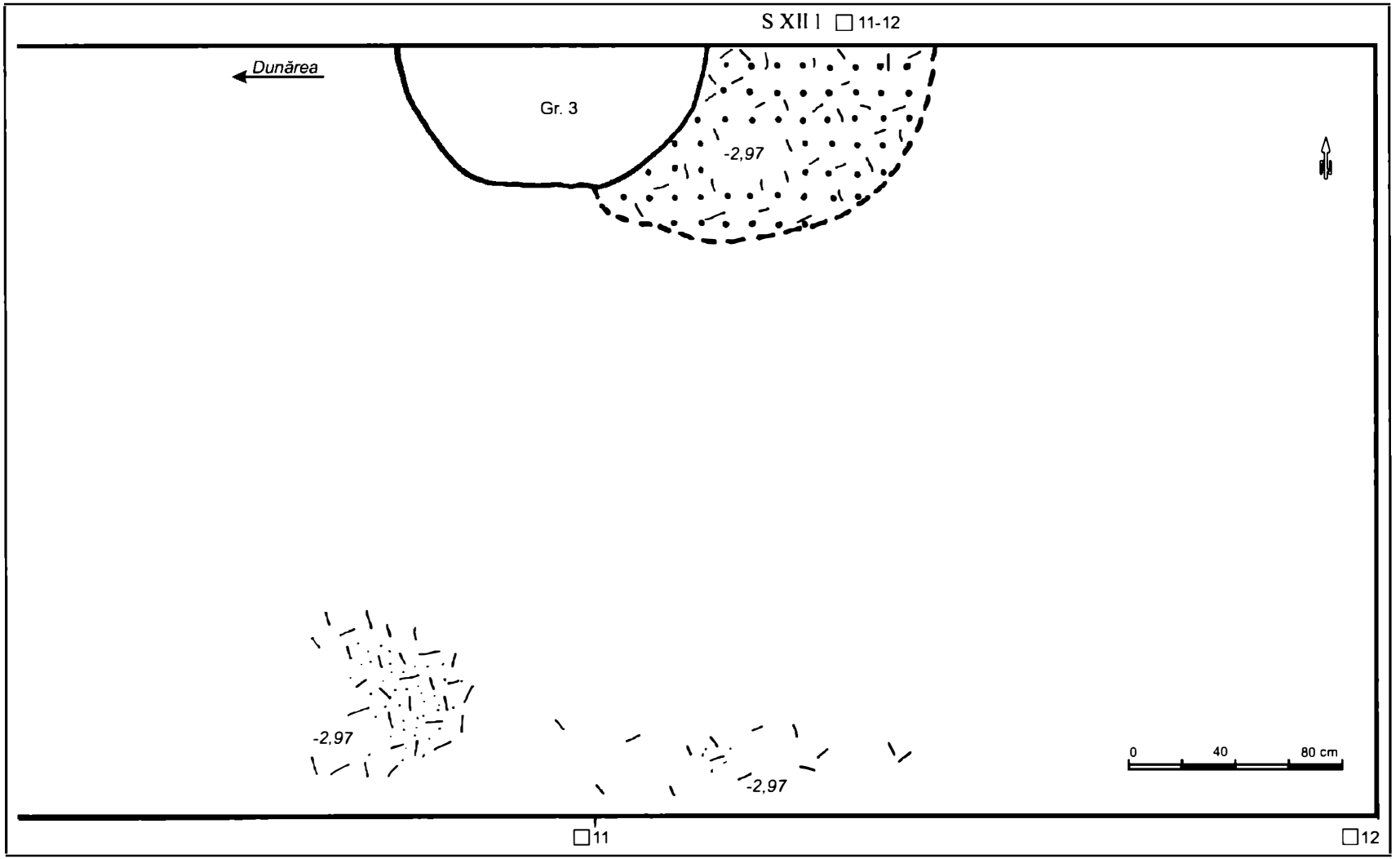

Fig. 23. Plan S XII – I, 11 – 12. Nivel bază: -2,97 – 3,25 m

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

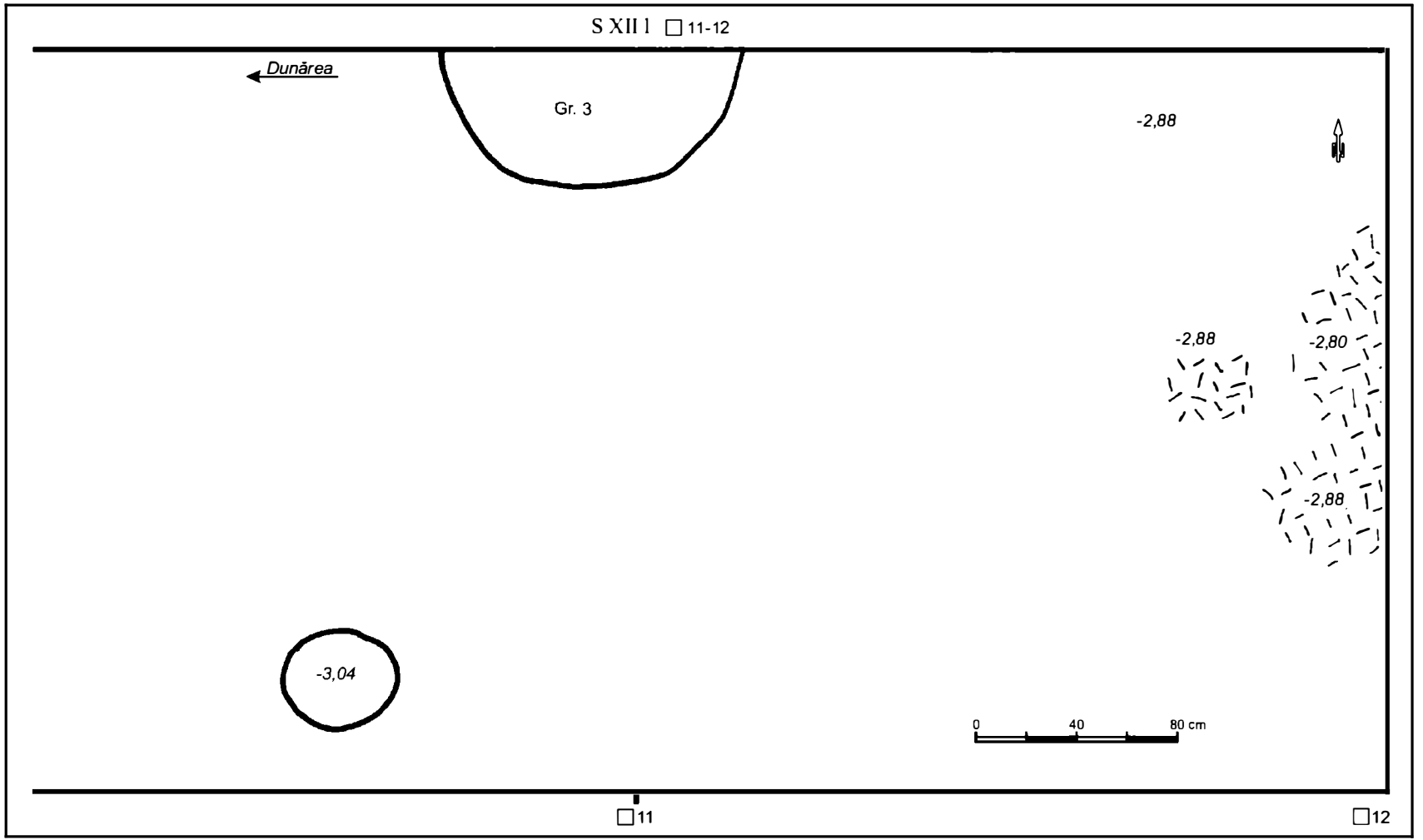

Fig. 24. Plan S XII - I, 11-12. Construcții nivel 2: - 2,88 m

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

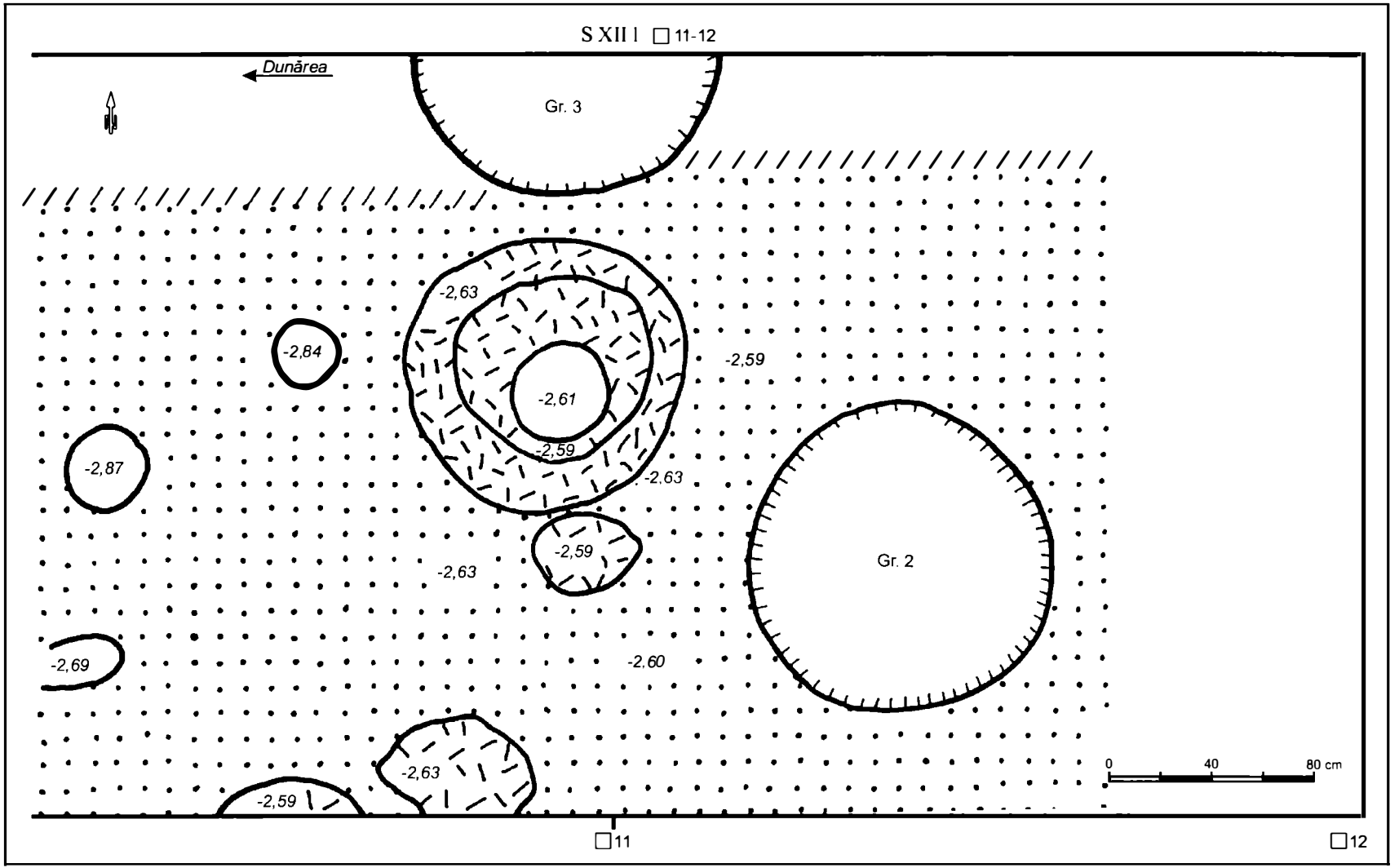

Fig. 25. Plan S XII – I, □ 11 – 12. Construcții la – 2,60 m

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Cu 20 cm mai jos (-2,85 m), pe o lungime de 3,50 m, în pătratele 9-10, apare o podină de lut galben care nu este exclus să stea în legătură cu o primă fază de construcţie a locuinţei mai sus prezentate (fig. 21).

La -3,05 m, într-un segment din partea extrem estică a pătratului 9 şi pe o bună parte a celui cu nr. 10, pe o lungime de 2,40 m, am descoperit o podină arsă la roşu (fig. 21).

Mai jos cu 15 cm (la -3,20 m), pe o lungime de 2,86 m din pătratele 9-10 şi o grosime de 5 cm, era o altă podină din lut galben, cu segmente arse în partea ei vestică (fig. 21).

La bază, sub această succesiune de construcţii, am aflat două gropi care se intersectează (groapa nr. 4, mai nouă, secţionează groapa nr. 5, cu diametrul de circa 1,70 m) şi distrug mormântul eneolitic nr. 52 (fig. 20-21). La rândul ei, groapa nr. 5, după ce a secţionat depunerea aluvionară şi s-a adâncit în stratul Criş-Starčevo, suprapune şi secţionează parţial groapa mormântului eneolitic nr. 54 (fig. 21).

Spre estul secţiunii XII-l, în pătratele 11-12, în continuarea locuinţei mai noi din 9-10, avem o altă construcţie cu podină de lut (fig. 25), refăcută în două rânduri, de formă dreptunghiulară, cu latura est-vest de 3,25 m, iar cea nord-sud păstrată pe 2,40 m. Construcţia are partea superioară la -2,80 m iar baza la -3 m.

Cu 20 cm mai sus, locuinţa este suprapusă de un segment de arsură (fig. 21). În malurile estic şi nordic al pătratului 12, la adâncimea de -3,05 m, s-au aflat urmele unei alte locuinţe de la care provin bucăţi de pământ ars (fig. 24). Locuinţa se întinde în malurile de est şi de nord al S XII-l, pătratul 12. În cadrul şanţului s-au dezvelit numai segmente pe o lungime de 1,40 m.

La baza stratului de cultură Coţofeni (-3,25 m de la cota 0), mai ales în pătratul 12, s-au observat o vatră de foc pe humă şi segmente de lut galben (fig. 23). Arsura de la această construcţie s-a constatat şi în pătratul 11. Acestui nivel de locuire - cel mai vechi în zonă - îi corespunde şi groapa nr. 5 (fig. 20-21).

Complexele de locuire din secţiunile I

Suprafaţa I a fost proiectată în 1972 ca o secţiune de control stratigrafic, cu dimensiunile de 8 x 2 m, în punctul cel mai proeminent al aşezării. În anii următori (1973-1979) ea a fost lărgită (cu S I-a, I-b în 1973; I-c în 1974; I-d, e în 1975; I-e vest în 1977) prin secţiuni succesive până când, în final a atins dimensiunile de 10,25 m pe axul nord-sud şi 10,70 m respectiv 9,70 m pe axul est-vest, totalizând o suprafaţă de 101 m^2. Săparea, treptată, în adâncime, în depuneri care au totalizat circa 4,40 m grosime, s-a efectuat pe parcursul a 8 ani (1972-1979). Succesiunea de culturi, cu aşezări şi morminte, începe din epipaleoliticul de tip Schela Cladovei şi se continuă cu Criş-Starčevo, Sălcuţa, Coţofeni, Gârla Mare, perioada daco-romană, feudal timpurie[29] (fig. 33). Stratul Coţofeni atinge o grosime de maxim 1,20 m, între adâncimile de 1,40 - 2,60 m de la cota 0, delimitându-se foarte clar între o depunere humoasă, sterilă, la bază şi una gălbuie cu concreţiuni calcaroase şi rare fragmente ceramice ale culturii Glina, la partea superioară.

[29] Idem (1987) 348-350, fig. 6-8; idem (1996) 21-22, 51-53, fig. 6; 10-12.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

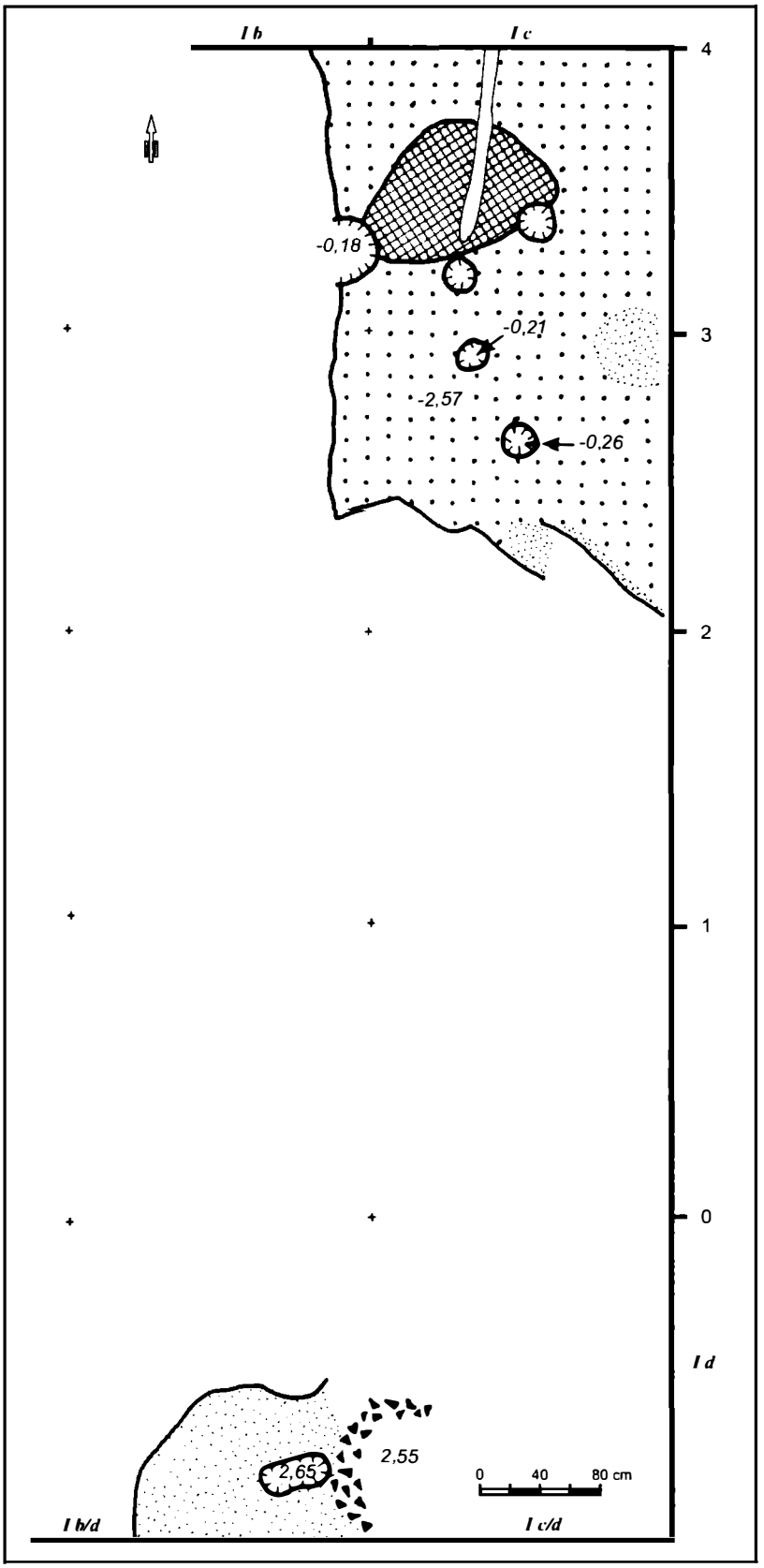

Fig. 26. Plan S I. Construcții nivel 1: - 2,57 m, cu secțiune prin locuințe

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

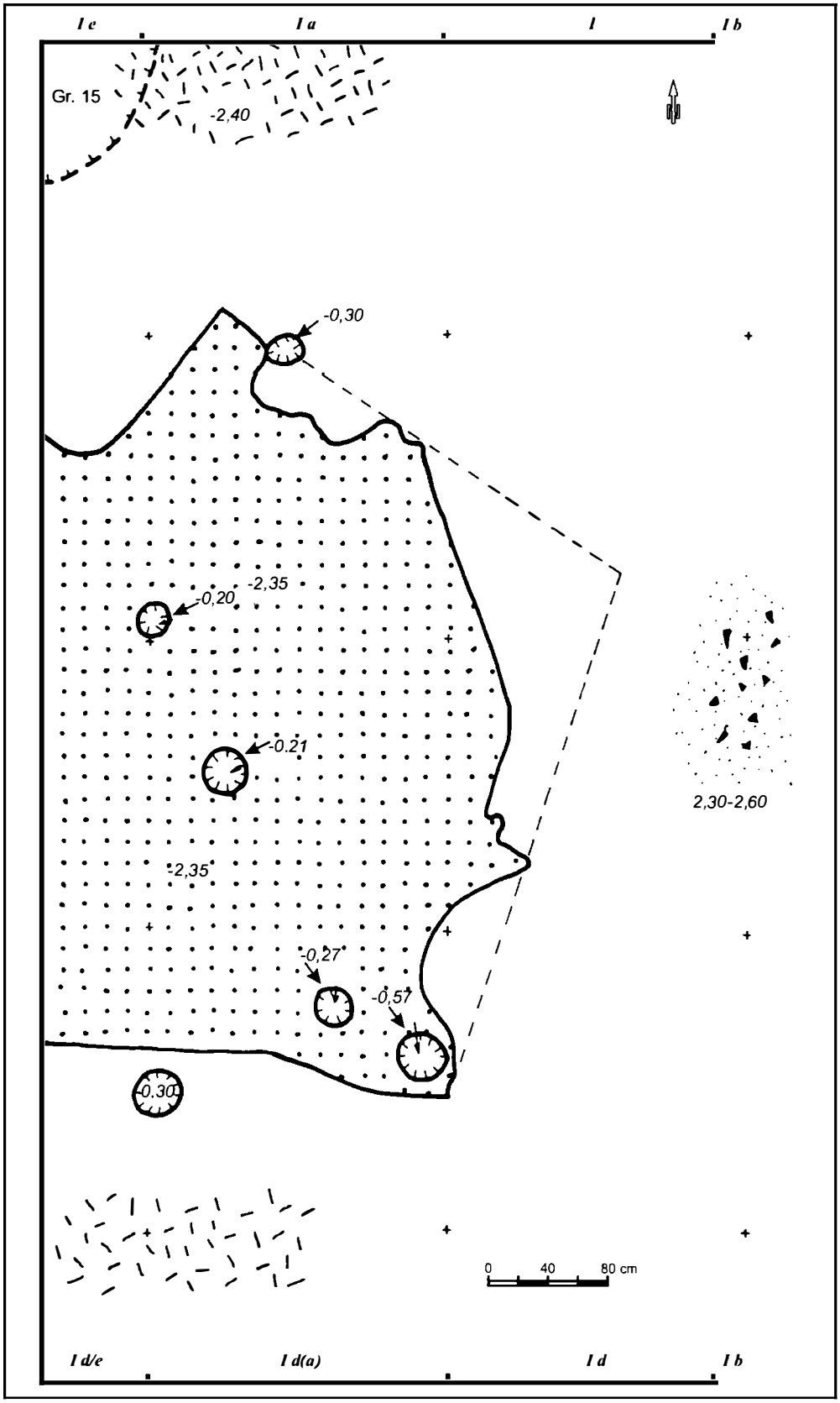

Fig. 27. Plan S I Locuinţe nivel 2: 2, 35 m

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Primele construcții Coțofeni au suprapus un strat aluvionar, de care se delimitează atât de precis încât, în jurnalul de săpătură din 6 august 1976, am notat următoarele: „niciodată nu am avut o delimitare atât de clară între două straturi". Pe unele porțiuni terenul era denivelat în urma adânciturilor făcute pentru scoaterea lutului.

Cea mai veche construcție (nivelul 1), o locuință, am aflat-o în jumătatea nordică a S I-c (pătratele 3-4, fig. 26). Resturile constau din podina de humă galbenă, peste care, în pătratul 4, se găsea o vatră frumos fățuită, ovală, cu diametrele de 1,30 x 0,83 m, înroşită puternic de foc. Peste podină şi vatră erau bucăți din pereți nearşi, din lut galben (fig. 26). Avem, deci, o locuință a cărei existență s-a încheiat prin ruinare, situată la -2,57 m, la baza stratului Coțofeni. Din păcate, limitele locuinței au rămas nesăpate în malurile de nord şi est ale secțiunii. Spre sud de podină, pe un teren denivelat, s-a format o depunere din cenuşă şi cărbuni, depunere care s-a întins şi spre vest unde se găseşte sub ruinele unei locuințe mai noi.

Acest al doilea nivel de construcție (fig. 27) constă dintr-o platformă de lut, groasă de 3 cm, arsă, cărămiziu la partea superioară şi negru la cea inferioară. Segmentele ei deteriorate erau umplute cu humă galbenă, iar gropile de par perforează această platformă peste care se aşterne un strat de cenuşă cu pigmenți de cărbune, fără chirpici însă. Situația existentă ar pleda pentru a considera placa de lut drept podină arsă intenționat înainte de ridicarea suprastructurii. Nu se exclude însă nici posibilitatea ca platforma să reprezinte pereții arşi căzuți peste nivelul de călcare fără podină. Partea conservată şi săpată a resturilor acestei locuințe se găseşte în limita pătratelor 1-3 ale S I, I-a, I-e şi se întinde pe 5 m pe direcția nord-sud şi 3,25 m pe cea est-vest (fig. 27). Resturile nesăpate au rămas în malul vestic al secțiunii I-e. Gropi de pari sau stâlpi, cu diametrele între 20 - 30 cm şi adâncime între 20 - 57 cm (fig. 27), sunt dispuse în şir atât pe părțile laterale cât şi în interiorul platformei. În legătură cu această locuință par să stea urme de arsură situate în pătratele 4 la adâncime de -2,40 m de la cota 0, spre mal existând şi o albiere (groapa 15) ce se adânceşte în strat Sălcuța. Împrăştieri de resturi sunt şi în pătratele sudice şi cel puțin o parte a stratului de cenuşă şi bucăți de cărbune, aflat în S I-b între -2,30 - 2,60 m, şi mai ales segmentele de humă arsă găsite între -2,51 - 2,54 m adâncime, trebuie să provină de la aceeaşi construcție.

Bine ilustrat este şi al treilea nivel de construcție (fig. 28). În jumătatea nordică a S I-c, la -2,28 m, s-a găsit podina din lut vinețiu, cu refaceri de lut galben, a unei locuințe neincendiate, care are un colț în unghi drept perfect păstrat. Pe axul nord-sud, suprafața dezvelită din podină este lungă de 2,90 m iar pe axul est-vest de 2,00 m. Dacă linia nord-sud reprezintă latura scurtă a locuinței, atunci aceasta era orientată asemenea complexului L_1 din S XII, adică est-sud-est - vest-nord-vest. La colțul platformei era o groapă de stâlp cu diametrul de 30 cm şi adâncimea de 22 cm. Ea ar indica, deci, o construcție cu suprafață nu prea mare (fig. 28).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

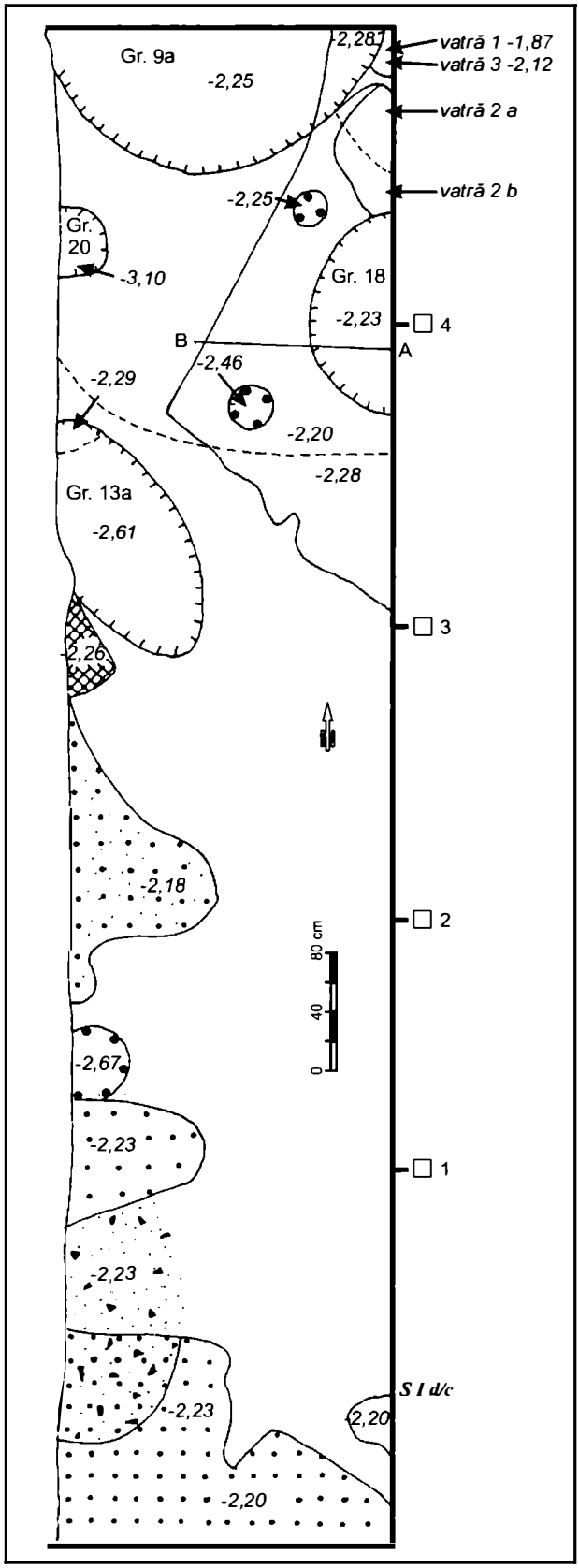

Fig. 28. Plan S Ic. Locuinţe nivel 3: -2, 28 m

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

În jumătatea sudică a S I-c şi I-d/c pe o lungime de 6 m (fig. 28) apar resturi de podină de vatră arsă la roşu, de pământ galben de la pereţii prăbuşiţi aflate la adâncimi identice sau foarte apropiate celor ale locuinţei anterior prezentate, adică apar la -2,20/ -2,23 m bucăţile de pereţi şi segmente de podină şi la -2,26 m vatra de foc. La mijloc există o groapă de stâlp cu diametrul de 48 cm şi adâncimea de 44 cm. Pe profilul sudic al S I[30] resturile acestei locuinţe se văd până la limita S I-d/b unde sunt secţionate de groapa 12 deci păstrate pe o lăţime de peste 2 m.

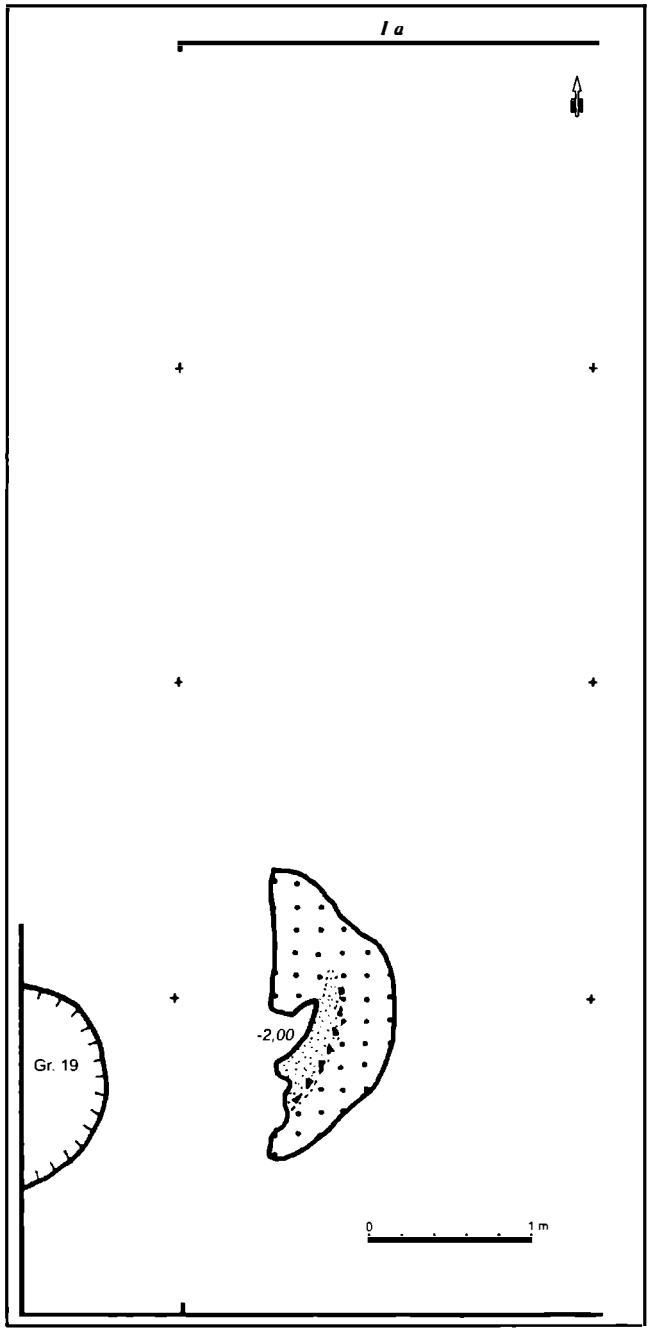

Fig. 29. Plan S I a, e. Urme de podină şi arsură la -2 m

[30] Idem (1987) fig. 7; idem (1996) fig. 11.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

La aceeaşi adâncime de 2,20 m întâlnim resturi de construcţie şi spre peretele vestic al S I şi I-e.

Un nou nivel de construcţii (al 4[lea] de jos în sus) este documentat prin prezenţa unor locuinţe suprapuse sau refăcute situate în sectorul nordic al S I-c, I b şi I (fig. 30). Ele se suprapun peste construcţiile anterioare ale nivelurilor 1 şi 3. Din păcate, pe lângă faptul că nu s-a putut dezveli decât o parte din suprafaţa acestor complexe, resturile lor au şi fost perforate, pe suprafeţe apreciabile, de mai multe gropi din epoca bronzului şi daco-romane. Între adâncimile de -1,87 m şi -2,13 m, s-au găsit trei refaceri sau construcţii succesive de podine de lut cărora, în colţul nord-estic al S I-c, le corespund mai multe vetre de foc (fig. 30)[31]. Din păcate, între podine şi vetre, se interpune groapa daco-romană cu nr. 9 a, de mari dimensiuni (diametrul de 2,40 m pe profil). Vetrele se prezintă sub forma unei suprapuneri de lipituri arse puternic la roşu. Refaceri? Construcţie specială pentru înmagazinare de căldură, fără pat de fragmente ceramice? Vetre independente? Formează ele un nivel de construcţie sau două (4 şi 5)?

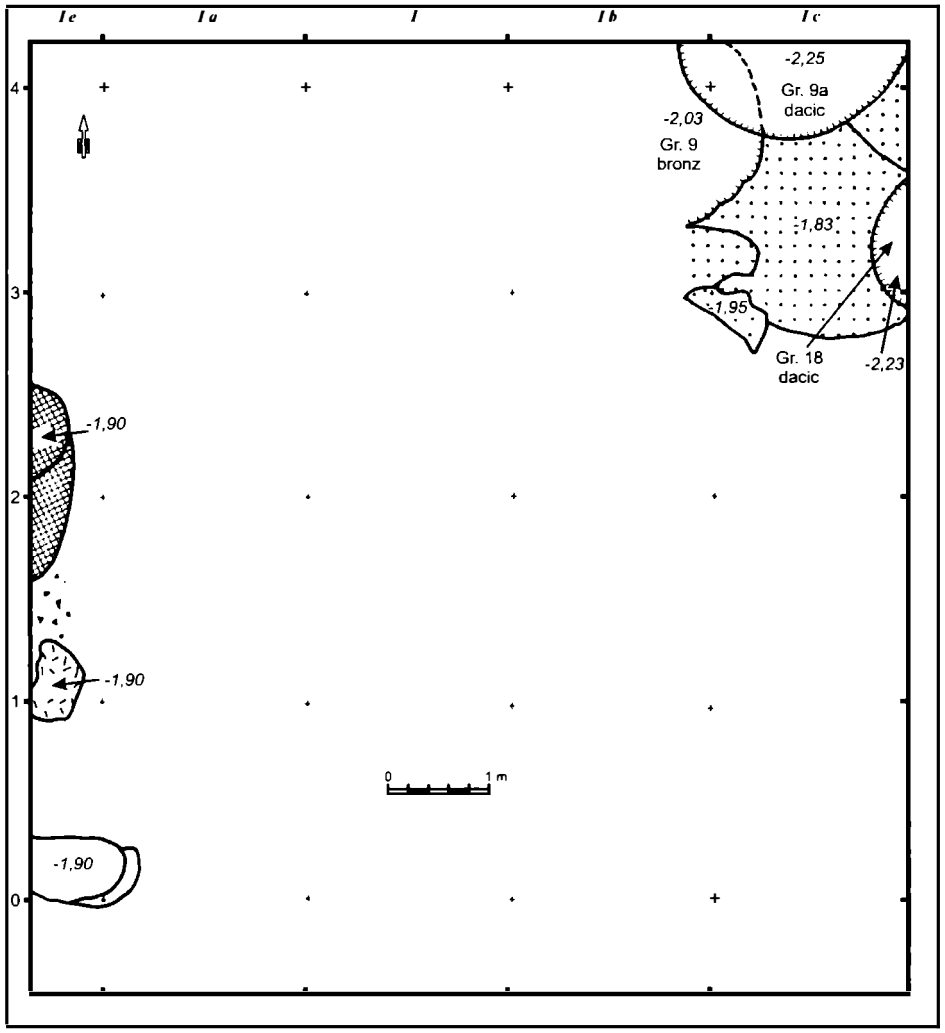

Fig. 30. Plan S I. Construcţii la -1,90 m, cu secţiuni prin podine şi vetre

[31] Vezi profilul la Roman (1987) fig. 8; idem (1996) fig. 12.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Spre sud şi vest de la aceste complexe, la adâncimi diferite, întâlnim, de asemenea, resturi de locuințe. Nivelului 4 îi aparțin segmente de podină în S I □1-2 la adâncimea de - 2,00 m. La aceiaşi adâncime, în □1-2 din S I-a, am aflat un segment, în suprafață de 1,80 x 0,80 m, din lut galben cu pământ ars la roşu în partea centrală (fig. 29).

Ceva mai sus (nivelul 5?), la - 1,90 m, pe peretele vestic al S I-e, pătratele 1-3, sunt resturi de vatră, chirpici şi cenuşă de la o nouă locuință (fig. 30). Segmente de chirpici ars, secționate de gr. 12 (fig. 32), au apărut în partea sudică a S I-b □1-2, la adâncimea de -1,95 m. Contemporane acestora le va fi fost una dintre locuințele (sau renovările lor) prezentate anterior.

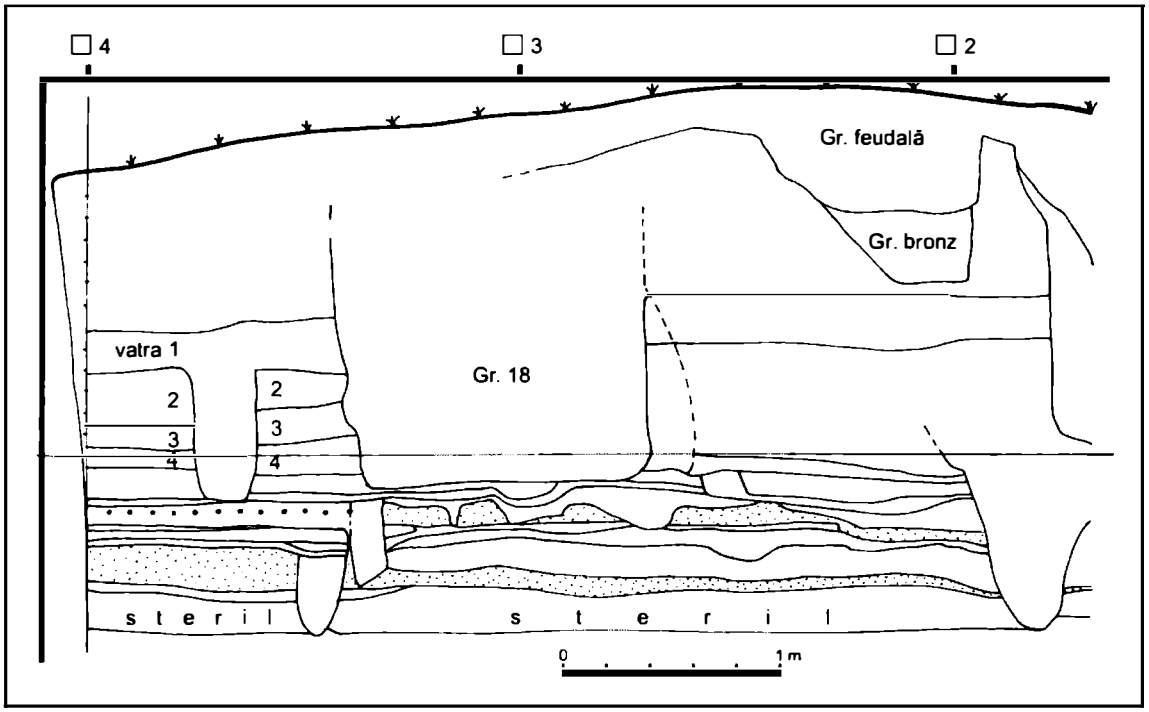

Fig. 30 A. Profilul estic al □ 2 – 4 din S I C, stratul Coțofeni

Un nou nivel de construcție sigur (al 6-lea?) se găseşte între -1,70 m - 1,80 m. Astfel, pe latura nordică a suprafeței, pe circa 4 m lungime din profil[32] sunt resturi ale unei locuințe, sub forma unei benzi de humă galbenă (podină), groasă, în S I-b, până la 10 cm.

În pătratul 3 al S I-a, la -1,70 m - 1,80 m, am descoperit o vatră dreptunghiulară din humă, cu gardină, construită pe un „pat" de fragmente ceramice. În jur, în pătratele 2-3, apar resturi de humă galbenă (fig. 31). Dacă acestea sunt în legătură cu Locuința din partea nordică a suprafeței nu putem preciza.

O vatră de foc albiată, suprapunând umpluturile gropii 10 b, a apărut, la -1,75 m în S I-d/I-a. În pătratul 1 al S I, tot la -1,75 m (fig. 31), au fost segmente de pământ galben cu o pată de arsură.

[32] Idem (1996).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

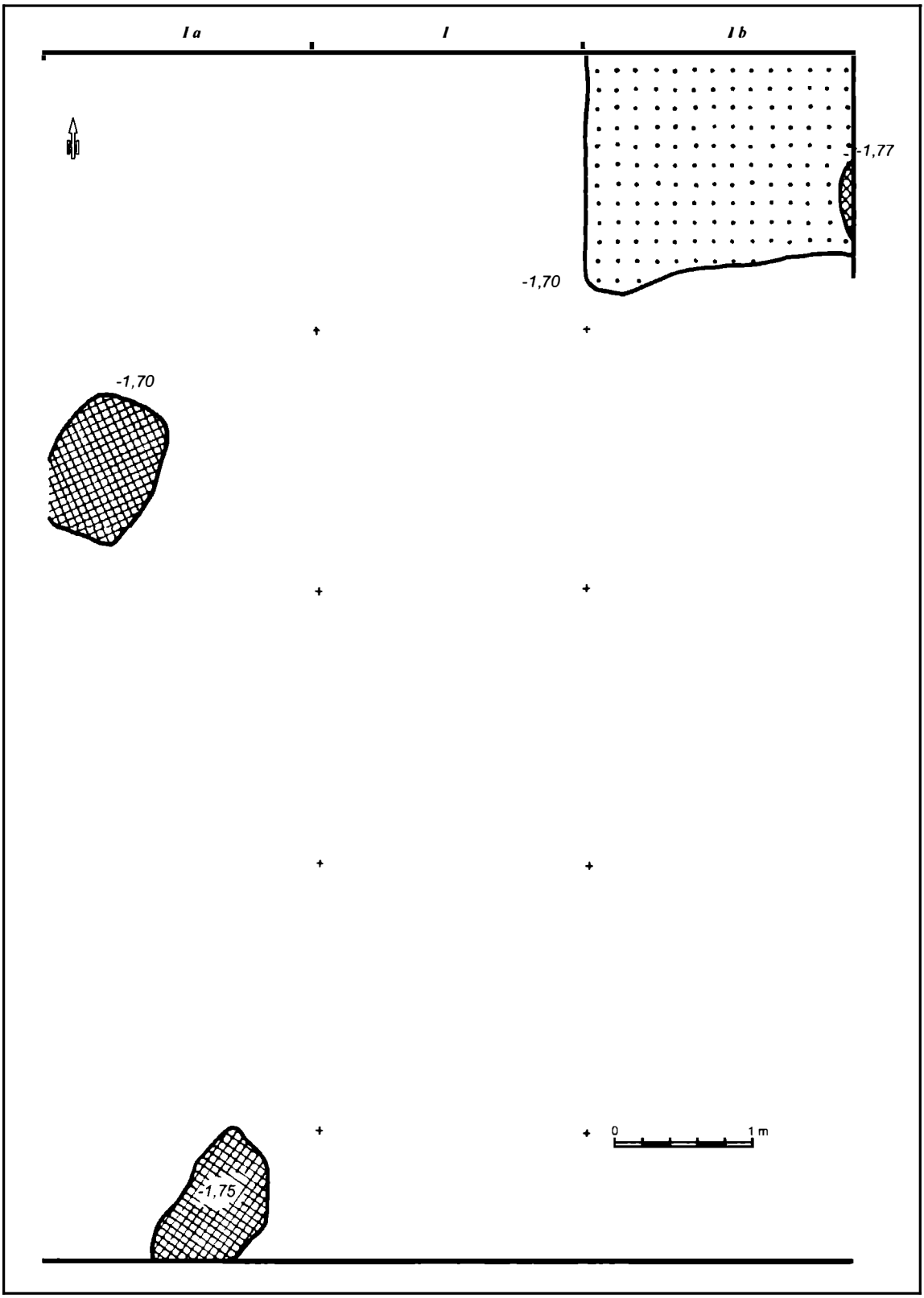

Fig. 31. Plan S I. Locuinţe la – 1,70 m, cu vatra dreptunghiulară

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

În S I şi I-b, pe o lungime de circa 2 m, între -1,40 m şi 1,60 m, pe profilul nordic[33], apare un strat de pământ galben, reprezentând restul unui perete căzut fie de la un nou nivel de construcţie, fie de la cele anterioare. Despre existenţa, totuşi, a unui alt nivel de construcţie, pare să grăiască prezenţa - în S I-d/I şi I-d/I-b -, deasupra gropii 12[34], unui strat subţire de humă albiat la mijloc (unde coboară până la -1,90 m), care reprezintă, probabil, podina unei locuinţe. Sunt, deci, suficient de multe indicii care ne permit să vorbim despre un nou nivel de construcţie (al 7-lea? al 8-lea?) în secţiunile I.

După cum se poate constata din lectura celor mai sus prezentate, cu excepţia nivelului 2, locuinţele construite în secţiunile I şi-au încheiat existenţa prin ruinare, nu prin incendiere. În afara gropilor de pari sau de stâlpi (gr. 4-6, 20) sau a celor de scos lut (gr. 10, 15), o atenţie aparte poate fi acordată gropilor de mari dimensiuni, circulare sau ovale, săpate de la niveluri diferite şi adâncite în depuneri Coţofeni mai vechi sau ante Coţofeni (fig. 32). Unele vor fi fost, poate, gropi menajere, altele gropi de provizii sau pentru lut.

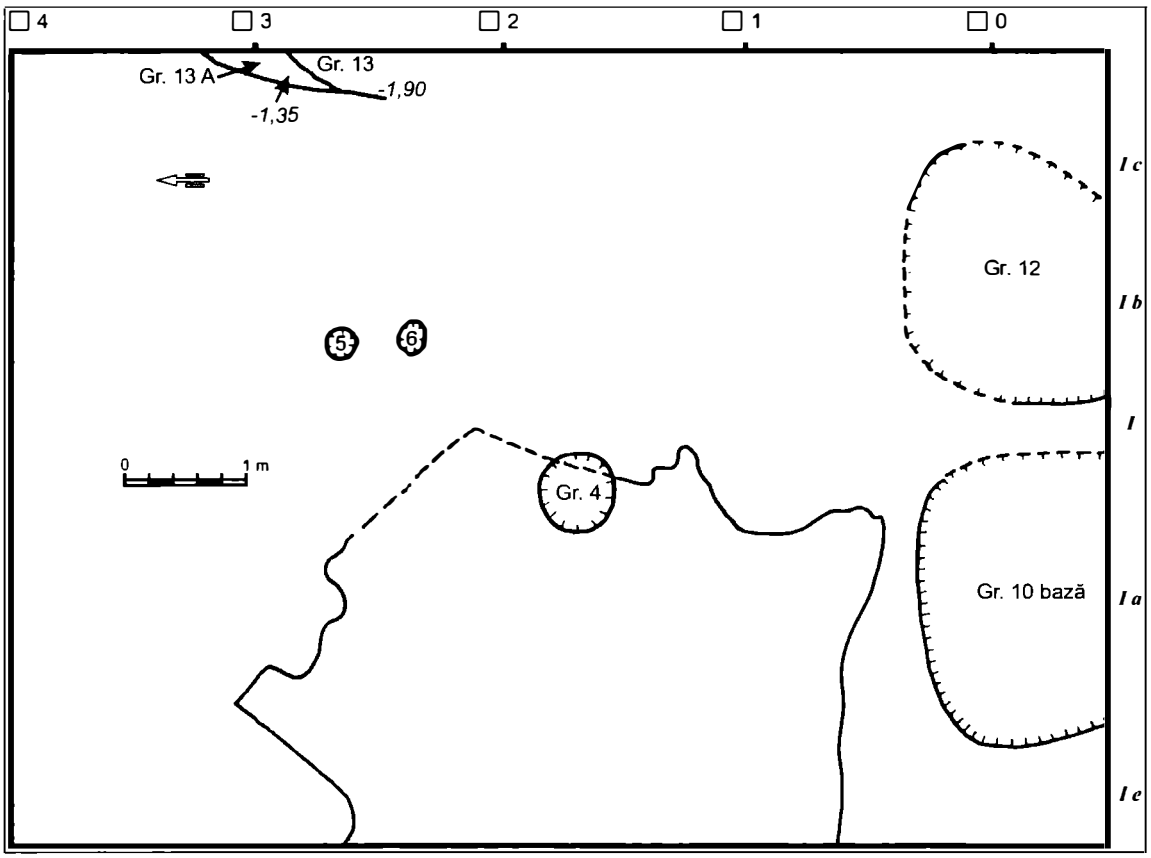

Fig. 32. Plan S I cu gropi Coţofeni

O succesiune de gropi care oferă, pe profil[35], viziunea unor umpluturi albiate, a primit indicativul cu nr. 10 (fig. 32). La bază, aflată la -2,90 m, adâncindu-se cu 40 cm sub stratul Coţofeni, apare conturul neregulat al unei gropi (de scos lut?) cu axul de

[33] *Ibidem.*
[34] Roman (1987) fig. 7; idem (1996) fig. 11.
[35] Idem (1996).

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

peste 2 m, denumită „groapa 10 bază", iar la -2,80 m „groapa 10 a". Cu 50 cm mai sus este suprapusă de o altă albiere (groapa 10 b) cu diametrul de 1,40 m. Peste suprafaţa acesteia din urmă s-a produs o curbură de circa 2,70 m lungime în care s-au sedimentat, în straturi succesive, resturi ale unor locuinţe aflate în apropiere. La un moment dat, zona devine chiar loc de amenajare a unei vetre albiate, aflată la -1,75 m în S I-d/I-a, corespunzând nivelului 6 de construcţii Coţofeni. Peste acestea, la baza stratului epocii bronzului, avem o nouă adâncire care a primit indicativul de „groapa 10" (fig. 32).

Dintr-o perioadă timpurie Coţofeni este şi o adâncire în stratul aluvionar şi sălcuţean, probabil pentru scos lut, care a primit indicativul de groapa 15, din secţiunile I-a şi I-e 4.

Unor niveluri mijlocii le aparţin gropile 14 (S I-e 3, vezi fig. 33) şi 21 (S I-d/c)[36]. Din niveluri superioare au fost săpate gropile 12, 13 A şi 19.

Groapa nr. 12, care secţionează o parte a umpluturilor gropilor 10 b, 10 a[37], este săpată de la baza penultimului nivel Coţofeni (?) şi se adânceşte până la -2,20 m în stratul Coţofeni. Are diametrul de cca 2 m (fig. 32) şi conţine un bogat material ceramic, printre care şi categoria pictată cu alb după ardere, asemenea celei de la Basarabi[38]. De asemenea, multă ceramică cu slip roşu şi o sulă de metal cu ambele capete ascuţite. În umplutură erau multă cenuşă, cărbuni şi bucăţi de pământ ars, din ea luându-se probe de cărbuni pentru analize ^{14}C, efectuate la laboratorul Jolla al Universităţii din California[39]. Umplutura gropii 12 poate proveni fie de la nivelurile secţionate (sub ea fiind şi o adâncire mai veche), fie din perioada ei de întrebuinţare.

Groapa 13 A din S I-c 2-3 (fig. 28; 32) are nivelul de săpare distrus de groapa daco-romană nr. 13. Este ovală, cu diametrele de 1,80 x 0,90 m şi se adânceşte de la -2,09 m (limita de observare) până la -2,61 m la baza stratului Coţofeni. Ca şi groapa de stâlp nr. 20 (fig. 28), cu diametrul de 45 cm şi adâncimea de 1 m, ele par a servi locuinţelor succesive din nivelurile 4-5 de construcţii.

În S I-d/e, groapa nr. 19 (fig. 29; 33)[40], care este săpată de la adâncimea de -2 m (nivel 4), are un diametru de 1,65 m şi se adânceşte 75 cm, până la partea superioară a stratului Sălcuţa.

---

[36] *Ibidem.*

[37] *Ibidem.*

[38] Roman (1976) 29; fig. 48/15, 22; 49/1-11.

[39] LJ 3798 şi LJ 3799 = 4420 ± 50 B.P. şi 4400 ± 60 B.P.; calibrate 3250 ± 100-250; vezi Roman, Németi (1978) 71-72, 156.

[40] Roman (1987) fig. 6; idem (1996) fig. 10.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

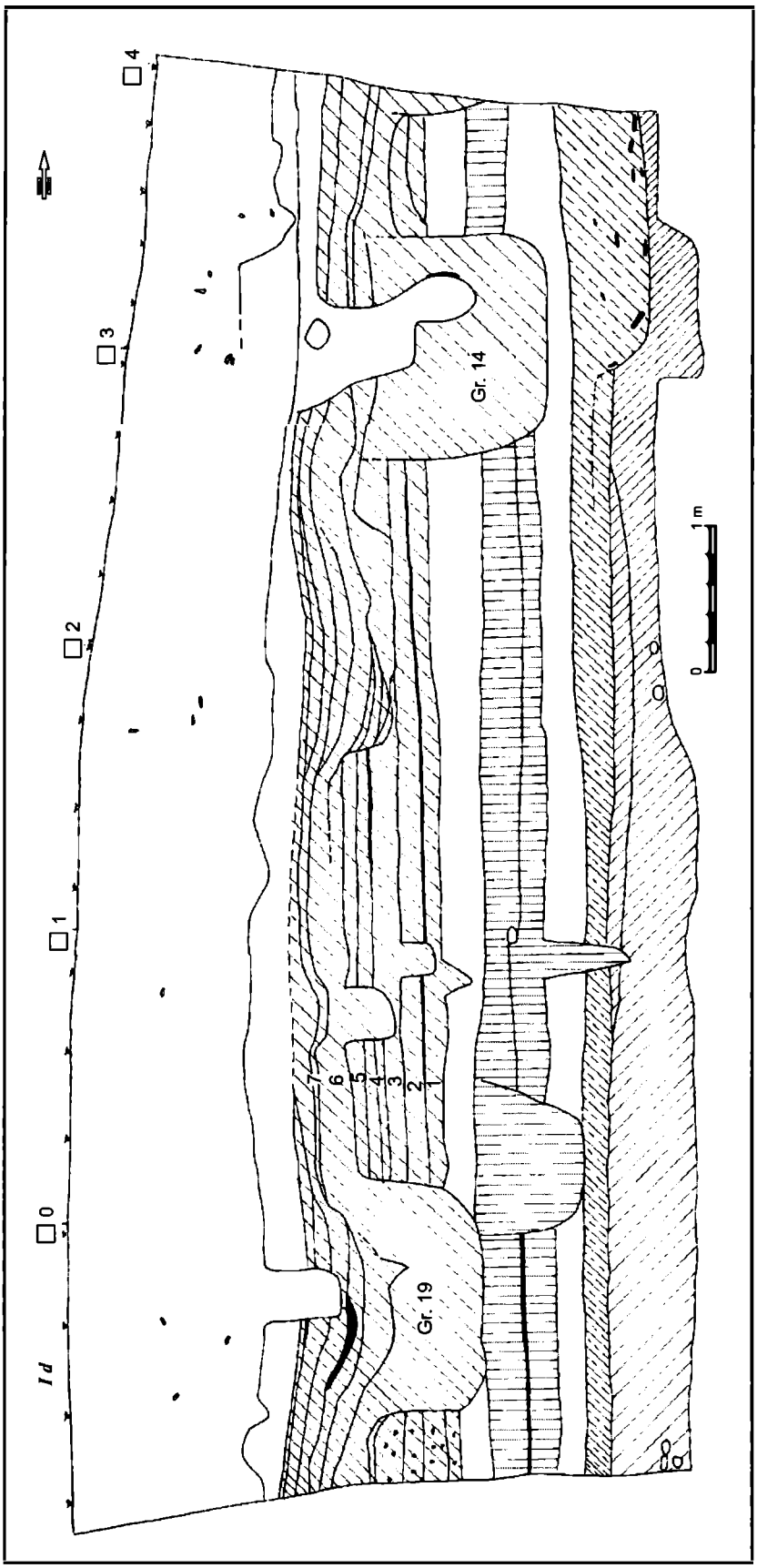

Fig. 33. Profilul vestic al S I –e (complet)

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Secţiunea XV

Secţiunea XV este situată la 15 m spre sud de capătul estic al S XII-l (fig. 1), unde stratul Coţofeni - în parte spălat - avea o grosime de 1 - 1,05 m şi la 37 m ESE de S I - unde depunerea Coţofeni, complet conservată - atinge grosimea de 1,00 - 1,20 m. Secţiunea XV are un sediment Coţofeni neaşteptat de sărac şi gros de numai 25 - 40 cm. Resturile Coţofeni sunt cuprinse între două niveluri subţiri, semisterile, cel de jos îl separă la bază de stratul Criş-Starčevo, iar cel superior de cel al epocii bronzului.

Pe peretele nordic s-au observat resturi de podină ale unor locuinţe, iar în interiorul suprafeţei gropi mai mici şi una de mari dimensiuni (fig. 34), lungă de 2,80 m şi adâncă de 80 cm pe profil[41].

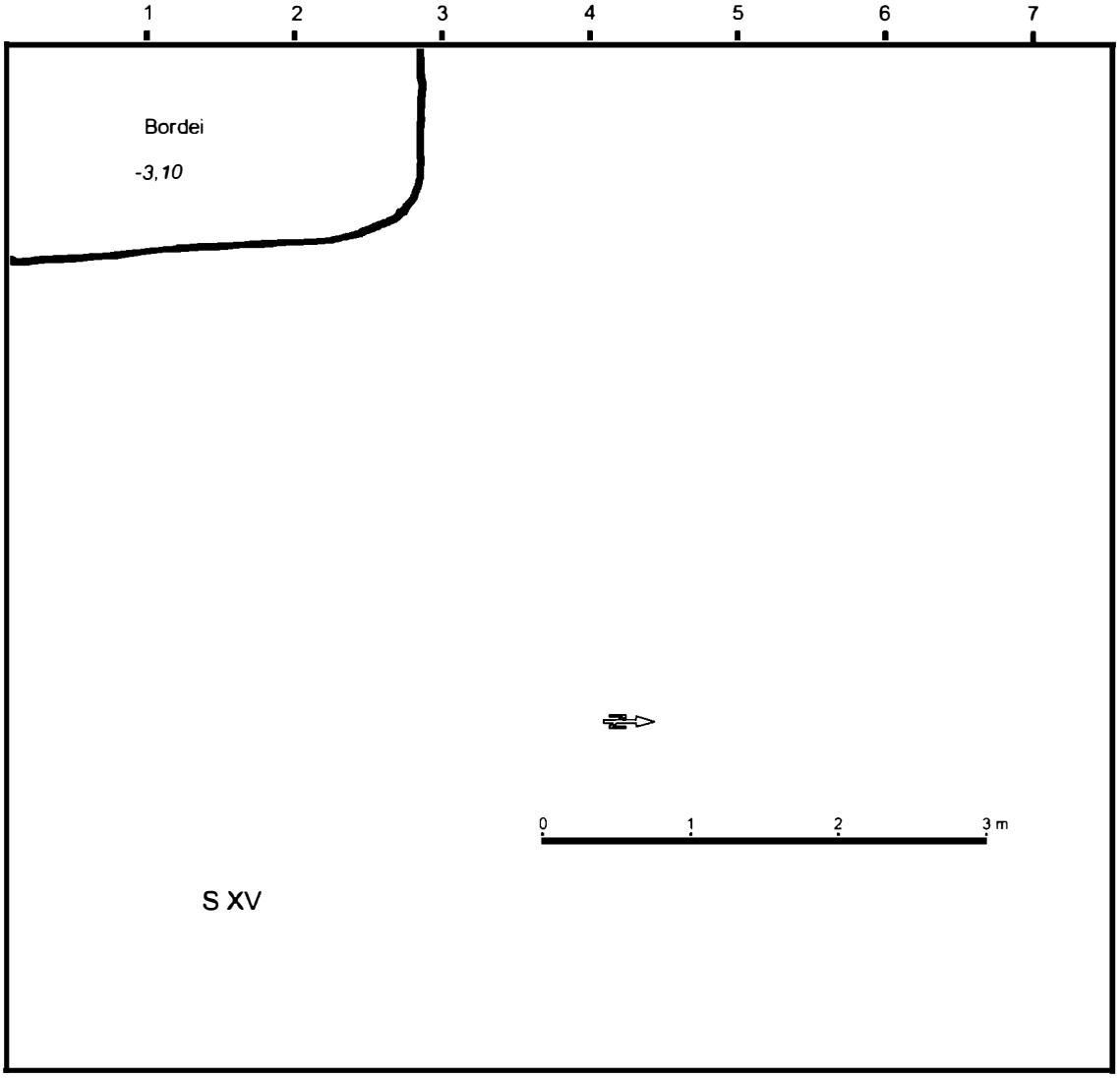

Fig. 34. Plan S XV. Groapă bordei

[41] Idem (1987) fig. 9c; idem (1996) fig. 14.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Situaţia constatată în suprafaţa XV (cu dimensiunile de 7 x 7 m) pare să indice clar că maxima densitate a locuinţelor Coţofeni era în lungul Dunării şi în zona cea mai proeminentă. Chiar orientarea lor pare să fie, în toate cazurile, paralelă cu Dunărea, adică est-vest.

Rezultă, de asemenea, că cele mai multe dintre construcţiile Coţofeni au fost distruse ulterior, prin eroziunea materialului de către Dunăre, eroziune accentuată mult după primul război mondial.

Secţiunile XVI

Constau din patru segmente care totalizează 235 mp[42]: S XVI (48 x 2 m), XVI-a (28 x 2 m), XVI-b (28 x 2 m), XVI-c (9 x 3 m). Toate segmentele au fost adâncite numai până la partea superioară a stratului Coţofeni, ele fiind destinate cercetării depunerilor post-Coţofeni. Timpul şi mijloacele financiare avute la dispoziţie au impus acest lucru. În acest fel, despre locuirea Coţofeni avem doar date referitoare la adâncimea la care a apărut partea superioară a stratului arheologic al acestei culturi. În unele cazuri - acolo unde gropi mai noi s-au adâncit sau chiar au perforat stratul Coţofeni - cunoaştem grosimea stratului de cultură şi amplasarea zonelor cu locuinţe (fig. 35). În pătratele 1-8 ale S XVI, unde terenul coboară în pantă de la vest spre est, partea superioară a stratului Coţofeni este la adâncimi mai mari (-2,30 m în □1-3, -2,15 - 2,20 m în □5-6, -2,00 m în □7-8). În □11-13 resturile Coţofeni apar deja sub -1,50 m (-1,53 - 1,60/1,65m). De altfel, în □13, la -1,68 m era o vatră de foc iar în □12, la -1,78 m, urme de arsură. În □17, la -1,45 m, s-a constatat baza unui nivel cu lut galben bătătorit şi urme de arsură (fig. 35).

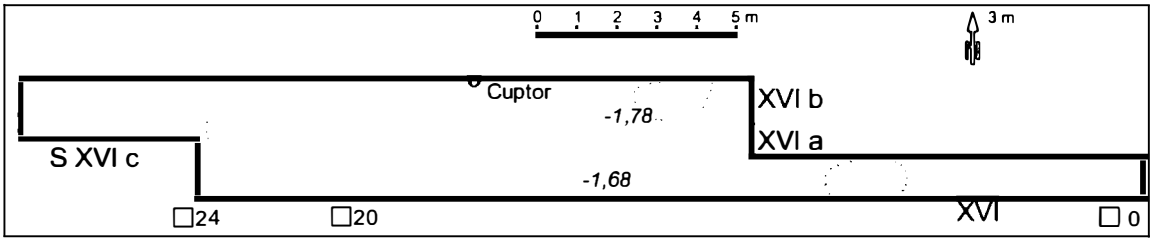

Fig. 35. Plan S XVI. Zone cu locuiri Coţofeni

În □18-20, la -1,40 m, suntem deja în strat Coţofeni căci, în □18 al S XVI-b, la -1,35 m, erau numai resturi Coţofeni, iar în □18-19, la -1,29 m, materialul este aproape exclusiv Coţofeni.

În □20-24, până la -1,24 m, materialele Coţofeni sunt amestecate cu cele Glina. Sub -1,29 m materialul este Coţofeni iar în □22, sub -1,30 - 1,40 m resturile sunt exclusiv Coţofeni.

În S XVI-c partea superioară a stratului Coţofeni apare de la -1,50 m.

În profilul unor gropi a fost constatată atât grosimea depunerilor Coţofeni cât şi amplasamentul unor zone cu construcţii. Astfel, groapa 18 din □7-8 (fig. 35), aparţinând culturii Gârla Mare, se adânceşte circa 1 m în depuneri Coţofeni; groapa 13, tot Gârla Mare, din □12-13 ale S XVI-b, perforează stratul Coţofeni - constituit din ruine ale unor

[42] Roman (1987) 354; idem (1996) 23, 54 este consemnată greşit cifra 211 în loc de 235 cât este corect.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

locuinţe suprapuse - pe o grosime de 1 m[43]. În aceleaşi pătrate 12-13, gropile nr. 22 - 22 a şi 26 (fig. 35)[44] se adâncesc în strat Coţofeni, secţionând zone de locuinţe.

În strat Coţofeni pătrunde şi groapa nr. 6, din S XVI [illegible]15-16, aparţinând epocii bronzului (fig. 35). Acelaşi lucru se întâmplă cu gropile 9 şi 9 a din [illegible]20-21.

În [illegible]23-24 din S XVI a-b, groapa daco-romană cu nr. 6 b (fig. 35)[45] s-a adâncit în strat Coţofeni, care era humos, fără construcţii la partea superioară. În schimb, la partea sa inferioară, s-au observat humă galbenă şi chirpici ars de la două locuinţe. Fundul gropii 6 b coincide cu baza unei podine Coţofeni.

Sunt, deci, suficiente indicii care ne arată că zona de la, cel puţin, [illegible]7-24, era dens locuită de comunitatea Coţofeni.

Un foarte interesat şi important complex Coţofeni a fost dezvelit, în cea mai mare parte, lângă peretele nordic al S XVI-b, la limita dintre pătratele 16-17 (fig. 35). Este vorba despre un „cuptor metalurgic sau vatră a metalurgistului" (fig. 36)[46].

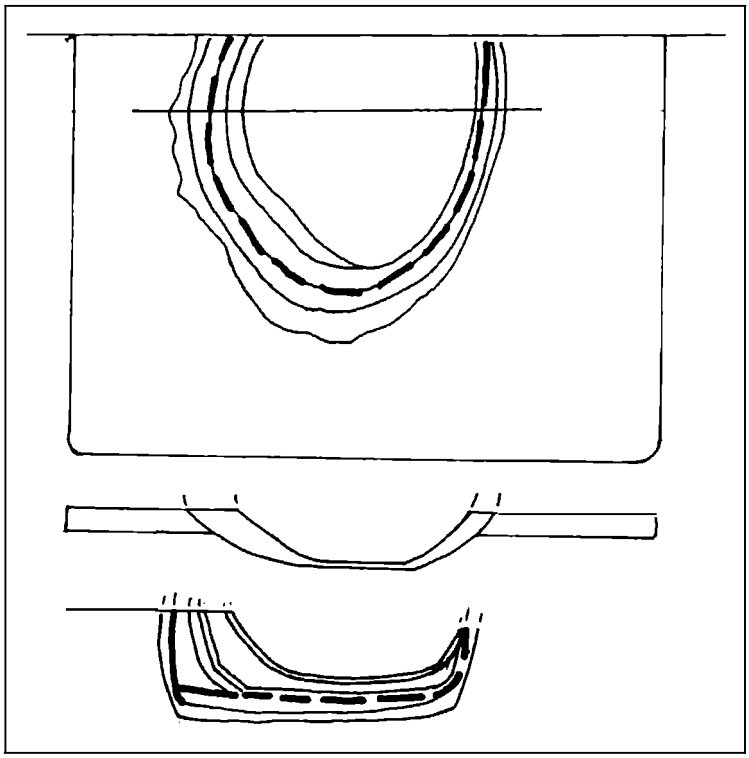

Fig. 36. Cuptorul „metalurgistului". S. XVI b

O groapă mai nouă, care a secţionat şi stratul Glina, i-a distrus partea superioară, unde ar fi trebuit să fie cupola „cuptorului". Construcţia s-a realizat astfel: într-un strat de cenuşă s-a trasat un contur în formă de potcoavă, contur care a fost placat cu fragmente ceramice. Pe orizontală, peste cenuşă, s-a depus, mai întâi, un strat de cărbune peste care s-a pavat cu fragmente ceramice provenind de la două vase Coţofeni de mari dimensiuni. Au urmat apoi, peste ele, trei lipituri subţiri cu humă, arse fiecare

[43] Roman şi alţii (1992) 104; fig. 1/1; 3/1.
[44] *Ibidem* 104, fig. 2/1-2; 3/5.
[45] *Ibidem* fig. 2/3.
[46] *Ibidem* 101, fig. 1/2.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

separat. S-a creat în acest mod vatra. Peretele lateral vestic are, peste fragmentele ceramice, un strat de humă arsă, apoi unul de zgură, urmat de încă trei lipituri mai subțiri şi fără stratul de zgură. În interior s-au găsit bucăți de zgură. Cuptorul/vatra era orientat/ă nord-sud, cu deschiderea spre nord. Lățimea era de 78 cm, adâncimea săpată de 77 cm, fără ca înălțimea să poată depăşi 90 cm. Nivelul de întrebuințare a complexului era conturat clar spre partea sa vestică.

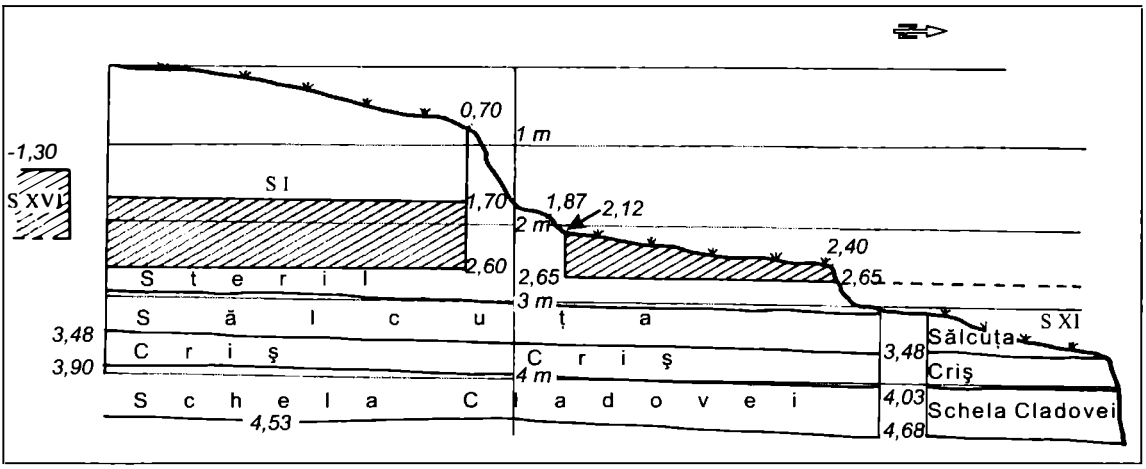

Fig. 37. Amplasarea secțiunilor XVI, I, XII, XI cu stratul Coțofeni. Secțiune sud-nord

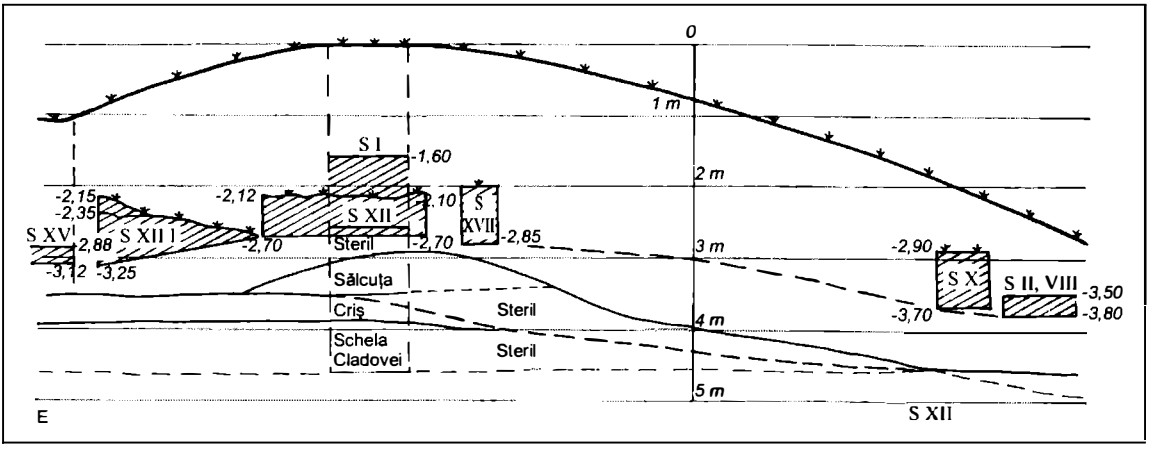

Fig. 38. Amplasarea secțiunilor XII-1, XII, I, XVII, X, II cu stratul Coțofeni. Secțiune est-vest

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Sectorul B

Secţiunea XXII

La circa 180 m spre est de sectorul A, printr-o sondă de 6 x 3 m (S XXII)[47], s-a putut constata existenţa unui strat de cultură Coţofeni, gros de 40 - 45 cm. Cât anume a fost sau nu spălat de ape din partea sa superioară nu ştim, deoarece l-am găsit suprapus de aluviuni recente.

În această zonă, stratul de cultură Coţofeni se găseşte între -2,85 m şi -3,30 - 3,35 m adâncime de la cota 0 şi este de culoare gălbuie.

La -3,12 m, în □1 (dinspre est), s-au aflat resturi de chirpici, iar în □2 (vestic), spre peretele nordic era o vatră de foc (fig. 39). Deci, un nivel de construcţie şi călcare care este mai sus cu circa 20 cm de o aglomerare de ceramică Coţofeni (fragmente şi vase) găsită anterior - într-o săpătură întâmplătoare pentru o construcţie recentă - care indică un nivel şi mai vechi în această zonă la adâncimi asemenea celor din capătul estic al S XII-l din sectorul A.

Spre est de secţiunea XXII[48], între circa 90 - 150 m distanţă de aceasta, s-au săpat mai multe secţiuni (XVIII-XXI, XXI-a, XXIII, XXIV), care constituie sectorul B[49].

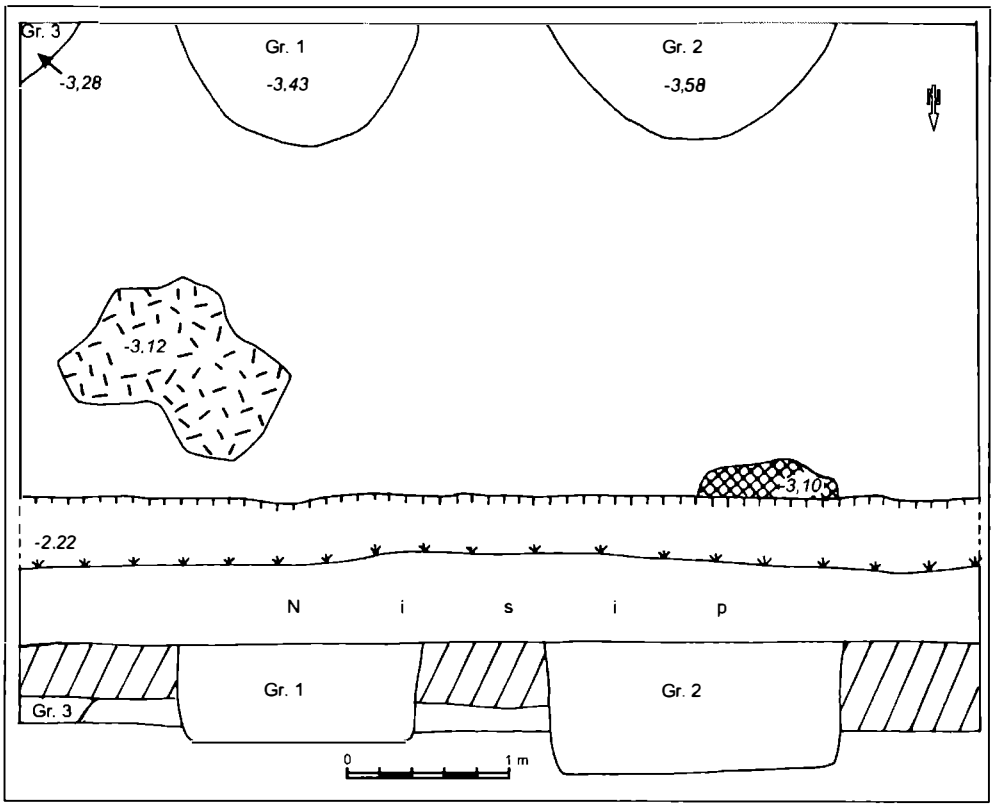

Fig. 39. Plan S XXII

[47] Roman (1987) 354; idem (1996) fig. 5; 7.
[48] Idem (1996) fig. 5;7.
[49] Idem (1987) 354 şi urm., fig. 4; 12; 14-17; idem (1996) 25-27, 55-58; fig. 5; 7; 18-22; 28.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Secţiunile XVIII-XXI, XXI-a, XXIII, XXIV

La limita vestică a sectorului B (fig. 40), depunerea formată în perioada culturii Coţofeni este groasă de 60 cm. Ea se subţiază, treptat, spre est. La aceeaşi limită vestică întâlnim resturi de construcţii, dar nu succesive. Astfel, în S XIX, stratul format în perioada Coţofeni are grosimi ce ating 70 cm[50]. Depunerea este gălbuie, nisipoasă, bogată în humus dens, cu rare concreţiuni şi resturi izolate, constând din fragmente ceramice, oase, bucăţi de pământ ars, pigmenţi de cărbune - toate indicând existenţa în apropiere a unor complexe de locuire. O vatră de foc, frumos făţuită găsită în colţul nord-vestic al şanţului (fig. 41) are sub ea încă depuneri Coţofeni mai vechi.

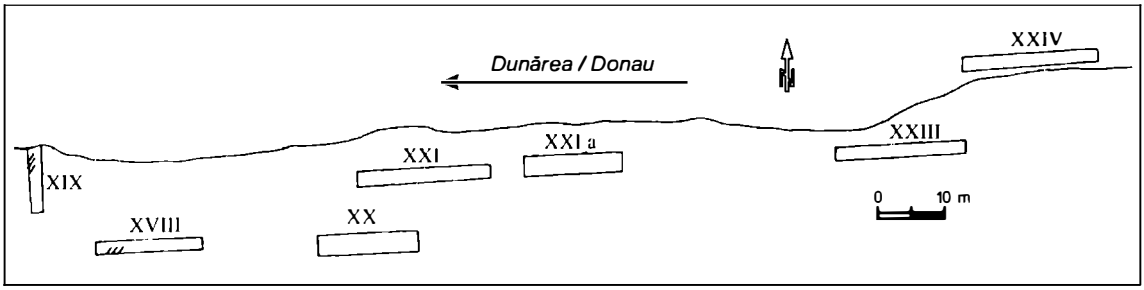

Fig. 40. Plan sector B cu zone de complexe Coţofeni

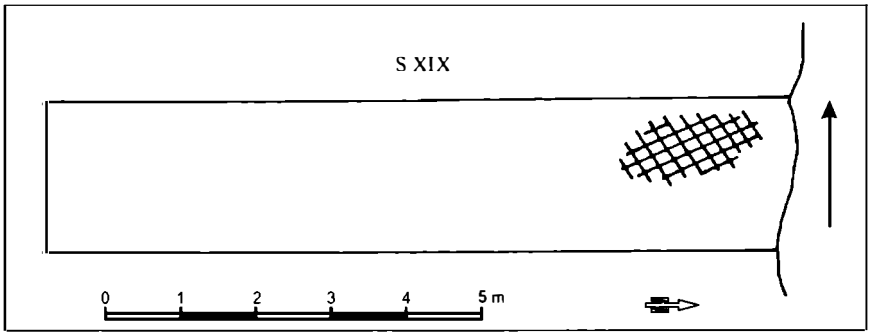

Fig. 41. Sector B. S XIX

Secţiunea XVIII

O situaţie asemănătoare este în secţiunea XVIII unde, stratul gălbui, nisipos, are pigmenţi de cărbune, cenuşă şi puţine resturi arheologice. Şi aici, pe peretele sudic din □4, la cca 50 cm de la partea sa superioară (-3,45 m), se întâlneşte o dungă de pământ ars la roşu, sub care continuă să apară resturi Coţofeni până la -3,60/3,63 m. Este, de asemenea, posibil ca groapa 8, tăiată de alta mai nouă (groapa 8a), să aparţină culturii Coţofeni, ca şi mai multe gropi de par (fig. 42). Remarcăm prezenţa în stratul Coţofeni a unei destul de numeroase ceramici cu slip roşu.

[50] Idem (1987) fig. 12/a; idem (1996) fig. 18a.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

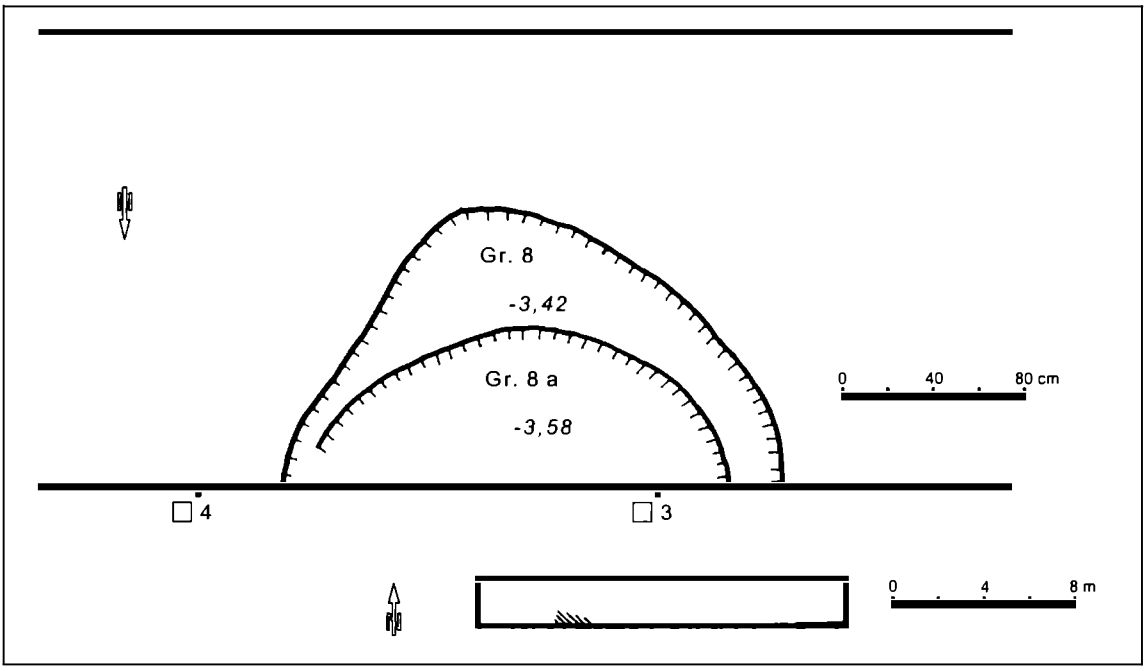

Fig. 42. Sector B. S XVIII

În continuare, spre est, stratul Coţofeni prezintă în S XX două niveluri: cel de la bază, gros până la 45 cm, cu resturi sporadice, ce pot fi şi infiltrări, şi cel superior, gros de circa 25 cm[51], ce este mult mai bogat în humus şi resturi arheologice, dar nu prezintă urme de construcţii.

Secţiunea XXI

Secţiunea următoare, XXI (fig. 40), parţial paralelă cu S XX, n-a oferit o situaţie diferită de aceasta din urmă. Depunerea, formată în perioada culturii Coţofeni, are partea superioară în jurul adâncimii de -3,30 m şi în ea găsim puţine resturi fără urme de construcţii.

Secţiunea XXI-a

S XXI-a (fig. 40) are partea superioară a stratului Coţofeni în jurul adâncimii de -3,50 m, cu materiale care în 3 apar de la -3,37 m. Sub -3,65 m depunerile sunt sterile sau semisterile, acestea din urmă cu infiltrări.

Un ultim complex care ne reţine atenţia este o groapă de mari dimensiuni (groapa nr. 2 din S XXIII[52]), care a fost parţial dezvelită şi golită. Groapa nr. 2 (fig. 43), situată în l al secţiunii XXIII, a fost observată şi delimitată la adâncimea de -3,60 m la baza unei subţiri depuneri Coţofeni, care suprapune, totuşi, un nivel steril format în perioada culturii Coţofeni. Calculând după conturul exterior, păstrat în secţiunea XXIII, a fost săpată cam o pătrime din suprafaţa acestei gropi. După mărime (circa 2 m pe

[51] Idem (1987) fig. 14/b-c; idem (1996) fig. 19/b.
[52] Idem (1987) fig. 4; idem (1996) fig. 5; 7.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

profilul sudic[53]), putea fi groapa unui bordei dar, la mijloc, se adânceşte foarte neregulat astfel încât trebuie luată în considerare şi posibilitatea unei gropi de lut. În groapă s-a găsit o cantitate apreciabilă de ceramică (multă cu scoică pisată în pastă, alta cu slip roşu, oase, pietre, scoici).

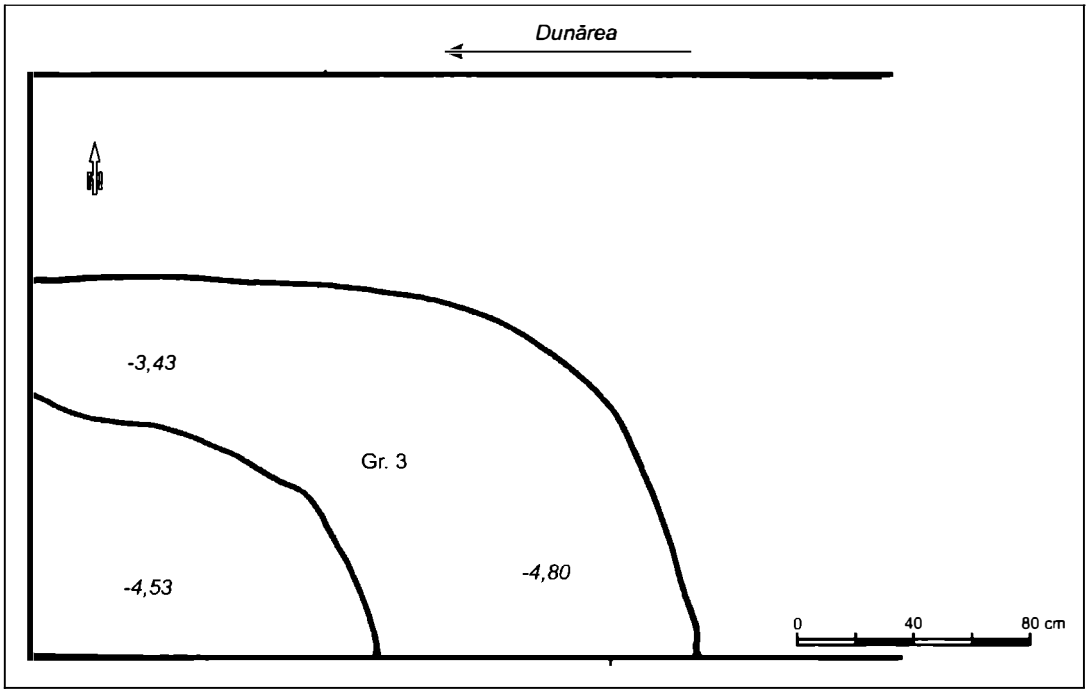

Fig. 43. Sector B. S XXIII cu groapa nr. 2

Secţiunea XXIV

În S XXIV (fig. 40), cea mai veche depunere aparţine culturii Gârla Mare.

Aceste complexe, distanţate spaţial, aflate la adâncime, sub depuneri ale bronzului timpuriu final, explică cum au ajuns pe plajă numeroasele resturi ceramice; ele provin din complexe distruse de apele fluviului, prin eroziunea malului.

[53] Idem (1987) fig. 17; idem (1996) fig. 22.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Aşezarea şi complexele aparţinând Culturii Gârla Mare de la Ostrovul Corbului*

Ann Dodd-Oprițescu

Grupul Gârla Mare la Ostrovul Corbului (Botul Cliuciului) este reprezentat prin aşezări datând din diversele faze ale evoluției sale culturale, sesizate în secțiunile I, XV şi XVI (+ XVI a). Diferitele secțiuni deschise în cele două sectoare (A şi B, la o distanță de aproximativ 300 m unul de celălalt) permit să se diferențieze - prin stratigrafia verticală şi orizontală - locurile ocupate de către populația Gârla Mare într-un spațiu temporal care acoperă aproape întreaga dezvoltare a acestei culturi. Resturile acestor aşezări se pot enumera după cum urmează:

Sector A: Aşezarea timpurie a apărut în Secțiunile I, XV, XVI - XVI a. În primele două nu a putut să fie diferențiat mai precis stratul Gârla Mare, în ciuda grosimii lui (60-80 cm). Dimpotrivă, au apărut în gropi cantități mari de ceramică. În schimb în S. XVI-XVIa, au fost evidențiate trei orizonturi de construcție, care constau din locuințe de suprafață.

Din punct de vedere stratigrafic, situația este limpede. În afara acestor resturi de locuințe, a fost şi o groapă menajeră de mari dimensiuni, ce a întretăiat o locuință dintr-o fază anterioară, şi care a dat o mare cantitate de material din faza clasică.

Sector B: Din cele 7 secțiuni din acest sector, numai într-una a fost evidențiată clar existența orizontului Gârla Mare, cu material din faza zisă clasică. În celelalte secțiuni, lipseşte stratul Gârla Mare, dar stratului de epocă Gârla Mare îi corespund numeroase gropi menajere, cu material ceramic foarte abundent. Câteva din aceste gropi pot fi datate prin conținutul lor în perioada clasică, pe când altele lasă să se presupună existența unei aşezări din faza târzie.

Materialul din sectorul A a făcut deja obiectul unui studiu (Hänsel, Roman, Präh. Zeit. 1984): este vorba de materialul provenind din secțiunile III şi IX (săpături din anii 1972 şi 1975). Într-o primă perioadă, s-a crezut că este vorba de o groapă de mari dimensiuni. Săpăturile nu au putut să fie continuate însă, pentru că în anii 1974 s-a ridicat un dig (de reținere a apelor Dunării mici), ducând la creşterea nivelului apelor Dunării peste terasa inferioară.

Încercarea făcută în 1975 de a prinde conturul presupusei gropi a eşuat, din cauza apelor, amânându-se şi publicarea materialului recoltat în 1975. În toamna lui 1980, apele Dunării au scăzut considerabil pentru câteva zile, astfel încât s-a reluat lucrul şi plaja a fost repede curățată. În timpul celor şase ani, umplutura „gropii" şi împrejurimilor scăzuse cu circa 120 cm în raport cu nivelul din 1974, depunerile arheologice nemaiexistând. Avantajul acestei situații a fost că diferențele dintre depuneri au apărut mult mai clare şi pe o suprafață mult mai mare. Astfel, P. Roman a putut observa, în locul „gropii", conturul unui vechi braț sau canal al Dunării, lat de 15 m, care deviază spre vest la confluența dintre Dunărea Mare şi Mică. Canalul este bine datat stratigrafic: el s-a format înainte de apariția aşezării Coțofeni şi după cea de tip Sălcuța acoperită, în cursul unei inundații catastrofale, cu o depunere aluvionară.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Această depunere a fost, la rândul ei, perforată de gropile unui cimitir Bodrogkeresztúr. Aşezarea Coţofeni s-a întins până aproape de malul estic al canalului, aşa încât câteva din resturile ei au căzut înăuntru, unde s-au păstrat într-o porţiune din marginea inferioară. Mai târziu, malul estic pare să fi fost amenajat, printr-o tăietură artificială (cu scopuri defensive?). Săpătura a prins profilul canalului în mai multe trepte. Umplerea părţii dezvelite a canalului s-a făcut repede şi aproape exclusiv cu material Gârla Mare. Materialul Gârla Mare ocupă toată zona inferioară. Este clar că pământul din canal, ca şi materialul pe care-l conţine este în poziţie secundară, de umplutură şi astfel nu poate fi socotit unitar cronologic. Dar, cum s-a văzut, toată partea inferioară a canalului conţine material exclusiv Gârla Mare. Există deci două posibilităţi: întâi că umplerea s-a făcut în timpul locuirii Gârla Mare, sau că, mai târziu, un pachet de strat de epocă Gârla Mare a fost folosit ca să închidă groapa. O depunere graduală, prin straturi suprapuse este improbabilă, pentru că cioburile nu indică în niciun fel urme de eroziune şi încrustaţia este bine conservată. Este foarte probabil că materialul ceramic găsit în şanţ corespunde întregului spectru al depunerii Gârla Mare găsit *„in situ"*, într-un strat pe terasa superioară. Stratul cultural, gros de 30-80 cm, nu a putut, în timpul săpării, să fie mai departe diferenţiat, aşa încât materialul ieşit din el este considerat ca o unitate cronologică. Acelaşi lucru, bine înţeles, pentru descoperirile din canal, care ar putea fi considerate numai ca un repertoar de forme nu mai mult diferenţiat, dintr-un moment nedeterminat. Acest moment este de precizat prin descoperirile metalice şi prin comparaţie de piese izolate cu paralele mai bine datate din afara zonei Gârla Mare.

P. Roman descrie astfel modul de umplere al canalului: s-a produs o succesiune de depuneri până la 4,10 m grosime. În secţiune se observă la bază profilul unei gropi, ovală, probabil formată printr-un vârtej. Groapa, ca şi grundul canalului, sunt umplute cu cenuşă, cărbuni, pigmenţi, oase şi multă ceramică Gârla Mare. O bandă negricioasă, cu multe scoici, separă partea inferioară a umpluturii de cea mijlocie, pe când ultima constă din cenuşă cu cărbune şi nisip.

Deasupra limitei superioare a „canalului", urmează un strat argilos unitar, gros de 1,20 m, în care găsim o inversare stratigrafică a materialului: la bază sunt resturi ale Bronzului, amestecate cu cioburi hallstattiene; în mijloc descoperiri ale Bronzului şi deasupra fragmente Coţofeni - peste care se aşterne un strat steril de nisip fluvial. Ca să rezumăm: într-un vechi canal al Dunării, care s-a format după aşezarea Sălcuţa şi înainte de cimitirul Bodrogkeresztúr şi care a rămas deschis în timpul Coţofenilor, s-a amenajat o tăiere a malului drept (estic). Imediat, aproape de malul astfel amenajat, găsim o umplere cu resturi Coţofeni. Umplerea inferioară, unitar Gârla Mare, a fost acoperită cu straturi cu material asemănător, dar şi cu cioburi hallstattiene timpurii. Deasupra se găseşte o depunere importantă provenită din zona aşezării cu cioburi ale Bronzului şi Coţofeni.

Aşezarea Bronz, a fost sesizată în secţiunile I, XV şi XVI. În secţiunea I, stratul Bronz, constând dintr-o mare cantitate de cenuşă, n-a putut fi împărţit în mai multe niveluri, din cauza deranjamentelor provocate de gropi din perioada romană, şi aceasta în ciuda grosimii care atinge 80 cm. Materialul arheologic conţinut în strat a fost destul de sărac, bogat numai în gropi. Un exemplu este groapa 3a din secţiunea I, care a fost deranjată prin groapa de epocă romană nr. 3. Din segmentul de strat neseparat din secţiunile I şi XV, provin cele două ace cu capul conic şi gâtul găurit, ca şi o bucată dintr-o formă de turnat pentru vârfuri de lance (?). Numai în secţiunea XVI şi în lărgirea

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

ei (XVIa) au fost constatate trei niveluri de construcţie aparţinând culturii Gârla Mare (C. 20-23), care acoperă sau stratul Glina, sau depuneri de tip Verbicioara II. Se poate stabili că aşezarea din sectorul „Cliuciului" poate fi atribuită unei faze de început, mai timpurii, până atunci necunoscută. Numai cel mai de sus din cele trei niveluri menţionate corespunde momentului apariţiilor Gârla Mare cunoscute până acum din alte localităţi. În sectorul B (aşezat mai la est de A: cam 300-450 m de km fluvial 911) au apărut suficient de multe complexe închise cu un inventar bogat, care se încadrează în fazele Gârla Mare cunoscute. Trebuie să fie atribuit momentului clasic şi târziu al acestei culturi, aşa încât există acum o posibilitate de periodizare.

Descoperirile, care aparţin deci unei faze timpurii a grupei Gârla Mare, sunt mai recente decât cultura Vatina, care în zona Porţilor de Fier este cunoscută prin materialele fazei ei timpurii legată cu Verbicioara III. Pe urmă, „dezvoltarea culturii Vatina în zona Clisura este întreruptă prin sosirea purtătorilor orizontului ceramicii încrustate tip Dubovac - Žuto Brdo - Gârla Mare - Cârna". Această succesiune s-ar putea sprijini pe observaţiile stratigrafice de la Botul Cliuciului, ca şi pe descoperirea unor vase ale fazei Verbicioara III într-o locuinţă a nivelului Gârla Mare din această aşezare.

Acest strat este de plasat în perioada timpurie a acestui grup cultural. Deci, locuirea Gârla Mare timpurie a existat pe tot parcursul sau cel puţin în cea mai mare parte a fazei Verbicioara III şi, probabil, de asemenea, în perioada de început a fazei Verbicioara IV, dacă luăm în consideraţie cele două bucăţi provenind de la *Kantharoi* sferice cu două toarte, care au fost descoperite în umplutura canalului.

Deci, descoperirile de la Ostrovul Corbului marchează momentul de naştere al grupului Gârla Mare. Inventarul asociază într-o nouă sinteză elemente care sunt de găsit şi în cultura Vatina şi în ceramică încrustată de la Dunărea mijlocie. La aceasta se adaugă elemente Verbicioara III, dar acestea ultime îşi menţin individualitatea. Părerea după care grupul Szemerle ar fi contribuit la naşterea grupului Dubovac-Cârna este atrăgătoare, dar câteva din descoperirile noastre par să fie mai vechi. Îşi găsesc bune analogii în cultura Mad'arovce. Morintz se gândea, de asemenea, la „deplasarea unui grup de populaţie al culturii cu ceramică încrustată din Dunărea mijlocie-inferioară, care, de asemenea, a respins populaţia târzie Vatina, la un moment când cultura Žuto-Brdo, la vest de Porţile de Fier, începea să se formeze".

Materialul studiat de P. Roman - B. Hänsel provine în totalitate din depunerile inferioare din umplutura canalului, din aceste straturi care conţin marfă exclusiv Gârla Mare. Pentru că este vorba de cioburi în poziţie secundară, ele pot fi considerate cronologic numai contemporane. Începutul şi sfârşitul, clasificarea lor, vor fi discutate ulterior.

Repertoriul formelor conţine tipurile de vas cunoscute de mult, mai ales din morminte. Materialul, din punct de vedere tehnic, se împarte uşor în ceramică fină şi ceramică grosolană. Prima este foarte des decorată, este făcută dintr-o argilă cu puţin şi foarte puţin degresant, cu o foarte bună tratare a suprafeţei, pe când lustruirea şi slipul erau mate sau uşor strălucitoare. Culorile variabile ale suprafeţelor tind cel mai des spre un gri, care este relativ deschis. Griul închis şi negrul sunt rare şi numai la marfă de foarte bună calitate. Cioburile mergând spre maro sunt destul de des întâlnite, pe când piesele roşiatice, arse în atmosferă oxidantă, nu apar decât ocazional.

După criteriul funcţional, tipurile se prezintă astfel:

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

- Ceşti de bună calitate şi deseori bogat ornamentate. Tipul de bază este cea subțire, cu gât cilindric înalt, şi marginea evazată, cu corp lenticular. Exemplarele mai mici, decorate, prezintă deseori un inel la bază, pe când cele mai mari şi nedecorate au baza plată, numai slab profilată. Ceaşca cu picioruş, stil Mad'arovce, este străină materialului. Neobişnuit, dar întâlnit, este tipul de ceaşcă cu gâtul conic. De asemenea, este tipul aproape în formă de dublu con. Toartele sunt de tip bandiform şi deseori uşor în formă de şah. Cel mai des ele apar sub margine sau la nivelul marginii. Se întâlnesc, totuşi, de asemenea, exemplare trase peste margine. Ornamentarea pune în relief în mod tectonic zona marginii, zona umerilor şi baza. Pe burtă, apar deseori foarte mici proeminențe, subliniate prin ornamente. Pe lângă tipul de ceaşcă foarte caracteristic prin structura lui, găsim în număr mare piese neprofilate sau numai slab profilate. Forme de calotă, plate sau mai adânci, se întâlnesc la ceşti sferice cu o slabă evazare a marginii şi mai rar tipuri în formă de clopot.

- *Kantharos*-urile, deşi rare, sunt importante din considerații culturale: este vorba de vase mari, cu două toarte care depăşesc larg marginea. Printre ele se află tipul cu corpul sferic şi gâtul conic, o formă cu margine în formă de pâlnie şi un tip cu gât conic şi margine evazată.

- Vasele-gemene, deşi puternic fragmentate, au o mare semnificație. Este vorba de vase duble, care conservă toartă largă, supraînălțată, sau piesa de legătură dintre cele două corpuri.

- Străchinile apar cel mai des. Printre ele domină tipul cu corpul scurt şi gâtul în formă de pâlnie. Marginea este sau ascuțită sau orizontală. Fundurile (puțin păstrate) arată un inel, sau o simplă aplatizare. Ornamentația, deseori prezentă, separând străchinile vertical sau orizontal, subliniază tectonica vaselor.

- Un al doilea tip de strachină este mai puțin profilat: arată un profil uşor în formă de S. În raport cu străchinile profilate, farfuriile plate, în formă de pâlnie, sunt de analizat separat. Elementul distinctiv este o margine evazată. Lângă perforații se află ineluşi. Aproape toate piesele sunt pe exterior foarte frumos decorate, înăuntru, dimpotrivă, ornamentarea este deosebit de rară.

- Vasele cu gât înalt, de mari dimensiuni, au fost reconstruite numai pe baza unor fragmente. În aşezare, nu s-a găsit nici un ciob complet asemănător, deşi tipul acesta apare deseori, şi nu există decât puțină variație de la forma standard. Gâtul este cel mai des cilindric, dar şi în formă de pâlnie. Varianta conică cu marginea în formă de pâlnie este o excepție. Formele de margine sunt foarte variabile. Cel mai des, zona umărului este foarte puternic carenată, dar mai există şi tranziții mai slabe. Corpul vasului este puternic bombat, cu diametrul cel mai mare în partea superioară. În raport cu grosimea vaselor, torțile în formă de bandă nu sunt mici, sunt aşezate sau pe umăr, sau pe corp. Fundurile păstrate arată cel mai des o suprafață dreaptă simplă, de la care porneşte peretele vasului, puțin convex sau drept. Funduri uşor convexe apar deosebit de des pe vasele din categoria bună. Stilul decorativ este aici, ca şi pe la celelalte vase

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

bogat şi diversificat. Tehnica încrustaţiei (cu variante) domină. Decorul plastic (cordoane, proeminenţe) este asociat decorului încrustat.

- Oalele cu toarte sunt fără decor. Vasele sferice cu gâtul scurt, sunt deosebit de bogat decorate. Ca număr, sunt puţine. Prezintă o deschidere îngustă, un gât scurt, vertical, şi o margine rotunjită. Ca tip, aceste vase se disting net de celelalte tipuri.

- Formele pentru peşte *(„Fischpfannen")* sunt frecvente. Ele aparţin categoriei grosolane. Au o formă ovală şi uşor ascuţită. Din când în când, ele prezintă o toartă. Altfel, ele nu arată nici un fel de variaţie. Baza este cel mai des groasă, pereţii grosolani, ele fiind subţiri numai ca o excepţie. O bună prelucrare a suprafeţelor nu se observă decât pe partea interioară. Este vorba aici fără nici un fel de dubiu de o formă simplă de bucătărie. De altfel se văd şi urme de foc.

- În ceea ce priveşte oalele grosolane, ele prezintă o variaţie considerabilă. Prelucrate dintr-o argilă grosolană, cu suprafeţele superficial tratate, ele pot fi împărţite în câteva tipuri. Au fost găsite în fragmente mai mari şi mai mici. Oale cu gură îngustă, cu partea superioară aplecată uşor spre interior, se întâlnesc lângă forme de butoi cu partea superioară cilindrică sau în formă de pâlnie. Numai tipul sferic este rar. Marginile sunt cel mai des tăiate drept. Profilele de margini rotunjite sunt mai rare. Torţile sunt şi aici, ca şi pe ceramica fină (în afara vaselor cu gâtul înalt), mici, în comparaţie cu mărimea vasului. Ele se află în partea superioară a vasului, sau pe margine, sau ceva mai jos. Un exemplar este neobişnuit de carenat. Impresiuni digitale, circulare, incizii oblice, decorează marginea îngroşată din partea superioară sau exterioară.

- Mai multe fragmente de *pyraunoi* au fost scoase la iveală. Ele pot fi recunoscute de fiecare dată numai prin anumite fracţionări, astfel încât le situează, în nord precis, printre vasele mari. În partea de sus, ele nu se deosebesc de oale. Sunt de o formă conică sau uşor concavă. Toartele lor sunt pe sau sub margine. Gâtul lor poate să fie drept, sau foarte evazat. Baza lor este îngroşată.

În clasificarea tipurilor sus menţionate nu intră un vas miniatură şi cioburile de margine ale unui vas cu pereţi drepţi, cu decoraţie ştampilată în formă de val, care aparţine unei faze a Hallstatt-ului vechi. Printre obiectele de argilă s-a aflat o greutate de ţesut de formă neobişnuită. Dintre celelalte materiale notăm o ancoră puternic carenată, ascuţită, lunguiaţă, şi un inel din aur masiv.

Mai menţionăm şi câteva caracteristici din tehnica ornamenticii. Ornamentele însele sunt de discutat în comparaţie cu necropola de la Cârna. Motivele decorative, ca şi realizarea lor, tehnica, sunt la fel de variate. Cea mai importantă este tehnica prin impresiuni, cu încrustaţie de pastă albă. Prin aceasta se obţine un decor care îşi trage efectul de la contrastul dintre alb şi închis. Adânciturile sunt îngrijit umplute şi, de aceea, nu mai sunt vizibile. S-au păstrat suficient de multe resturi de pastă albă. Alte culori, sunt asemenea celor ce se pot observa în Macedonia într-o epocă contemporană. Socotind foarte marea diversitate a ornamentelor, este foarte probabil că ele au fost executate de mai multe mâini cu folosirea celor mai diverse unelte. Marfa, foarte frumos decorată, este, de asemenea, o ceramică de casă, fără să fie vorba de fabricaţie de atelier.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Motivistica este definită prin tehnica sa specifică şi compoziţiile ei complicate specifice grupei Gârla Mare. În cele ce urmează va trebui să se demonstreze dacă formele de vase şi descoperirile de metal de la Ostrovul Corbului susţin că aici se află material din faza de început a grupei Gârla Mare. Perioada clasică sau dezvoltată a ceramicii Gârla Mare este cel mai bine reprezentată în cimitirul de la Cârna, aşa încât ar fi de dorit o comparaţie a celor două obiective. Alte obiective ar putea fi lăsate de-o parte, pentru că ele nu oferă suficient material provenind din complexe închise, sunt nepublicate sau prea departe situate. Dacă apar diferenţe, el ar trebui să fie argumentate cronologic.

Dacă comparăm ornamentarea materialului de la Ostrovul Corbului cu cea de pe vasele mult mai bine conservate de la Cârna, atunci prima impresie este asemănarea extraordinară. Dacă mergem în detaliu şi căutăm piesele de comparaţie pentru motivele şi tehnicile luate independent, atunci găsim pentru aproape fiecare exemplu din Ostrovul Corbului unul paralel la Cârna. Ne-ar duce aici prea departe să argumentăm aceasta prin citate şi în cartea lui Vl. Dumitrescu ajungem repede la aceeaşi concluzie. Desigur ne cade sub ochi că stilul decorativ de la Cârna este în general mai bogat şi conţine şi elemente care lipsesc la Ostrovul Corbului. Aici se găsesc mai cu seamă volute mai mari şi spirale în formă de S, valuri largi, ghirlande, motive în zig-zag, combinaţii mai complicate dintre benzi orizontale ce compun o combinaţie de rame. Din contră, repertoriul ornamental de la Ostrovul Corbului acţionează în mod mai economicos. El ocupă mai puţin suprafeţele, el formează compoziţii lineare, atât pe orizontală cât şi pe verticală şi, în general, este de mărime mai mică. O diferenţă stilistică se observă deci. Ea constă mai cu seamă în compoziţie, căci elementele de ornamentică sunt asemănătoare.

Dacă luăm în consideraţie gradul de funcţionare al ceramicii de la Ostrovul Corbului, atunci diferenţa în stil devine sigur mai mare decât este. Dacă observăm mai departe, că este vorba de marfă de aşezare la Ostrovul Corbului, pe când cu vasele de la Cârna este vorba de ceramică funerară foarte elegantă. Ornamentarea mai economicoasă din aşezarea de pe insulă nu trebuie să ne mire.

În al treilea rând, dacă ne gândim că cele două situri se găsesc la 60 km distanţă, atunci putem lua în considerare că diferenţele observate pot fi interpretate şi ca stiluri locale.

În acest sens ar vorbi, de asemenea, afinitatea mai mare a ornamenticii de la Ostrovul Corbului către grupa de la Vatina, care se manifestă prin ceşti. Ornamentarea, luată în sine, nu ne permite deci să considerăm descoperirile de la Ostrovul Corbului drept o fază mai timpurie faţă de cele de la Cârna. Ea nu exclude acest lucru, dar nici nu oferă argumente limpezi în favoarea celor de mai sus.

Dacă ne ocupăm cu formele vaselor, descoperim unele diferenţe între cele două obiective. Mai cu seamă acest lucru apare evident la ceşti. Forma elegantă de la Ostrovul Corbului apare la Cârna numai în mod excepţional. Din contră, tipul principal de la Cârna, ceaşca largă de bilă aplatizată, cu gâtul scurt şi concav apare rar în Ostrovul Corbului. Semnificativ este faptul că toartele ascuţite care au apărut în 1968 ca un element întârziat în cadrul cimitirului de la Cârna lipsesc în Ostrovul Corbului. Cu toate astea, trebuie să atragem atenţia asupra unei supraestimări cronologice a diferenţelor dintre ceşti. Căci exemplarele de la Ostrovul Corbului se găsesc atât formal cât geografic între cele de la Cârna şi cele din zona aşezată la vest de Porţile de Fier, fără ca

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

prin aceasta să se poată trage vreo concluzie de ordin cronologic. Printre paralelele posibile se găseşte material din orizontul de tranziţie din perioada mormintelor tumulare, până către sfârşitul bronzului mijlociu după Reinecke.

De asemenea, la farfuriile în formă de pâlnie ne apare imediat diferenţa între cele două obiective. În Cârna s-a găsit un singur exemplar din acest soi, şi încă în afara zonei de săpătură. În Ostrovul Corbului, din contră, acest tip este numeros. În încercarea de periodizare combinator statistică din 1968, tipul farfuriei neprofilată - în ciuda picioruşului - a fost socotit specific în cadrul cimitirului de la Cârna. Pentru amforele sau vasele cu gâtul înalt, o comparaţie este foarte grea, pentru că au fost găsite la Ostrovul Corbului foarte fragmentate. Aceasta este valabil şi pentru vasul cu etaje de la Ostrovul Corbului. Este interesant că la Cârna amforele cu marginea în formă de pâlnie cu gâtul conic lipsesc. Piesa găsită de la Ostrovul Corbului la limita superioară a depunerii Gârla Mare apare ca un vas din perioada de tranziţie spre Hallstatt, dacă ne orientăm spre dezvoltarea formelor de gât la vasele cu gâtul înalt în cimitirul de la Belgrad - Karaburma. Pentru o datare timpurie a locului nimic nu vorbeşte. Vasele sferice cu gâtul scund prezintă la Ostrovul Corbului, spre deosebire de Cârna, o margine ondulată. Farfuriile pentru peşte şi cealaltă ceramică grosolană de la Ostrovul Corbului lipsesc, ca ceramică de aşezare tipică, la Cârna. Toate celelalte tipuri coincid în cele două obiective. Asta este valabil pentru ceştile neprofilate, vasele *Kantharos,* vasele gemene, străchinile şi oalele cu toarte. Din formele de vase, materialul ceramic este deci diferit aici, de acolo, numai prin câteva detalii. Totuşi, nu s-ar putea înainta o diferenţă cronologică între cele două obiective, chiar dacă observaţiile de mai sus duc spre această direcţie şi confirmă mai mult decât infirmă ipotezele lui Roman. Dar nu este decât o impresie, ca ceramica din mormintele de la Cârna să fie datată într-un mod tendenţios în faza înaintată a ocupării Gârla Mare la Ostrovul Corbului. Putem mai mult simţi decât documenta că aşezarea de la Ostrovul Corbului a început ceva mai devreme. Pentru o periodizare a materialului în grupuri clar conturate ale grupului Gârla Mare, descoperirile de la Ostrovul Corbului nu sunt de ajuns, dacă nu este confirmată prin succesiunea stratigrafică din secţiunea XVI. În acest sens, prin această observaţie, durata supraestimată pentru cimitirul de la Cârna trebuie mai degrabă scurtată decât prelungită. Reiese că nici încercarea de a periodiza cimitirul prin mijloace combinatorii statistice n-a fost deosebit de reuşită. Nici încercarea de a periodiza cimitirul prin stratigrafia orizontală nu poate fi dusă mai departe.

În ceea ce urmează vom face câteva observaţii, în legătură cu periodizarea grupului Gârla Mare prin câteva paralele cu grupurile vecine. Piesa cea mai importantă este ceaşca cu picioruş mic care, fără nici un fel de dubiu, trebuie să fie considerată ca o piesă de import în aria Gârla Mare, provenind din zona Dunării mijlocii. Vase de acest fel nu sunt aici total necunoscute, zona lor de origine fiind Slovacia sud-vestică. Aici se pune problema că forma directoare a grupului Mad'arovce dezvoltat aparţine perioadei de tranziţie Reinecke Bz A2 - B (adică, după Hänsel, FD III - MD I). Datarea începutului grupului Gârla Mare în primele momente ale Bronzului Mijlociu incipient este nouă şi acum direct documentată. Nu există nici un motiv ca să presupunem că mai multe din vasele Gârla Mare de la Ostrovul Corbului sunt tot aşa de vechi ca şi vasul importat de tip Mad'arovce. În acest sens vorbeşte, de asemenea, legătura deja susmenţionată a ceramicii aici în discuţie cu ceramica Vatina, care în România este documentată cu faza ei Pančevo Omoljica definită de către Garašanin. În acest sens

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

vorbesc nişte elemente la ceşti subțiri, anumite trăsături ale ornamenticii economicoasă în comparație cu Cârna şi, de asemenea, formele deschiderilor la vase cu gâtul înalt. Nu este deci nevoie neapărat să căutăm în afara zonei de fuziune a grupei culturale Dubovac - Žuto Brdo - Gârla Mare originea acestui stil ceramic. Câteva rădăcini, şi nu nesemnificative, sunt chiar acolo.

Dacă căutăm din cealaltă parte a Porților de Fier nişte comparații pentru ornamentarea ceramicii de la Ostrovul Corbului, atunci întâlnim întâi la vest descoperirile din Banatul iugoslav, desemnate de către N. Tasić ca grupul Szemerle. Tasić a difuzat noțiunea de grupă culturală stabilită pentru Ungaria la realitățile din Iugoslavia. Toți autorii sunt de acord că grupa culturală aparține începutului Bronzului Mijlociu în sensul Reinecke. Bándi şi Kovács vorbesc de etapele Reinecke Bz B1-B2. Prin săpăturile de la Ostrovul Corbului a devenit clar că o ceramică asemănătoare celei de tip Szemerle a apărut, de asemenea, la estul Porților de Fier. Se întâlneşte aici într-un moment care, prin ceaşca de tip Mad'arovce trebuie să fie aşezat, cu începutul lui, mai devreme. În ceea ce priveşte datarea sfârşitului ceramicii de la Ostrovul Corbului: există pentru moment foarte multe elemente ale culturii Verbicioara din Bronzul Mijlociu (cf. aşa-zisul al treilea grup). Date fiind raporturile neclare, nu s-a putut proceda la anumite comparații până la o descriere mai detaliată. Specialiştii sunt de acord cu acest punct. Este de presupus că aşezarea de la Ostrovul Corbului a existat când, în vecinătate, în zona interioară, s-a produs ceramică Verbicioara, şi aceasta pe toată durata ei de producție în sensul mai restrâns (etapele I la III). După aceea, aşezarea a trebuit să mai dureze încă, pentru că în umplerea şanțului, printre materialul Gârla Mare, s-a găsit un fragment foarte caracteristic de *Kantharos,* cu recipient înalt, şi o decorație Furchenstich şi Einstich caracteristică pentru perioada Verbicioara IV -V. Este un consens general că astfel de ceramică aparține sfârşitului bronzului. Acelaşi lucru pentru un vas cu gâtul înalt, care de asemenea îşi găseşte paralele în această vreme. Şi această piesă se găseşte adânc printre cioburile Gârla Mare, aşa încât datarea lor de sfârşit este marcată prin cele două forme menționate. Din materialul ceramic reiese că aşezarea de la Ostrovul Corbului a acoperit tot Bronzul Mijlociu în sensul Reinecke, şi chiar ar începe ceva mai devreme.

Acest început poate fi precizat prin descoperirile metalice, pentru că este de presupus că şi piesele, găsite în cursul săpăturilor în straturile culturale nederanjate departe de canal, apariția momentului evidențiat prin ceramică. Întâi în această privință ajută inelul de păr, de aur, provenind din umplutura canalului. După E. Zaharia şi A. Mozsolics el aparține, prin forma lui masivă simplă, unui tip stabilit pentru Bronzul timpuriu. În alte locuri s-a putut arăta că tipul, totuşi, a fost folosit până la Bronzul mijlociu incipient. Datarea lui, deci, confirmă bine începutul timpuriu al aşezării de la Ostrovul Corbului, dar rămâne deschisă o datare precisă a începutului aşezării.

Mai precise în schema descoperirilor metalice sunt cele două ace, cu cap dublu conic, corp carenat şi perforație laterală. Ele aparțin unui tip răspândit în arcul carpatic până în zona Hügelgräber. Piesele găsite la Ostrovul Corbului reprezintă la ora actuală exemplarele cele mai sud-estice ale grupului. Au existat numai o scurtă perioadă la începutul bronzului mijlociu. Ele reprezintă o formă directoare pentru orizontul Lochham, etapa Reinecke Bz B1. În sensul acesta, cele două ace sunt o descoperire excelentă pentru fixarea ceramicii de la Ostrovul Corbului în sistemul cronologic central-european definit prin bronzuri; ele confirmă observațiile făcute pe ceramică

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

pentru datare. Eventual, ce ar rămâne controversat este dacă tipul acelor cu corpul dublu conic şi corpul carenat prezintă o formă de apariţie timpurie, cu perforaţie laterală, şi o formă mai târzie, cu gâtul umflat şi perforat, cum s-a încercat să se dovedească (1968). Pentru această problemă găsim o analiză detaliată a descoperirilor din vestul Slovaciei (Z. Benkovsky - Pivovarová). Este clar că prin piesele de la Ostrovul Corbului, găsite aşa de departe de centrul de difuziune al acelor perforate, nu se poate aştepta la nici o precizare în discuţia de faţă. Dar este important de a constata că datarea timpurie, avansată de către Hänsel în orizontul dinainte de etapa Lochham (MDI), din cauza vasului de tip Mad'arovce, este cu totul posibilă. O datare mai târzie, spre Reinecke Bz B1 (MD II) nu este exclusă. Mai recente acele n-ar putea fi, aşa încât avem de socotit o existenţă a grupului Gârla Mare la începutul Bronzului Mijlociu.

Mai dificilă este datarea formei de argilă pentru turnat. Forma aici discutată ar putea să aparţină unui vârf de lance. Acest vârf, totuşi, ar fi trebuit să fie foarte mare, pentru că vârfurile de lance din perioada Bronzului au toate un *tull,* care intră profund în lamă. Ori, pe această piesă, nu se vede nimic. Există, de asemenea, nişte obiecte care se aseamănă cu vârfuri de lance plate, fără *tull,* în depuneri din bronzul târziu, în România. Dar ele au totuşi o secţiune poliedrică şi o lamă mai mult convexă. Deci nu pot fi aduse aici ca paralele pentru piesele noastre. Există nişte vârfuri de lance de formă trapezoidală în Bronzul mijlociu mai timpuriu, dar ele sunt mult mai mici şi deci nu pot servi spre comparaţie. De aceea, vom vedea un alt obiect în această formă de turnat, anume o sabie scurtă, care prezintă o lamă largă, cu o nervură mediană relativ importantă şi o parte superioară deosebit de ascuţită. Dacă această semnificaţie de formă de turnat ar fi corectă, datarea n-ar provoca mari dificultăţi. Toate piesele luate în consideraţie provin de la depozite, care sunt de aşezat exact după întreruperea din Bronzul mijlociu. Deci, s-ar putea stabili o dată de început pentru forma de turnat în Reinecke Bz C2 şi D, o datare care coincide bine cu posibilităţile de datare cele mai recente pentru ceramica de la Ostrovul Corbului. Totuşi, s-ar putea presupune şi o apariţie mai timpurie, pentru că în depozitele sus-menţionate săbiile scurte apar pentru prima dată. Piesa de la Ostrovul Corbului ar putea să acopere acest gol de cercetare, ceea ce bine înţeles este de dorit.

Apare ca posibilă o dată mai timpurie, când piesa, cu nervura mediană şi lama carenată, este comparată cu o piesă din Sălacea. Arma nu este departe ca datare de acul despre care am vorbit mai sus. În orice caz, această paralelă nu este cea mai precisă, aşa că comparaţiile de mai sus au mai multă greutate.

Dacă strângem laolaltă toate datările obţinute prin descoperirile metalice, atunci acestea ordonează aşezarea de la Ostrovul Corbului, ca şi ceramica, între Bronzul timpuriu şi mijlociu, după Reinecke (treapta MD I), până la începutul Bronzului târziu (treapta SD I). Argumente că aşezarea să fie considerată drept caracteristică sau chiar eponimă pentru faza timpurie a grupei Gârla Mare nu se găsesc. Cu toate acestea, aşezarea conţine material care este mai vechi decât cel găsit până acum în aşezările din grupa Gârla Mare. Adevăratul câştig al săpăturii este posibilitatea de a lua în considerare începutul timpuriu al grupei Gârla Mare. Prin aceasta, nu apar drept de necombătut mişcări ale populaţiei cu ceramică încrustată în sensul Dunării. Nu mai există acum nici un argument ca să dăm întâietate în datare ceramicii de stilul Szemerle din Ungaria asupra aşezărilor româneşti. Impresia ni se întăreşte că la începutul bronzului mijlociu a apărut o modă care s-a întins de-a lungul Dunării din Ungaria până

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

în România, dar a cărei suprafață de întindere nu ne este posibil să o clarificăm cu aparatul de datare al aşezărilor pe care-l avem actualmente la dispoziție. În orice caz, această modă ne prezintă un stil de decorare a ceramicii foarte bogat. Cu siguranță, trebuie să luăm în considerare că în spatele acestei ceramici venită spre noi se află mai multe similarități de cultură decât cele ce apar prin descoperirile din sectorul vaselor. Desigur, există anumite similarități în modul de viață care erau în legătură cu viața de la marginea fluviului. Dacă aceste similarități au apărut printr-o mişcare de populație sau printr-una din multe alte căi posibile, acest lucru nu poate fi clarificat prin situația săpăturilor din etapa actuală. Ceea ce a fost clarificat prin săpăturile de la Ostrovul Corbului este concluzia începutului unitar în timp a ceramicii cu încrustații în întreaga arie de difuziune.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

P. Roman, Aşezarea Coţofeni
A. Dodd-Opriţescu, Aşezarea Gârla Mare

Prescurtări bibliografice

BAM = Beiträge zur Ur-und Frűhgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturraumes
Präh. Zeit. = Prähistorische Zeitschrift, Berlin.
SCIV(A) = Studii şi cercetări de istorie veche (şi arheologie)
SympThrac = Symposia Thracologica

Alexandrov (1990)
Ştefan Alexandrov, *Cultura Coţofeni în Bulgaria*, Teză de doctorat la Univ. din Bucureşti în 1990.

Idem (1994)
Ştefan Alexandrov, *The Prehistoric Site of Radomir – Vohovo: Some Problems of the Early Age in South-Western Bulgaria (Northern Connection)* In: Petre Roman şi Marius Alexianu (ED), Rélations thraco-illyro-hellénique. Actes du XIVe Symposium National de Thracologie (à participation internationale), Băile Herculane (1992), Bucarest, 1994, 117 – 129.

Alexandrov şi Gotzev (1990)
Ştefan Alexandrov şi Al. Gotzev, *Aşezarea preistorică de la Hotovo (Bulgaria de sud-vest),* Thraco-Dacica XI, 1990, 21-32.

Bakamska şi Alexandrov (1988)
Aneta Bakamska şi Ştefan Alexandrov, *Cultura Kostolac în Bulgaria*, Symp. Thrac. 6, 1988, 31 -33.

Christmann (1996a)
Elmar Christmann, Die frűhe Bronzezeit. *Die deutschen Ausgrabungen auf der Pevkakia – Magula in Thessalien II.* BAM 29, Bonn 1996.

Idem (1996b)
Elmar Christmann, *Coţofenizeitliche Kontakte nach Sűden*. In: Petre Roman (ed.), The Thracian World at the Crossroads of Civilisation. The 7th International Congress of Thracology. Reports and Summaries, Constanţa – Mangalia – Tulcea (1996), Bucharest 1996, 176 – 177.

Hänsel şi Roman (1984)
Bernhard Hänsel şi Petre Roman, *Siedlungsfunde der bronzezeitlichen Gârla Mare – Gruppe bei Ostrovul Corbului őstlich des Eisernen Tores*, Präh. Zeit. 59, 1984, 188-229.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

Roman (1976)
Petre Roman, *Cultura Coţofeni*, Bibliotheca de arheologie XXVI, Editura Academiei Române, Bucureşti 1976.

Idem (1980)
Petre Roman, *Die "Kostolac – Kultur" – Begriff nach 35 Jahren,* Präh. Zeit. 55, 1980, 220-227.

Idem (1987)
Petre Roman (1987), *Despre istoricul cercetărilor şi stratigrafia unor aşezări din Ostrovul Corbului*, SCIVA 38, 1987, 335-365.

Idem (1996)
Petre Roman, Ostrovul Corbului I.1a. *Istoricul cercetării. Săpăturile arheologice şi stratigrafia. Cercetări asupra pre- şi protoistoriei ţinuturilor Dunării de Jos,* vol. I, editori Harald Hauptmann şi Petre Roman, Bucureşti 1996.

Roman şi Nemeti (1978)
Petre Roman şi Ioan Németi, *Cultura Baden în România*, Editura Academiei, Bucureşti 1978

Roman şi Dodd-Oprițescu (1989)
Petre Roman şi Ann Dodd-Oprițescu, *Interferenţe etnoculturale din perioada indo-europenizării, reflectate în cimitirul eneolitic de la Ostrovul Corbului*, Thraco-Dacica X, 1989, 11-38.

Roman şi alţii (1992)
Petre Roman, Ann Dodd-Oprițescu, Mircea Dogaru şi Mihai Simon, *Descoperirile de la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinţi,* Materiale şi cercetări arheologice, a XVII[a] Sesiune anuală de rapoarte arheologice, Ploieşti 1983, Bucureşti 1992, partea I[a], p. 101-107.

Simon (1989)
Mihai Simon, *Aşezarea sălcuţeană de la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinţi*, SCIVA 40, 1989, 2, p. 107 – 145.

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

SUMAR

Cuvânt înainte (Petre Roman) 5

A. MORMINTE PREISTORICE 7

Petre Roman, *Morminte ale culturii Schela Cladovei* 9

Petre Roman, *Morminte ale culturii Starčevo-Criş* 10

Petre Roman şi Ann Dodd-Oprițescu, *Cimitirul eneolitic* 16

Ann Dodd-Oprițescu, *Rit şi ritual* 85

Ann Dodd-Oprițescu, *Raporturi cronologice între unele culturi eneolitice transilvane şi de la sud de Carpaţi în lumina cercetărilor de la Ostrovul Corbului (perioada până în 1980)* 101

Ann Dodd-Oprițescu, *Les relations sud-orientales de la civilisation de Bodrogkeresztúr á la lumière des découvertes d'Ostrovul Corbului (dépt. de Mehedinţi, Roumanie)* 106

Petre Roman, *Morminte de incineraţie din epoca bronzului* 111

Petre Roman, *Morminte hallstattiene* 119

B. UNELE AŞEZĂRI PREISTORICE 123

Petre Roman, *Aşezarea culturii Coţofeni* 123

Petre Roman, *Locuirea culturii Coţofeni* 125

Ann Dodd-Oprițescu, *Aşezarea şi complexele aparţinând culturii Gârla Mare de la Ostrovul Corbului* 169

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.instarhparvan.ro

ISBN 978-973-27-1748-6